Ketabton.com

پرله پسې لمبر (۴۳)

پښتني قبيلې

ليکوال

محقق عبداللطيف طالبي

د افغانستان جمهوريت د علومو اکاډمي
د پښتو څېړنو بين المللي مرکز
کال ۱۳۷۰ لمريز

د کتاب نوم : پښتنې قبيلې

ليکوال : عبداللطيف طالبي

د چاپ ځای : د ښوونې او روزنې مطبعه

د چاپ شمېر : ۱۵۰۰ ټوکه

مهتمم : د سرمحقق مرستيال عبدالجبار نادر

د پوهنو خطاطي د : پښتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهداء :

د پښتونخوا نامتو او ښاغلي مؤرخ
سید بهادر شاه ظفر کاکاخیل ته .

چې د پښتنو د تاریخ په روښانولو کې یې د قدر وړ خدمتونه کړي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعناوینو فهرست

عنوانونه	مخونه
دلار ښود استاد نظر	الف
تقریظونه	ج
دلیکوال سریزه	او مړی
ابدالیان	۱
ابراهیم خیل	۵
اپریدی	۵
اتوال	۸
اڅکزی	۹
احمدزی	۱۳
ادوزی	۱۵
ادین خیل	۱۵
اسماعیل خیل	۱٦
اسحق‌زی	۱٦
اکاخیل	۱۸
الکوزی	۱۸
الیزی (علی‌زی)	۲۰
الیاس خیل	۲۱
امرخیل	۲۱
اندړ	۲۲

عنوانونه	مخونه
اتمانخیل	۲۵
اتمانزی	۲۹
اورکزی	۲۹
اورمړ	۳۳
اوریاخېل	۳۶
بابړ	۳۶
بابکرخیل	۳۸
بابی	۳۸
بارکزی	۴۰
بامیزی	۴۱
بختیاری	۴۱
بړیڅ	۴۲
بلخ یابلیخ	۵۱
بنګښ	۵۱
بنوڅي	۵۵
بیټني	۵۸
پره څمکني	۶۵
پړبه	۶۵
پرملیان(فرملیان)	۶۶
پرانګیان	۶۸
پنج پای	۶۹
پښي	۶۹
پوپلزی	۷۱
پیاروخیل	۷۲
ډارن	۷۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوانونه	مخونه
تتا	۷۳
تتور	۷۳
ترکلانی (ترکانی)	۷٤
تره خیل	۷۷
تره کی	۷۷
ترین	۸۰
تور ترین	۸۰
تنی	۸۲
توخی	۸۵
توری	۸۸
تیج	۹۰
تیمنی	۹۱
تیموری	۹۱
تیتی مده خیل	۹۲
تغر	۹۳
جبارخیل	۹۳
جدون (گدون)	۹۳
جلال زی	۹۶
جلوانی	۹۶
جمریانی	۹۶
ځاځی	۹۷
ځدران	۹۸
ځمند	۱۰۱
ځمکنی (ځوکنی)	۱۰۲
ځولیزی	۱۰۵
ځینزی	۱۰۵

عنوانونه	مخونه
حسن خيل	١٠٦
خاښي خيل	١٠٦
خاكواني دخوگياڼي)	١٠٨
خټك	١٠٩
خدرزي	١١٧
خرشين	١١٧
خروټي	١١٨
خايل	١٢١
خوگياڼي	١٢١
خوندي	١٢٤
خويشكي (خيشكي)	١٢٤
خوسور	١٢٧
داوي	١٢٧
داودزي	١٢٩
دراني (درانيان)	١٣٠
درمان ياعبدالرحمن	١٣٢
دري كوټي	١٣٣
دفتاني (دوتاني)	١٣٣
دلازاك	١٣٤
دوړ	١٣٦
دستورخيل	١٣٩
دولت خيل	١٤٠
دولتزي	١٤٢
دينارخيل	١٤٣
رتنزي	١٤٣

عنوانونه	مخونه
رڅړ	۱۴۳
زاخیل	۱۴۴
زمروخت	۱۴۶
زیرك (ځیرك)	۱۴۶
زیرمانی	۱۴۸
زیړانی	۱۴۸
ساپی	۱۴۹
سالارزی	۱۵۴
ساك (سهاك)	۱۵۵
سبری	۱۵۶
سپینلزی	۱۵۷
سپین ترین	۱۵۷
ستانکزی	۱۵۸
ستانی زی	۱۵۸
ستوریانی	۱۵۸
سدوزی	۱۶۰
سرکانی	۱۶۲
سروانی	۱۶۲
سرپپال	۱۶۴
سړبنی	۱۶۵
سلطان خیل	۱۶۶
سلیمان خیل	۱۶۸
سنتیا	۱۷۲
سنځرخیل	۱۷۲
سوری	۱۷۳

عنوانونه	مخونه
سیدگی (سادات)	۱۷۶
شلمانی	۱۷۸
شمل زی	۱۷۹
شیتک	۱۷۹
شیرانی	۱۸۲
شینواری	۱۸۳
طوطاخیل	۱۸۷
ادریمزی (عبدالرحیم زی)	۱۸۸
علی خیل	۱۸۸
عمرخیل	۱۸۹
عیسی خیل	۱۹۰
عیسی خیل	۱۹۰
غرشین	۱۹۱
غرغښت	۱۹۲
غلجی	۱۹٤
غوریا خېل	۱۹۷
قاضی خیل	۱۹۸
قلندر خیل	۱۹۹
قوال خیل	۱۹۹
کاسی	۲۰۰
کاکړ	۲۰۱
کرلاڼی	۲۰۷
کړوخیل	۲۱۰
کسابی	۲۱۳
کوتی	۲۱۳

عنوانونه	مخونه
کورم خیل	۲۱۳
گاړی	۲۱٤
گبری	۲۱٤
گگیاڼی	۲۱۵
گنډاپور	۲۱۷
گوربز	۲۱۹
لیلی یالالی وزیو	۲۲۲
لواڼي (لوهاڼي)	۲۲۲
لودیان	۲۲٤
لودین	۲۲٦
ماکو	۲۲٦
ماموند	۲۲٦
متون	۲۲۸
متی زی	۲۲۹
محمد زی	۲۲۹
مروت	۲۳۱
مسعود (مسید)	۲۳۷
مشواڼي	۲٤۱
مشیانی	۲٤٤
معروف خیل	۲٤٦
مقبل	۲٤٦
ملاخیل	۲٤۷
ملکزی	۲٤۸
ملاگوری	۲٤۸
منډړ	۲٤۹

عنوانونه	مخونه
منډوخيل	۲۵۱
منډوزی	۲۵۲
موسی خيل	۲۵۲
مومند	۲۵۲
مهمن زی	۲۵۸
مياخيل	۲۶۰
ميچن خيل	۲۶۱
ميانه	۲۶۲
منګل	۲۶۳
ناصر	۲۶۵
ناغر	۲۶۷
نورزی	۲۶۸
نيازی	۲۷۰
وردګ	۲۷۲
وزير	۲۷۴
هرپپال	۲۸۴
هزاربز	۲۸۴
همړ	۲۸۴
هنی	۲۸۵
هوتک	۲۸۷
هود	۲۹۱
هودخيل	۲۹۲
يوسف خيل	۲۹۲
يوسفزی	۲۹۲
نتيجه ګيری	۳۰۲
ماخذونـه او منابع	۳۰۴

د لار ښود استاد نظر

د محترم لطیف طالب د دغې ډېرې مهمې پروژې په تکمیل سره د آسیا په زړه کې د یوه مهم توکم یعنې پښتنو د پېژندنې د کتاب یو بل باب کې بشپړ شو.

په آسیا کې به داسې توکمونه نه وي چې د پښتنو په څېر یې هم د پښتنو نسب پوهانو او مورخینو او د بهرنیو توکم پوهانو او مؤرخینو له یوې خوا نه ځوره او جلب د توجه او له بلې خوا نه یې د تاریخ په اوږدو کې د نظریاتو مختلف متناوب تو پیرونه را منځ ته کړي وي. د یو وخت د انظر مسلط و چې ګني پښتانه د سامي توکمونو څخه دي د خواجه نعمت الله هروي د مخزن افغاني (۱۰۲۰ هـ. ق) نه نیولې لا ترننه پورې د غه نظر ته افسانوي نسبلیکونه جوړ شوي، افسانوي روایات و رته خلق شوي او حتی په تاریخي ایتمو لوژیکه ژبپوهنه کې ورته د اسنادو جوړولو کوښښ شوی دی چې د کوثر صاحب طرفان او یو ریشو پایي ژبې یې ښه مثالونه دي. د تیرې میلادي پېړۍ په نیمایي کې د پښتنو د سامي توب موضوع ته د پوښتنې غټه نخښه ایږدایې پوهانو کښېښوده بیا د سوالیه پوښتنې ځای ورو په ورو د چلیپا نخښې ونیو. بیا هم چا نه غمتاز د توکمي نوسره، چا د البانیا نوسره او بالاخره چا هندي الاصل توکمونو سره ارتباط ورکړ خو بالاخره داوږدو څېړنو په ترڅ کې روښانه شو چې پښتانه آریایان او پښتو یوه آریایي ژبه ده.

د پښتنو قبایلو په باب خصوصاً داوید یځو محققینو دا تکل بېخي په ځای ښکاري چې څه په دې خیال چې پښتانه توم ونه له سامي توکم څخه وي او څه له دې امله چې د ښوونځیو دا یجادتر وخته قلم د هغو کسانو په لاس و چې د عربي ژبې ترسلطې

لاندی وو زیات پښتنی قبایلی نومونه اوښتی اودعربی خوانه راکښل شوی دی .
نواسپړنی په یوسفزی اپریتی په افریدی لوهانی (لوهه=شوق، اشتها) په لوحانی او داسی نوز په نورو او ښتی دی چی اوس یی د دغسی اصالت په تیرواودونو کی اچولی دی .
همدارنګه دپښتنو په باب یو بل حقیقت هم زیاته څیړ نه او په حقایقو اسنادغواړی چی دسلیمان دلرغونو اوسیدونکو چی په او ستایی عصر کی دسیر یماز په نامه یادیدل او دامو رګه ساکی قبایلو چی دپښتنی ټولنی دتعمیر یوه بله ډیره مهمه څښتنه ده سره پوره تو پیرو شی .
ځینی کسان چی دپښتنو په څیړ نه بوخت وواو یادی داسی نظرور کوی چی پښتانه دخو محدودو برخو څخه ـ پاره شوی دی مثلاً آمومند، تر کلانی ، یوسفزی ....
دغوړی مرغی نه دغز نی اوننګرهارله لاری دپېښور په وادی کی خپاره شوی چی هلته دمخه نه وواو په دی تو ګه داغه سیمی دی چی پښتنو نیولی دی . دغه محققین دوله دی ته نه ګوری چی له چایی نیولی دی ، دلته چی دمخه دلازک پراته ووهغه څوک دی .همدارنګه دهغو سیمو ډیر پخوانی اوسیدونکی سلیما نیان څوک وو؟ .دغو پوښتنو ته ځواب ور کول دیوی بلی پروژی ایجادکوی چی که ددغه مرکزدو مره توفیق په برخه شی داپروسه به هم دکوم محقق په ذریعه بشپړه کړی چی د پښتنو قبایلو تار یخی میشت ځایونه ،دلیږدتاریخونه ، عوامل ،په ا جتماعی ګرو پونو دویشں موجبات اوداسی نورراوسپړی .
زه چی دمحترم لطیف طالبی ددغی علمی پروژی لاربنود مشریم ، دغه اثرته په ډیره درنه ستر ګه ګورم. ډیری پوښتنی به له محترمو لوستونکو سره پیداشی او دډیرو پوښتنو ځواب به هم څپله په دغه اثرکی خصوصاً دهغه په سریزه کی ومو ندل شی .
لطیف طالبی یوزیار کښں ، دراک اودڅیړ نی له عهدی وتونکی زلمی دی دده زیاراوزحمت دزیاتی ستاینی وړدی ـ زما هم چی دلاربنود په حیث څه دلاسه پوره وو په دی برخه کی می تری نه دی سپمولی :
زه دده دغه اثردمحقق علمی رتبی ته دترفیع وړ بولم ددغی اثرد لیکلوتبر یک ورکوم اوزیات بری ېی غوارم .

سر محقق دوست شینواری

تقريظ

دعلوموا اکادمی دپښتو څیړنو دبین‌المللی مرکزمحترم ریاست ته!

اول- ددغې پروژې ضرورت:

انسانی ټولنه یوه متحرکه ټولنه ده. په هغې کې دزمانې په تیریدو سره بنسټیزتحولات او اوښتنې رامنځته کیږي. دغه تحولات او اوښتنې په ټولو اقتصادي، اجتماعی، کلتوري، سیاسی، دینی او هنري چارو او برخو کې پیښیږي. اجتماعي- اقتصادي تحولات او اوښتنې هغه وخت چټک او بنسټیزګامونه اخلی چې په ټولنه کې اجتماعی انقلابات را منځته شي.

په همدې دلیل زموږ په هیواد کې هم بنسټیز تحولات او اوښتنې دافغانی ټولنې په بیلا بیلو قبیلو، قومونو او ملیتونو دهغوی په عرفونو، عادتونو، دودونو او ټولنیزو ارزښتونو کې را منځته شول. دغه اوښتنې او تحولات ډیر سریع او چټک هم دي. ځکه‌ اتنوګرافیک او اتنولوجیک څیړنې په خاصه توګه زموږ د سپیڅلی هیواد په دغه اوسنی تاریخی مرحله کې داتنوګرا فرانو او نورو اجتماعی علوموپوهانو ډیره عمده د نده جوړوي. داځکه چې مخکې له هغه څخه چې زموږ دګرانو وروڼو ملیتونو، قومونو او قبیلو، عرف، عادات، خوی بوی او دودونه او اجتماعی او کلتوري ارزښتونه بدلون ومومی او له منځه لاړ شی لازمه ده چې هغوي په کره او دقیقه توګه وڅیړل شي او زموږ دهیواد دویاړ نه ډک تاریخ پاڼو ته وسپارل شي.

برسیره پردې دنړۍ هر وګړي په خاصه توګه ټول افغانان هیله من دي چې خپل ځان، خپله ریښه، خپل نسب او شجره وپیژنی او دخپلو او پردیو ترمنځ فرق وکړي او ځان پرې پوه کړي.

له ښه مرغه د علومو اکادمی دپښتو څیړنو بین المللی مرکز په دغه مشخص مورد کې د موقع سره سم یو او چت اومعقول ګام مخ په وړاندي کیښود او دڅیړنو

د دیپارتمنت علمي غړي محترم دمحقق مرستیال عبداللطیف طالبي ته دمحقق علمي رتبې ته دترفیع له پاره د(دپښتني قبیلې)ترعنوان لاندې یې د دوه کلنه تحقیقي پروژه وټاکله چې دادي اوس بشپړه شویده اوموږ اوتاسو ته یې وړاندې کړې ده زه دغه کار په مو قع او ګټور عمل ګڼم.

دویم- ددغې پروژې تحلیل :

مادمحترم عبداللطیف طالبي اثر لـه سره تر پایه پورې په دقت ولوست. ماله هغه سره لږشانته کارهم وکړ اولارښوونـې مې ورته وکړې. مامحترم طالبي یو پوه، متحمل او زیار ایستونـکی پښتون بیاموند . زما ټولـې لار ښوونـې یـې په ور ین تندي ومنلې اولازم اصلاحات او تعدیلا تـ یـې په خپل اثر کـې راوړل .

دغه اثرله یوې سریزې(۸مخونو)، دمأخذونو اومنابعو فهرست(۴مخونو) ؛ دقبایلو نوموونه(۹مخونو)، نتیجه ګیرۍ(۲مخونو)څخه برسیره په ۳۴۱مخونو کې لیکل شویدي.

محترم طالبي په سریزه کې دخپلې مسألې (موضوع) بیان کـړې ده اودهـغه حدود اوثغورې یې ټاکلي دي. په دغه سریزه کې د موضوع داهمیت بیان اود دغې تحقیقي پروژې هدفونه هم راغلي دي. برسیره پردې، څیړونکی هڅه کړیده چې په سریزه کې ځنې سوألونه مطرح کړي چې په متن کې دهغوی له پاره ځوا بـونـه لیدل کیږي. په بله وینا ،څیړونکی په دغه څیړنـه کې ځـانته(فرضیې) لـري چې غواړي دڅیړنې په پروسه کې هغه د موجودوشواهـدو اومعلوماتـو پر بنسټ باندې تایید یا رد کړي. په سریزه کې دځنو عمده اومهمو کتابونـو اومعتبرومنابعـو څـخه هم یادونه شویده چې له هغوی څخه ددغې تحقیقي پروژې په اکمال کـې ګـټه اخیستل شویده . په دغه سریزه کې دڅیړنې دمیتودولوژي یـادونـه هم شویـده او دتحقیق هغه روش ښودل شوی دی چې دڅیړنې په بشپړتیا کې ځنې کـاراخستل شوي دي اوهغه کتابخانه یې څیړن دوددي. څیړونـکی لیکلي دي چې د هیوا د داوسنیو شرایطو له امله یې کتابخانه یي متود ځانته غوره کړیدي. نوپه تأسف سره وایي چې دی قادرنه وچې دځینې پښتني قومونو اوقبایلو، خیلو اوښاخونو، کلیو، بانډو اواستوګنځیو ته لاړشي، له نژدې نه یې وګوري اودخلکو او سپین ږیرو سره

د

څېړي وکړي اوله هغوي څخه لومړي لاس (دست اول) معلومات راغونډ کړي.

دمړيزې څخه مخکې دپښتني قبايلو نوم ونه په (۹) مخونو کې په الفبايي سيستم تنظيم شوي دي. په متن کې دقبايلو، قومونو اوخيلونومونه، دهغوي منشأ، دتسميې وجه، نسبي شجرې، دهغوي استوګنځي، شمير، ځيني فوکلوري يې افساني چې دځينوقبايلومنشأښيي راغلي او په ځينومواردو کې دهغوي دودونه، کسب کاراوشغل څېړل شوي دي. په نتيجه ګيري کې محقق په حقه سره دډغې څېړنې دنه بشپړتيادپاره دساحوي تحقيق سپارښتنه کوي. په دغه برخه کې دمتن پر بنسټ باندې د پښتنو قبايلو دپنځو مهموشاخونه ايکالوژيکي، حرفوي اوتجارتي خصلتونه ښيي اوپه پاي کې په پولو پېشنهادونو لاس پورې کوي.

دريم- داثرارزيابي اودکانديد ترفيع:

۱- دغه اثرپه روانه پښتوليکل شوي ده اوعبارتونه يې ابهام اوتعقيد نلري.

۲- دغه اثردکافي فوټنوټونواومأخذونولرونکي دي چې په معياري او منلي شوي اسلوب ليکل شوي دي.

۳- په دغه اثرکې له مهمواومعتبرومنابعواوآثاروڅخه ګټه اخيستل شوي ده.

٤- دغه اثرديوې علمي-تحقيقي رسالې په ډول سريزه، متن اونتيجه ګيري لري.

٥- په دغه اثرکې ديوه علمي-تحقيقي منل شوي څېړندود څخه کاراخستل شوي دي

٦- دغه اثرد پښتني قبيلوعمده شاخونه اوخيلونه او دهغوي منشأ، شجرې، استوګنځي، کسب اوشغل اوځيني دودونه ښيي.

نودآثردپورتنيوخصوصياتو دپاره اودلوسره که چيرې محترم عبدالطيف طالبي دمحقق علمي رتبې ته دترفيع دپاوه نورتول شرايط دعلوموداکادمې د قانون او مقرراتو سره سم پوره کړي وي زه دغه اثردهغه دترفيع دپاره دمحقق علمي رتبې ته کافي بولم اودهغه دترفيع سپارښتنه کوم.

پوهاند دوکتوراڼف شاه محمد رانا
دکابل پوهنتون دعلمي چارومرستيال

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریظ

د پښتو څېړنو د بین المللي مرکز محترم ریاست ته !

ستاسې د رسمي لیک په اساس مې د ښاغلي عبداللطیف طالبي کښلي اثر (پښتنې قبیلې) وکړت تر دې کتنې وروسته وایم چې :

د پښتنو قبایلو څېړنه له کابو څلورو سوو کالو را په دې خوا د پښتنو نسابانو، مورخینو، د سیمې د مورخینو او هم د ځینو ختیځ پوهانو له خوا را روانه ده په لسګونو کتابونه او رسایل په دې خصوص کې په پښتو، پارسي، عربي، اردو، انګریزي او آلماني ژبو کښل شوي دي او لا په دې لاره کې نور کارونه هم پاتې دي چې د پښتو څېړنو بین المللي مرکز غوندې یوه علمي موسسه باید د دې ساحې د کارونو پاتې برخې د نوي میتود و لوړې په رڼا کې وڅېړي او تېرو کارونو ته په انتقادي نظر وګوري او دا کارونه د علم له غوښتنو سره سم د تاریخي واقعیتونو پر بنا بشپړ کړي .

د تېرو کارونو انتقادي څېړنه ځکه ضرور ده چې د پښتنو د تاریخ او انسابو په زړو کتابونو کې د پښتنو د انسابو په باب راغلو خبرو کې واقعیتونه په افسانو کې داسې سره مروړل شوي دي چې د سمو او ناسمو بېلول یې سره ګران کړي دي .

زموږ د پخوانیو نسابانو یوه غلطي دا هم ده چې د لومړیو دریو اسلامي پېړیو روحاني مشران بېټني، سړه بن او اسماعیل یې د پښتنو د زیاترو قبایلو نیکونه ګڼلي دي حال دا چې د تاریخي اسنادو په بناد پښتنو د سیاسي شهرت آغاز له اتمې میلادي سدې څخه د مخه دی نو څنګه کېدای شي چې د اولادونو د سیاسي شهرت رهبني دي

و

یې تراتمې هجري پېړۍ دمخه تللي وي او پلرونه نیکه ګان دي یې په کابولسمه هجري سدی کې پیدا شوي وي ؟

دغه پېښتنې ، اسماعیل اوسره بن چې پاړ کې یې تذکرة الاولیاء او پټې خزانې راوړي دي په هیڅ منطقي دلیل د تړلو موجود و پښتنو نیکه ګان نه شي بلل کیدای بلکې داخلک داسلام په صدر کې دپښتنو روحاني مشران دي چې پښتنانه احترام ورته لري . که فرض کړو چې موږ ددغو موجود وزیاتو قبایلو لړۍ په دغو دریوتنو پورې ونښلوو نوایا دا په زرها وو قبیلي او خیلونه چې اوس په پښتنو کې شته داګورد په دې زرو کالونو کې راپیداشوي دي ، دومره انکشاف یې کړی دی له افغانستانه سر بیره د منطقي په هیواد ونو کې تیت شوي دي؟

د پښتنو نیکه ګانو بیتنی ، سره بن او غرغښت نومونه ډیر پخواني اوله اسلام نه په ډیرو دمخنیوزمانو پوري اړه لري چې نسابانو په غلطه داسلام دصدرد زمانو خلک بللي دي او په لومړیو اسلامي پېړیو کې یې دپښتنو له روحاني مشرانو شیخ بیتني ، اسماعیل اوسره بن سره ګډ کړي دي نه شیخ بیتني بیټ نیکه دی او نه دپښتنو دومره قبایل پرې پورې تړل کیدای شي .

له لوړې تشریح څخه زما مقصد دادی چې دپښتنو قبایلو د څیړنې په خصوص کې لا ډیر کارونه زموږ مخې ته پراته دي او ډیری مغلقې او پیچلې موضوعګانې لا شته چې موږ یې باید حل کړو . زه اوس په دا ده زړه داویلای شم چې دښاغلي طالبي او نورو دغسي پروژو تکمیل ته ضرورت شته او نوري دغسي پروژې هم باید په کامل دقت دساحوي ریسرچ له لیاری بشپړي شي. دحاضري پروژې څخا نګړنې داسې ښودلای شم :

۱ـ داکتاب چې پښتني قبیلو معرفي ته وقف شوی دی په دې معرفي کې ددوو سوو په شاوخوا کې پښتني قبیلي شوول شوي دي. داښوونه دغه لاندې مزایانور هم لري :

الف ـ دهرې قبیلي دنسبي اړیکو په باب څیړنې شوي دي .

ب ـ دقبیلي داوسیدو ځای او جغرافي موقعیت یې ښکاره کړی دی .

ج ـ دامکان تر حده دهری قبیلی دخپلو نو یادونه شوی ده .

۲ـ دکتاب بحثونه له نسبی څیړنو سربیره دتاریخی اسنادو او جغرافیایی معلوماتو د راغونډو او له پلوه هم په زړه پوری دی او ځینی داسی جغرافی معلومات یی هم پکی راوړی دی چی عامو څیړونکو ته یی پیدا کول ګران وو .

۳ ـ دپروژی دتحقیق میتود په زړه پوری دی ، مأخذونه او منابع یی په خپل ځای ښوولی دی له ماخذ واو منابعو څخه یی دمواد و په اخیستنه کی دمعاصر تحقیق له روښونو سره سمه استفاده کړی ده دتحقیق د روش له پلوه هم دااثر موږ په ښو آثارو کی درولای شو .

٤ ـ دپښتنو قبایلو د څیړنی او معرفی په باب خو په نوروژبو پښتو کتابونه لیکل شوی دی په پښتو کی که له ترجمو تیرشو نو په دی خصوص کی تألیف شوی پښتو رسایل او کتابونه په ډیرو محدودو معلوماتو دی او یا په څو مقالو پوری محدود دیږی نو دا کتاب په خپل دغه حجم سره په دی خاصه موضوع کی په پښتو ژبه ثبت او منسجم تالیف شوی کتاب دی .

۵ ـ دښاغلی طالبی پروژه د پښتو څیړنو د بین المللی مرکزله ضرور تو نو سره سم د مرکزله تحقیقی پروګرامونو سره سم کښل شوی ده .

په پای کی زه ددی پروژی کارونه ښه او په زړه پوری ارزیابی کوم او ښاغلی طالبی پوی د محقق علمی رتبی دترفیع مستحق بولم .

دپښتو څیړنو له بین المللی مرکزڅخه په درناوی هیله کیږی چی له ښاغلی طالبی څخه مننه وکړی چی په یکړځان یی دومره لویه پروژه په بریالی ډول سرته رسولی ده .

په درناوی

معاون سرمحقق زلمی هیوادمل

22-ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال سریزه

په دغه اثر (پښتني قبیلې) کې د هغه ستر ملیت په باب اتنیکه څېړنه شوې ده چې دېر لرغوني او بډای تاریخي سوابق لري او موږ یې د پخوانیو اوزړو متونو له مخې د ښکېهت په نامه پېژنو چې یو آریایي قوم دی او ژبه یې هم د هندواروپایي یا آریایي او یا په بل عبارت د لویدیځ آریایي ژبو په کورنۍ کې داخله او په هغو کې د باختري ژبو په جمله کې یوه ژوندۍ ادبي ژبه ده.

آریائیان د انسانانو یوه خورامهمه ډله ده چې له ډېر پېر یو پېړیو راهسې د لوړ مدنیت خاوندان دي او د ختیز او لویدیز لوی ملتونه د دوی له پښت څخه راوتلي دي.

د آریائیانو اصلي ټاټوبی آریانا ویجه بلل شوی دی چې د پامیر او لوړې څمکې او د آمو سرچینې وې چې د آریانا ویجه مانا د آریائیانو ځمکه یا د اصیلانو او نجیبانو هیواد دی.

دغه آریائي قومونه وروسته له خپل لرغوني آریانا ویجه څخه خپاره او په بخدي او باختر کې یې یو ښکلی مدنیت جوړ کړی چې د دغه لېږد زمانه تاریخ پوهان د میلاد څخه (٤٠٠٠) کاله د مخه اټکلوي.

څرنګه چې د زمانې په تیریدو سره د دوی شمیر زیات شو او دغه ځمکې هم ورباندې تنګې شوې نو آریایي قومونو له بخدي او یا باختر څخه ختیز او لویدیز ته سره خپاره شول چې موږ دا مرکزي آریائیان په درې برخو ویشلای شو.

۱ـ مرکزي او باختري آریائیان چې د دوی د هندوکش په شمالي او جنوبي لمنو کې استوګنه درلوده او زموږ د هیواد په غرو او دښتو کې سره خپاره شول چې

لومړي

داباسین له ښندو دآمو او دخراسان تر دښتو پوري ددوی اصلي مرکزي هیواد و او بلخ، تخارستان، هرات، اراکوزیا، کابل، کندهار، سگستان او خراسان ددوی دمرکزي هیواد مشهوري برخي وي. دغه قبایل دمرکزي او باختري آریائیا نو په نامه سره یادیږي.

۲ - دآریائیانو یوه بله ډله له بلخه د جنوب لوېدیځ خوا ته د هریوا (هرات) پر خوا له خراسانه تیره شوه، دپارس خاوري يې ونیولي او اوسني ایران يې تشکیل کړ چې دوی د میلاد څخه د مخه په ایران کې د ماد په نامه سلطنت جوړ کړ.

دآریائیانو دریمه ډله د باختر او هندکش له شا او خوا څخه د کابل، خیبر او نورو لارو څخه تیره شوه او د اباسین او ګنګا تر منځ يې یو ځلانده مدنیت جوړ کړ. د د غو هندي آریائیانو لیږدیدنه هم له څوارلسم قبل المیلاد پېړۍ څخه پیل کیږي.

ددوی یو مشهور دیني کتاب (ویدا) تر اوسه پوري پاتي دی چې دآریایي قومونو په تاریخ کې ډیر اهمیت لري. دغه کتاب چې د میلاد څخه (۱٤۰۰) کاله د مخه لیکل شوی دی د پښتون قوم دپیژندنې په باب يې ګټې نه دي.

په دغو آریایي قبیلو کې موږ یوازې دپکهت دقبیلې سره سرو کار لرو چې نوم يې په ریګویدا کې راغلی دی او دا خرګندوي چې دا اولس د میلاد نه (۱٤۰۰) کاله پخوا هم موجود و. په ویدا کې پکتهاد پښتنو د پاچاپه دول او دپکهت دقوم نوم څو ځایه او په پرله پسې او مکرره توګه راغلی دی چې دلته دمثال له پاره دویدا څیني فقري او جملې راوړو چې په هغو کې دپکهت = پښتون نوم یاد شوی دی.

«ای اندرا! ته ډیر لوی يې له تا څخه غوارم چې موږ ته پیوري غواوي را کړې لکه مدهه پاتي تیا او نی پاتي تیا (ددوو شاعرانو نومونه دي) ته چې دي ور کړي دي هغسې چې د کنواتیر او د ترا ساد سیو شهزاده او پکته او داسا و راجا ته دي چې ور کړي دي.»

یاد ویدا په یوه بله سند ره کې چې راغلي دي:

«ای اسونانو! پر خپل وجنګي را بوسپاره شي، پر خپل طلایي پلاز کښینی ای هغو خلکو چې تاسو بډایان یاست هغه مرستي چې تاسې د پکته او ادریګو سره

وکړی نو بابهرو له خپلو دوستانو څخه بیل شو.»

په پورتنیو دوو مثالونو کی د پښت نوم په څرګند ډول ذکر شوی دی.

هغه وخت چی د پښت قبیله د خپل لومړنی لیږد په وخت کی د هندوکش سهیلی برخو ته راکوزه شوه نو ورو ورو د اباسین تر غاړو پوری یی ځانونه ورسول. دغه سیمی د جنوب ختیز و سیمو کی میشته شول چی د دوی سیمه په پکتیا، پښتیخا، پختیښا، پښتنخا، پښتونخا او پښتونخوا په نومونو سره یاده شوه لکه چی د یونان مشهور مورخ هیرودوت (۴۸۴-۴۲۵ ق.م) هم په خپله مشهوره جغرافیا کی د پښتو ذکر کړی او د پښتنو هیواد د پکتیکا په نامه یاد وی چی د اندوس پر غاړه واقع دی او خلک یی ډیر غښتلی او میړنی دی.

د یونان یوه بل جغرافیالیکونکی بطلیموس کلودیوس هم د پښتنو هیواد «پکتین» یاد کړی دی. دی وایی چی پکتین د پارو پامیزاد جنوب ته دی او دا ځای د پکتیانو اصلی مسکن دی.

بطلیموس چی تر هیرودوت راوروسته د دوهمی میلادی پیړی په لومړی نیمایی کی ژوندی و په څرګنده توګه د پښتنو هیواد د اریا او د اخینی ښکاری چی په دغه وخت کی هم د پښتون شهرت په نړی کی ډیر و او دا قوم هر چا پیژانده. د اسلام په اوایلو کی د پښتنو د هیواد په باب بارتولد وایی:

سلمانا سارد اشور د وهم پاچا په (۸۴۲ ـ ق. م) یوه مخروطی ستنه جوړه کړی وه چی پر هغی ستنی تراوسه د بختی او بنانو انځورونه شته او د پارس د تخت جمشید په ډیرلیک کی هم د وی د دغه بختی او بنه سره لیدل کیږی چی دلته د بختی څخه مقصد د پښت کلمه ده چی پښتنو باندی اطلاقیږی. (۱)

د پښت، پخت، پکتیکا، پښتیخا، پختیخا، پښتنخا، پښتونخا او پښتونخوا نومونو نه د پښتو په کلاسیکو ادبیاتو کی هم ارغو نتوب لری چی په دغه باب لومړنی اثر د ښکارندوی غوری (۶۶۹-۶۰۲ ه . ق) قصیده ده چی هلته د پښتونخا په لیک دود راغلی دی. لکه چی وایی:

(۱) عبدالحی حبیبی، د پښتو ادبیاتو تاریخ، لومړی ټوک ۱۹-۴۷ مخونه.

پښتونخا ښکلي زلمي چې زغلي هندته
تراغليه پيغلي كاندي اتڼونه(۱)

همدارازدسليمان ماكوپه تذكرة الاولياء كي دغه كلمه دپښتنخاپه بڼه راغلي ده لكه چي وايي:

«په سن دولس شپږسوه دهجري تللي وم اودپښتنخا په راغواوكليوگرځيدم اومراقد داولياءاوواصلينومي پلټل» (۲)

همدا راز دپټې خزانې په سريزه كي دپښتنخااودباباهوتك (۶۶۱-۷۴۰هـ.ق) په اشعاروكي هم دري ځايه د(پښتونخوا) په ليك دودراغلي دی(۳).

همدارازنوردا سي ډيرمثالونه په لاس كي لروچي زموږدپورتني ادعاوله پاره ښه ثبوت كيداى شي.

وروسته تردغه چي توليدي قواووپرمختګ وكړله بلي خوا دغوپښتنوپه شميركي زياتوالى راغى نوددوى يوشميرډلي په غوراودسليمان په غرونواوهم ددوى ګڼ شميردهيواد په بيلابيلوبرخوكي ميشته شوي. همداراز يوشمير پښتانه په ديارلسمه عيسوي پيړۍ كي دغزنۍ، پيښور، كوهاټ، بنواوكابل په شاوخواكي ميشته شول اوحتى ځيني يي دا وسنۍ پاكستان نه تيرشول او دهند په پراخو اوارتو وروشو ګانوكي تربنګاله پورې ورسيدل چي دغو پښتنوله جملي څخه يي ځينو په هند كي پياوړي پښتني دولتونه جوړكړل چي دسور يانو، لوديانو، غلجيانو اوكړلاڼيو دولتونه دهند په تاريخ كي مشهوردي.

پښتنوچي دتاريخ په بيلابيلوپړاوونوكي يي بيلابيل قبيلوي جوړښتونه درلودل په عنعنوي توګه په لاندنيوپنځوسترو توانيزوګروپونوويشل شوي دي چي دغه پنځه سترې ډلي عبارت دي له :

۱ - غورغښتي پښتانه :

---

(۱) محمدهوتك پټه خزانه، دادبياتواوبشري علوموپوهنځي د كابل پوهنتون، ۱۳۵۶ كال-۲۷ مخ.
(۲) سليمان ماكوتذكرة الاولياء ۱۹ مخ
(۳) محمد هوتك بن داود، پټه خزانه ۵ -۶ مخونه.

۲- سربني پښتانه.

۳- کرلاڼي پښتانه .

٤- بيټني پښتانه :

٥- متوزي پښتانه چي غلجي اولودي، پښتانه تري مقصد دي .

دغه پنځه دلې په ډيروښاخونو، څانګو او خيلونو باندي ويشل شوي دي چي په متن کي دهريوه تو لنيزګروپ په ښاخونو، څانګو او خيلونو باندي بشپړ اومفصل معلومات وړاندي شوي دي :

که څه هم دپښتنو قبايلو په باب دهيوادپه دننه اودهيوادڅخه بهرداوږدو کالونو راهيسي څه ناڅه څيړني رواني دي، خودغه څيړني په تيت اوپرك ډول سرته رسيدلي دي اومنظمه بڼه نه لري : په دغه برخه کي ځينوپښت پوهانو (نسب پيژندونکو) تريوه حده پوري کار کړي دي چي زه دمثال په توګه دپټې محمد حيات خان د تاريخ حيات افغاني، دحاجي زردارخان ناغو دصولت افغاني، دشيرمحمدخان ګنډاپوردتواريخ خورشيد جهان ، دسيدبهادرشاه ظفر کاکاخيل د پښتانه د تاريخ په رڼاکي ، دحافظ الملك نواب حافظ رحمت خان بريخ دخلاصة الانساب او ځينونورو کتابونو يادونه کوم چي تريوي اندازي پوري يې په د غه برخه کي رڼا اچولي ده ،خو ددوي کارمنظمه بڼه نه درلوده.

ما په دغه پروژه کي دساحوي ريسرچ (څيړني) دامکان دنشتوالي اومحدودیتونو سره سره هڅه کړي ده چي زموږدګران هيواد ديوه ستر مليت يعني پښتنو اود هغوي داتنوګرافيکو خصوصياتو په باب هراړخيزه څيړنه وکړم. څرنګه چي د پښتوڅيړنو بين المللي مرکزدپښتنودفرهنګ، ادب، تاريخ او اتنوګرافۍ په باب څيړني کوي نوله دي کبله دپښتني قبيلي هم يوله هغو عمده اوغوره پروژوڅخه دي چي په هغې کي دپښتنو بيلابيلي قبيلي، خيلونه اوڅانګي، ددوي داستوګني ځايونه ، شميراوترممکني اندازي پوري دودونه پيژندل کيداى شي اوڅرنګه چي د نوي عصرد بداون سره سم زاړه قبيلوي مناسبات له مينځه ځي نوله دي کبله چي د پښتني

پنځم

قبیلو نومونه او تاریخي پس منظر خوندي پاتې شوي وي نو دا کار ګټور و ګڼل شو او دیوې علمي - تحقیقي پروژې په توګه تر لاس لاندې ونیول شو.

که څه هم تر زیاتې اندازې پورې د پښتنې د قبیلو د بشپړو لوله پاره د اخیرنه په کتابي او کتابخانه یي تحقیقاتو او پلټنو ولاړه ده خو د ځینو هغو موادو څخه چې ساحوي ریسرچ پرې شوي دي هم ګټه اخیستل شوې ده او د هغو موسسو څخه هم مرسته غوښتل شوې ده چې په غیر مستقیمه توګه د دغې پروژې مواد برابروي.

دغه اثر د الفباء په ترتیب منظم شوی او تقریباً د (۲۰۰) په شاوخوا کې د هغو قبیلو ذکر پکې شوی چې په لره او بره پښتونخوا کې اوسیږي. همداراز د دغو قبیلو څیړنه د پښتو پښتنې تر لنیز وګروپونو په چوکاټ کې ترسره شوې ده. په همدې ډول هڅه شوې ده چې د دوی د نسب شجرې هم ذکر شي چې په دغه باب د ځینو قبیلو د سپین ږیرو او مشرانو سره د نږدې څخه اړیکې نیول شوي دي همداراز د پښتنې کوچې قبیلو ذکر هم پکې راغلی دی او ترممکنې اندازې پورې د قبیلو د تسمیې وجه هم په پام کې نیول شوې ده. که څه هم په پښتنې قبیلو کې د انومونه اکثره یا د اسلامي دورې دي یا پخواني نومونه په اسلامي نومونو بدل شوي دي خو یو شمیر داسې نومونه هم شته چې بشپړه توګه یې د آریایي دورې جوړښت ساتلی دی. په دغه لړ کې داسې نومونه هم شته چې تر اوسه پورې نه دي معلوم چې ریښه یې په کومې ژبې پورې اړه لري او غالباً به دا هغې اریایي ژبې سره اړه لري چې باختري ژبې یې زیږولې دي. البته دا خبره باید سر سري ونه بلل شي چې د قبیلو نومونه په تصادفي ډول نه دي ایښودل شوي بلکې مسئله په دې برخه کې ډیره ژوره او جدي ده. د هر خیل او پښې نوم ځانته اساس او فولکلور لري او د غه نومونه په ایتمو لوژیکه ساحه کې ځان ډیرو لرغونو زمانو ته رسوي:

همداراز په پښتنې قبیلو کې د نرې د نورو قبیلو څیړ د وینې خپلوۍ هم سپېڅلې بلل شوې ده او خپل قدسیت یې تر اوسه پورې په خپل پخوانې بڼې سره ساتلی دی. په پښتنې قبیلو کې د وینو خپلوۍ په بشپړه توګه پالله کیږي او د اپالنه د پلار -

شپږم

واکې دزوابطو تابع ده یعنې د پلار خپلوان چې د تربرونو په نامه یادیږي یو له بله سره د وینې خپلوان ګڼل کیږي او هغه کسان چې د وینې خپلوۍ سره لري نو دوی دغځ اخیستلو په وخت کې دا مکلفیت پرغاړه لري چې د وینې د شریک والې ننګه وکړي.

د پښتنو د قبیلوی اړیکو په ساحه کې خپلوی مهم رول لوبوي یعنې یو خیل د بل خیل سره د خپلوۍ له کبله سره نژدې کیږي لکه په ځینو مواردو کې د یوه خیل د ښځې د بل خیل نارینه وو ته واده شي یا د دوو خیلو نو ترمنځ د یرې ښځې سره واده شوي دي. نو پردغه اصل د یوه او بل خیل ترمینځ د خپلوی مزی سره ټینګ شي.

په همدې توګه په پښتنی قبیلو کې د قبیلوی تشکیلاتو دریم اصل ګوندي رابطه ده. ګوندي د قبیلوی تشکیلاتو یو خاص سیستم دی په دغه سیستم کې خیلونه پرته له دې چې دخیل یا ټبر نسبي اړیکې په نظر کې ونیسي په هغه کې داخلیږي چې دوی دغې اتحاد یې ته ګوندوایي لکه په کرلاڼي پښتنو کې تراوسه پورې هم د تور او سپین او ګاري او سمل په نامه ګوندونه موجود دي. په پښتنو کې خو واړه ګوندونه بیخی زیات حاکم دي.

څلورم اصل چې د نړۍ په ټولو قبایلو کې مشترک مفهوم لري هغه الحاق یا ادغام دی چې په څه توګه خیلونه یو بل سره ګډیږي او په پښتنې خیلونو کې دا عرف د یو مثالونه لري لکه چې خیشکي، مهمنزي او اتمان خیل سره الحاق شوي دي یا د جدون قبیلې د سالار او منصور خانګی چې د غرغښتو څخه بیلې شوي او د یوسفزیو سره ملحقې شوي دي او داسې نور ...

په دغه څیړنه کې ما دیو شمیر معتبرو مأخذونو لکه حیات افغانی، صولت افغانی، تواریخ خورشید جهان، پښتانه د تاریخ په رڼا کې او همدارازد قومونو او قبایلو وزارت دیو شمیر چاپ شو کتابونو څخه ګټه اخیستې ده، خو بیا هم څرنګه چې د ساحوي ریسرچ امکان زمینه برابره نه وه نو ښایي ځینې نیمګړ تیاوې په دغه څیړنه کې موجودې وي. هیله من یم چې زما دغه اثر په د هغه محققینو له پاره چې د پښتنو د قبیلو د پیژندنې په باب څیړنه کوي څه ناڅه مرسته وکړي:

اووم

په پای کې زه د خپل لار ښود استاد ښاغلي سرمحقق دوست شینواري څخه دده د علمي ارزښتمنو لارښوونو څخه چې ماته یې ددغې علمي پروژې په برخه کې کړي دي شکریه اداکوم. همدارازپه خپل وار سره د کابل پوهنتون علمي مرستیال ښاغلي دوکتورالفشاه محمدران او ښاغلي دسرمحقق مرستیال زلمي هیواد مل دهغو علمي مرستو ستاینه کوم چې زما سره یې د دغه کتاب د ایډلو په برخه کې کړي دي.

په درناوی

عبداللطیف طالبي

د پښتو څیړنو دبین المللی مرکز

د ریسرچ دیپارټمنټ غړی

اتم

PROPERTY OF ACKU 3526

ابدالیان

ابدالیان دافغانستان په تاریخ کې یو ډیر نامتو ټبر دی چې دنامه ریښه یې د (۴۰۰م) شاوخوا کې سپین پوستي آریایي قبیلې ته چې اپتل (Aptal) یا هپتالي نومیږي رسیږي چې دغې قبیلې په باختر او تخارستان کې یو غښتلی دولت جوړ کړی او د برتانوی دایرة المعارف په استناد مورخانو یې نوم ابدلوی هم راوړی دی (۱) چې په تاریخونو کې یې بیلابیل شکلونه هپتل (اودل) = ابدل = یفتل ضبط دی.

دابدال په باب زیات افسانوی روایات هم شته چې دلته یې اخیستل بې ځایه نه دي: روایتونه وایي چې داسلامي دورې په تاریخ کې لومړی نامتو سړی چې د (ابدال = اودل) په نامه یاد شوی دی دپښتني قبیلو مشهور نیکه دی چې د خپل نامتو کهول سره دسلیمان په غره کې اوسیده. دی دترین زوی، دشرخبون لمسی او دسړبن کړوسی دی او دده نوم په پښتو ادبیاتو او پخوانیو نسخو کې (اودل) او د جمع منسوب په صورت (اودلی = ابدال) ضبط دی چې د (۴۴۰ھ) یا (۱۰۴۸م) کلونو په شاوخوا کې یې پښتانه قبایل پر ځان راټول کړي وو او دده له ټولو کمه ملك سلیمان دعیسی زوی چې په زیرك سره مشهور و پښتني قبیلې د سلیمان له غره څخه د کندهار سیمې ته بوتلې او هلته یې میشته کړې او دخپل ژوند په پای کې یې خپل زوی ملك بارك پر مشرۍ کښیناوه او تر بارك وروسته د زیرك بل زوی ملك پوپل خپل نفوذ (داوسني بلوچستان) تر شال او ژوبه پورې ور ساوه او دپنځه شپیته کالو تر مشرتوب وروسته د (۸۹) کلونو په عمر مړ شو.

---

(۱) عبدالروف بینوا، دافغانستان نومیالي، لومړی ټوك ۳۴مخ.

داسې فولکلوري روايتونه هم شته چې په لومړي سر کې دابدال نوم بل څه و، خو کله چې نوموړی دخواجه احمد ابدال چشتي حضور ته ورغی او ده ته خدمت ته يې ملاوتړله نو هغه دابدال لقب ورکړ چې دهغه ورځې څخه په دغه نامه سره مشهور شو چې اولاده يې دابداليانو په نوم سره يادېږي او پښتانه په خپلې ورځنۍ محاوره کې ابدال داودل په نامه سره هم يادوي (۱) خو دا روايت افسانوي ارزښت لري.

داسې روايت هم موجود دی هغه وخت چې دابدال دپلار ترين دمړينې وخت نږدې شو نو ويې غوښتل چې دخپلو دريو زامنو دجملې نه يعنې (ابدال، سپين او تور) له جملې څخه يوه تن دخپل ځای دنيول له پاره وټاکي همداوچې دتور او سپين د خپګان سره سره يې ابدال په خپل ځای وټاکه.

په (پښتانه د تاريخ په رڼا کې) ليکل شوي دي چې ابدال يا اودل د(٤٢٠ هـ) کال په شاوخوا کې ژوند کاوه.

ويل کيږي چې دابدال ترمړينې وروسته رځړ دخپلې کورنۍ مشر شو او ده دخپلو زامنو دجملې څخه خپل مشرزوی عيسی په خپل ځای وټاکه.

دعيسی دزامنو له جملې نه سليمان ترټولو پوه او هوښيارسړی و نو ځکه دی په (زيرك) سره مشهور شو چې تراوسه پورې هم پښتانه هوښيار سړي ته ځيرك وايي. که څه هم عيسی دميرك په نامه مشرزوی دراود، خو سليمان يې دهوښياري له کبله په خپل ځای وټاکه. دزيرك په څلورو زامنو کې مشر بارك نوميده او پلار دی دکورنۍ مشر وټاکلی وخو څه موده وروسته مشري دپوپلزي لاس ته ورغله. (۲)

احمد شاه ابدالي چې دپوپلزيو دښاخ دسدوزو دخانګي څخه و د (۱۷٤۷) نه تر (۱۷۷۳) ع کاله پورې يوه لويه امپراتوري جوړه کړه:

درانيان چې دسړبن په ټولنيز ګروپ پورې اړه لري په دووستروڅانګو يعنې ځيرك او پنج پای باندې ويشل شوي دي چې شجره يې په لاندې ډول ده:

---

(۱) محمد حيات خان، حيات افغاني، دلطيف طالبي اوفرهاد ظريفي ژباړه دقبايلو نشرات، ۱۳۶۲ کال -۲۰۶ مخ

(۲) حيات افغاني ۲۰۶ - ۲۰۷ مخونه.

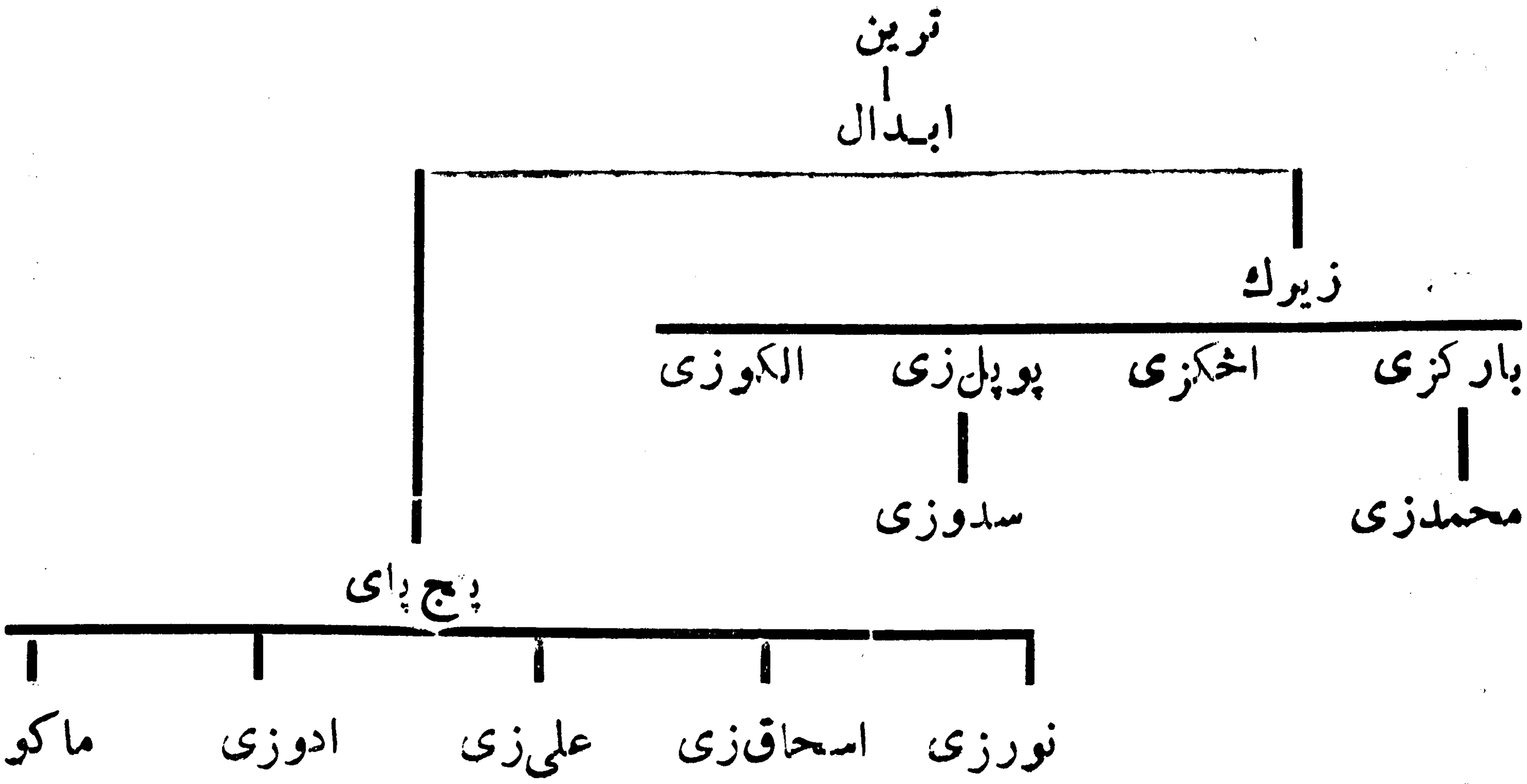

دابدالیو کورنی د(۱۷۴۷م) نه تر(۱۸۱۸م) پوری(۱) په افغانستان باندی حکومت وکړ چی وروسته بیا حکومت بارکزیو او دهغو دیوی څانگی محمدزیو په لاس کی و(۲).

<u>په ملتان کی میشته ابدالیان :</u>

هغه ابدالی پښتانه چی د کندهار له شا اوخوا څخه یی مها جرتونه کړی دی اوپه ملتان کی میشته شوی اوس زموږ په زمانه کی د ملتانی پټهانانو یا افغانانو په نامه یادیږی . په دوی کی هم د نورو پښتنو په شان د (زی) او (خیل) کلمه موجوده ده . په تاریخ کی ملتان ته دابدالیانو تگ پوره معلوم نه دی . خود ځینو شواهدو له مخی دا سی عقیده څرگندیږی چی دوی ملتان ته د هند دمغولی واکمن عالمگیر اورنگزیب اوشاه عالم په وخت کی تللی دی . داسی روایت هم موجود دی چی دابدالیانو څخه لومړی ځل په ملتان کی د جمندیا زمند پښتانه میشته شول او کله چی دغه پښتانه ابدالیان ملتان ته وکوچیدل هلته په رانگپور گهریان واله کی میشته شول دوی به د تجارت له لاری خپل ژوند تامیناوه . د ابدالیانو هر ښاخ چی په ملتان کی میشته وځان ته یی بیل بیل خانان درلودل . کله چی په ملتان کی د ابدالیانو شمیر زیات او پیا وړی شو نود ځمند له ښاخ سربی دزراعتی مسلو له کبله شخړی رامنځ ته شوی او په پای کی

---

(۱) شیررحمن دوړ، معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور، ۹۴ مخ.

(۲) سید بهادر شاه ظفر کاکاخیل، پښتانه د تاریخ په رڼاکی، لاهور ۱۹۶۵، زمانه پرنټنگ پرس ۱۲۸۱ مخ.

د دوی ترمنځ خونړی جګړې و شوې او د ځمندپر ښاخ بریالی شول او د جمند یا (زمند) ښاخ ډیر خلك ووژل شول پاتې یې له ملتان څخه وایستل او په دغه ځای باندې ابدالیانو خپله قبضه ټینګه کړه . کله چې د دغو پیښو خبرد ډیلي دربار ته ورسید نوله هغه ځایه یې د ابدالیانو د خارجېدو فرمان صادرکړ هغه وخت چې د ابدالیانو دغه خبر واورید نو هلك پلك شول . د دې خپل دریځ نه استازی د ډیلي پاچا دربار ته واستول او هلته یې د خپلو ګناوو عفوه وغوښتنه د ډیلي پاچا دومره نرم شو چې د دوی په کور نیو باندې یې تیری بند کړ ، خو ابدالي خانان او مشران یې تر دویم امره پورې بندیان کړل :

کله چې په دکن کې مرهټه وواو نورود مغولي دربار پر ضد په بغاوت لاس پورې کړ او ځوځله یې مغولي لښکروته ماتې ورکړې نو په هغه وخت کې د ابدالي قبیلې قیدیانو له بندي خانې نه دوتلو غوښتنه وکړه چې دوی ته د دې زمینه برابره کړې چې د مرهټه وواو نورو باغیانو سره وجنګیږي هماغه و چې دوخت د ضرورت او غوښتنې په اساس د دوی غوښتنه ومنل شوه او د یوه پوځ په ملګرتیا ابدالیان هم د دکن خوا ته لاړل او په نوموړو جګړو کې یې له ځانه دومره زړورتیا او میرانه وښوده چې مغولي و اکمن له هغوی نه خوشحاله او دوی ته یې د یرخلعتونه او بخشونه ورکړل او بیا بیرته ملتان ته ستانه شول چې له هماغه وخته دغه خلك ژمکه وال او د ملتان په شا او خوا کې د جایدادونو او ځمکو خاوندان دي :

د نواب مظفر خان په دوران کې چې د ملتان ډیر مشهور نواب و د لاهور والي رنجیت سنګه په ملتان باندې تسلط ومونډ او نواب مظفرخان شهید شو . په ۱۸۷۵ بکرما جیتي کال کې سکانو په ملتان باندې تسلط ټینګ کړ او هغه پښتانه چې د سکانو له عام قتل څخه خړندې پاتې شوې وو له ملتان څخه ولیږدیدل او د نواب محمدخان بهادر خیل سدوزی سیمو یعني منکیرا او بکهرته را غلل او کله چې منکیرا د رنجیت - سنګه لاس ته ور غله هغوی په دیره جاتو په تیره بیا په دیره اسمعیل خان کې میشته شول (۱)

---

(۱) حیات افغاني ۲۴۱ مخ .

ابراهیم خیل

زموږ تر کم پوهان ابراهیم خیل د غلجیو پښتنو له تولنیز گروپ څخه شمیري ددوی زیات شمیر د کابل ولایت دپغمان په او لسوالي، دوردگو ولایت د میدان ښار په شاوخوا دپکتیا ولایت دگردیز ښار په سهیلي برخه اود افغانستان په ځینونورو برخو کې استوگنه لري.

دلغمان ولایت دقرغیو په اولسوالي کې هم یوشمیر ابراهیم خیل استوگنه لري چې شمیر یې په نوموړي ولایت کې د مرکزي احصائیې د ۱۳۶۰ کال داحصا یې له مخې د (۱۷۱۹) تنو په شاوخوا کې ښودل شوی دی

داسې ویل کیږي چې ابراهیم خیل دسلیمان خیلو د قبیلې یو څانگه ده (۱)

اپریدی

دوی د کرلاڼ په تولنیز گروپ کې شامل دی. دیوه افسانوي روایت مطابق داپریدو د مشر نیکه نوم عثمان وچې دیوه واقعې په وجه په اپریدی سره مشهور شو. حقیقت دادی چې دایوه دیره پخوانۍ او مشهوره قبیله ده چې د(۵۰۰) ق. م په شا او خوا کې یونانی مؤرخ هرودوټ چې د پښتنو دکومو ځلورو قبیلو ذکر کړی دی په هغو کې دیوې قبیلې نوم « اپاري ریتي » هم یاد شوی اودا پاري ریتي کلمه داپریدی سره دفقه اللغت په اساس مطابقت موندلی شي (۲)

اپریدي په خیبر دره، کوهاټ اوتیرا کې میشته دي. ددوی دختیځ خواته پوله د ختکو سره لگیدلې ده، جنوب ته یې اورکزي او بنگښ اود سپین غره څوکې، لویدیځ ته یې شینواري اوشمال ته یې دمومندو سیمه پرته ده.

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایت سرحدی کشور، د۱، ٤ مخ چارت.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکې، ۱۳۷۸ مخ.

دخیبر دری په استوګنو قبیلو کی اپریدی ډیر زړورا و توریالی خلك دی. دوی په هروخت کی داستعماری ځواکونو پرضد پراخه مبارزی کړی دی.

په اوسنی وخت کی داپریدیو قبیله په اتومشهورو ښا خونوبانلی ویشله شوی چی هر یو ښاخ یی دیری ځانګی لری اوهغه دادی:

۱ ــ ملك دین خیل: چی په باړه، میدان، شولوبر، تند، چوره، کجوری، خیبردره اوشدلی کی استوګنه لری :

۲ــ قنبرخیل: په کاهودره، شولوبر، ناوه، برشولوبر، باړه او کجوری کی میشته دی

۳ــ کوکی خیل:

په دوه توری، تورځپری، راجګل، مخ رښی، لاله چینه او دجمرود نه تر علی مسجده پوری اوسیږی.

٤ــ زخه خیل:

دخیبر په دره، ځپری کدو، بازار، الچه، کرمنه، پراګک، بنکو، شنه کمر، توره وپاله، بوکار، سنده پل اوشدلی کی استوګنه لری.

٥ ــ سه پای:

په باړه، ترخوکش، سنده پل، لګری او کجوری کی اوسیږی.

٦ــ کمر خیل:

په ګری، ځاوخ، تخته کی، غلام علی، بغری، وچ پل، چهل ګزی، میرو دره او کموزی کی استوګنه لری. (۱)

۷ــ اکا خیل:

په باړه، ګلی خیل، وران، کجوری او داکاخیلو په میره کی او سیږی.

۸ــ آدم خیل:

په اخوردره او میدان کی اوسیږی. داپریدیو قبیله په عمو می توګه په یوه

(۱) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ٥٩ــ٦٠ مخونه

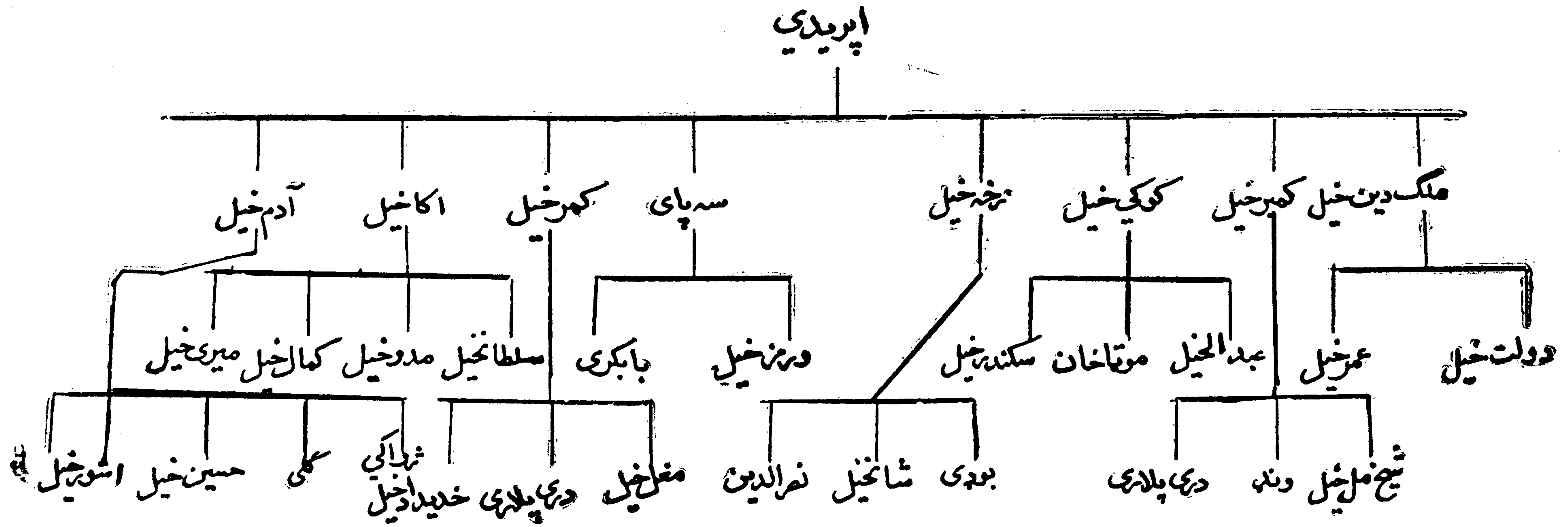
اپریدی
ملک دین خیل
کمبر خیل
کوکی خیل
زخه خیل
سپاه
کمر خیل
اکاخیل
آدم خیل
دولت خیل
عمر خیل
عبد الخیل
موتاخان
سکندر خیل
وزر خیل
باکری
سلطان خیل
مدو خیل
کمال خیل
میری خیل
شیخ مل خیل
ونه
دری پلاری
بوبی
شاخیل
نصر الدین
مغل خیل
دری پلاری
خدیداد خیل
شراکی
ککی
حسین خیل
اشو خیل

غرنۍ سیمه کې ژوند کوي دغه قبیله په دوواداري واحد ونو کې تنظیمه شوې ده یوه دخیبر ایجنسي چې اکثریت یې اپریدي دي او په ۱۹۶۱ ع کال کې ددوي شمیر (۲۷۵۳۱۲) تنه ښودل شوي دي .

بله د کوهاټ په ضلعه کې چې هلته آدم خیل اپریدي استوگنه لري او ددوي تخمیني شمیر (۳۹۸۷۵) تنه ښودل شوي دي . همدارازپه آدم خېلوپورې مربوط بله یوه څانگه حسن خیل د پېښورپه ضلعه کې استوگنه لري او په ۱۹۶۱ م کال کې ددوي شیمرد (۲۴۰۰۰) زره تنوپه شاوخواکې ښودل شوي دي .(۱)

دلنډي کوتل ، باړه ، جمرود او اخوردري تجارتي مرکزونه داپرید یو په سیمه کې موقعیت لري او دغه خلک زیاتره په تنگودرو اوغرنیوسیمو کې استوگنه لري .

ددوي د کرني ځمکې ډېرې نه دي ، نو ځکه اکثره د کابل او پېښورترمینځ په سوداگرۍ بوخت دي .

ددوي تر مینځ دوه قبیلوي فراکسیونونه (گوند ونه) موجود دي چې دسمل اوگاري په نامه سره یادیږي : ملک دین خیل ، ذخه خیل ، اکاخیل ، سه پاي او کمر - خیل په سمل گوندي او کمبرخیل او کوکي خیل په گاري گوندي او آدم خیل په کوم قبیلوي فرکسیون پورې اړه نلري .

په عمومي توگه داپریدیو سیمه په څلورو جغرافیایي برخوویشلې شوې ده چې دخیبر دري ، دبازاردره ، داخوردري اود پېښور د ضلعې اودخیبر دغرو تر دلړې ترمنځ میدان څخه عبارت دي (۲).

اتـــوال

ځلجي پښتانه او په اندړو پورې یوه ترلې څانگه ده چې زیات شمیر یې دزابل دولایت د داي چوپان په اولسوالۍ کې استوگنه لري او شمیر یې د ۱۳۶۰ کال

(۱) اضلاع ، ایجنسی ها و قبایل ایالت پشتونستان ۶۰ ر ۶۱ مخونه .

(۲) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۴۱ مخ .

د مرکزي احصاییې د شمیر په اساس د (۱۸۵۰۰) تنو په شا او خوا کې ښودل شوي دي (۱) په پخوا وختونو کې د دوي زیات شمیر کوچیانې ژوند دراود. دوي به د موسمي خیلو اند روسره یو ځاې دمني په موسم کې د ناور او مالستان له غرونو څخه شلګر او قره باغ ته را ښکته کیدل او له دې ځایه به یې د کندهار خواته لیږد کاوه. (۲) خو اوس دوي زیاتره کلیوالي ژوند غوره کړی دی.

اڅکزي

د پښتني قبیلو په لړ کې یوه مهمه قبیله د اڅکزیو غیرتي او جنګیالي قبیله ده چې زموږ پښت پوهان دوي د سړبن د ترین د ګروپ څخه شمیري. اڅکزي چې په اصل کې دراني پښتانه او د څیر ك د ځانګي څخه دي یو شمیر یې په افغانستان او بله برخه یې د ډیورند کرښې څخه پورې، خوا ژوند کوي.

اڅکزي په لومړي سر کې په دوو ښاخونو ویشل شوي دي چې ګوجین او بادین نوموږي. د ګوجین ځانګې په لاندې ډول دي: حمیدزي، ملي زي، اشیزي، عثمان زي، علي زي، نصرت زي، غني زي او صالح زي:

همدا راز د بادین ښاخ هم په لاندنیو ځانګو ویشل شوي دي: کاکوزي، غیبي زي، شمشوزي، پیرعلي زي او پانیزي:

هغه اڅکزي چې په افغانستان کې میشته دي نودوي په سپین بولدك، ریګ، کندهار، هلمند، اروزګان او هرات کې او سیږي او هغه اڅکزي چې د ډیورند د کرښې پورې خوا استوګنه لري نو هغوي په ګلستان، کوزك، خواجه عمران او غاني، پښین او توبه کې ژوند کوي:

مشهور انګریزي مورخ مونت ستوارت الفنستن په خپل اثر (د کابل سلطنت بیان) کې لیکي: (اڅکزي اکثره کروند ګر او پوونده دي که څه

---

(۱) معلومات مختصر دربارهٔ اقوام ولایات سرحدی کشور ۱۱ او ۸۷ مخونه.

(۲) آریانا دایرة المعارف، دوهم ټوک، ۱۳۳۰ کال ۳۹۱ مخ.

هم یوه اندازه ځمکه لری خودخپل ژوند لپا ره په مځکې اتکـاء نه لـری. د د وی څاروی دخواجه عمران په غرونو اودتوبی پـه هسکه سیمه کی ساتـل کیـږی ، په داسی حال کی چی اوښان یی د شوراوك دشمال ختیـځ په شګـلنه سیمه کی پوول کیږی. اڅکزی پرداسی ځمکه پراته دی چی یا خولغړغرونه دی اویا سپیره داګونه اویاهم خالصی شګی. ددوی دکرنی ځمکی ډیری لږی دی :

په کندهارولایت پوری مربوط اڅکزی دسپین بولدك په اولسوالی ، دریګ په علاقه داری ، دخاکریز په اولسوالی ، ددامان په اولسوالی او دکندهار پـه مرکز کی اوسیږی چی شمیر یی په کندهار کی (د ۱۳۶۰) کال داحصائیی له مخی (٤٢٩٣٨)تنه ښودل شوی دی.

همدارازهغه شمیر اڅکزیان چی دهلمند په ولایت کی استوګنه لری نو دوی دهلمند دولایت په مرکز دناد علی په اولسوالی ، دګرمسیر په اولسوالی اودناوه بارکزایی په اولسوالی کی استوګنه لری او ټول شمیر یی د ۱۳۶۰ کال داحصائیی له مخی (٦٩٦٥) تنو ته رسیږی.

دهرات په ولایت کـی اوسیدونکـی اڅکـزی په انجیل ، پښتـون زرغـون ، ګاران اودغوریانو په اولسوالیو کی استوګنه لری چـی ټول شمیریی د ۱۳۶۰ کال دمرکزی احصائیی له مخی په دغه ولایت کی ٦٢٢٤ تنه ښودل شوی دی.

دارزګان په ولایت کی اڅکـزی په ترین کوټ ، دچوره په اولسوالی ، د خاص ارزګان په اولسوالی ، دګزاب په اولسوالی ، دکجران په اولسوالی ، دشهید حساس په اولسوالی ، ددهراود په اولسوالی اودنیش په علاقه داری کـی اوسیږی چی ټول شمیریی په دغه ولایت کی (۷۰٤٤۳) تنه ښودل شوی دی :

ددوی اکثـره خلك دکـرنی او مالداری په چا رو بوخت دی خود کنـدهار اڅکزی دکرنی نه پرته دسودا ګری په چاروهم بوخت دی. په کابل کی استوګن اڅکزی اکثره دلیلامی بوټانو اوجامودو کانونه لری. ددوی دکوچیانو شمیرهم زیات دی. لنده داچی دهیواد په لویـدیـځ اوجنوب لویدیځو ولایتونو کی ددوی شمیر دمرکزی احصائیی د ۱۳۶۰ کال داحصائیی له مخی (۱۳٤٦٦۹)تنه ښودل شوی دی.

اڅکزیانودتاریخ په اوږدو کی دښکیلاکګرو او استعماری ځواکونوسره ډیر جنګیدلی او دخپل هیواد په آزادی کـی یـی دهر دول سرښندنوڅخه ډډه نـه ده کړی چی په تاریخ کی ددوی مبارزی او کارنامی په زرینو کرښوسره ثبت دی .

ددغوستر ومبارزینو په جمله کی چی د انګریزانو پرخلاف یی ډیری توری وهلی دی یوهم غازی عبداله خان اڅکزی دی چی د کابل د(۱۹٤۱) م کال پـه پاڅون کی یی انګریزی ښکیلا کګروته مرګونی ګوزارونه ورکړی دی چی دده ویاړلی نوم هیڅ یوپه وطن مین شاه زلمی نه شی هیرولی .

همدارازدسهیلی پښتونخوا په ملی آزادی پښونکـی غورځنګ کـی د خان ـ عبدالصمدخان اڅکزی اوخان محمدایوب خان اڅکزی مبارزی دلرواوبرو پښتنو دتاریخ پوځلانده باب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

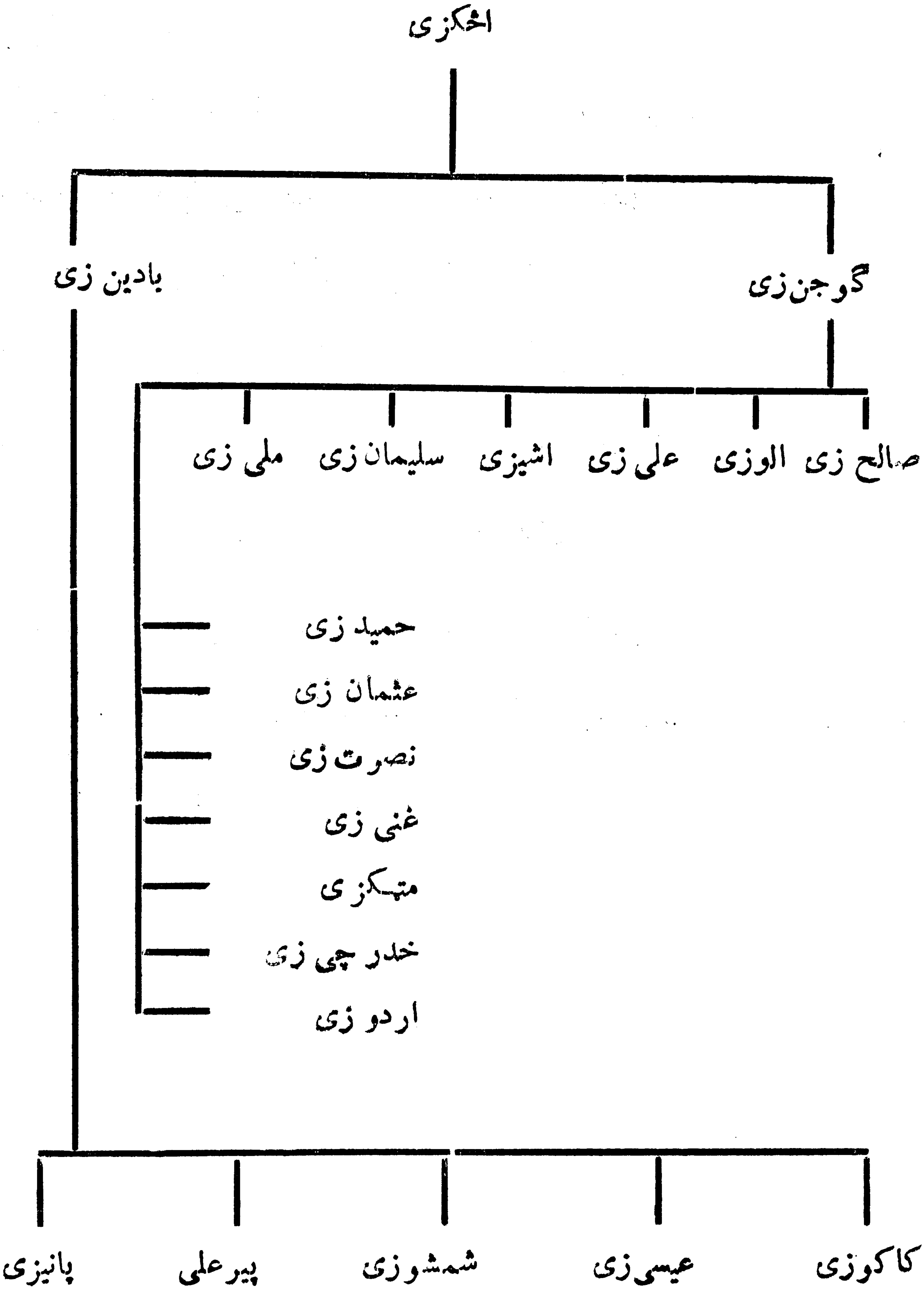

احمدزی

احمدزی په اصل کې غلجي پښتانه او په سلیمانخیلو ورګډیږي، خو تـن د خپلې قبیلې څخـه دلیرۍ والي اود شمیر د ډیروالي پـه سبب د سلیمانخیلو څخه جلاشمیرل کیږي دغې قبیلې اکثره خلـك د ګردیز په شمال ختیځ او جنوب کې استوګنه لري: دغه قبیله دپکتیا ولایت دمهمو قبیلو په ډله کې راځي. دپکتیاولایت احمدزي دمنګلو، توتاخیلو، ځدرانو، زرمت اودلوګر دولایت سره پولهلري ددغې قبیلې یوشمیر خلـك د کوچیانو پهٔ دول ژوند کوي اود دوی زیات شمیر د لوګردولایت دازرۍ، التمور، سرخ آب، داوبازك په دښتهاومحمدآغـه کې ژوند کوي اوددوی یوشمیر دننګرهار او لغمان په ولایتونو کې هم استوګنه لري.

ددوی یوه پیاوړې څانګه دموسی خیلو په نا مـه سره شهرت لري چې اکثره خلـك یې کوچیان دي او ډیر زړور او جنګیالي خلـك دي. (۱)

د ۱۳۵٤ کال درپوټ له مخې ددوی شمیر په پکتیا کې (۴۳۲۴۸) تنهښودل شوي دي. همدا راز دننګرهار ولا یت په مرکز کې د دوی شمیر (۲۳۴۰) تنه؛ پهحصارك غلزایي کې (۱٦۵) تنه دکامې پهاولسوالۍ کې(۲۱۷٤)تنهاودسرهرود، پهاولسوالۍ کې (۱۵۷۰) تنـهښودل شوي دي.

د احمدزیوځینې څانګې اوخیلونه په لاندې دول دي: الله دین خیل، عیسی خیل، یحیی خیل، ځندې خیل، موسی خیل، ابراهیم خیل، معروف خیل، جبار خیل، صتانکزي او عبدالرحیم زي، چې دغـه څانګې بیا په لاند نیوکو څیو خیلو نو ویشل شوي دي چې الله دین خیل پـه باد ین خیلو او کوچي خیلو عیسی خیل پـه سادو خیلو، بازوخیلو، محمد علي خیلو، پادشاه خیلو، خوا جه خیلو، تـوره خیلو، اوماني خیلو.

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور ۵۱ مخ

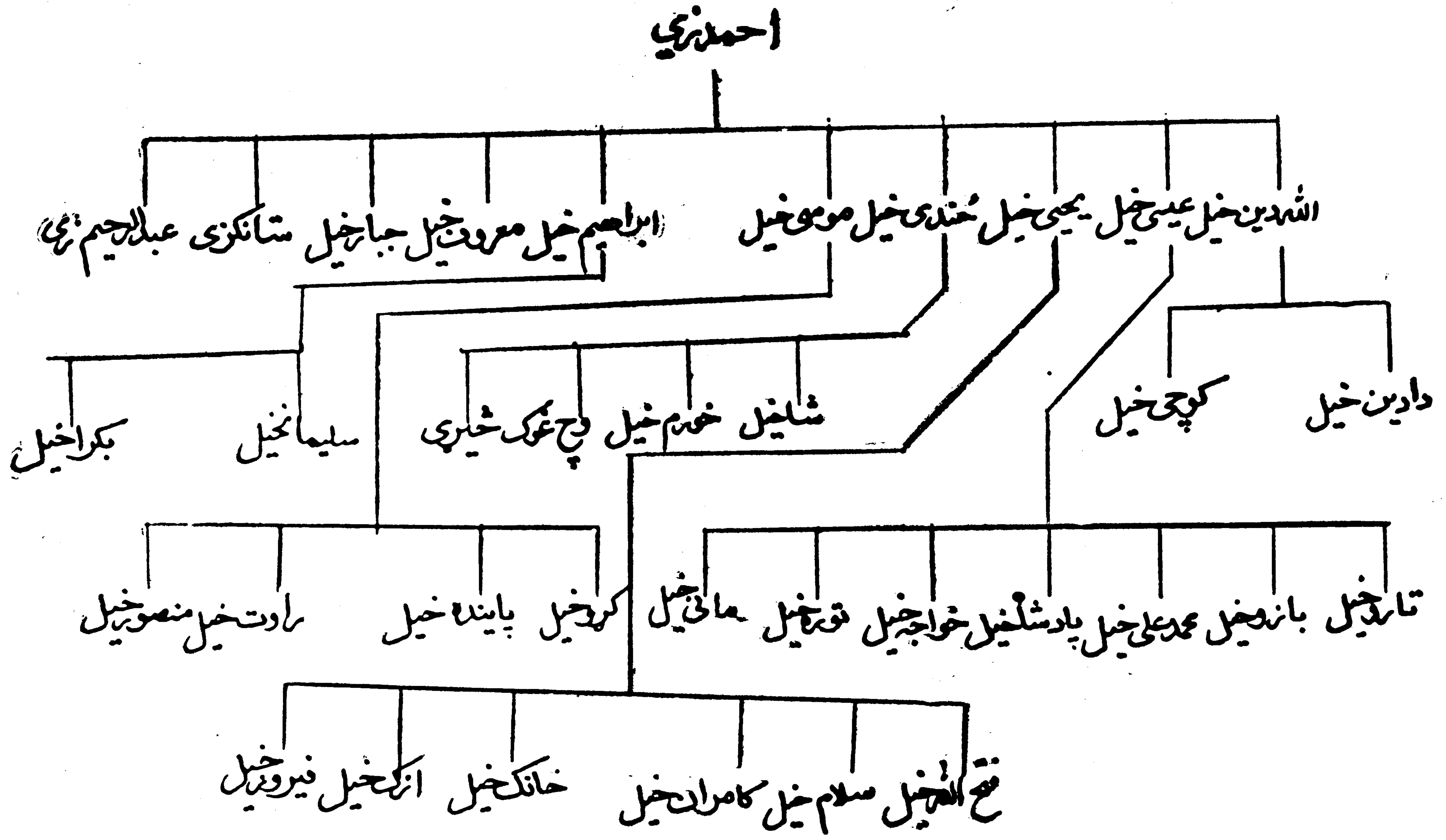
احمدزی
الله‌دین خیل
عیسی خیل
یحیی خیل
مُندی خیل
موسی خیل
ابراهیم خیل
معروف خیل
جبار خیل
ستانکزی
عبدالرحیم زی
دادین خیل
کوچی خیل
شاخیل
خدم خیل
وچ عومک
شیری
سلیمان خیل
بکرا خیل
تاره خیل
بازو خیل
محمدعلی خیل
پادشاه خیل
خواجه خیل
توره خیل
مانی خیل
کره خیل
باینده خیل
رادت خیل
منصور خیل
فتح الله خیل
سلام خیل
کامران خیل
خانک خیل
ازک خیل
فیروز خیل

يحيى خيل

په فتح الله‌خيلو، سلام خيلو، کامران‌خيلو، خانه‌خيلو، ازلک‌خيلو، اوفيروز خيلو ويشل‌شوي دي.

ځندي خيل :

په شاه خيلو اوخورم خيلو ويشل‌شوي‌دي.

موسى‌خيل : په کرو‌خيلو، پاينده‌خيلو، راوت‌خيلو او منصور‌خيلو ويشل‌شوي‌دي.

معروف خيل : په بـا دين خيلو، شکر خيـلو، محمد خيلو، عبدالـرحمن خيلو اوسرکي خيلو باندې ويشل شوي دي .

پته‌دې پاتې نه‌وي‌چې يوشمير احمدزي‌په مزار شريف، بغلان، کندز، هرات، فارياب اوپروان‌کې هم استوګنه لري .

ادوزي

دوي‌سر بنې پښتانه او د پنـج پاى دڅا نګې پورې اړه لري . د دغې قبيلې شمير پنځه زره کورنې ښودل شوي دي . دوي دکندهارد معروف په اولسوالۍ داروزګان‌ولايت‌ددهراود په‌اولسوالۍ‌اوهمدارازدهلمند‌په‌ګرم‌سير کې‌ميشته‌دي.(۱)

د شوروى اتحاددتاشکند ديوه عالم‌ستانيشنسکي‌داتنوګرافيکومعلوماتوله‌مخې د شلمې پيړۍ په نيمايي‌کې د دوي شمير (۱۳۰) زره تـنه ښودل شوي دي.

ادين خيل

ادين خيل غلجي پښتانه دي اوپه سليمان خيلوورګډ يږي د دوي اکثـريت د پکتيکا په مرکز‌شرنه او د پکتـيا د ولايت د زرمت پـه اولسوالۍ کې استوګنه لري يوشمير ادين خېل دغزني ولايت‌دګيروپه‌علاقدارۍ کې‌هم‌استوګنه‌لري .(۲)

---

(۱) حيات افغاني – ۲۲۷ مخ .

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام قبايل ولايت‌کشور ۶۲، مخ .

اسماعیل خیل

اسماعیل خیل د کرلان په تولنیز گروپ کی شامل دی . دوی د پکتیا ولایت د خوست په لویه اولسوالی کی د شمل سیند په جنوبی کندومندوزیو ته نژدی استوگنه لری . لویدیځ ته یی ځدران او جنوب ته یی د تنیوقبیله موقعیت لری . د مندوزیو د قبیلی په ختیځ او د شمل د سیند په شمالی غندو کی هم اسماعیل خیل استوگنه لری . د دوی شمیر د ۱۳۶۰ کال د مرکزی احصائیی د سرشمیرنی له مخی (۱۶۰۰۰) تنه ښودل شوی دی . د دوی عمده شغل کرنه ده او یو شمیر خلک یی په دولتی چارو هم بوخت دی(۱) :

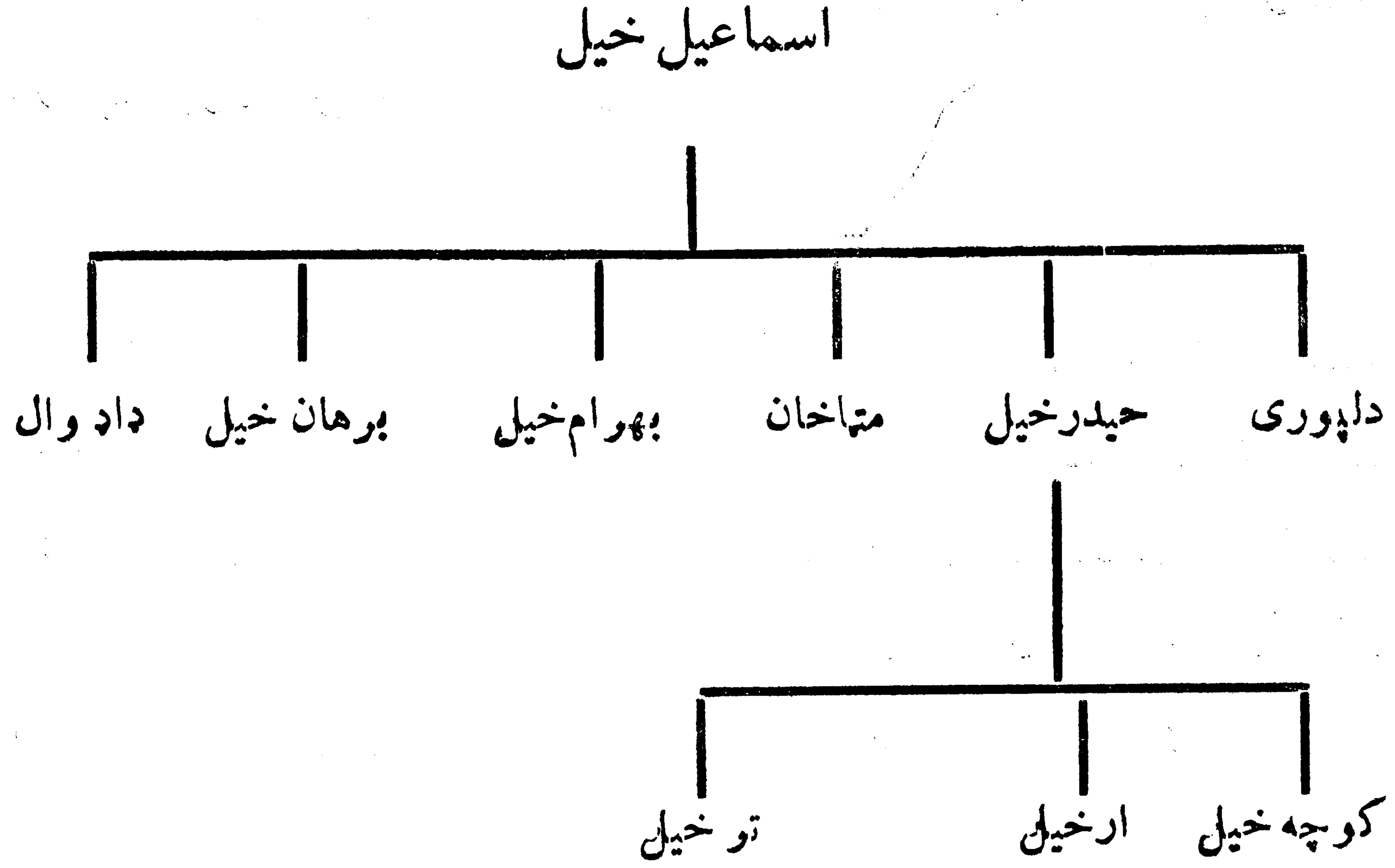

اسحق زی (ساکزی)

دوی د نسب د شجری له پلوه د سړبن په تولنیز گروپ کی شامل دی چی عموماً د کوچیانو په دول ژوند کوی د دوی . په افغانستان کی په لاندی توگه میشته دی :

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل سرحدی کشور ، ۶۳ مخ .

د کندهار په ولایت کې :

د کندهار په مرکز، د میوند په اولسوالۍ، د پنجوایي په اولسوالۍ، او د معروف په اولسوالۍ کې چې ټول شمیر یې د کندهار په ولایت کې د ۱۳۶۰ کال د احصائیې له مخې (۳۵٤۲٤) تنه دي .

۲ - د هلمند په ولایت کې :

د هلمند په مرکز، د کجکي په اولسوالۍ، د ریګستان په علاقه داري، د خانشین په اولسوالۍ، د نوزاد په اولسوالۍ او د نهر سراج په اولسوالۍ کې استوګنه لري چې ټول شمیر یې په نوموړي ولایت کې (۵۲۵۲۸) تنه بنودل شوي دي .

۳ - د فراه په ولایت کې :

د فراه د ولایت په مرکز او د لاش جوین په اولسوالۍ کې استوګنه لري چې ټول شمیر یې په نوموړي ولایت کې (۱٤۸۳۹) تنه ښودل شوي دي (۱)

٤ - د هرات په ولایت کې :

په هرات کې د وی د انجیل په اولسوالۍ، د پښتو زرغون په اولسوالۍ، د ګلران په اولسوالۍ، د کشک په اولسوالۍ، د غوریانو په اولسوالۍ او د کهسان په اولسوالۍ کې استو- ګنه لري چې ټول شمیر یې په نوموړي ولایت کې (۱۲۰٤۲) تنه ښودل شوي دي چې په دې اساس د هیواد په لویدیځو ولایتونو کې د دوی مجموعي شمیر (۱۱٤۸۳۳) تنو ته رسیږي .

حیات افغاني لیکي: اسحاق زي د کندهار او لویدیځ ته په شګلنه سیمه کې دارغنداب د سین په غاړه د بست تر کلا پورې او همدارنګه ز ځو سیمې یې د چلك د سیمې په ښکتنۍ برخه کې چې د هلمند د سیند په ختیځه غاړه کې دي استوګنه لري . ځینې خلك چې د ځمکو خاوندان دي په فراه، شین ډنډ، لاش او جوین، د هرات جنوب لویدیځ، د سیستان شمال او هم ځینې یې په هرات کې میشته دي .

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام سرحدی کشور- ۲۷ مخ .

کله چې زه په ۱۳۵٦ کال کې میمنې ته تللی وم د میمنې د ښار په لوید یځ پنځه کیلومترۍ کې مالیو شمیر کوچیان ولید ل چې په کیږدیو کې اوسیدل او ځانونه یې اسحاقزي پښتانه معرفي کړ ل- او ویل یې چې دوی اوړی او ژمی همدلته اوسیږي او کوم بل ځای ته لیږدنه کوي (لیکوال)

الیزی (علی زی)

الیزی سربنی پښتانه دي او د درانیانو د پنج پای د ښاخ څخه شمیرل کیږي اکثره یې د هلمند د ولایت د ناد علی، کجکی، بغران، موسی کلا، گرمسیر او د نوزاد په اولسوالیو کې استوگنه لري. د دوی نه پرته دوی دارزگان، کندهار، فراه او د هرات په ولایتونو کې هم په لاندې ډول استوگنه لري:

۱ - دارزگان په ولایت کې: د گزاب او شهرستان په اولسوالیو کې.

۲ - د کندهار په ولایت کې:

د کندهار په مرکز، د دامان په اولسوالۍ، د میوند په اولسوالۍ، دارغستان په اولسوالۍ او د معروف په اولسوالۍ کې.

۳ - د فراه په ولایت کې:

د بالابلوک په اولسوالۍ او د فراه د ولایت په مرکز کې.

د هرات په ولایت کې:

د انجیل په اولسوالۍ، د گوزرې په اولسوالۍ، د کشک په اولسوالۍ، د غوریانو په اولسوالۍ، د زنده جان په اولسوالۍ، د کهسان په اولسوالۍ، د ادرسکن په اولسوالۍ او د شین ډنډ په اولسوالۍ کې.

د الیزیو او الکوزیو ترمینځ پوله یوازې د هلمند سیند دی. د دوی سیمه هم د الکوزیو د سیمې سره ورته والی لري. د دغې قبیلې څو څانگې په پنجاب کې هم میشته دي. د دغه ښاخ یوه کورنۍ د راولپنډۍ د ضلعې په اسلام گړه کې د حسن ابدال څخه د ری میله ختیځ خواته استوگنه لري.

د دوی اکثره د کرنې په چارو بوخت دي. د دوی ټول شمیر په لویدیځ او جنوب لویدیځ افغانستان کې د ۱۳۶۰ کال د مرکزي احصائیې له مخې (۲۱۴۹۵۵) تنو ته رسیږي.

همدارازدشوروی اتحاد نامتوپوه ستانیشفسکی په حواله د(۲۰)پیړی په نیمایی کی یی شمیر (۱۵۰) زره تنه ښودل شوی دی .

الیاس خیل

دوی غلجی پښتانه دی . زیات شمیریی کوچیان او د ننګرهار او کابل تومنځ وادی کی ژوندکوی . لزشمیرخلک یی محمکی لری ، خودیرشمیریی کوچیان دی د دوی د شمیر په باب تراوسه پوری ماسره کوم بشپړ اوموثق معلومات نشته .

امرخیل

دوی غلجی پښتانه دی اوپه سلیمان خیلو پښتنوورګډېږی . ویل کیږی چی د دغی قبیلی مشرامربابانومیده چی زیارت یی د ننګرهار د سیمی په شاو خوا کی دی . دامرخیلوزیاتره خلک د میدان په ولایت کی استوګنه لری چی په دغه ولایت که ددوی داستوګنی سیمه دنرخ علاقه داری اوچاریکه ده. دمیدان امرخیل په لاندنیوخیلونوویشل شوی دی: یارخانخیل، اللهدوش خیل، یوسفزی، ممی خیل، غوندا خیل اوبوړخیل .

همداراز د دی دو همه لویه برخه په ننګرهارکی استوګنه لری. د ننګرهار د ولایت امرخیل د سره روداولسوالی د پیټاوی امرخیل په کلی کی چی د در ونټی بندته نژدی پروت دی استوګنه لری. همدارازد همدی ولایت د چپرهار د علاقه داری په سپین جومات اوسنګینه کی هم د دوی یوشمیر کورنی شته . دوی عموماد کرنی اومالداری په چاروبوخت دی . همدارازځینی امرخیل په بامیانوکی هم او سیزی چی هغوی کوچیانی ژوند لری. په همدی ترګه په لغمان د پکتیکاولایت په کټواز او د جوز جان د ولایت دآقچی په سیمه کی هم یوشمیرامرخیل ژوندکوی(۱)

---

(۱) د افغانستان د علومو اکادمی دژبواواد بیاتود مرکز غړی ښاغلی سرمحقق عزیزاله امرخیل څخه را غوندشوی معلومات .

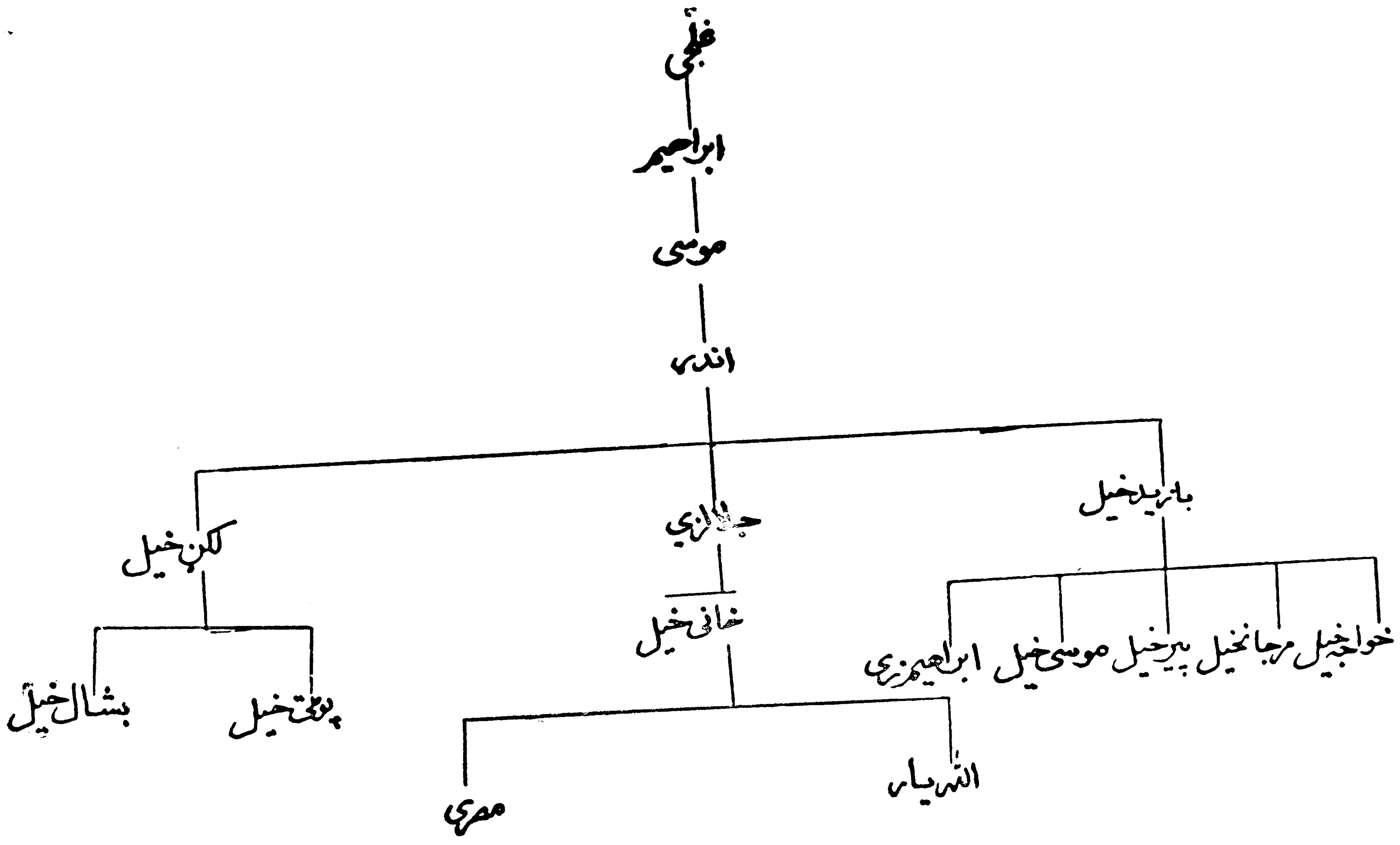
غلجی
ابراهیم
موسی
اندړ
بایزیدخیل
جلالزي
لکن خیل
غانی خیل
خواجه خیل
مرجانخیل
پیرخیل
موسی خیل
ابراهیم زی
الله یار
مصری
بشال خیل

(c) Aduaton.com The Digital Library

اتمانخـيل

اتمان خيل دکوزی پښتونخوا يوه مشهوره قبـيله ده چې په يوه واحده سيمه کې استوګنه لري ، خو په دريو اداري واحدونو يعنې دباجوړ ايجنسي ، مومـندوايجنسي اودملکنډ ايجـنسي پورې مربوط دي (۱)

د دوی دسيمې شمال ته پنجکوړه ، لويديځ ته يې باجوړ اود مومندوغرونه ، ختيځ ته يې سوات اوجنوب ته يې اشنغرموقعيت لري (۲)

دنسب شجرې څخه څرګنديږي چې اتمان خيل هم دکرلاني پښتنو په تولنيز ګروپ کې شامل دي . ددغې قبيلې خلك دخوارلسمې عيسوي پيړۍ په پيل کې ديوسفزيو دقبيلې په ګډون دتالك اوګومل دغرونو نه دکابل اوننګرهار له لارې پېښور ته لاړل اوله هغه ځايه په دوابه اواشنغر کې ديوسفزيو سره يو ځای په غم اوښادی کې شريك شول . کله چې ددلازاکو ، يوسفزيو اونورو قبيلو ترمينځ دلننګرکوټ په ميره ياګرې کپوره کې جګړه پيښه شوه نو په دغه وخت کې دغه قبيله سره له دې چې دلازاك ددوی سره په قوميت کې نژدې وو ديوسفزيو پرخو اودريدل اوپه دې توګه يې دلازاکو ته ماتې ورکړه ، خو يوسفزيو د اتمان خيلو سره کومه نيکي ونه کړه . دوی بيا له هغه ځايه څخه تيراته ولېږديدل اوکله يې چې دهغه ځای څخه هم لاړ ونه لنډ شول نو بيا دارنګ برنګ سيمې ته راغلل چې تراوسه هماغلته ميشته دي (۳)

داتمانخـيلو سيمه په عمومي ډول غرنۍ ده چې دلويو اوکوچنيو درو څخه جوړه شوې ده چې و اره سيندونه يې د سوات په سيند کې چې پـه دغه سيمه کې دا بازو پـه سيندمشهور دی توئيږي .

ددغې سيمې پـه شمال کې د(باجوړ سيند) بهـيږي چې ترکلاني او اتمان خيل

---

(۱) اضلاع ، ايجنسي ها وقبايل ايالت پښتونستان ، ۵۲ مخ .

(۲) پښتانه دتاريخ په رڼا کې ، ۱۳۸۸ مخ .

(۳) حيات افغاني ، ۲۳۷ ۲۳۸ مخونه .

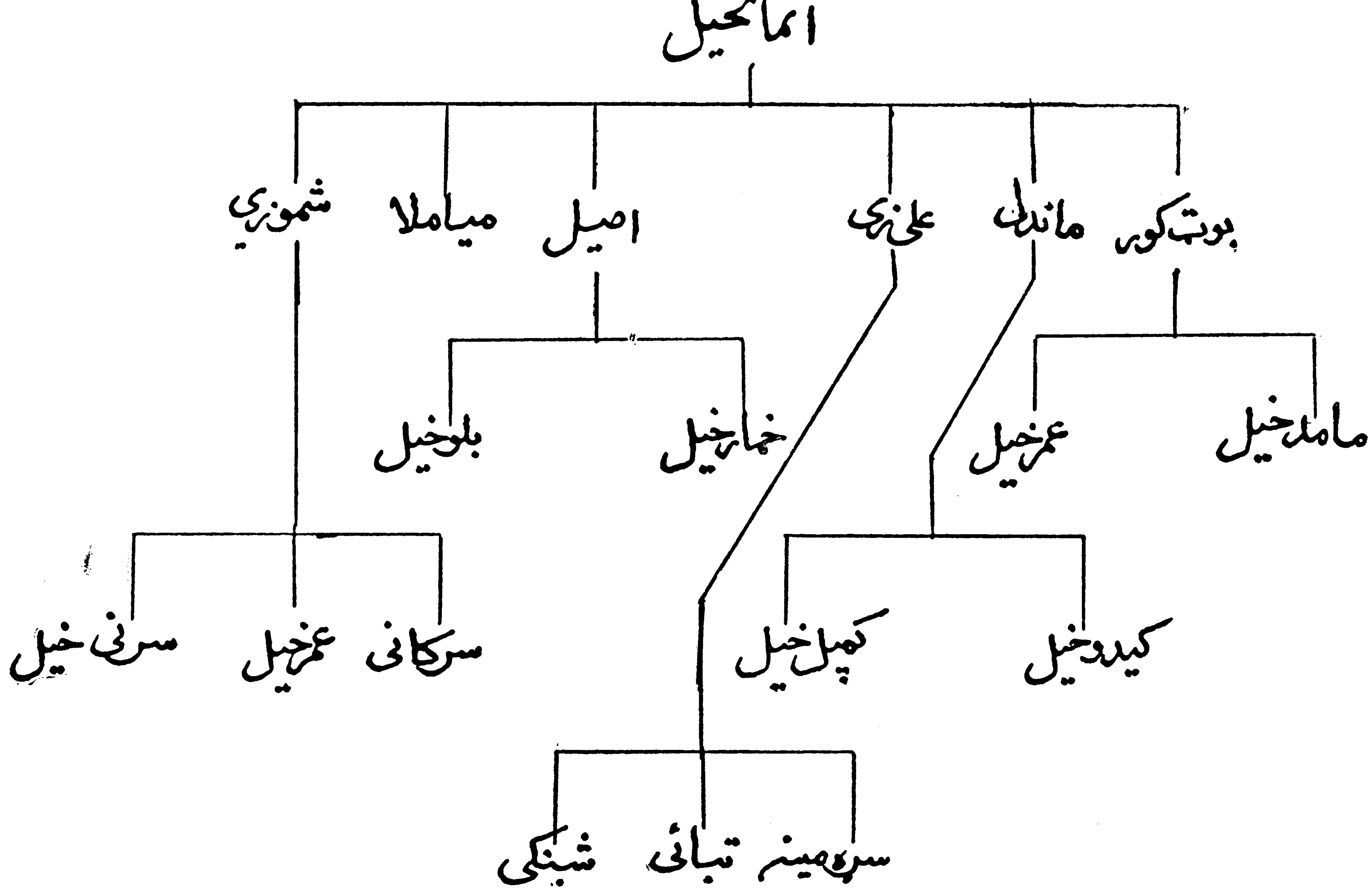
اتمانخیل
بوټکوړ
ماندل
علی زی
اصیل
میاملا
شموزی
مامدخیل
عمرخیل
خمارخیل
بلوخیل
کیدوخیل
کمپل خیل
سرکانی
عمرخیل
سرنی خیل
سره مینه
تبائی
شبنکی

اتمانزی

دوی سرپنی پښتانه دی اودمندړیوښاخ گڼل کیږی . اتمان زی د یوسفزیو دسیمی په ختیځه برخه کی دا باسین پرغاړه اود مهابن د غره په سهیلی لمنو کی پراته دی. تورپی، مینی، کوټه اومر غزدوی دسیمی مشهورکلی دی(۱)

داتمان زیو نورخیلونه په لاندی ډول دی: اکازی، کنازی اوعلیزی: د سدواولاده که څه هم په اتمان ورگډیږی مګرځان ته یی بیل نوم غوره کړی دی. داتمانزی قبیلی دری واړه ښاخونه د شیخ ملی دویش له مخی برابری پټلرنی برخی لری چی د غه دری واړه ښاخونه په برابر ډول دخپل نیکه ځمکه کری او ورڅخه استفاده کوی.

همداراز دعلی زیو دطاهرخیلی څانگه ډیره مشهوره اوپه گند گهرنومی سیمه کی میشته دی . ویل کیږی چی اتمان زی(۱۲۰۰) وسله وال کسان لری. (۲)

اورکزی

اورکزی دپښتنو یوه مشهورقبیله ده چی زموږتوکم پوهان(نسب پیژندونکی) یی دکرلان دټولنیزی ډلی څخه شمیری .

اورکزی دکوهاټ په شمال لویدیځ، دسپین غره په ختیځ اودتیراه دجنوبی گڅیوپه سیمه کی استوگنه لری. شمال ته یی د اپریدیو قبیله، شمال لویدیځ ته یی پره ځمکنی، لویدیځ ته یی توری، سهیل ته یی بنگښ اوختیځ خوا ته هم داپریدیو اوبنگښو سره پوله لری .

دحیات افغانی په حواله دغی قبیلی داویوښاخونوشمیر پنځوته رسیږی چی بیاوروسته په نوروورو وروڅانگو اوخیلونو باندی ویشل شوی دی اودغه خیلونه دادی :

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکی ۱۳۲۱ مخ .

(۲) حیات افغانی ، ۲۶۷-۳۰۰ مخونه.

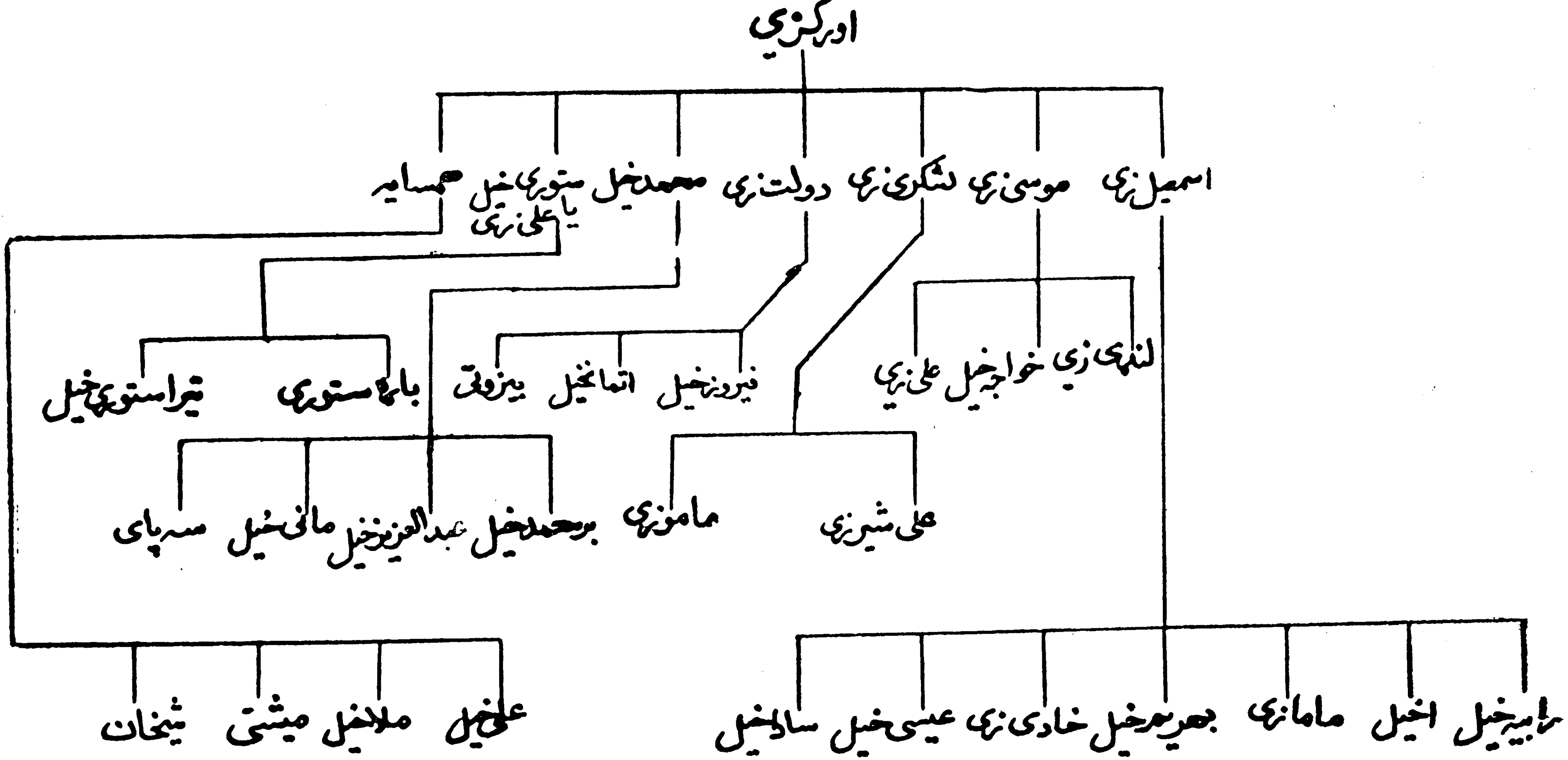
اورکزي
اسمیل زي
موسی زي
لشکري زي
دولت زي
محمد خیل
ستوري خیل یا علي زي
همسایه
لنډه زي
خواجه خیل
علي زي
فیروز خیل
اتما خیل
بیزوټ
بابا ستوري
تیرا ستوري خیل
علي شیر زي
ماموزي
برمحمد خیل
عبدالعزیز خیل
مانی خیل
سه پای
رابیه خیل
اخیل
ماما زي
بعريم خيل
خادی زي
عیسی خیل
سادا خیل
علي خیل
ملا خیل
میشتی
شیخان

دهغو اورمړو چې خپله ژبه یې ساتلې ده په ژبه کې له ځینو معلومیزو چې په مشکله کیدای شي هغه دپښتوژبې یو داسې لهجه (دیالکت) و ګڼل شي چې په خورالرغونې زمانو کې له پښتو څخه بیل شوې دی ځکه چې ددغې ژبې فونولوژي مورفولوژي، نحو (سین تاکسیس) لیکسیکالوژي او نورژبنې خواص د غه ژبه له پښتو څخه لرې کوي او دپښتو دیوه لهجې (دیالکت) په صفت نه بلکې د نوې ځانګړې ژبې په توګه یې حدود ټاکي.

داورمړو دتوکم په باب هم علمې تاریخې اسناد وایي چې دا به دیوه لرغوني توکم له نسله وي چې په ختیځ آریایي لهجې (دیالکت) یې خبرې کولې (۱) نو په دغه توګه اورمړ یو بیل ملیت دی چې له پښتنو څخه باید بیل وګڼل شي او همدغه نظر علمې نظر دی.

خو ځرنګه چې دپښتنو دانسابو تولو منابعو د پښتنو یوه څانګه بللې ده او شاید کوم اساس هم ولري نو موږ ددغه علمې نظر په پام کې نیولو نو سره دانسابو منابعو سره دآشنایي په خاطر داورمړو په باب معلوما ت وړاندې کوو :

دشجرو او روایاتو مطابق اورمړ دشرخبون زوی او دسړبن لمسی دی. دی عمر دین نومیده او په اورمړ مشهور دی. په موجوده وخت کې اورمړ د وزیرستان په کاني ګرم، دافغانستان دلوګر په بره کې برک او دپیښور دضلعې په دریو کلیو کې پاسنی اورمړ، منځنی اورمړ او لاندنی اورمړ کې میشته دی (۲)

دحیات افغانی مؤلف محمد حیات خان لیکي : «جوته ده چې داورمړ پلار امرالدین دشرخبون له پنځو زامنو نه کوچنی و. ده یو زوی درلود چې اورمړ نومیده چې دغه قوم هم دده په نامه سره نومول شوی دی. نو تر او سه پورې هم په دغه

---

(۱) دزیات تفصیل له پاره وګورې دافغانستان ژبې او توکمونه (۱۶۸-۱۶۹) مخونه .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ۱۷۸۳ مخ .

نامه سره یادیږی. دده په باب داسی ویلی کیږی چی د اورمړ کوم زوی په چی په کوم ځای کی پیداشونود هماغه ځای نوم یی ورباندی ایښوده او په یوه منظومه شجره کی چی میاعمر څمکنی (رح) ویلی ده په هغه کی اورمړ ته شل زامن منسوبوی چی په دی ډول دی:

سنګتوی، مستوی، مشکور، شکتوی، زیق: مشوی، جلویان، دهری، کانی ګورم، حران، کړنیخ، خصران، زنګټ، داچا، ملانی: سیدانی خان، دوتوی، سین: خلیل او بوکی (۱)

دد وی داستوګنی سیمه د سلیمان دغره هغه برخه ده چی اوس پکی د مسید او وزیر وقبیلی اوسیږی. د کانی ګورم ښارچی د وزیرو او مسید و دبډر په علاقه کی پروت دی هغه د اورمړوله خواجوړشوی دی چی اوس هم د اورمړو پنځه ښاخونه په کانی ګورم کی په دی ډول سره میشته دی: خیکنی (۶۰) کوره، خرم جانی خلویښت کورنی، ملاتانی (۶۰) کوره، بیکنی (۲۰۰) کورنی او چرانی (۲۰) کوره، چی ټول (۳۸۰) یا (۴۰۰) کورنی پخپل پخوانی ټاټوبی کی اوسیږی پاتی اورمړ تقریباً د پنځه سوه کالو راهیسی دکاختی او بیا دوزیرو دقبیلی دغلبی له امله له دغه ځایه لوګرته چی دکابل په سویلی برخه کی موقعیت لری ولاړ. دیدل او هلته میشته شول چی تر اوسه هم دلوګرد علاقی د برکی برك په په سیمه کی اوسیږی او اکثره خلك یی اورمړدی.

اورمړ خپله یوه خاصه ژبه لری چی د پښتو ژبی سره څه مشابهت نه لری داورمړو د اپخوانی ژبه دکانی ګورم اورمړو تراوسه پوری هم دځانه سره خوندی ساتلی ده او په خپلو مینځو کی پری ګړیږی اوخبری پری کوی خو دلوګر او پیښور اورمړو خپله پخوانی او اصلی ژبه هیره کړی ده. داورمړو داصلی ژبی دموجودیت نه مخکینی عالمان دی عقیدی ته مایل دی چی اورمړ به شایدددی ملك دیرو پخوانیو

---

(۱) حیات افغانی، ۲۶۱ مخ.

استوگنو اخلاف وی او دپښتنو دگاونډیتوب اویوځای استوگنی په وجه یې دپښتنو تهذیب او تمدن خپل کړی وی.

په اوسنی زمانه کی اورمړ په خوی بوی، عادتونو، دودونو، دستورونو، ژبه، تهذیب او ثقافت کی کټ مټ دپښتنو په شان دی او په ظاهره کی ددی خبری هیڅ څه شوا- هد نه معلومیږی چی گوندی دا خلک به د پښتون اولس نه بیل خلک وی.

دلوگرداورمړ وشمیرد(٤٠٠)او(٥٠٠)تنوتر مینځ دی اودوی دعبدالصمدخان، نورالله اوتقی په کلیو کی ژوند کوی.

داورمړبن شرخبون بن سړبن
دنسب شجره

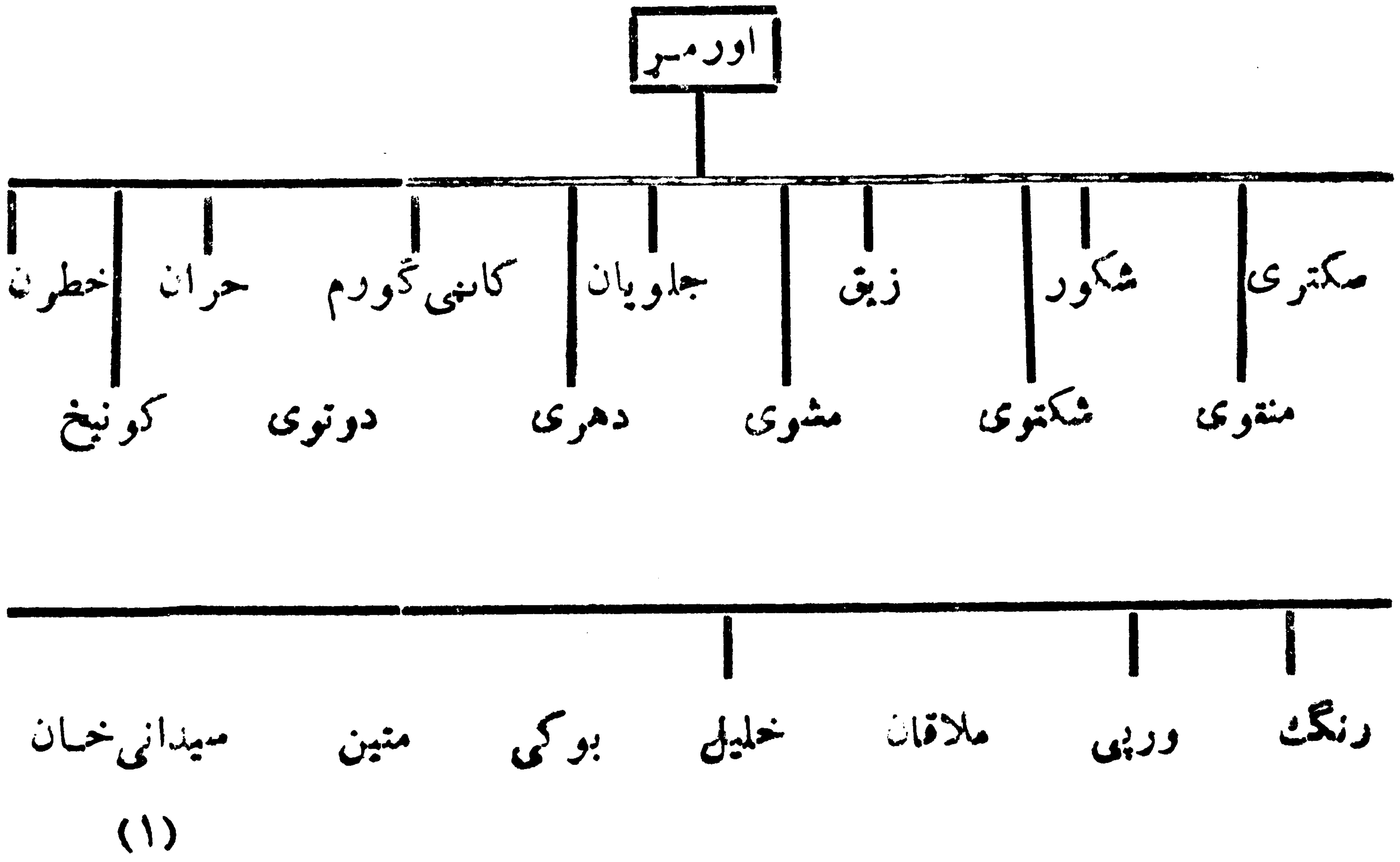

(١) پښتانه دتاریخ په رڼاکی ١٢٧٦ مخ.

اوریاخیل

دوی غلجي پښتانه دي او زیات شمیریې د کابل ولایت د پغمان په اولسوالی کې استوګنه لري .هلته ددوی مشهور کلي اوسیمه دخالداریو په نامه سره یادیږي. یوشمیر اوریاخیل د کابل لویدیځ سیمو تــه اوپه تیره بیاد میدان پــه ولایت کې هم استوګنه لري (۱)

یوزیات شمیر اوریاخیل دپکتیادولایت دزرمت (زر ملی) په اولسوالي کې هم استوګنه لري .دلغمان دولایت داوریا خیلوشمیرد(۱۳۶۰) کال داحصائیی له مخی (۱۲۱۸۸) تنه ښودل شوی دي چې دلغمان په مرکز مهترلام اودقرغیو په اولسوالي کې اوسیږی .

همدارازیوشمیر اوریا خیل دپروان و لایت دقـره باغ پــه اولسوالي کې هم میشته دي :

بابر

دنسب دشجرې له لیدلو نــه څرګندیږي چې بابړ په اصل کې دشیرانیو یوه څانګه اوسړبني پښتا نه دي، خوددوی اولادی ځان ته بیل نوم غـوره کړ او اوس په مطلق ډول دبابړو په نامه سره یادیږي (۲) .

دوی یو ډیر ښه متمدن قوم دي . دوی په سوداګری ډیرښه پوه اوپه عمومي ډول دډامان په قومونو کې تر ټولو شته من او غوریدلی دي .(۳)

بابړ دمیاخیلو په سهیل کې استوګنه لري چې لویدیځ ته یې سختي غرني سیمې پرتې دي اودیوه غرني وادی څنډې ددوی ملک ته رسیږی اوله هغه ځایه څخه

---

(۱) معلومات مختصردرباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ٤۱ مخ.

(۲) حیات افغانی ۲۵۵ مخ .

(۳)الفستین، دکابل سلطنت بیان، دوهم ټوك، دډکتور محمد حسن کاکړ ترجمهٔ، کابل : ۱۳۶۱ کال ۶۲ مخ.

یوه غرنی ویاله راوځی چی د دغی غرنی ویالی په ذر یعه ځمکی خړوبیږی ددغی وادی څخه یوه لاره لویدیځ افغانستان ته تللی ده خو خلك وربا ندی دیر تګ اوراتګ نه کوی لکه چی د غویلوری او یاګوملی په لارویی چی کوی. ویل کیږی چی د بابړو قوم د ستوریانی د قوم څخه پرته دنوروتولو پښتنو څخه وروسته د شیرا نیوله غرنی سیمی څخه را ووتل اود چوهدوان په سیمه کی میشته شول . بابړ دنورو پښتنی قبیلو په نسبت دیر حلیم ، آرام او د ښه چلند خاوندان دی. د کابل دوا کمن سدوزی تیمور شاه په وخت کی د با بړود قوم مشر ته دامین الملك منصب ورکړل شو.

دپروفیسور سیال کاکړ په حواله یوه شمیر با بړ په ژوب، کو ته او پشین کی هم میشته دی او همداراز دسند په ګړی یاسین ، سلطان کوټ او ښکارپور کی هم میشته دی . دننګرهار دجلال آباد په ښار کی هم ددوی ځو کورنی د بابړ یانو په کلی کی هستو ګنه لری.

دحیات افغانی دمولف په قول هغه بابړ چی په اوارو سیمو کی اوسیږی نود هغوی شمیر تقریباً څلورزره کورنیو ته رسیږی د بابړ و یوه لو یه څانګه د سلیمان له غرو نه هغه خوا په سیره (Sehra) کی اوسی . دغه سیمه د شیرانیو سیمی ته نږدی پرته ده او بابړیان له دوی سره نږدی اړیکی لری اوله هغوی سره په کړو وړو او رواجو کی ورته دی.

دلویدیځ افغانستان په ځینو ځایونو کی هم بابړ لیدل کیږی لکه چی د کندهار په ښار کی هم څو کوره، دپنجوایی په اولسوالی ، کندهار ته نږدی په سوزنای کی چی دارغنداب دسیمی پوری تړلی ده هم ددوی څو کلی شته دی. همداراز په کابل، لوګر او د کونړ ددری په ځینو ځایونو کی هم زیات شمیر بابړ او په ځینو ځایونو کی په لږ شمیر میشته دی. دحیات افغانی مؤلف لیکی : «له هغو مختلفو روایاتو څخه چی تراوسه لاس ته راغلی دی دا سی اټکل کیدای شی چی هغه بابړ چی په لویدیځ افغانستان کی په خواره واره دول ژوند کوی دهغوی شمیر د (۵۰۰) کورنیو نه زیات نه دی»

دکندهار ولایت په مرکز او د پنجوایی په اولسوالی کی د بابر وشمیر (۱۴۵۰۹) تنو په شاوخوا کی ښودل شوی دی. (۱)

بابکرخیل

دوی غلجی پښتانه دی د دوی یوشمیر دځاځی میدان او خوست ترمینځ د باك په علاقه داری کی استوګنه لری چی د دغی سیمی داوسیدونکو شمیر (۸۰۰۰) تنه ښودل شوی دی او اکثریت یی بابکرخیل تشکیلوی :

دلغمان ولایت دخان کلا، هرمل او سهسده په کلیو کی هم یو شمیر بابکرخیل استوګنه لری چی دلغمان ولایت کی د دوی شمیر د (۵۴۷) تنو په شاوخوا کی ښودل دی. یوشمیر بابکرخیل دکابل او ننګرهار ترمنځ دسروبی اولسوالی په جګدلك او تیزین کی هم استوګنه لری : دغه راز دخاك جبار دعلاقه داری د خورد کابل په کلی کی هم یوشمیر بابکرخیل استوګنه کوی چی دکابل ولایت دبګر امیو په ولسوالی پوری مربوط دی .

دپکتیا ولایت دخوست دلوی اولسوالی دباك د علاقه داری بابکرخیل اکثره دکرنی په چارو بوخت دی او په یوه شنه او اوره سیمه کی ژوند کوی :

بابی

دغرغښت په ټولنیزګروپ کی یوهم دبابی یابابیانو قبیله ده خو ددیروهخو او کوښښ نوسره سره مود دی قبیلی په باب ډیرمعلومات تولا سه نه کړل . داسی ویل کیږی چی بابی په خپلو ځلو روزامنو باندی د ځاورو مقرب ویږ توجه وا ئیل

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۹۲ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

میکائیل ، عزرائیل او اسرافیل نومونه ایښي و وخو و روسته یې د پښتنو د انتقاد او تنبیه په وجه د غو نومونو ته تغییر ورکړ. (۱)

حیات افغاني لیکي : که څه هم د بابي قبیلې شمېر له دریو زرو کسانو نه زیات دی خو په پښتو کې بابیان په کندهار او کلات نصیرخان کې ډیر با همه سوداگران دي او د خپل ښه غوره سلوك او نوم چال چلند په وجه د ښه ژوند څښتنان او اکثره یې شتمن دي (۲)

همدارازد دغې قبیلې خلك په میړانه کې هم ښه شهرت لري . د بابي قبیلې خوراك او پوښاك اکثره په لوړه سویه اود د رانیانو په څېر دی . بابیان د شمېر په لحاظ بیخي لږ او وګړي یې په کلات ، بورې، کندهار او کویټې په شابو نومي کلي کې میشته دي . همدارازد دوی یو شمیر په هند کې استوګنه لري اود څینو روایتونو له مخې د هند د جوناګړ او ګجرات نوابان د بابیانو له جملې څخه وو . (۳)

د شوروي د نامتو انتوګرافو ستانیشفسکي په حواله د (۲۰) پیړۍ په نیمایي کې د دوی شمیر (۸۵) زره ښودل شوی دی .

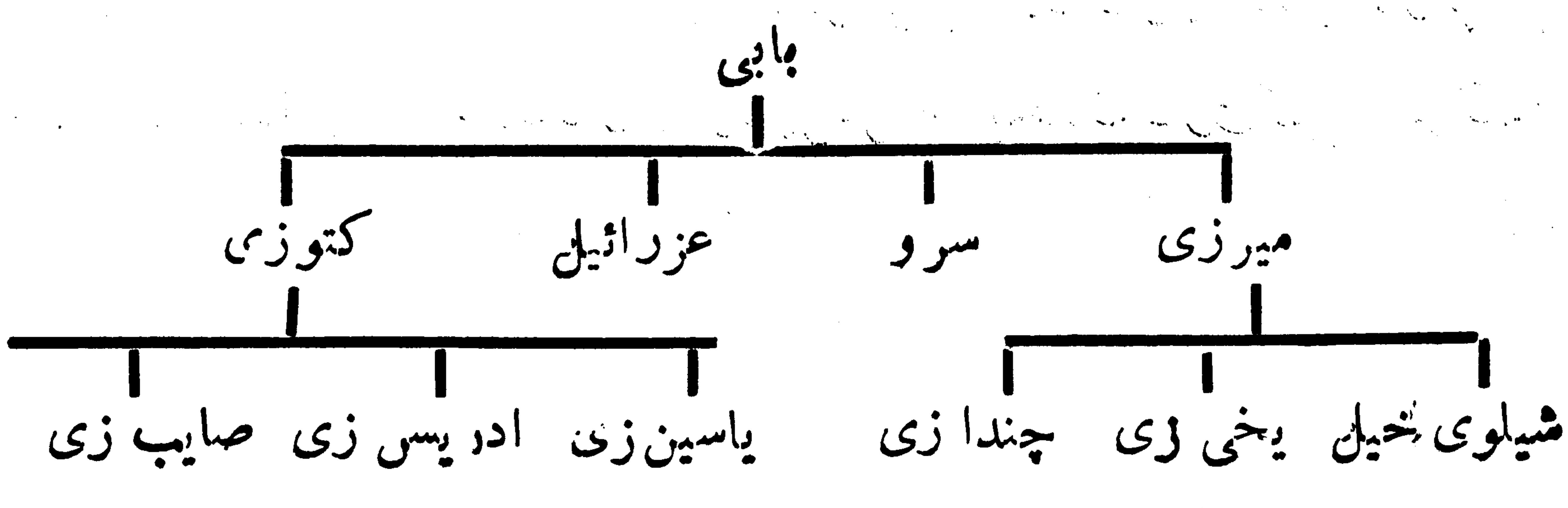

---

(۱) حیات افغاني ۳۳۹ مخ ،

(۲) نوموړی اثر ۲۷۳ مخ .

(۳) پروفیسور ولي محمد خان سیال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې ، کویټه : (۱۹۷۶) ٤٦٦ مخ

بارکزي

دوی سربښي پښتانه دي او د درانیو دزیرك یوه څانګه ده چې د کندهار، هلمند، فراه، نیمروز او هرات په ولایتونو کې استوګنه لري. بارکزي د شمیر له مخې د پوپلزیو نه زیات دي (۱) بارکزي د وزیر فتح خان له وخته د یر مشهور شول په تیره بیا هغه وخت چې له دغې څانګې نه امیر دوست محمدخان د کابل په تخت کښیناست نو د دوی شهرت دوه برابره زیات شو او بارکزیان تر لیری ملکونو پورې د شهرت خاوندان شول (۲) د دوی د استوګنې سیمې په لاندې ډول دي:

۱- په کندهار کې:

د کندهار د ولایت په مرکز، د دامان په اولسوالۍ، د شاه ولي کوټ په اولسوالۍ، دارغنداب په اولسوالۍ، د پنجوایي په اولسوالۍ، دارغستان په ولسوالۍ او معروف په اولسوالۍ کې اوسیږي چې ټول شمیر یې د کندهار په ولایت کې د ۱۳۶۰ کال د احصائیې له مخې (۵۸۳۴۷) تنه ښودل شوی دی.

۲ - د هلمند په ولایت کې:

د هلمند په مرکز د ناد علي په اولسوالۍ، د واشیر په علاقه دارۍ، د ناوه بارکزایي په علاقه دارۍ، د نوزاد په علاقه دارۍ او د نهر سراج په علاقه دارۍ کې استوګنه، لري چې د هلمند په ولایت کې یې ټول شمیر د ۱۳۶۰ کال د احصائیې له مخې (۱۲۶۰۸۸) تنه ښودل شوی دی.

۳- د نیمروز په ولایت کې:

دوی دلته د نیمروز په مرکز کې اوسیږي چې شمیر یې د ۱۳۶۰ کال د احصائیې له مخې (۸۹۵) تنه ښودل شوی دی.

---

(۱) الفنستن، د کابل سلطنت بیان، دوهم ټوك، پښتونږ باره د پوهاند ډاکټر حسن کاکړ (کابل: ۱۳۶۱) ۷۸ مخ.

(۲) حیات افغانی ۲۲۴ مخ.

همدارازدکنډګ اوچاربرجك په اولسواليو کی هم اوسیږی چی ټول شمیر یې د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې په نیمروزکی (۳۲۸۰) تنه ښودل شوی دی.

٤- دفراه په ولایت کی:

دفراه په مرکز دبالابلوك او ګلستان په اولسواليو کی استوګنه لري چی ټول شمیر یې د فراه په ولایت کی د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له (۹۰۷۶۲) تنه ښودل شوی دی.

٥- دهرات په ولایت کی:

دانجیل، ګوزری، پښتون زرغون، ګلران، غوریانو، زنده جان اوادرسکن په اولسواليو کی استوګنه لري چی دهرات په ولایت کی ددوی شمیر د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې ۳۲٤۰۷ تنه ښودل شوی دی.

دبارکزیو شمیر څه دپاسه (۲۳۱۰۶۷) تنه ښو دل شوی دی. هغه سیمې چی بارکزیان پکی استوګنه لري ښې حاصلخیزه اودکرنې وړدی. دوی دپوهې اوتعلیم سره زیاته مینه لري او ځانونه اصیل پښتانه بولی (۱)

همدارازدشوروی اتحاد دانوګرافرستا نیشفسکی په حواله ددوی شمیرد (۲۰) پیری په نیمایی کی (۳۲۰) زره تنه ښودل شوی دی.

بامیزی

سربنی پښتانه اوددرانیو دزیرك یوه څانګه ده. ددوی اکثریت دکندهار دولایت په مرکز کی استوګنه لري. شمیر یې د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې د (۱۹۷۰) تنو په شااوخوا کی ښودل شوی دی. (۲)

بختیاری

تاریخ حیات افغانی دبختیاریو دقبیلې په باب لیکی: «ځینی خلك دوی سیدان بولی. دا خلك په اصلی کی له ایران نه راغلی دی چی ددغې قبیلې ډیرشمیر

---

(۱) معومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۹۸ مخ

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۹۲ مخ.

اوس هم په ایران کی استوګنه لری: دبختیار دقبیلی یوشمیر دایران داصفهان په لویدیځ او یوشمیر یی په بخارا کی هم ژوند کوی. په دره بندیادرابن کی ددغی قبیلی (۷۰۰) یا (۸۰۰) کورنی شته اوپه مرغه کی هم تقریباً (۵۰۰) کورنی استوګنه لری:

هغه بختیاری چی په درابن کی اوسیږی هغوی د میاخیلوسره په ګټه او تاوان کی شریک دی: د بختیاریو دقبیلی ځینی پوونده سوداګرد ډیر کلک هوډخاوندان دی (۱) داسی فکر کیږی چی بنایی دوی به دلودی قبایلو یوه څانګه وی:

دمخزن افغانی لیکوال دبختیارو دقبیلی دنسب داصلیت په باره کی داسی لیکلی دی: اسحاق نومی چی اصلاً دیوه سید زوی وپه اوش نومی ځای کی چی دبغداد له توابعو څخه دی دروزګاردپېښو اوستونزوپه سبب په سفرلاس پوری کړاود سلیمان په غره کی د شیرا نیوسیمی ته راغی اود شیرانی په قبیله کی یی له یوی ښځی سره چی شیخی نومیده واده وکړاوله دغی میرمنی نه یی یوازی یوزوی وشواودابوسعید نوم یی وربانددی کیښود چی نوموړی ماشوم دبخت اونیکو طالعوپه اساس په بختورسره شهرت وموند اودوخت په تیریدوسره په بختیار باندی مشهورشوچی دده اولادی ته بختیاری وایی، خومولف ته ددغه روایت په باب صحیح ثبوت ترلاسه نه شو(۲) دغسی روایتونه ډیردی چی کله دپښتنو یوی قبیلی او کله بلی ته دسیدانو یانورو عربی الاصلو سره ارتباط ورکوی چی په حقیقت کی له افسانو څخه هیڅ زیاتوالی نه لری:

بریځ

بریځ دپښتنو یوه قبیله ده چی زموږ پښت پوهان (نسب پیژندونکی) یی د سړبن دټولنیزی دلی (Socialgroup) څخه شمیری اودوی دوینا له مخی دسړبن په ښرخبون (ښرخبن) ښاخ ګډیږی:

---

(۱) حیات افغانی ۴۴۱ مخ

(۲) حیات افغانی، ۶۰۹ مخ.

دهند د کمبرج په تاریخ کی دلرغونی آریایی کتاب رګ ویداپه حواله داسی لیکل شوی دی : «دلسو ملکانو (پاچهانو) جنګ دویدی زمانی مشهور جنګ و . په دې تاریخی جنګ کی لس آریایی قامونه ملګری وو اود بهارته په نومی آریایی قبیلی دپاچاسوداسه پرضدو جنګیدل. په دغولسو قامونو کی یو قام پکتهان نومیده چی اوسنی پکتون = پختون= پښتون څیني مراددی.

د دغه سودا سه پلاریا نیکه (Devadasa) هم د خپل قام نامتوپاچاو . دی دخپلی پاچاهی په زمانه کی له څو آریایی قبیلوسره جنګیدلی اوپر هغوی یی بری مونـدلی دی چی یوه په هغو کی (Brisaya)دی .

افغانی محققین لکه مرحوم استا د احمد علی کهزاد اومرحوم استاد پوهاند عبدالحی حبیبی دغه په ویدکی راغلی «بریسیه» قبیله بریڅی بولی :

د بریڅوخیلونه :

مناغلی استاد رشاد دشیخ بستان بریځ نومی اثرکی لیکی :

بریځ په اومړی سرکی په دووپلاروویشل کیږی یویی « اوتغ» دی او بل یی «اوسین» . اوتغ پرلاندنیوخیلونوویشل شوی دی : ۱- داود زی ۲- چوپان زی ۳- ملیزی ٤ - بدل زی ٥ - ثابت زی ٦- شکر زی او بروکی زی :

اوسین هم پرلاند نیوخیلونوو یـشل شوی د ی :

۱- بارکزی ۲- زکوزی ۳- مندوزی ٤- سبازی ٥ - راو زی. حافظ الملك حافظ رحمت خـان بریـڅی چی په ۱۱٤۸ه . ق دهندوستـان په روهیل کهنـډ کی خلاصة الانساب لیکلی دی هلته داسی وایی :

اوس بریڅی په خپـل اصـلی وطن ښوراوك کی یوازی پرد غوخیلونـوویشل شـوی دی :

. بدل زی :

زکوزی :

مندی زی :

چوپان زی اوملیزی د یوسفزیوسیمی ته راکوچیدلی اوزیاتره بیاله هغه ځایه هندوستان ته را غـلي دی دد غـودوو (زیو)خـلمك چی په ښوراوك کی پـاتی دی ځانته خاني او د مځکو تاکلی جلا برخه لری . د شکرزیـو، راوزیـو، او نـورو (بارك زیو، سبازیو، پروکی زیو) شمیرلږو. دوی هم په هغو دریوزیو(بدلزیو، زکوزیو، مندوزیو)کی مـدغم شوی دی :

د حافظ رحمت خان د غه لیـکنه پس لـه دوه سوه اوڅوکالوڅخـه اوس‌هم رښتیاکیږی او د ښوراوك دکرنی مځکه پرنو موړودریو زیو (بدل زیو، زکوزیو مندوزیو) باندی په دی ډول ویشلی ده :

۱ـ د بدل زیو برخـه

د پښین‌خواته له غل دری څخه تربا دوزیو پـوری(د ښوراوك ختیځه سیمه).

۲ـ د زکو زیو برخـه :

له پنج پایه څخه دریګ ترعلاقـه داری پوری :

۳ـ د مندوزیو برخه :

له‌کاریزه څخه د بلوڅانو ترتکه (بریده) پوری (د ښوراوك لویدیزه‌سیمـه)

دلته دا هم باید وویل شی چی د مندوزیوپـه برخه شیرانی هم اوس شریك شوی دی او د بریڅود ځلورم خیل په توګه پیژندل کیږی . په خلاصة الانساب کی بدل زی پر دغولاندی پنځوښاخونوباندی و یشـل شوی دی :

سالارزی، بیسین‌زی، ادوړی(زی)، ملاخیل‌او دولت‌خیل.مولف‌داهم‌زیاتوی: اوریدل کیږی چی ملا خیل او دولت خیل اوس پـه ښوراوك کی نه دی پاتی د یوسفزیوسیمی ته راغلی اوزیاتره یی بیاله‌هغه ځایه هندوستان‌ته را لیږدیدلی‌دی. په خلاصةالانساب کی داهم راغلی دی‌چی مندوزی او زکوزی هم د بدلزیو په څیرپر څوڅو پـښو ویشلی دی خودهغی نومونه یی نه‌دی راوړی :

دبریڅوتاتوبی :

دبریڅوپخوانی تاتوبی دبست تاریخی سیمه وه چی پښتانه یی کلا بس بولی

اوس هم هلته بړېښي یا بړېښان اوسیږي . دفتح خان اورابیاد نکل قهرمان (پتي خان) دکلابس له بړېښوڅخه ویپه دغه نکل کي دهلمند پرغاړوباندې دبړېښوګڼښه آبادي ښيي . په ۱۰۵۸ هـ.ق کال پر کندهار باندې دایران دصفوي پاچادوهم شاه عباس (۱۰۵۲ - ۱۰۷۷ هـ.ق) دحملي پـه وخت کي پـردل خان بـړېښي له خپل قبیلوي لښکرسره دایراني پوځونوپـه مقابل کي پنځه پنځوس ورځي دکلابس کلا بندي وساتله . دغه پیښه هم داښیي چي تریوولسمي هجري سدې پوري لادهلمندپرغاړو په تیره بیاپـه کلابس کي ډیر بـړېښي میشته ووسل اوځوکالـه پخواچي دپتـي حیات خان پوپلزی (؟) حیات افغاني (۱۲۸۳ هـ.ق تالیف) کړ دکلابس پـرشاو خوابړېښوخپله خاني دراوده اوخان یي اورنګ خا ن نومیده :

بـل د هلمندپـر کیڼه غاړه باند ی دګرمسیل اوسیستان تر مینځ په لنډ ی او پلالکه کي اوس درې سوه کوره بړېښي میشته‌دي‌اودغه‌بړېښي دزکوزیواه ایسازي پښي څخه دي .

لنډي اوپلالـکه دوې ویالي دي چي بړېښوپخپله کیندلي دي : لنډ ی ویـالـه لویدیزې اوپلالـکه‌واله‌ختیځي خواته واقـع ده‌چي ددواړو ترمنځ تقریباً لس کیلو متره واټن شته . لنډي اوپلالکه له اداري لحاظه د د یشوپه اولسوالي پـورې اړه لري ددغي اولسوالي‌ختیزلورتـه دګرمسیل اولسوا لي پرتـه ده دادواړه اولسوا لي دهلمندپه ولایت پوري اړه لري چي مرکز یي دلښکرګاه ښار (بست) دی :

دکندهارپه ښارکي‌هم دبړېښانوڅوکوره شته‌مګردوې داستوګنې ترټواولویه سیمه ښوراوك دي چي دلنډي اوپلالکي ویالي یي شمال غرب ته پرتي دي :

دپتي‌حیـات‌خان‌پـه حیات‌افغاني کي یـوسل اوشل کـالـه دمخه کښلي‌دي‌چي اوس په ښوراوك کي تخمیناً درې زره کـوره بړېښي اوسي : دحیا ت افغاني پـه دغه شمیر کي شیراني هم راځي دښو راوك دخلکوشمیر د« اټـلس قـریـه هـای افغانستان» په (۱۳٤۹) مخ کي‌لیـکلي‌دي‌تقریباً یوولس زره تنه دي چي په دغو کي تقریباً دوه زره تنه بړېښان نه دي اودغي سرشمیرني له مخـي چي په ۱۳۵۳ ش

کال په کابل کې خپره شوې ده دښوراوك دبړېڅوشمېر بې له شېرانيو نهه‌وزرو تنوته رسېږي. (۱)

د (Dictionary of the Pathan Tribes) په ۲۱۰ مخ کې لیکلي دي «څه بړېڅي په کوټه، پېښن او ځاګي کې اوسي. دغه قبيله زياتره دافغانستان په جنوبي برخه ښوروك کې مېشته ده.»

داولس مجلي د۱۹۶۸ ع کال اکتوبر په ګڼه کې عابد کښلي دي : «بړېڅي دکويټې دوېژن په‌شراورد نومي ځاى له عيسى خيلو سنتېاکاکروسره مېشته دي په کوټه کې هم اوسي» دپټان دکتاب په سلم مخ کې ليکلي شوي دي :

ددبړېڅوخوکوره دکويټې دبولان دحکومت په ځاګي کې هم‌شته او څه بړېڅي په نوشکي کې هم اوسي.

څه اکازي، اليك زي او وسمي زي بړېڅي (چې له نسبي لحاظ په مندوزيو ګډېږي) په بولان کې له سنجرانيو بلوڅوسره مېشته دي او اوس يې خپله ژبه له لاسه ورکړې ده . ددغوبړېڅوشمېرسلومړ ونه رسېږي.»

ملك صالح محمد لهړي دبلوچستان نومي کتاب په ۵۵ مخ کې ليکلي دي: په ۱۹۵۱ ع کال چې په بلوچستان کې دنفوسوشمېر وشود بلوچستان دبړېڅوشمېر (۴۹۶۵) تنه وو. په صولت افغاني کې راغلي دي:

«بړېڅي په هندوستان کې هم اوسي دجهجرو پرګنه دبړېڅا نوده. په ۱۸۵۷ع کال چې د هندوستان دآزادولوله پاره هندوستانيان پورته شول د جهجر بړېڅي رئيس هم ددغوغازيانو مل و. انګريزانوچې بري وموندد غه بړېڅي رئيس يې په‌دار کړ.»

دجهجر پرګنه دډهلي او علي ګړه تر مينځ پرته ده په‌داداري لحاظ دسکندر آباد په حکومت پورې اړه لري سکندرآباد سلطان سکندرلودي (۸۹۴-۹۲۳ ه.ق) ته منسوب دی.

---

(۱) پوهاند رشاد ، بړيڅي اوښوراوك ، دشيخ بستان بړيڅ دمقالومجموعه ، ۹-۱۸ مخونه ۱۳۶۰ ه کال .

برېښنې د روهيل کند په ښارونو کې هم شته په تېره بيا بوريلې په برېښنو ډک دي.

د (Pathan) په ۱۸م مخ کې راغلې دي چې په بمبئې کې (د بروچ) په نامه ښار هم برېښنو ته منسوب دی او له دې څخه معلومېږي چې برېښنې تر ګجراته پورې هم رسېدلي وو.

ښوراوک:

د ښوراوک سيمه داوسنې کندهار په جنوب غربي کنج کې موقعيت لري او داولسوالۍ په نامه اداري تشکيل لري. د رېګ په نامه يوه علاقه‌داري هم په دغه اولسوالۍ پورې تړلې ده. د ښوراوک دسيمې شمال او لوېديځ ته رېګ (رېګستان) پروت دی دغه رېګستان په شمال کې د سپين بولدک تر حدودو او په لوېديځ د افغانستان د غربي پولې پورې غزېدلی دی لمرخاته خواته يې د خواجه عمران غر دی چې له پښينه څخه ښوراوک جلا کوي:

د جنوبي ددې غرو نه يې د براهوي بلوڅو ټاټوبي دی چې په نوشکي پورې اړه لري. د ښوراوک مځکه ښوې ډاګ دی او د دغه ډاګ په منځ کې هيڅ غرنشته مځکه يې مټ ده او د برې بېخي نلري. د ښوراوک د مساحت په باب د صولت افغاني په ۳۴۷ مخ کې راغلي دي:

«ښوراوک نسبتاً په مربع شکل پروت دی چې هره ضلعه يې تخميناً شپېته ميله او ږدوالی لري.»

د صولت افغاني دغه ليکنه د حيات افغاني د (۱۵۳) مخ نقل دی:

د «اتلس قريه های افغانستان» په ۱۳۴۹ مخ کې د ښوراوک د تړلې اولسوالۍ مساحت (۴۹۶٤) مربع کيلو متره راغلي دي مګر قاضي عطاوالله‌خان د پښتنو په تاريخ کې د ښوراوک ټوله علاقه تقريباً شپېته مربع ميله ښودلې ده. داروا ښاد قاضي صاحب دغه ليکنه داسې توجيه کېدلای شي چې ده يوازې د ښوراوک هغه آباده مځکه شپېته مربع ميله بللې وه چې د برېښو کروندې او ټاټوبي دي او د نوې او زاړه ښوراوک په نومونو يادېږي:

په قاموس جغرافیایي افغانستان کې د ښوراوك کلي اووه ویشت ښودل شوي دي (۱) په دغه کلیو کې تر ټولو لوی کلی دبادرزودي چې تقریباً پوزرودوه سوه تنه پکې اوسي. په زیاترو کلیو کې دوه دري کوره بواهویان هم شته چې نار ینه یې د کلي ساروانان او شپنیان دي . ښځمني یې کمبلي، جوا لونه، خورجینونه او دستر خوا لونـه اوبي:

کلي او کورونـه:

دښوراوك دبرېخرکور په یوه ساده کوډي (کوډله) یاخونه کې وي. کو ډي یې په بیضوي شکل د غره له پندولښتو څخه جوړه شوي ده چې څلور پنځه داني یې یو ځای په مځکه کې له یوې خوا اوبلې خوا څخه دنیمې دایرې په توګه نجتي وي پرسویې کـیږه وراچوي کیـږه دغزوله لښتو یا نلونو څخه تغر غوندي شي او بـې دخونې په پـښنت کې یې پرتیرانو اچوي.

هغه کوډۍ چې دژمي له پاره وي پرکیږه‌سربیره‌یې اخیروی.خونـې یـې څلور دیواله‌لری‌چت‌یی‌له‌یوه‌او زده‌تیرو اودغزه‌له‌لښتوڅخه‌داسې‌جوړکړی وی‌لکه‌عصری چادر پوښه‌کورونه. دغه خونې اوکوډۍ یوه‌د بلې وارخ‌ته‌په‌بیضوي یامستطیل‌شکل یولړ پرله پسې پرتې وی. پرشاوخوابانډی (دښاری دوله‌کورونوپه‌شان) دیوالونه لوی اوزیاتره کوډلي یې دروازي وي داځکه چې په دوی کې مخ پټې اوغلا نشته :

کښت اوکر:

د ښوراوك دوبی دېرتود اوژمي یـې معتدل دي څـه شمیر تـره‌کې اوخروټی کوچیان ژمي‌ځانونه‌ښوراوك ته‌رسوي دښوراوك کښت‌په‌باران دی‌فقط یو کاریزګی پکې شته چې پرهغه هم دوه دري کوره‌آباددي نوری بها ندی اوبه نه‌لری. غنم، اوربشې اوبـاجرې په لـلمي دول کري. څه لـلمي پالیزونه هم کری.

دښوراوك دبرېخرسپین زیری وایي : « زموږ نیـکه ګـانوچې په ښور اوك کې وارول کـښت‌یې په باران واوله لوړی څخه یې ځمکې نه خړوبـیدلې . لوړه دیوه

قاموس جغرافیایي افغانستان ، ۱۶ مخ ، دکابل چاپ، ۱۳۳۸ ه .کال

روداوم دی. داروددتوبی له غروراوزی اوږدوالی یی(۲۵۰) میله‌دی. لوره ژوره ده غاروته یی او به نه خیژی .

ستورستانه حاجی محمد نیکه خیشکی دوی تشویق کړل چی ویالی وګازی اوله لوړی څخه اوبه خپلو کروند و ته وخیژوی بریځود حاجی نیکه خبره ومنله لیځی یی راونغښتلی لوړی ته یی اومه بندونـه واچول. دوی لـویی ویالی څینی وکښلی یوه ویاله دبدلزیو او زکوزیووه بله ویاله یی دمندوزیووه چی شیرانی‌هم په شریك شول‌له د غولویو ویا لوځـخه‌بیاکوچنی ویالی جلاکړی چی پـه دغوکی شپـږ ویالی یوازی دمندوزیودی.

ورروستـه‌داوبـودهغه بـند په اغیـزه چی‌دپښین پـه‌ملوزوکی‌لوړی‌تـه‌و اچـول شودلوړی‌اوبه ښورا وك‌ته‌ونه‌رسیدلی او ښوراوك یی پـه یوه بی‌او بو میره‌بدله‌کړه. اوس دښوراوك دخلکو کښت وکردباران په اوبودی . څه اوبه په او ښا ټـوله څاه ګانوراکازی څاه ګانی یی شپیته اویا متره ژوری دی. دڅاه‌ګانو اوبه‌یی تروی دی نوځکه دوی ناوران (څلیرونه) هم لری . په ناورانوکی دباران اوبه‌ذخیره‌کوی‌د

د څا او ناور په اوبودښوراوك خلك خپلی ورځنی‌ارتیاوی ایسته‌کوی،څینی یی‌اوادسونه‌پری تازه کوی، لوښی اوکالی پـری مینځی او څاروی پـری اوبـه کوی : دڅاه ګانو اونا وروناوابه دومره نه دی‌چی‌دکښت وکوله پاره هم څینی کار وا خلی . د ښوراوك مځکه ډیره ده او اوبه یی لږی دی ځکه نوځینو مځکوته دکرهنی وار پسله څلورو پنځو کلاوورسیږی له‌غه امله‌یی نومځکه خورا زوروره وی، ډیرحاصل کوی اوسری‌ته یی حاجت نشته .

د ښوراوك ټول خلك په پښتوخبری‌کوی اود خلکو په محاوره کی‌یی دمتلونو ډیراستعمال داسی څرګند یږی‌چی دفولکلوری ادب خزانه یی ډیره بډایه‌ده .

دبریڅویوزیات شمیرپـه هندوستان کی استوګنه لری اودا هغه پښتا نـه دی چی دافغانی فا تحینو سره هند ته ورغلی دی اوس یی پاتی کسان‌ځانونه هغوکسانه ته‌منسوب ګڼی چی دهندوستان په تاریخ کی نوم اونښان لری :

يوله دغو کورنيو څخه د حافظ رحمت خان بريخ کورنۍ ده چې اصلاً د کندهار د شوراوک وو چې په روهيلکنډ کې حکمران و. حافظ رحمت خان په هند کې دابدالي احمدشاه د فتوحاتو ملگري و او دده زامن او وريرونه د روهيلکنډ ډير مشهور حکمرانان وو. پخپله حافظ رحمت خان دافغاني فرهنگ په بډايتوب کې ډيره لويه برخه اخيستې وه او ځينې داسې تاريخي متون د ده په پالرنه د ورکيدو او هيرې څخه ژغورل شوي دي چې هغه نن دلويو علمي اسنادو په جمله کې ډير هسک ځای لري.

تواريخ حافظ رحمت خان چې پير معظم شاه ته منسوب دی اصلي متن يې د حافظ رحمت خان په سپارښت ليکل شوی دی او دا يو داسې غنيمت اثر دی چې د پښتنې اقوامو او قبايلو دليږد يدنو او نورو اجتماعي او سياسي مناسباتو ډيرې خبرې په کې پرتې دي.

له دغې کورنۍ څخه چې د شوراوک ته منسوب ده بل ډير لوی سړی جنرال بخت خان و چې د هندوستان دخلکو په هغه ستر قيام کې يې دآزادي ساتونکو رهبري وکړه چې په ۱۸۵۷ ع کال کې دانگريزانو پرضد را اوچت شو.

د۱۸۵۷ کال په دسمبر کې انگريزانو د ډيلي پر ښار يرغل وکړ کورگاني پاچا بهادرشاه ظفر په دارسره انگريزانو ته ځان تسليم اوه خو جنرال بخت خان هغه ته دادورکاوه چې دانگريزانو مخه به ونيسي. جنرال بخت خان دانگريزي قواوو په وړاندې دومره خنډونه ايجاد کړل چې دکشميري دروازې او لال کلا ترمنځ لنډه فاصله انگريزانو په پنځه ورځې ووهله.

دی جنرال پاچا د تسليميدو څخه ونه شو گرزولای نو کله چې پاچا تسليم شو جنرال بخت خان له ډيلي څخه لکسنهو ته ولاړ او له هغه ځايه دهندوستان غرونو ته وخوت او بيا ورک شو چې بيا يې چا پته پيدا نه کړه.

د شوراوک خلک وايي: «کله چې د ډيورنډ کرښه ټاکل کيده نو شوراوک د افغانستان څخه د باندې شوي و خو سمندرخان بريخ دخپلو سپرو سره پر کوټه حمله اوکړه

اودومره لوی خطرونه یې ا نګریزانو ته متوجه کړل چې هغوی په دې راضي شول چې ښوراوك د دیورنډ د کرښې هغې خوا ته کړي .

پری ځان قوي خلك دي او د کار څخه د فراغت په وخت کې بیل بیل سپورتونه لري چې عمده سپورت یې غیږ ده. دمیلو په ورځواو ودونو کې اتڼونه کوي او د پری ځوانان ځان ته نوم لري. دوی په اتڼ کې توپکونو ته حرکت ورکوي او کله چې اتڼ یې ګرم شي نو په توپکو ټکان هم کوي. دسپوږمۍ په ۱٤ شپه په سپوږمۍ رڼایې ځوانې ښځې او پیغلې اتنونه کوي او سندرې وایي .

دزوی دز پریدنه نیکمرغي بولي او په هغه کور کې چې زوی وزیږي خیرا تونه کوي او دهلك د نوم ایښودلو پر وخت سندرې وایي او اتڼونه کوي .ویل کیږي چې دښوراوك خلكو شمیر اته زره تنو ته رسیږي.

بلخ یا بلیخ

ددغې قبیلې خلك کله ځانونه دنیازي، کله دولتخیل او کله هم ځانونه د لودي داولادې نه شمیري، خو داسې فکر کیږي چې دوی لودي پښتانه دي .دوی په پنیالې نومي ځای استوګنه لري چې دغندشیخ دغره جنوب ختیځ خوا ته موقعیت لري . ددغې قبیلې څخه یوه کورنۍ دمیانوالي دسیمې په پپلان کې استوګنه لري(۱) دوی دلوانیو پښتنو سره داسې ګډشوي دي چې د هغوی سره یې کوم توپیر نه شي کیدای. دغه قبیله دومره مشهوره قبیله نه ده او دشمیر په لحاظ هم ډیر لږ دي (۲)

بنګښ

بنګښ د کرلانې پښتنو یوه مشهوره قبیله ده. ددغې قبیلې خلك ځانونه قویش بولي او په خالدي افغانانو سره هم شهرت لري. دافسانوي روایتونو له مخې

(۱) تواریخ خورشید جهان – ۲۲۹ مخ.

(۲) حیات افغاني – ۲۹۹ مخ.

ددوی دلوی نیکه نوم اسمعیل و. دوی وایی چی دخالد ابن ولید دزوی عبدالله نه رابنکته په لسم پښت کی اسمعیل و زیزید اودده ددوو زامنو ګڼه او سمل ترمنځ چی موریی د پرملی (فورملی) دقبیلی ښځه وه سخته جګړه رامنځ ته شوه.

حیات افغانی لیکی: ددغی قبیلی لوی نیکه اسمعیل دګردیز دسیمی په زرمت کی اوسیده. ددوی ددی کورنی جګړی په سبب و چی دګاره اوسمل په نوموټو دبنګښو په توله قبیله کی دوی ګوندی رامنځ ته شوی اودوا ړه ګوندونه په خپلو مینځو کی سخته دښمنی لری. کله چی په زرمت کی د دغی قبیلی شمیرمخ په ډیریدو شو او اه بلی خوایی دغلجیو قبیلی زورولید نو تقریباً (٥٠٠) کاله دمخه یی دغه سیمه پریښودله او په کورمی، پیواړ او شلوزان یی چی د سپین غره په جنوب کی موقعیت لری خپله قبضه ټینګه کړه، خودا ورکزیو او ددوی ترمنځ بدی پیداشوه(١) په هغه وخت کی دختکو قبیلی هم د بنګښو سره مرسته وکړه. او تربوی سختی جګړی وروسته یی داورکزیو لاس له کوهاټ نه لنډکړ او خپله قبضه یی وربانـدی ټینګه کړه. تر هغی وروسته هم د بنګښو او ورکزیو ترمنځ ډیری جګړی وشوی، خو په پای کی دبنګښو او اورکزیو ترمنځ سرحد وټاکل شو، میدان او هغه دره چی اوس بنګښ پکی استوګن دی دبنګښو او دشمال په خوا غرنیزه سیمه اورکزو ته ورسیده (٢).

دبنګښو علاقه د دری په شکل شرقاً او غرباً دغرونو ترمنځ پرته ده. ددوی لمر خاته او جنوب ختیځ خواته ختټک، شمال ته یی اورکزی، جنوب غربی حدیی د وزیرو سره لګیدلی دی او لمراویدو ته یی دکورمی علاقه پرته ده.

قاضی عطاء الله خان پخپل اثر د«پښتنو تاریخ» کی د بنګښو په باب داسی لیکلی دی: «بنګښ داپریدو او اورکزو سویل ته پرانه دی. ددوی دعلاقی

---

(١) حیات افغانی - ٦٣٧ - ٦٣٨ مخونه.

(٢) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ١٣٩٨ مخ

لمرخاته اوجنوب ختیځ ته ختیک موقعیت لری جنوب ته یی وزیرو او لویدیځ ته یی توری اوسیږی . ددوی ملک دیوی لویی دری په شکل دی . د دوی میدانی علاقه زر خیزه ده . میدانی علاقی ته یی کوز بنګښ وایی او دغرونو علاقی ته یی بر بنګښ وایی . دکوهاټ ښارهم دبنګښو په علاقه کی دی (۱) »

دکوهاټ دضلعی شمال ته د پیښور ضلعه او داپریدیو او اورکزیو غرونه ، شمال لویدیځ ته یی اورکزی او تیراه ، لویدیځ ته یی کورمه ایجنسی ، داورکزیو ایجنسی اوشمالی وزیرستان اوجنوب ته یی دکرك ضلع ، دمیانوالی ضلع اوختیځ ته یی د سنددریاب دکمبلپور ضلع او کوهاټ یوله بله څخه بیلوی .

په هنګو کی هم ډیر شمیر بنګښ استوګنه لری . او همدا راز دټل ښار هم دبنګښو په علاقه کی پروت دی . هغه بنګښ چی دکورمی په علاقه او پیوار کی اوسیږی نوهغوی دتوری دقبیلی په ذریعه مغلوب شوی دی .

دبنګښو قبیلی ځینی خلك شیعه اوځینی هم سنی مذهبه دی . دکرمی شیعه بنګښ دسپین غره په لمن اودپاره چنارشمال ته اوسیږی چی شمیر یی د ۱۹۶۱ کال داحصائیی له مخی (۱۱۰۵۸) تنوته رسیږی .

بلند خیل بنګښ چی دټل ښارته نږدی دوزیرو په ګاونډ کی اوسیږی شمیر یی د۱۹۶۱ کال داحصائیی له مخی ٦٤٤٦ تنوته رسیږی .

دهنګو دتحصیل نفوس چی اکثره یی بنګښ دی په ۱۹۶۱ کال کی (۹۰۱٤۸) تنوته رسیده . (۲)

میران زی دټل نه دهنګو ترشا او خواپوری استوګنه لری او دخه دره هم دمیران زیو یاهنګو په نامه سره یادیږی .

بنګښ په عمومی ډول دکوکیلی په چاروبوخت دی خو ځینی یی د مالګی سوداګری هم کوی . دوی زړور ، جنګیالی او ډیر میلمه پال خلك دی .

---

(۱) قاضی عطاءالله خان ، دپښتنو تاریخ ؛ لومړی ټوك ، کابل - ۱۳۵٦ کال ، ۳۹۰ مخ .
(۲) اضلاع ، ایجنسی ها و قبایل ایالت پښتونستان ۹۳-۹٤- مخونه .

ددوی دلویو اومشهورو کلیو اوځایونو نمونه دادی : نری اوبه، تل، درسمند، هنگو، اوستروزی، کسائی، توغه، توره وړی، کئی، مد خوزه او نور (۱)

سرویلیم بارټن دبنگښو دجګړنومیرونو شمیر (۶۰۰۰) تنه ښودلی دی چې (۴۰۰۰) تنه یې په کوهاټ او پاتی برخه یې دکورمې په سیمه کی اوسیږی .

دکوهاټ دضلعی دبنگښو نه پرته یوشمیر بنگښ په افغانستان، دایران دمازندران په سیمې اودهندوستان په ځینو ایالتونو په تیره بیا په فرخ آباد کی دیرشمیر بنگښ استوګنه لری :

دبنگښ دقبیلی اکثره خلك شیعه گان (شیعه مذهبه) اودگاړی دگوند پوری اړه لری.

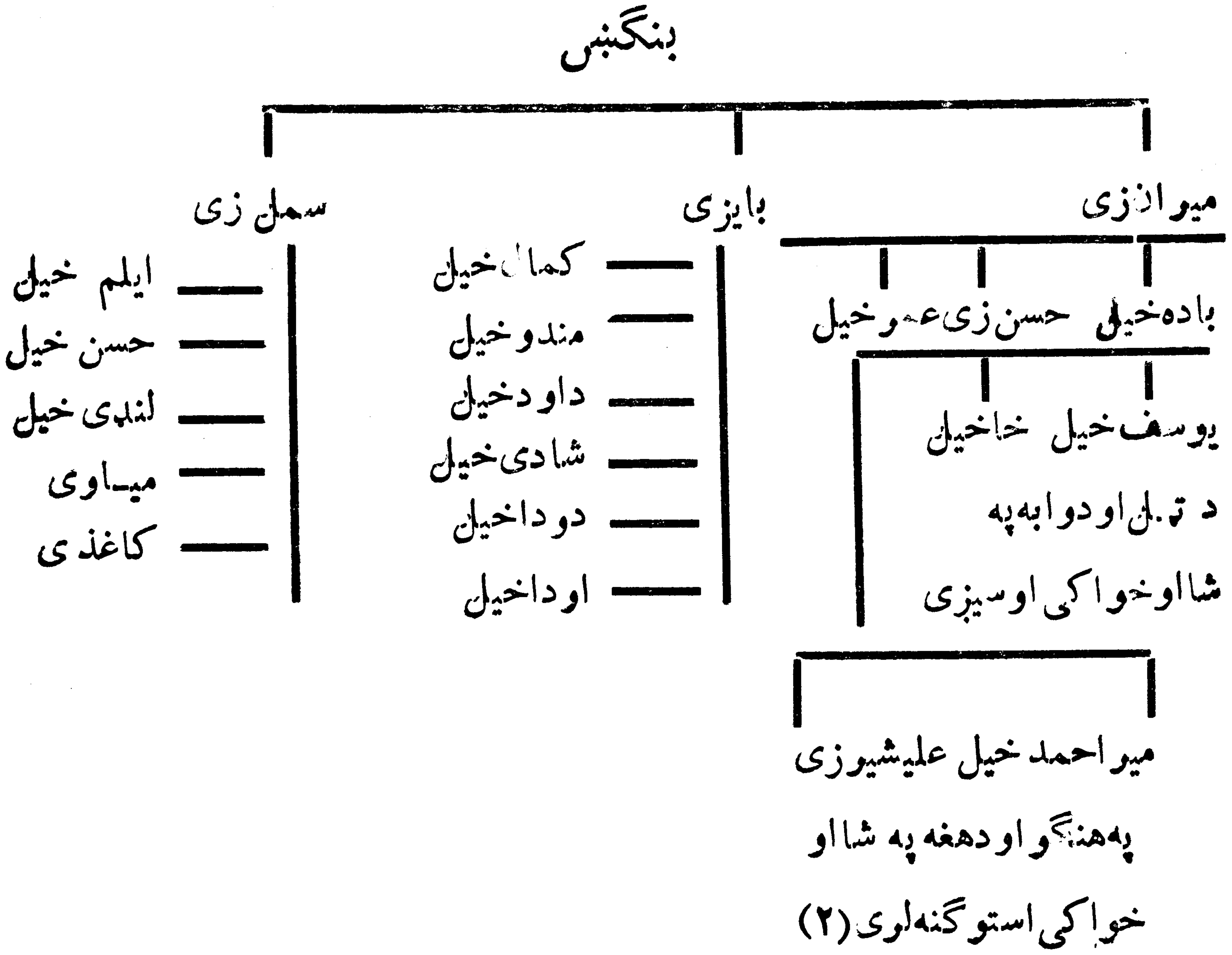

(۱) پښتونستان کابل- ۱۳۳۰-۲۷۰ مخ .

(۲) اضلاع، ایجنسی هاوقبایل ایالت پښتونستان - ۹۴ مخ .

بنوڅي

که‌څېړي دبنوڅيو دنسب شجره په غورسره وګورونوڅرګندېږي چې دوی په اصل کې کرلاڼي پښتانه دي. دبنوڅيولوی نیکه شاه فرید نومېده چې وروسته په‌شیتک باندې مشهور شو. دشیتک‌مورککی نومېده چې دده دپیدا کېدو په‌وخت کې مړه‌شوه پلاریې په ده باندې دشاه‌فرید نوم کېښود. په کوچنيوالي کې یې د نوروښځو دشیدوسره‌توافق نه درلود په دې نسبت ډېر ناروغ شو. نو په دغه وخت کې دحکیمانوله‌خوادده‌پلارته توصیه‌وشوه چې دخرې شیدې دې ورکړل شي. په‌دغه سبب دې په شیرتګ باندې مشهور شو چې دزیات استعمال په سبب شیرتګ په شیتک بدل شو.

داسې روایت موجود دی چې شیتک درې ښځې درلودې. دیوې ښځې اولاده یې دوړاوتني‌دي، ددویمې ښځې اولاده یې جیلم اوهویداوله د ریمې ښځې نه یې چې بانو نومېده دوه زامن دکیوی اوسوراني په‌نامه وزیږېدل چې د دوې دمور نوم له کبله د وی ته بانوزي ویل کېدل خوعوام پښتانه یې‌بنوڅي بولي.

دبنودسمیې دتسمیې وجه به‌غالباً دهماغې‌ښځې نوم وي چې اولاده یې‌په‌دغه سیمه کې میشته‌وه داځکه چې وړاندې تودې چې دوی په دغه ځای کې میشته شي ددغې سیمې نوم بنونه و. په دې باب یو بل روایت هم موجود دی چې د اسلام ترخپرېدودمخه دلته یوهندی راجا استوګنه درلوده چې نوم یې ستړام و. ده خپله یوه لورچې بانونومېده خپل یوملازم اوپهلوان ته چې هنی نومېد واده کړه. نوموړي داواده دځان دپاره سپکاوی وګاڼه اوښېراوی یې وکړ چې دده د دې دعاوو دقبلېدوله کبله په دغه‌ځای‌دزلي او ډېرو باران‌وشو چې‌دغه‌ملک‌او اوسېدونکي خلک یې تباه کړل. نوددغې پېښې په سبب ددغې سیمې نوم بنو شو.

داسې ویل کېږي چې ددوی اصلي ځای دسلیمان‌دغره ښاخ د شوال غوګمل کېږي. هغه‌وخت‌چې‌هني‌اومنګل‌دبنو په‌سیمه کې میشته‌وو ددوی‌ترمنځ دبې اتفاقي پیداشوه او په هغه وخت کې د دوی پیر شیخ‌شاه محمد روحاني (رح)

له دوی نه په دی سبب ناراضه شو چی د پیند اوارو او غلی عشر یعنی لسمه برخه چی هغه ته به یی ورکوله وربانندی بنده کری وه چی له هماغه وخته نو موری پیرد شیتك له اولادی نه دکیوی او سورانی بنوخیو اولاده دخپل زوی شاه نیکبین سره دشوال دغره خخه دی ملك ته راولیږل او اجازه یی ورکړه چی دهنی او منګل قومونه له دغه ځایه وباسی او دغه سیمه چی په هغه وخت کی په دنه باندی مشهوره وه په خپله قبضه کی راولی . څرنګه چی د شیتك اولاده دوزیر وقوم دغلبی او زور زیاتی نه په تنګ شوی وو نو دغه خبره یی غنیمت وګڼله او دخانه کوچ په دول دغه ځای ته روان شول لومړی دتوچی دسیند سهیل خوا ته او دګبر دغره په شمالی لمنی ورغړ کی میشته شول چی اوس هم دلته دکیوی میله په نوم یوځای شته :

بنوخیو دخپل پیر دزوی په غوښتنه او مشوره دری کوتری راوری دیوی کوتری نه یی هیڅ بنه ونه ایستلی ددویمی کوتری نیمایی بنه او ددریمی کوتری ټولی بنی یی وایستلی اودری واړه کوتری یی دخپل استازی په لاس دهنی او منګلو قومونو ته واستولی او داپیغام یی وروليږه چی له تاسی څخه هر هغه څوك داستول شوی کوتری په څیر چی بنه یی نه دی ایستل شوی کولای شی خپل مال او جایداد واخلی اولاړشی او دوی ته به هیڅ زیان ونه رسیږی او هغه خلك چی ترلږتم کیدو ورسته ولاړشی هغه به د هغی کوتری په شان وی چی نیمایی بنه یی وتلی وی او هغوی ته به ځانی او مالی تاوانونه ورسیږی او پښیمانه به شی او هغه څوك چی نه ځی هغه به موږد خپل پیر په برکت دهغی بی بنو کوتری په شان لوخ کړو .

کله چی هنی او منګلو د کوترو دغه حال ولید او پیغام یی واوریده نو په خپلو مینځو کی یی سره سلا او مشوره وکړه چی که چیری له دوی سره جګړه وکړی نو د بریالیتوب هیله نشته همدارازدوی دخپلی بی اتفاقی او دپیر د نارضائیت په سبب خواشیني وو او هم بنوخیو ددوی کرنی او زراعت پایمال اوه او دوی ته به یی زیانونه رسول . کله چی په دغو کوچنیو پیښو باندی شخړی را مینځ ته شوی نو بنوخی

بریالی شول . په پای کی دهنی اومنګل قومونه مجبورشول اوملك یی پریښود .

دهنی دقوم لزشمیر دهندخواته لاړل اولزشمیریی دمنګلوله قوم سره یوځای دسپین غره په سهیلی برخه کی میشته شول چی له هغی مودی را په دیخوا دشیتکو بنوځیواولاده په دی سیمه باندی قبضه لری.

که څه هم ددوی له خوا ددغه ملك دنیولو تاکلی نیټه معلومه نه ده، خو دوی دشاه محمد روحانی (رح) په وخت کی چی د شاه رکن عالم همعصره اومریدو دلته میشته شوی دی اوشاه رکن عالم په (۷۰۵ﻫ) کال له دی نړی نه سترګی پټی کړی دی.

دبنود ضلعی جغرافیوی موقعیت:

ددغی ضلعی لویدیځ ته دوزیروغر، ختیځ ته یی د شاپوردضلعی سرحد، د متهه پوانیه سیمه اودجیلم دضلعی دتله کنګ تحصیل یوه برخه، شمال ته یی دلویدیځ نه نیولی دسند دریاب ترښی غاړی پوری دکوهاټ ضلعی د ختک او غونی سیمه اودهغه دریاب کینه خنده ازخه دراولپنډی دضلعی دمکهد د سیمی سره یوځای کیږی. سهیل ته یی ددیره اسمعیل خان پواله پرته ده.

اوزدوالی یی له لویدیځ نه چی هلته دکورمی سیند د غره نه اوا ری سیمی ته راځی ختیځ خواته دشاهپورتو ضلعی پوری (۱۰)میله اومنځنی پلن والی یی له شمالی نه جنوب ته ترځلویښتومیلو لزڅه زیات دی .

مساحت یی (۳٦۱۱) میله مربع اود (۱۸۵٤)ع کال دسرشمیرنی له مخی (۲۳٦۲۵۸)تنه اوسیدونکی لری چی په دی حساب په هر میل کی(٦۵) تنه میشته دی.

ددغی ضلعی لویه برخه چی دری پرګنی لری یعنی خاص بنو ، لکهی مروت اوعیسی خیل دسندهد دریاب دلویدیځو غرونو په ذریعه احاطه شوی دی په لیره بیاد تنګ دره چی دعیسی خیلواولکهی مروتو په پولو کی دکورمی سیند او هامه لاری دیوځای کیدو په سبب دبنواومروتوپرګنه دغرونو په حلقو کی د لوی ځای څخه دګرد میدان په شان بریښی .

ښوبو پراخ میدان دی چی دکورمی په سین سره خپروبیږی . دلته جوار ډیر کرل کیږی په اوړی کی یی هوا ګرمه ده ، خو په ژمی کی داسی سوړوی چی انسان یی زغملی نه شی .

حاصلات یی شولی ، غنم ، جوار ، ګنی ، تمباکو ، کور کمن اوزنجبیل دی. له ختکیو ، توتانو ، نارنج باډوا وغټو لیمو ګانو پرته نوری میوی نه لری.(۱)

دبنود خلکو ونی دنوروسیمو د خلکو د قد ونو په تناسب وړی دی . د دوی رنګونه زیړ او اکثراً بیضوی اومتوسط اندامونه لری ددوی تنبلی وړی او سترګی یی ګردی دی.

ددوی کالی او پوښاک نورو پښتنونه ورته دی. دبنو ځینو مشهور ښاخونه دادی :

د میری ښاخ ، دسورانی ښاخ ، د سمی ښاخ ، دعیسکی ښاخ ، دسیناور ښاخ ، دتپی ښاخ ، دغر صنزی ښاخ اودمنداخیلو ښاخ چی دا ښاخونه بیا په ډیرو څانګو او هره څانګه بیا په وړووړو اوفرعی پښو ویاندی ویشله شوی ده . (۲)

بیټنی

د دغی قبیلی خلک د خپل اوی نیکه بیټ یا بټن د نامه له کبله په بیټنو سره شهرت لری . دا سړی په پښتنو کی ډیر مشهور نیکه دی اوله پخوازمانی څخه مورخانو ده نوم اوحال لیکلی دی اوپه پښتنی عنعنه کی دا سړی یو خورالوی پښتون اومشهور نیکه ګڼل کیږی .

د دی عنعنی تصدیق په خارجی مورخینو کی ابوالفضل علامی (۱۰۰۶ ه) داکبر مغولی پاچادربارمورخ په دی ډول کوی : «په پښتنو کی دری ورونه بیټنی ، غرغښت اوسړه بن ډیرمشهور نیکونه دی (۳) .»

---

(۱) حیات افغانی - ۷۱۸- ۷۱۹-۷۲۱- ۷۲۲- مخونه.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی ۱۳۹۶- ۱۳۷۹ مخونه

(۳) آئین اکبری ، لومړی ټوک ، ۱۹۱ مخ .

د بیټ نیکه نوم په تاریخونو کې بیټني او بټن هم راغلی دی او نعمت‌الله هروی (نورزی) چې په (۱۰۱۸ هـ) یې مخزن افغاني تالیف کړی دی هم د شیخ بیټني او د ده د اولادې احوال په بشپړه توګه راوړي او څینو نورو تاریخونو ته حواله ورکوي چې مجمع‌الانساب او معدن اخبار احمدي او تاریخ ابراهیم شاهي له هغو څخه دي او نور ده د مخه کښل شوي دي (۱)

د روایاتو له مخه بټن د قیس عبدالرشید زوی دی. بیټ نیکه (*) د خپلو وروڼو یعنې غرغښت او سړبن نه په عمر کوچنی و، خو د خپل نیک خوی، زهد او تقوی په وجه یې ډیر شهرت ترلاسه کړ. په کوچنیوالي کې یې تو عربستان او عراق پورې سفرونه وکړل چې د دې سفرونو په ترڅ کې یې د ډیرو خلکو سره لیدنې کتنې وکړې او د هغوی د محبت نه یې فیض حاصل کړ (۲)

اخوند درویزه ننګرهاري (چې تر ۱۰٤۸ هـ) پورې ژوندی و هم د شیخ بیټني او ده د اولادې ذکر کوي او د پښتنو له مشاهیرو څخه یې ګڼي خو ترد غو ټولو یو پخواني او زوړ کتاب چې د بیټ ذکر او د ده اشعار په کې راغلي دي د سلیمان ماکو د بارک خان د زوی تذکرة‌الاولیاء دی چې له (۶۱۲هـ) وروسته لیکل شوی دی د دې کتاب څخه یو څو پاڼې چې شته د شیخ بیټني ذکر داسې کوي: «نقل هسې کاندي یارانو چې په روزګار د شیخ بیټني ده وروڼه چې سړبن نومید او پر شیخ بیټني هم خورا ګران و. سړبن نه درلود زامن او هر کله به یې ویل خپل ورور ته بیټني خپل زوی اسماعیل ورکا او لوی شو د سړبن په کاله خدای مهربان د اسماعیل په برکت سړبن ته نصیب کړه دوه زامن چې اوس شو ګڼون دهغو... (۳).»

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي د پښتو ادبیاتو تاریخ په دوهم ټوک کې لیکلي: «د بیټ نیکه نور احوال موږ ته نه دی معلوم او نه ده د ژوند وخت مؤرخانو

---

(۱) د پښتو اد بیات تاریخ، دوهم ټوک، (۱۰۵) مخ.

(*) په سانسکریت کې بت Bhutt د دانشمند، فاضل او بت د پهلوان او سرباز په معنی راځي.

(۳) تواریخ خورشید جهان، ۲۰۶ مخ.

(۳) عبدالحی حبیبي، د پښتو ادبیاتو تاریخ، دوهم ټوک (کابل: ۱۳٤) ۱۰۶ مخ.

تصریح کړی دی. فقط دپټې خزانې د لیکلو څخه ښکاري چې اسماعیل دبیټ نیکه زوی دخرښبون معاصرواودغه سړی په(۴۱۱هـ) کال کې مړشوی دی. نوچې داسماعیل دژوند وخت د(۴۰۰هـ) حدودوی ښایي چې پلاراوا کا یې هم د(۳۵۰هـ) په حدودوکې ژوندی وی.

دحیات افغاني دلیکوال په حواله دی دسلیمان په غرونوکې میشته وخونړ مړینې وروسته دغزنې په شاوخواکې ښخ شو(۱)

شیخ بیټنې دری زامن درلودل چې اسماعیل، وړسپون اوکجین نومیدل اوپه دغودریوزامنوبرسیره یې یوه لورهم درلوده چې بي بي متونومیده اودشاه حسین غوری میرمن وه چې اولاده یې متوزي پښتانه دی (۲)

دبیټ نیکه په زامنوکې دوړسپون اوکجین اولادی ته بیټنې وایي (۳) په پخواوختونوکې ددغې قبیلې خلک دسلیمان دغره په لویدیځه خواکې اوسیدل او دبهلول دزوی سکندراودی دواکمنې په وخت کې دغلجیودقبیلې دغلبې له امله له خپل پخواني اواصلي تاتوبي نه وکوچیدل اودسلیمان دغره په لمرخاته د گومل درودپرغاړه اوپه ټانک کې میشته شول. وروسته بیا ددغې قبیلې اکثره خلک دسوداگرۍ اونورودولتي چارودترلاسه کولوله پاره هند ته ولاړل له دی کبله چې په هغه وخت کې په هند کې پښتنوواکمنانوقدرت درلودنوله همدی کبله دبیټنې قبیلې ځیني کسان هم دلویوځبوخاوندان شول چې ترهغه وروسته فتح خان بیټنې دبنگال دعلاقې دگوردسیمې خودمختاره اومشهورصوبه دارپاگورنروچې وروسته دهغه تاج دکرلاني قبیلې لاس ته ورغی اوپه همدی دول ددغې قبیلې خپلونوروهم دپښتنوپاچاپانوپه دوره کې امیرانوو هغه شمیرېټنیان چې دگومل په دره کې اوسیدل د هغوی په شمیرکې زیاتوالی راغی چې دخپل ملک په لویولواودنوروسیموپه نیولوبې

(۱) حیات افغاني - ۳۸۱ مخ .

(۲) نوموړی اثر۳۸۲ مخ .

(۳) پښتانه دتاریخ په رڼاکې - ۱۳۳٤ مخ.

پیل وکړ ان تردې چې (دوتي) ته چې کابو ګرام ته نږدې موقعیت لري ورسیدل: (۱)

دوی دلته دوزیرو او مسیدو سره مخامخ شول او په هغه جګړه کې چې د دوی ترمینځ پېښه شوه ماتې یې وخوړه او بیرته تګ ته مجبور شول او دکرنګي له کلا څخه هم بېکته راغلل. اوس نوموړی کلا دمسیدو دقبیلي د بهلول زیو دښاخ دشنګي خانګي په لاس کې ده. کله چې وزیرا و مسید ددوی دمقبوضه ملك له نیولو سره دهغوی په ملك باندې هم تیري پیل کړ نو په دغه وخت کې ځینې خلك له خپلو کورونو څخه لاړل او چیرته چې دوی ته پناه ورکړل شوه هلته میشته شول، خود ککجین داولادې زیاتره برخه او دهغې نه دورسپون اولاده دسلیمان دغره په ختیځه برخه کې میشته دی(۲)

ویل کیږي چې په هغه وخت کې چې دګبرغرچي د بنوجنوب او دټانك شمال ته پروت دی اودورګاراښاخ ورسپون بیټنيو په قبضه کې وچې وروسته بیا په نوموړي ښاخ باندې دګوربزو قبیلي یرغل وکړ او بې شمیره ورګاري یې ووژل او ددوی ملك یې ونیوه. داسې روایت هم موجود دی چې د دغې مظلومې او ځپل شوې فرقې په مینځ کې یوه امیند واره ښځه هم وه چې ژوندۍ پاتې شوه او دلکي په نوم یوه ځای ته راغله او په دغه ځای کې خدای (ج) دې ته دوه غبرګوني زامن ورکړل چې په یوه باندې یې دآدم او په بل باندې یې دمعروف نوم نومونه کیښودل او کله چې دغه یتیمان دبلوغ مرحلي ته ورسیدل نو دخپلي مورنه یې دبیټني قبیلي د پاتې خلکو حال ترلاسه کړ او دګومل دری ته دککجین او ورسپون اولادې ته ورغلل او له هغوی نه یې مرسته وغوښتله او هغوی یې دخپلي مظلومي څخه خبر کړل او ورته یې وویل که چیري تاسې زموږ پخوانی ملك ونیو نو دوی برخي یې ستاسو او دریمه برخه یې موږ ته راکړی(۳)

---

(۱) حیات افغانی -۳۸۲ مخ.

(۲) نوموړی اثر ۳۸۲ مخ.

(۳) تواریخ خورشید جهان- ۲۰۶ مخ .

دگجين اولادى دغه شرط ومانهاوهغهخوا ته يى لښکرى وليږلى او پــه هغه جگړه کى چى د دوى ترمنځ پيښه شوه گجينوته برى ورپه برخه شواوگور بـز وتښتېدلاودهغوىداوسنى سيمى لويديـځ خواته ولاړل توبرياليتوب وروسته يى مفتوحه سيمه د پخوانى شرط له مخى په دريـو برخوويشلهچىدوى برخىدگجين اولادى ته اوپاتىدريمه برخه يى اصلى خاوندانوته ورکړل شوه اوددغه ويشپه مطابق ددغى سيمى دڅارو واگى ترسره کيدى خـواوس دگبرسيمىاکثره ځمکى دگجين اولادى دنانى ښاخ دبيى اوگروى په ذريعه نيولى دى (١)

بيټنى د جنوبى وزيرستان په سهيل اوديره اسماعيلخان دضلعى پـه لويديځ کى استوگنه لرى چى دجغرافيوى پلوه په جنوبى وزيرستان، خوپـه ادارى لحاظ په ديره اسماعيلخان کى موقعيت لرى .

ددوى سيمه له ١٢ څخه تر١٥ ميلوپورى پـلن والى او تقريباً ٥٠ ميله اوږود والى لرى . ددوى اصلى مرکز دجنډولـه پـه نامه سره ياديږى چى پـه جنوبى وزيرستان کى دټانگ پورى مربوطه سيمه ده همداراز ددغىقبيلى خلک په بنوکى هم استوگنه لرى (٢)

په ١٩٦١ کال کى په بنوکى ددوى شميرد١١٩٨٤ تنواو په ديره اسماعيلخان کى ١٣٢١٧ تنو ته رسيده . (٣)

کسبونـه او عادتونـه :

ددغى قبيلى اکثره خلک دکرنى اومالدارى پـه څارو بوخت دى : دوى پـه خپلو کسبونو کـى تـکړه اوزيارکښ دى ددوى څخه ځينى خلک هندوستان تـه د سوداگرى له پاره تگ اوراتگ کوى (٤)

بيټنى غنم رنگه پوستکى،گردمخونه، غټىسترگى او منځنى اندامونه لرى .

(١) حيات افغانى- ٣٨٣ مخ .

(٢)اضلاع،ايجنسى هاوقبايل ايالت پښتونستان - ٩٨ مخ.

(٣) » » » » ٩٨ مخ .

(٤) پښتونستان، ٢٥٢ مخ.

دوی دیومیلمه پالونکی خلک دی . د بیټنو د نارینه او ښځو پو ښاک د وزیرو سره د ګاوندیتوب په سبب ورته والی لری. همدارازدیوار تو پیرونو څخه پرته ددوی دود او دستور کټ مټ دوزیرو په شان دی :

دښواودیره اسماعیل‌خان‌نه‌پرته‌دیوشمیر بیټنی په‌هندوستان‌اودافغانستان‌په بیلابیلو ولایتونو کی‌استوګنه‌لری‌اوخلک ددغه‌قبیلی‌خلکو ته‌دستانه‌وو په‌توګه‌درناوی‌کوی:

همدار ازدوی د مسیدو سره پخوانی د ښمنی لری اود مروتو دقبیلی د موسی خیلواونوتاخیلوا کثره څمکی ددغوخلکو له خوا کرلی کیږی :

دبیټنی دقبیلی ښاخونه:

ددغی قبیلی خلک په څیرو عمده څانګوویشل شوی دی چی بیاوروسته په‌نورو وړوخیلونو باندی ویشل شوی دی د غه څانګی په لاندی دول دی :

دانا، تتا، کتیا، کوتی، رتن زی ، بو بائی ، بو یکټ، توران خیل ، کته ګرام ، منډانه ، شیخایی، ترایی اوخپلایی(۱)

۱ـ دکوتی ښاخ :

دکوتی ښاخ پـه اصل کی سیدان دی څکه چی دبیټ نیکه‌لمسی ابراهیم بن ورسبون یوسیدماشوم په خپل زویتوب ونیوه اوهغه یی لوی کرچی دغه ماشوم کوتی نومید چی‌دکوتی ښاخ هم دده په نوم نومول شوی دی . کوتی دا براهیم داصلی‌زوی‌دوتانی‌څخه نیمه برخه واخیستله نوځکه دبیټنی په قبیلی کی وشمیرل شواوس هم دده اولادی تـه سیـدان وایی چی دښوپه‌ضلعه‌کی یوه سیمه دکوتی صادات په نامه یادیږی چی هلته یی اولاده میشته ده :

۲ـ دتتا، دنااوکتیااولاده :

دوی دکجین له نسل څخه دی او اوس دبیټنی په قبیله کی داسی ګډشوی‌دی چی ددوی تر منځ هیڅ توپیرنشته. دتتااودنااولاده دشمیر دزیاتوالی په سبب‌دتولی بیټنی قبیلی مخکښی دی (۲)

---

(۱) اصلاع ،ایجنسی هاوقبایل ایالت پښتونستان ،۹۸مخ .
(۲) حیات افغانی ،کابل ـ ۱۳۶۲ ، ۸۸ مخ .

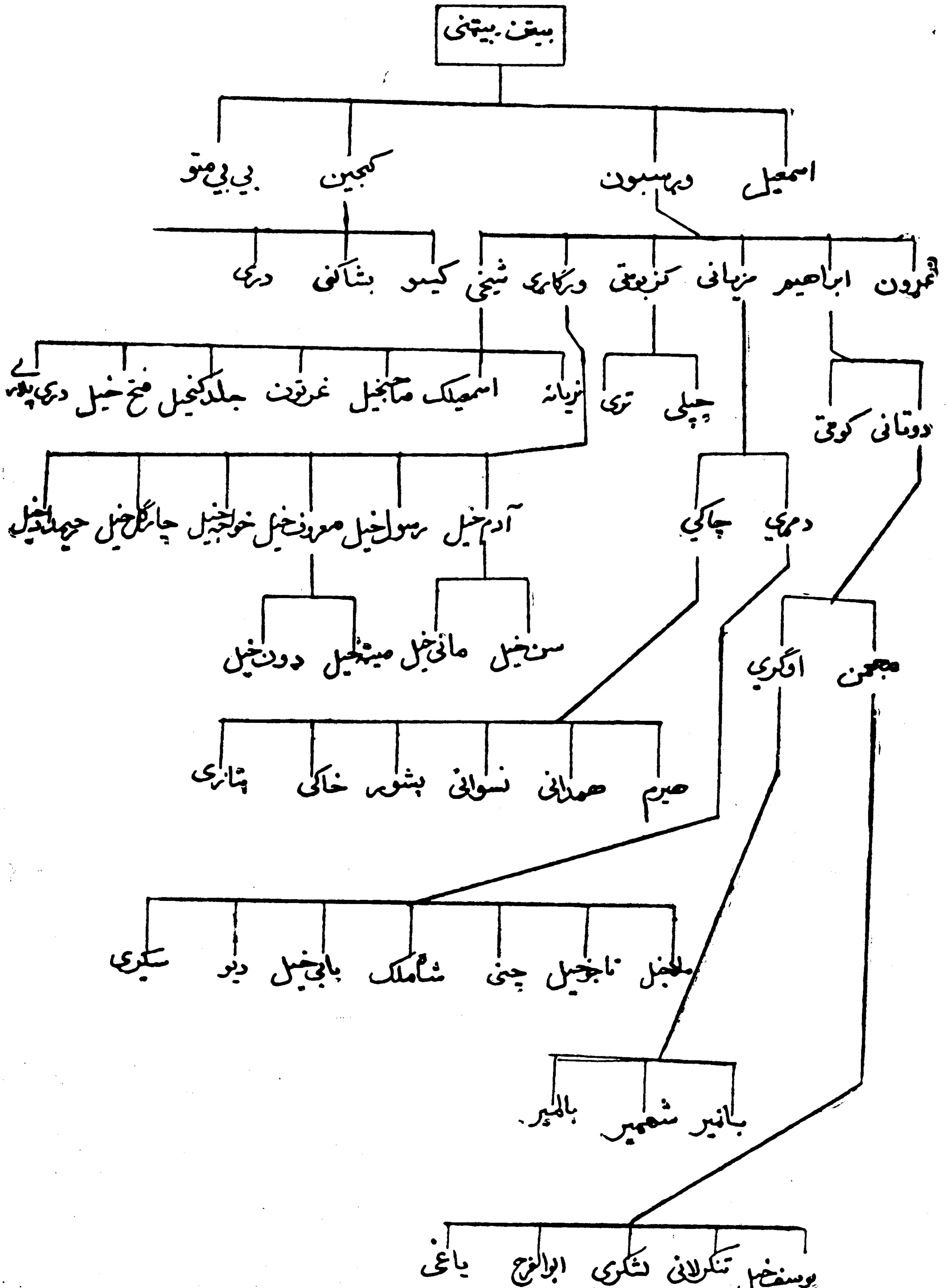
بیتن بیټنی
اسمعیل
وہسبون
کجین
بي بي متو
عمرون
ابراهیم
مزیانی
کنزبوتی
ورکاری
شیخی
کیمو
بشاکی
دری
نزیانه
اسمیلک
ماجیل
غرتون
جلدکخیل
فتح خیل
تری
چیلی
دوتانی
کوتی
آدم خیل
رسول خیل
معروف خیل
خولجخیل
چارگل خیل
حمیدخیل
دمری
چاکی
سن خیل
مانی خیل
میته خیل
دون خیل
اوگری
صیرم
همدانی
نسوانی
بشور
خاکی
پتازی
ناجخیل
چنی
شاملک
بابی خیل
دبو
سیکری
بانیر
شهمیر
بالمیر
یوسف خیل
تنکرلانی
لشکري
ابوالفرج
یاغی

-٦٢-

(c) ketabton.com: The Digital Library

پړه څمکني

دپړه څمکني قبيله د سړبن په ترانيز ګروپ کې شميرل کيږي چې د سپين غره په سهيلي لمنو کې ژوند کوي . ختيځ ته يې اپريدي او اوړکزي ، او لويديځ ته يې توري ، شمال ته يې سپين غر او د جنوب خوا ته يې دتوريو او اوركزيو سره پوله لري .

په ۱۹۶۱ ع کال کې د دوی شمير (۳۹۱۱۹) تنو ته رسيد ه . دوی په يوه غرنۍ سيمه کې ژوند کوي . د دوی ځمکې اکثره للمي دي خو ښه حاصل نه ورکوي پړه څمکني د افغانستان څخه د سپين غره په واسطه جلا شوي دي او کله چې افغانستان ته سفر کوي د اپريد يو او کورمې دلارو څخه ځي او په اداري لحاظ د کورمې په ايجنسي پورې مربوط دي .دوی غالباً د کرمان په دره کې ژوند کوي.(۱)

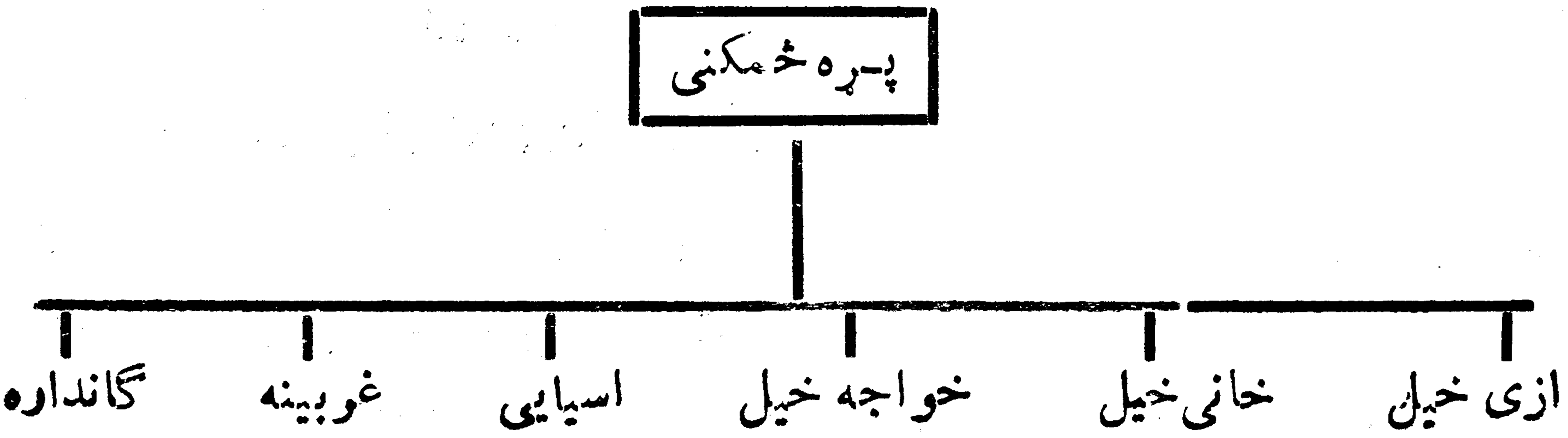

پړبه

پړبه په اصل کې کرلاڼي پښتانه او دخوګياڼيو د قبيلې يوه څانګه ده خو د يوې مودې راهيسې له دوی نه بيله شوې ده او دخوګياڼيو له پاټي ښاخونو څخه دومره ليرې استوګنه لري چې پخپله هم نه پوهيږي چې له خوګياڼيو سره اړيکې لري او که نه (۲)

نوځکه مو دلته په ځانګړي ډول وڅيړل . د پړبه مشهور خيلونه دادي : مردي-خيل ، مياخيل ، بسی خيل ، سردارخيل ، محمود خيل ، تری زی ، ملی زی ، اشی زی ، دده خيل او بوچی خيل .

---

(۱) اصلاع ، ايجنسی ها وقبايل ايا لت پښتونستان - ۹۲ مخ .

(۲) حيا ت افغانی - ۵۰۱ مخ

داسې ویل کیږي چې او مړی تو لو خوګیانو په خوست کې استوګنه درلوده خو د جهانګیر په زمانه کې د زرمت په سیمه کې ځینو استوګنو غلجیو قبایلو په دوی حمله وکړه او دوی یې د خپلې سیمې نه بې ځایه کړل . د شاه جهان دواکمنۍ په وخت کې په دوی کې کورنۍ جګړې پیل شوې او دوی په هغو جګړو کې ډیر کمزوري شول (۱)

دحیات افغانی او تواریخ خورشید جهان دمولفانو په قول د دوی د وسله وا لو کسانو شمیر په هغه وخت کې (۱۰۰۰) تنه ښودل شوی دی. دوی د خوست په سیمه کې استوګنه لري او په سپین ګوندی کې داخل دی . د پر به د ښاخ زیات شمیر خلك د کرنې په چارو بوخت دي خو لږ شمیر یې د تجارت او سوداګرۍ کار و نه هم سرته رسوي (۲)

پرملیان (فرملیان)

پرملیان پرملیان او یا فرملیان په پښتنو کې یوه د یره لرغونې قبیله ده چې د غرغښت په تولنیز ګروپ پورې اړه لري او ځا نونه د کاکړ و یوه څانګه بولي . د دوی داستوګنې اصلي ځای پرمل یا برمل دی چې دسلیمان د غرو نو په لړی اود اوسنۍ ارګون په سیمه کې موقعیت لري .

تاریخ حیات افغانی لیکي : پرملیان اکثراً په اورګون اودخرو تو د سیمې په منځنۍ برخه کې اوسیږي (۳)

البیرونی دقانون مسعودی په دریم ټوك کې د پرملیانو دسیمې موقعیت د غزنې او ملتان ترمنځ ښودلی دی . همدارازدولت افغانی دتاریخ مؤلف زرد ارخان ناغر د پرملیانو دقبیلې دموقعیت په باب لیکي :

«پرمل دغزنې په توابعو کې دیوې سیمې نوم دی او هغه کسان چې د پرمل په سیمه کې استوګنه لري د پرملیانو په نامه بلل کیږي (٤)»

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې - ۱۳۸۹ مخ .

(۲) تواریخ خورشید جهان - ۲۵۰ مخ .

(۳) حیات افغانی- ٦٤٧ مخ .

(٤) معاون سرمحقق محمد محسن پرملی ، (دپرملیانو قبیله) دحقیقت سرباز دورځپاڼې ٤٧ ګڼه د۱۳٦٧ کال دسرطان میاشت .

دافغانستان‌نامتو او وتلی مورخ ارواښاد استاد احمد علی کهزاد هم دپرملیا نود اصلی ټاټوبی مرکز (اورګون) ښودلی دی چی پرملیان پکی ژوندکوی . که څه هم دپرملیانو داستوګنی اونژادی اړیکو په باب دول دول نظریی څرګندی شوی دی اودهغوی څخه یی ځینی عقیده لری چی پرملیان دهغو یفتلی شهزاده ګانوله اولادی څخه دی چی دعربو دفتوحاتوله وخت نه دغز نوی واکمنی تر دوری پوری اوبیا تر اوسه په سلیمان اوسپین غره کی اوسیږی .

همدارنګه دپرملیانو په باب دوهم نظرداد ی چی دوی به خلجی (غلجی) وی خوهغه دوبم اوقطعی نظرچی دپرملیانو په باب صدق کوی هغه دا دی چی دوی دپښتنو دغرغښت په تولنیزګروپ شامل اودکاکړوپښتنواولاده ده چی موږ ددوی دپښتونوالی دثبوت له پاره لاندینی دلایل راوړای شو . هغه وخت چی بهلول‌لودی دډیلی سلطنت ترلاسه کړ نو دیوه فرمان په ذریعه یی پښتانه قبایل‌هند ته وروبلل . په دی فرمان کی راغلی وچی ماته خدای دهندوستا ن تخت راکړ خوددی تخت حفاظت هغه څوك کولای شی چی د قوم او قبیلی خاوندوی. نوپس پښتنونه په‌کاردی چی ددوی دیرشمیر هندوستان ته راشی اونه یوا زی‌سلطنت وصانی بلکی هغه ته پراختیاورکړی اوجا ګیرونه ترلاسه کړی چی ددغه فرمان په ځواب کی ډیر پښتانه قبایل په‌تیره بیا لوهانی‌اوپرملی پښتانه‌دهند په لوروړغلل.

په اوسنی وخت کی پرملیان په لاندنیوسیمو کی ژوندکوی :

۱- زوړاورګون چی داورګون داولسوالی په‌شپږ کلومتری کی موقعیت‌لری‌او ویل‌کیږی چه په دغه ځای کی دپرملیانو تقریباً څلورزره کورنی ژو ندکوی.دزاړه اورګون پرملیان په دووښاخونوویشل کیږی شرف اوسپړی‌چی‌شرف‌بیادبالشتی، میل‌احمد اوملت‌کلاں په څانګواوعلی خیل اوقره خیل دسپړی په ښا خ پوری اړه لری .

داورګون په پرملیانوسربیره یوشمیرپرملیان دکابل دچهاردهی په‌کلای قاضی، کلای‌غیبی، آ قاعلی شمس، ده‌مرادخان، چهلستون، سرآسیاب، موسهی

پرملیان، کلای کاشف، یوسف بنګی، بر پرملی او کوز پرملی کې چې دګلباغ د سیمې پوری اړه لري او کلای غیب الله او کلای بهادرخان پر ملی کې ژوندکوي همدارازد کابل درخت شنګګ ته نژدې په کوز پرملي کې هم استوګنه لري. یوشمیر پرملیان دمزارشریف په چارکنت، لوګر، غزني، هلمند او کندهار کې هم اوسیږي دخوشحال ختیك داشعارودقـاموس له مخې دګوزې پښتونخواد صوابي په تحصیل او همدارازدپاکستان په پنجاب کې زیات شمیر پښتانه پرملیان استوګنه لري. (۱)

پرانګیان

دوی لودي پښتانه دي. ویل کیږي چې دلودیې د زوی سیاني له دووزامنود جملې نه یې پرانګي مشروچې دغه څانګه دهغه په نا مه سره شهرت لري. په پیل کې ددغې قبیلې خلك په لویدیځ افغانستان کې میشته وو، خوتر هغه وروسته د غره ختیځې خواته ددامان دسیمې په ټانك اوروړي نومي ځایونو کې یې استوګنه غوره کړه. چې ډیره موده یې پردغې سیمې با ندې قبضه دراود له خوړ هند د مغولي واکمن ظهیرالدین محمد بابر په وخت کې ددولت‌خیلو، میاخیلو اومروتو قبیلې او همدارازدلوانې نورو څانګو دغه سیمه په زورسره دپرملیانو نه ونیوله او ډیرشمیر پرانګي ووژل شول. پاتې یې تیت اوپرك اود خپلې قبیلې له نورو څانګو سره دهندوستان په مختلفو او بیلا بیلو برخو کې میشته شول (۲)

اوس په افغانستان کې حتی څوك دپرانګي له نامه سره هم اشنایي نه لري، خود هندو ستان په بیلا بیلو برخو کې دوی دلو دي پښتنو په نا مه سره استوګنه لري. دهندوستان دپنجاب دایالت په روپړ اولود یانه نومي ځایونو کې هم ددغې قبیلې خلك میشته دي. همدارازدهند وستان په دکهن کې هم ددغې قبیلې څو کورنۍ شته:

---

(۱) محمد محسن پر ملی، «دپرملیانو قبیله» حقیقت سر باز، ۴۷ ګڼه د۱۳۶۷ کال دسرطان میاشت
(۲) حیات افغاني - ۲۸۷ مخ.

دهند مشهور رواکمنان لکه سلطان سکندر لودی او سلطان ابراهیم لودی هم دلود یا نود پرانگی ښاخ ته منسوب وو .

پنج پای

لکه چې د درانیو په بحث کې راغلي دي درانیان دسړبن په توانیز گروپ پوری اړه لری او په دو وستو وڅانګو یعنی ځیرك او پنج پای باندی ویشل شوی دی دپنج پای ښاخونه دادی:

۱ـ نورزی.

۲ـ اسحاق زی .

۳ـ الیزی .

٤ـ ادوزی.

٥ـ ماکو .

٦ـ خاکوانی یا خوگیانی .(۱)

پته دی پاتی نه شی چې دپنج پای دخوگیانی یاخاکوانی ښاخ دی له هغو خوگیانیو له قبیلی سره یو ونه شمیرل شی کوم چې دننگرهار دولایت د خوگیانیو په اولسوالی کی استوګنه اری او کرلانی پښتانه دی .

پنـسی

دپنی قبیله په غرغښتو پښتنو کی یوه مشهوره قبیله ده. ددغی قبیلی اصلی مرکز کاکرستان د ژوب ناوه او د بوری تاریخی سیمه ده. خو بیا وروسته پنیو خپله پارنی سیمه پریښی او د لویی تاریخی پښتونخوا نورو سیمو ته لیږدیدلی دی. هغه وخت چې پنیانو خپل اصلی تاټوبی کاکرستان پرېښودنو ځینی یی په پښین کی میشته شول او ځینی یی دسیوی په تاریخی سیمه کی اباد شول (۲)

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ـ ۹٤ مخ .
(۲) پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی کویته ، ۱۹۷٦، ۹٤ مخ .

ظفر کاکاخیل په خپل مشهور اثر «پښتانه د تاریخ په رڼا کی» لیکی: «پڼی هم د کاکړ و په شان مشهوره او پخوانی قبیله ده او جرړی یی تر ویدی زمانی رسی. د دوی ځینی خلك په افغانستان او ځینی یی په دکهن کی هم استوګن دی.» (۱)

همداراز د پڼی د قبیلی یو شمیر خلك د هند د اندهرا پرادیش په ولایت کی هم شته دی چی د هندوستان په تاریخ کی د لیدو وړ برخه لری: داود خان پڼی په هند کی یو تاریخی شخصیت تیر شوی دی.

د پڼی ابن دانی د نسب شجره

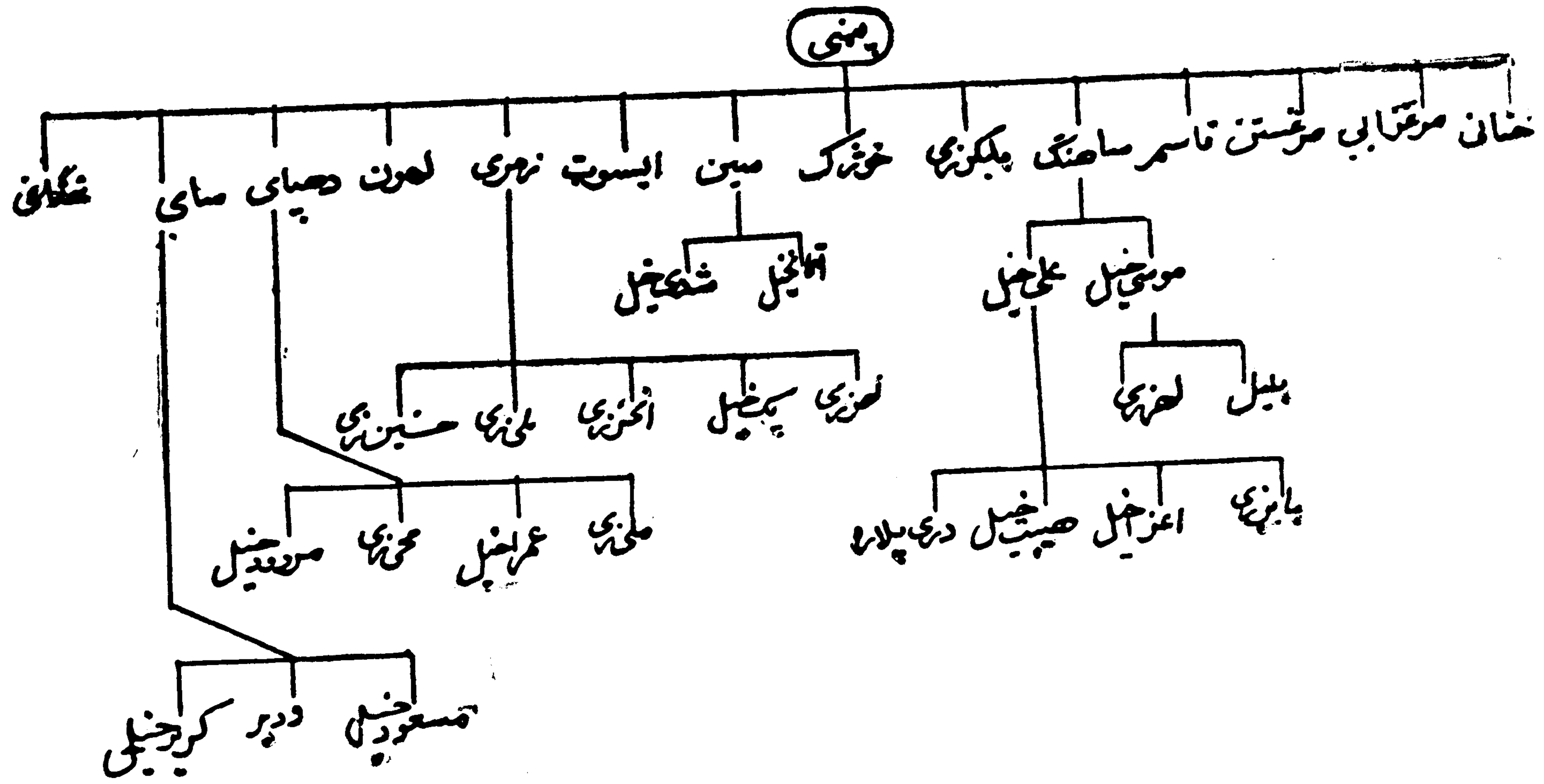

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کی ۱۳۲۹ مخ.

پوپلزی

پوپلزی دسربن په تولیز گروپ اړه لري او ددرانیو دڅیرك په څانگې پوري تړلې دی.

پوپلزی دنورو درانیو څانگوڅخه ډیره نومیالی څانگه ده ځکه چې دپښتنو پاچا ابدالی احمدشاه بابا اود ده اولاده له همدغې څانگې څخه دی. ددوی زیات شمیر په کندهار او هرات کې استوگنه لري او لږ شمیر نور یې دهیواد په نورو لو یدیځو ولایتونو کې میشته دي. دوی دکرنې په چارو بوخت دي او ډیري بې ځمکې لري. همدار ازدزابل په ولایت کې هم یو شمیر پوپلزی استوگنه لري. اوس په هر یوه ولایت کې د دوی د استوگنې سیمې او شمیر بنیو :

۱ ـ دکندهار په ولایت کې :

دکندهار ولایت په مرکز، دامان، شاه ولي کوټ ، ارغنداب، خاکریز، پنجوایی او ارغستان په اولسوالیو او دغورك په علاقه داري کې استوگنه لري چې دکندهار په ولایت کې ددوی شمیر د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې ۶۷۲۸۳ تنه ښودل شوی دی. (۱)

دهرات په ولایت کې :

پوپلزیان دهرات ولایت دنظام شهید، غور یا نو، او بې، کرخ او زنده جان په اولسوالیو کې استوگنه لري چې دهرات په ولایت کې ددوی شمیر د(۱۵۷۷۶) تنو په شااوخوا کې اټکل شوی دی .

د هلمند په ولایت :

دناوه بارکزایې او نوزاد په اولسوالیو او د واشیر په علاقه داري کې هم یو شمیر پوپلزیان استوگنه لري په نوموړي ولایت کې یې ټول شمیر (۱۲۱۵۳) تنو ته رسیږي.

د زابل په ولایت کې :

د ترنك او جلدك په اولسوالیو او د میزان په علاقه داري کې استوگنه لري چې په نوموړي ولایت کې د دوی شمیر (۳۸۳۸) تنو په شا اوخوا کې ښودل شوی دی.

---

(۱) معلومات مختصردر باره اقوام و قبایل ایالت سرحدی کشور ۹۸ مخ .

د ارزګان په ولایت کې :

په ترین کوټ او د خاص او روزګان، ګزاب، شهید حساس اود هراود په اولسوا لیو کې استوګنه اوې چې په نوموړې ولایت کې د دې شمیر ۲۹٦٤۱ تنه ښودل شوی دی (۱)

یوشمیر پوپلزي د با دغیس په ولایت د مرغاب اوغورماچ په اولسوالیو کی هم استوګنه لري یوشمیرپوپلزي په ملتان کې هم استوګنه لرې چې ښا یی دوی په کوم سیاسي ملحوظ هلته تللوته اړشوي وی (۲) که څه هم ځینې پوپلزي پووندهدي خو بیـ خې زیات شمیر یې د کونې په چارو بوخت دی ددې د کوچیانو شمیر هم از دی.

ددوی تخمیني شمیر د (۱۲۸٦۹۱) تنو په شا اوخوا کې دی :

پیاروخیل

دوی هم غلجي پښتانه دی او اکثریت یې په زرمت، پکتیکا او دکابل ولایت په جنوب لوید یځ یعنی دلمندر په درهٔ کی استوګنه لري :

تاړن

د تاړن د قبیلې له په باب په مخزن افغانـی کې لیکل شوي دی چې په اصل کې د سیدزوی و، خو کاکړ هغه په زوی توب ونیوه اوهغه یی ورروزه. تاړن هم په دغی قبیله کې ښځه وکړه اواولاده یې د کاکړو د او لادې سره مخلوطه شوه چې اکثره تاړن د کند هار په سیمه کې میشته اوستانه بلل کیږي اووایي چې دوی د (طاهر آ بشناس) له اولادې څخه دی چې د سلطان محمود غزنوی دواکمنې په وخت کې د او بوپیژندلو په کار کې بې ساری و (۳) د نسب د شجرې د لیدلو څخه

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل سرحدی کشور ۹۷ مخ .

(۲) دکابل سلطنت بیان دوهم ټوک ۸۷ - مخ .

(۳) حیات افغانی - ۲۳۱ مخ .

وروسته دا څرګنده شوه چې داقبیله هم دغرغښت په ټولنیز ګروپ کې شامله ده.
ددغې قبیلې وګړي په رودملازی، زیارت، هرنایي اوسنځاوي کې ژوند کوي(۱)

د تارن یا طاهر د نسب شجره

تارن
خواحه کړی

هکالون | ادین | ابراهیم | اسماعیل | تور

تتا

دوی په اصل کې دکجین له نسل څخه دي او اوس دبیټني په قبیله کې داسې ګډ شوي دي چې ددوی ترمنځ هیڅ توپیر نشته. ویل کیږي چې دتتا اولاده دشمیر دزیاتوالي په سبب دټولې بیټني قبیلې منځکښ دي (۲)

تتور

تتور د دولت خیل او ټاک په‌لویدیځه برخه کې موقعیت لري. د دې ښاخ خلک هم ددولت خیلو او میاخیلو په شان په سوداګرۍ او تجارت باندې بوخت وو چې ددوبۍ له خوابه په وانه اوپه ژمي کې به ددامان په سیمه کې اوسیدل. دخانزمان خان کټي خیل دتسلط اوقبضې په وخت کې دغه قبیله دلوحاني دټولو خانانو په‌ګډون دده تسلط لاندې پاتې شوه. وروسته دنادرشاه افشارایراني په وخت کې دشاه بزرګ دخانۍ په موده کې دغه قوم دمغولوسره دمقابلې له کبله دیر کمزوري شو اوکله چې دغه قوم په یعقوب خیلو باندې یرغل وکړ نو دیعقوب خیلو نه یې دیر خلک وژل. خوځرنګه چې صاحب دا د خان اودیعقوب خیلانو

(۱) پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې - ۴۶۷ مخ .
(۲) حیات افغاني - ۳۸۸ مخ .

نوروملکانو دگندا پوریانو نه مرسته وغوښتله گندا پوریان هم ددوی سره ملا وتړله او دتتورپر قوم یې حمله وکړه چې دیرشمیر تتور یې دیعقوب خیلو په بدل کې ووژل چې وروسته بیا دغه قوم ډیر کمزوری شو (۱)

دحیات افغانی په قول ددغه ښاخ شمیرله دریوسوو کورنیو نه زیات نه دی . ددوی دود او دستور دمیاخیلوسره ورته والی اویووالی لری اوغالباً خلک یې دکرنی په چاروبوخت دی . (۲)

ترکلانړی(ترکانړی)

که چیری ددغی قبیلی دنسب شجره وگوروئوخرگنده به شی چی دوی دسړبن په ترلنیزگروپ کې شامل دی. دوی د پښتنو نوروقبا یلو په ډلړکی یوسفزیو، مندړو اوگگیانړیوته ډیر نږدی اودغه دری واړه قبیلی دترکلانړیوپه گډون دښاخی خیلو یاخوښی خیلو پښتنوپه نامه سره یادیږی :

دغه قبیله په پخوانیومتونوکی دمثال په توگه داخوند درویزه په تذکرة الابرار والاشرار کی عموماً دترکلانړی په نامه یاده شوی ده خواوس معمولاً دترکانړی په لیک دودلیکله کیږی .

یوسفزی، مندړ، گگیانړی اوترکانړی چې مجموعاً دخا ښی خیلویا خوښی په نامه یادیږی ددوی اصلی اولومړنی ټاټوبی دارغستان په حدودوکی دغوبدان اوسره غره په خواوشاکی هغه ځمکه ده چې دغوړی مرغی په نامه یادیږی. دوی چی دترینو په گاوندکی اوسیدل دترینو دفشاراوزورله امله یې خپله سیمه پریښوده او دغوریاخیلوله خوادغزنی دمقرپه کځی کی په ورکړل شوی ځمکه باندی دشه وخت له پاره میشته شول خوله غوریاخیلوسره هم خوابدی شول هغه ځمکه یې هم پریښوده چې په نتیجه کی دکابل خواته راوخوځیدل . دراتگ په وخت کې اتمانخیل هم ورسره ملگری شول. دوی دکابل په شا اوخواوړشوگانوکی میشته شول چې په هغه وخت کې په کابل کې دتیموری کورنی میرزاابوسعید واکمن وچې

(۱) تواریخ خورشید جهان - ۲۲۸ مخ.

(۲) حیات افغانی - ۲۹۸ مخ .

وروسته یې زوی میرزا الغ بیگ دهمدغو پښتنو په مرسته په ۱۴۶۹ ع کال کې په کابل او غزني کې واکمن شو. له دغه ځایه اتکل کیږي چې ښه یې خاښي خیل پښتانه به د کابل ورشوگانو ته د پنځلسمې پیړۍ دلو مړی نیمایي په وروستیو کلونو کې راغلي وي. میرزا الغ بیگ چې تر څو پوري کمزوری و په همدغو پښتنو به یې ځان ساته خو کله چې هغه په خپلو پښو ودر یدد پښتنو سره یې مخالفت ځرگند کړ. میرزا الغ بیگ لازمه وگڼله چې دهغوی پیاوړی ځواك مات کړي هماغه وچې خاښي خیلو پښتنو مشرانو ته یې یوه میلمستیا جوړه کړه او په چل ول یې سره یې دهغوی د (۹۰۰) تنه په شااوخوا کې مشران له تیغه تیر کړل چې ادیره یې د کابل دمونجان دغونډۍ په جنوبي برخه دسیاسنگ دغره په لمنه کې پرته ده داپیښه په غالب گومان د ۱۴۸۰ ـ ۱۴۹۰ ع کلونو په شااوخوا کې شوي ده :

تردې خونړۍ او خواشینوونکې پیښې وروسته خاښي خیل پښتانه د کابل نه د ننگرهار په خوا روان شول تر کلانیو به لغمان کې واړول :

یوسفزي ، گگیاني او اتمان خیل په ننگرهار کې اوسیدل چې په بیا وروسته نوموړي درې قبیلې په سوات ، دیر او باجوړ کې میشته شوي، خو ترکلاني چې په لغمان کې یې استوگنه غوره کړې وه د لغمان خلکو ددوی له لاسه په کابل کې مغولي حکمران ته شکایت وکړ او دمغولي پوځ په فشار ترخه موده وروسته د لغمان نه باجوړ ته ورغلل:

محمد حیات خان په خپل مشهور اثر «تاریخ حیات افغاني » کې لیکي: «په کومه سیمه کې چې د تر کلانیو قبیله استوگنه لري یوه غرني او ښکلې شنه سیمه ده چې دیره په زړه پوري آب وهوا لري. ددوی په سیمه کې دغنمو پیداوار دنورو غلو دانو په پرتله دیر دی »

قبیلوی ویش :

تر کلاني په لاندنیو ستر و ښاخونو باندې ویشل شوي دي : (۱) سالارزي (۲) ماموند (۳) ابراهیم خیل (٤) اسوزي (٥) سمیل زي .

۱ـ سالارزي:

سالارزي په ښار، کوټکي، اليکي، ناوه گي، چارمنگ، لرآمدك، برآمدك، لرسدين، برسدين، بر چمر کنډاو د کونړ دولايت په دانگام کي اوسيږي.

۲ـ ماموند:

ماموند په اومړي سر کي په دوه مهموښاخونوچي يوته يي (اوی ماموند) او بل ته يي (وارهما موند) وايي ويشل شوي دي. دلوي ماموندو خيلونه دادي:
مسعود خيل، عمرخيل، يوسف خيل، سليمان خيل او خلوزي.
دوړو ماموندو خيلونه دادي: بروزي، اورياژي، برم کازي.

۳ـ ابراهيم خيل:

په ټوله ترکاڼي قبيله کي ابراهيم خيل دمشرتوب او اعتبار خښتن دي دوی اصلاً په سالارزيو ورگډيږي. خوله کومه وخته چي ابراهيم نومي دباجوړ دسالار زيو مشر دخپلې آزادی له پاره دمغولو دامپراتوری سره ډيری جگړی وکړی او د باجوړ دسيمي خپلواکي يي په ډيری ميرانی سره وساتله دهغه ځای دپښتنو له خواده ته دخان لقب ورکړ شو چي دغه مشري تر ډيری مودی پوري دده په کورنی کي پاتي شوه او اولاده يي دابراهيم خيلو په نامه سره ياده شوه:

٤ ـ اسوزي:

په جندول او براول کي استوگنه لري:

٥ ـ شمل زي:

چي په ميران او براول کي استوگنه لري:
د باجوړ ځخه پرته ترکلاڼي د دير په ضلعه او د افغانستان د کونړ په ولايت کي هم استوگنه لري چي ددير دضلعي ترکلاڼي په براول، ميدان او جندول کي استوگنه لري او شميريي (٧٥٤٠٠) تنه ښودل شوي دي: په باجوړ کي دترکلاڼيو شمير د ۱۹٦۱ کال د سرشميرنی له مخي (۱٥٠٥٠٠) تنه وو چي د هغې جملې ځخه يي

(۸۰۰۰۰) تنه ماموند او (۷۰۵۰۰) تنه سالارزی شمیرل شوی دی .

د افغانستان د کونړ په ولایت کی ددی شمیر (۳۹۹۸۲) تنه شودل شوی دی چی په دانگام، اسمار، شنگری، شالی، ناړی، بریکوټ، دم کلی، نرنگ، سرکانو، گنجگل، تانکو، شلتن اومروره کی استوگنه لری(۱)

تره خیل

دوی غلجی پښتانه دی او ډیر شمیر خلك یی د کابل دده سبز د اولسوالی په تره خیلو، د لغمان ولایت دتبی کونج او تردخیلو په کلیو او ځینو نورو کلیو کی میشته دی یو شمیر تره خیل په کوهدامن کی هم استوگنه لری . ددوی یو شمیر کوچیانی ژوند لری تره خیل د کرکیلی په چارو بوخت دی او یو شمیر یی دولتی ملازمتونه هم سرته رسوی .

تره کی

د غلجو په توخیز گروپ کی یوه ډیره مشهوره قبیله ده. د حیات افغانی د مولف په قول په افغانستان کی ددوی شمیر پنځلس زره کورونو ته رسیږی ددوی زیاتره برخه د غزنی ولایت په مقر، گیلان او د ناوی په اولسوالیو او د آب بند په علاقه داریو کی استوگنه لری چی ۲ پر ۳ برخه خلك یی په کلیو او یوه برخه یی په پوونده او کوچی دول ژوند کوی چی ددوی د شمیر په تناسب د هغوی ملك او سیمه وره ده . ځرنگه چی د مقر د سیمی زیاته اندازه د علی خیلو او خدوزیو په لاس کی ده نو ځکه د ځمکی د لنزوالی له کبله یی یو پر ۳ برخه خلك په ښپنتوب او دژویو په روزنه او پالنه ژوند کوی .

د تره کو پوونده د منی د موسم په پیل کی د کندهار خواته ځی او د پسرلی د موسم په پیل کی بیرته د مقر خواته په راتگ پیل کوی چی دهمدی کبله په پښتو

---

(۱) اصلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان (۵۰ - ۵۱) مخونه .

ژبه کې د پوونده وو تره کوپه باب یومتل هم شته چې وايي :

چې چونګښې وايي قر	تره کې وايي مقر
چې چونګښې وايي غار	تره کې وايي کندهار

چې د دغه متل نه مقصد دادی چې کله دګرمی د موسم په پیل کې چونګښې د رغزپورته کوی : نوپه دغه وخت کې تره کې کوچیانواوپووندہ ته خپل وطن ته په زړه وررګرځي اوبیرته مقرته راستنیږي . (۱)

د غزنې د ولايت څخه پرته یوشمیرتره کې د زابل د ولايت په مرکز کلات او د شاه جوی په اولسوالي کې هم میشته دي .

همدارازد هلمند د ولايت د ناد علي او ګرمسیرپه اولسواليوکې هم یوشمیرتره-کي استوګنه لري. د تره کو جنوب اوجنوب ختیځ ته سلیمان خیل او توخي، ختیځ ته يې سلیمان خیل، شمال ته يې علي خیل ، اندړاوهزاره اوجنوب ته دديورند په کرښه دکاکړ وسره نښتي دي. ددغې قبيلې کوچيان په عمومي توګه په ژمي کې دکندهار په ویګه اودا څکزیو په سیمې او همدارازدکندهاوپه نوروبرخو کې لیدل کیږي. ددوی یوشمیرد ډیورند دکرښې نه ټیریږي اودکاکړو دقبیلې سیموته لیږدکوي او تړپشینه پورې ځي(۲)

یوشمیر تره کې دننګرهاردولايت دچپرهاردعلاقدارۍ دتره کوپه کلي کې استوګنه لري چې شمیریې (۲۸۷) تنوته رسیږي (۳) سر بیره پردې دفار یاب په ولايت کې هم زیات شمیرتره کې ژوند کوي .

همدا رازد دوی یوشمیرد بادغیس د ولايت دمرغاب داولسوالي دبوکن په

---

(۱) حيات افغاني، پښتوژباړه - ۲۷۱ مخ .

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل سرحدی کشور - ۷۳ - ۷۶ مخونه.

(۳) نوموړی اثر ، ۷۳ مخ .

کلی اودهغه په شااوخوا اودنوموړی ولایت دغورماچد اولسوالی په څو کلیو کی هم میشته دی. د دوی شمیر د ۱۶۱۳۱۴ تنو په شااوخوا کی ښودل شوی دی .

دتره کی ابن موسی ابن ابراهیم ابن غلجی دنسب شجره

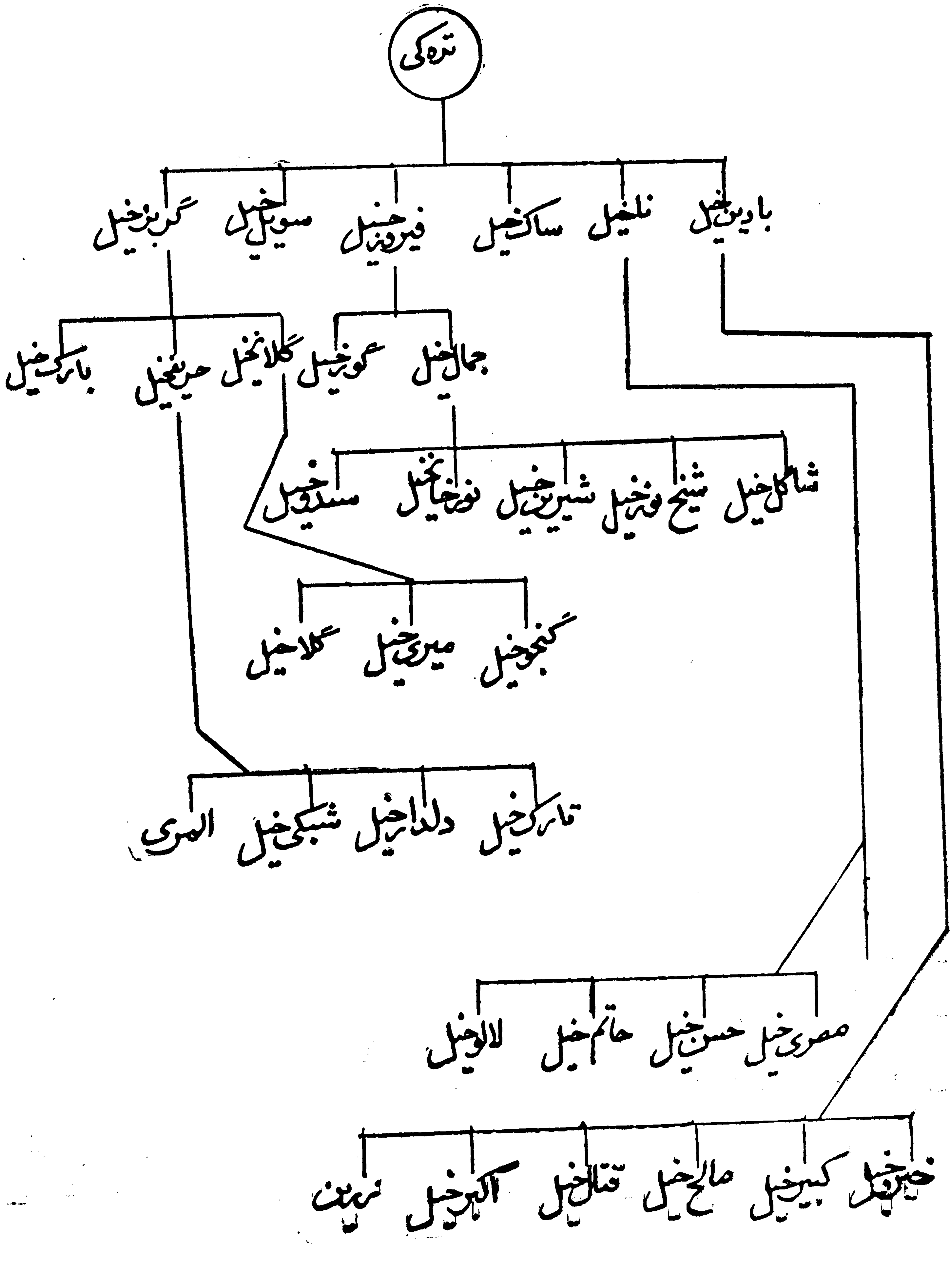

ترین

دنسب دشجری دکتابونه څرګندیږی ابدال چی هغه له نسله څخه ددرانی قبیله رامیځ ته شوی دترین زوی و، څوڅرنګه چی دده اولاده په درانی او ابدالی سره یادیږی نود ترین پاتی دوه زامنو دخپل پلاریعنی ترین سره شهرت ومو ند چی په دوو لویو قبیلو ویشل شوی دی تورترین اوسپین ترین اود تسمیی وجه یی داسی ښودل شوی ده. دترین هغه زوی چی لږتورروزمه وهغه په تورترین اوبل زوی یی چی سپین رنګی وپه سپین ترین سره شهرت وموند. (۱) چی ددوی بحث به په خپلو خپلو ځایونو کی وشی.

تور ترین

دبریخوختیځ ته ورڅرمه پشین موقعیت لری چی دترینانوملک دی. دغه سیمه دد رانیود ملک په سهیلی برخه کی موقعیت لری. لویدیځ خوا ته یی شوراولک چی هلته بریخ میشته دی، سهیل لورته یی پشین له شال څخه دتکه تو په نامه په یولړ غرونو سره بیلیږی. ختیځ خوا ته یی هغه غرونـه موقعیت لری چی دغه سیمه دکاکرونه بیلوی اوقطب خواته پښین ددرانیوله سیمی نه دشمال خواته غرونوسره بیله شوی ده. پشین له شمال ختیځ نه ترجنوب لویدیځ پوری نږدی اتیامیله اوزدوالی او اخری سوریی نږدی څلویښت میله دی.

پشین دشوراولک په نسبت اوچت اوسطحه یی نا هموار ده، خودشوراولک په پرتله دکرنی وړ ده. ددی سیمی خلک په یوی کولوکی داوښانوپه پرتله زیاتره دغوایانوڅخه استفاده کوی، که څه هم داوښانو شمیریی زیات دی (۲) دوی غالباً دکرنی په چارو بوخت دی، خو ددوی زیات شمیر خلک دکند هار اوسند (اباسین) ترمنځ دسوداګری په چارو بوخت دی.

---

(۱) حیات افغانی - ۱۴۰ - ۱۴۳ مخونه.

(۲) حیات افغانی - ۱۴۵ - ۱۴۶ مخونه.

د دوی کره وره ددرانیو د کرووروپه خیر دی چی له هغوی سره هم په نسب ارهم پسه ملا گرتوب کی ډیر نژدی ورته والی لری (۱) دپښین یوازینی اوسیدونکی تور ترین، سیدان او یو څه کاکړ همسایه دی. حیات افغانی د ترینانو شمیر د (۶۰۰۰) کورنیو په شا او خوا کی ښودلی دی (۲)

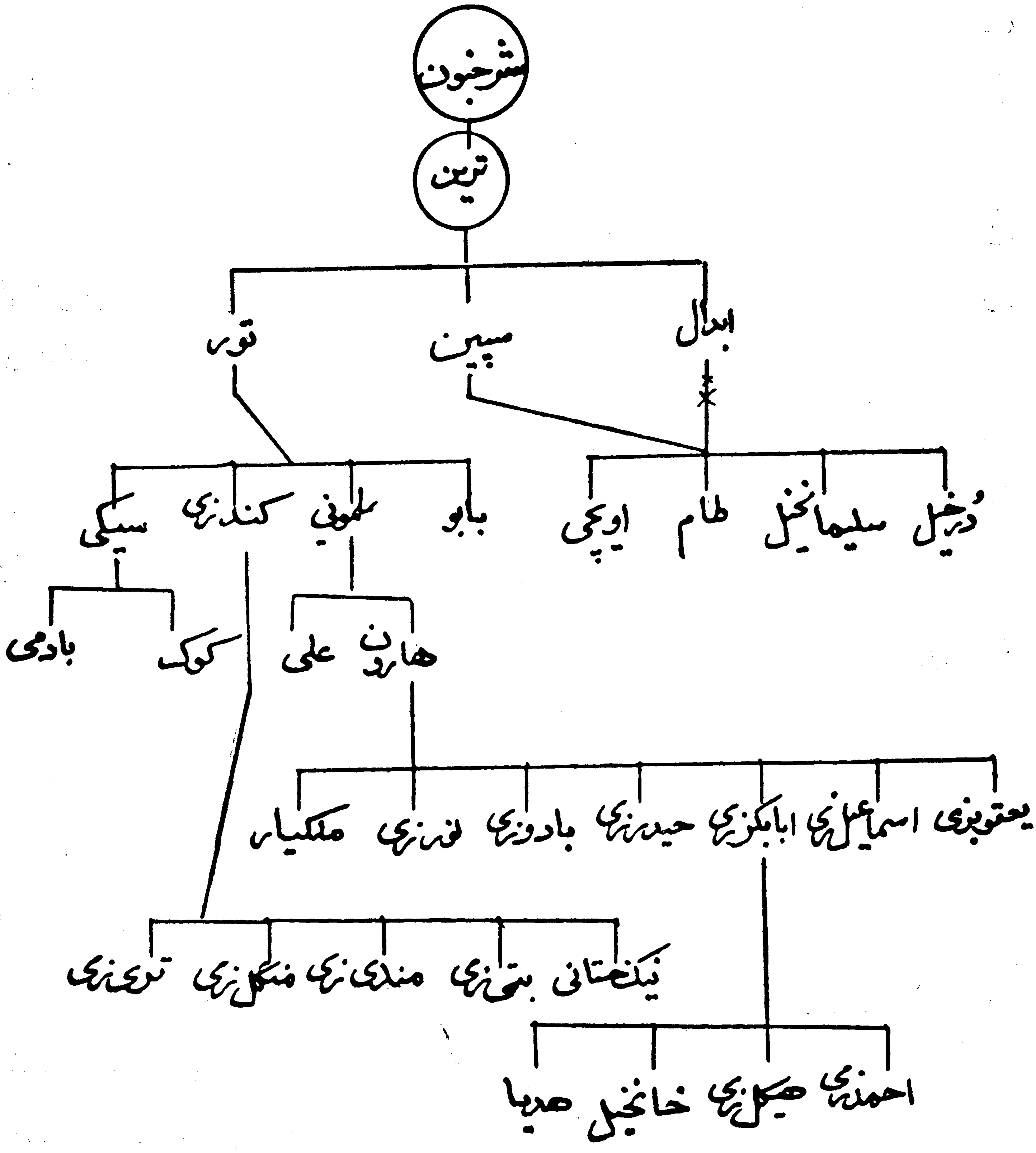

(۱) دکابل سلطنت بیان، دوهم ټوک ۱۲۱، ۱۲۲ مخونه .

(۲) تواریخ خورشید جهان، ۲۰۴ مخ .

دوی هم د کرلاڼ په تړلنیز گروپ کی شامل دی او دشیتك داو لادی څخه شمیرل کیږی . دغه قبیله په دریو څانگو باندی ویشل شوی ده: اریوزی، میرخیل اوسپنکی. تڼی دخوست د ښار په جنوب کی میشته دی (۱)

جنوب ته یی گوربز اومده خیل وزیر موقعت لری چی ددیورنډ کرښه مده خیل او تڼی سره جلاکوی، لریدیخ ته یی ځدراڼ، شمال ته یی دشمل سیند او اسمعیل خیل اوختیځ ته یی هم گوربز پراته دی.

دتڼیو قبیله پر (۱۱۲) کوچنیو اوسترو کلیو ویشله شوی ده(۲)ددوی لویدیځ غردیر آباد او اکثره خلك یی په غرونو کی اوسیږی، خوځینی خلك یی د غرو نو په لمنو کی هم استوگنه لری.

محمد حیات خان په خیل مشهور اثر تاریخ حیات افغانی کی لیکی : «ددوی اوی کلی د درگی په میدان کی موقعیت لری چی پنځه سوه کوره لری او خلك وایی چی په دغه ځای کی (۱۰۰۰) تنه وسله وال کسان شته دی (۳) . »

د درگی نه پرته چی ددوی ډیر ستر کلی دی دا لاندینی کلی یی هم مشهور دی: حصارك، گوخه، نرخی، ایتمان، کوچړن، دبر، وریځی، د بړملکه، سنگرای، تورخیل اوورژله.

تڼی ډیرجنگیالی او زړور خلك دی اوپه دووگوندیو ویشل شوی دی یعنی اریوزی اوسپنکی یوه گوندی ده اومیری خیل بله گوندی ده .

ددغو دری واړو څانگو په جمله کی د میری خیلو شمیر زیات دی. تڼی د کرنی په چارو بوخت دی. ځمکی یی للمی دی، خویوه اندازه آبی ځمکی یی دویالو په ذریعه خړوبیږی . ددوی پوښاك غالباً دوړوته ورته دی.

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ۱۳۹۶ مخ .

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل سرحدی کشور، ۶۷ مخ .

(۳) حیات افغانی ۶۰۵—۶۰۶ مخونه.

په غره کي اوسیدونکي تڼي دوزواوداوارو سیمو اوسیدونکي تڼي د پسونو ډیری رمي ساتي . دغو ایانو گلې هم په دوی کي ډیری دي. دوی په خوراك کي د غنمو ، اوربشو اوبزدنو نه استفاده کوی اوپه ډول غرني میوه چي پوړ گی یی بولی اوره کوی او بسیایی خوری (۱)

د تڼیو خلك لوړی ونی ، غنم رنگه اوښایسته څیری لری اود تاریخی پلوه ددوړو او بنوخیو سره ورو نږه دی. د دوی شمیر د ۱۳۶۰ کال د احصائیی له مخی (۲٤۱٦٤) تنوته رسیږی (۲)

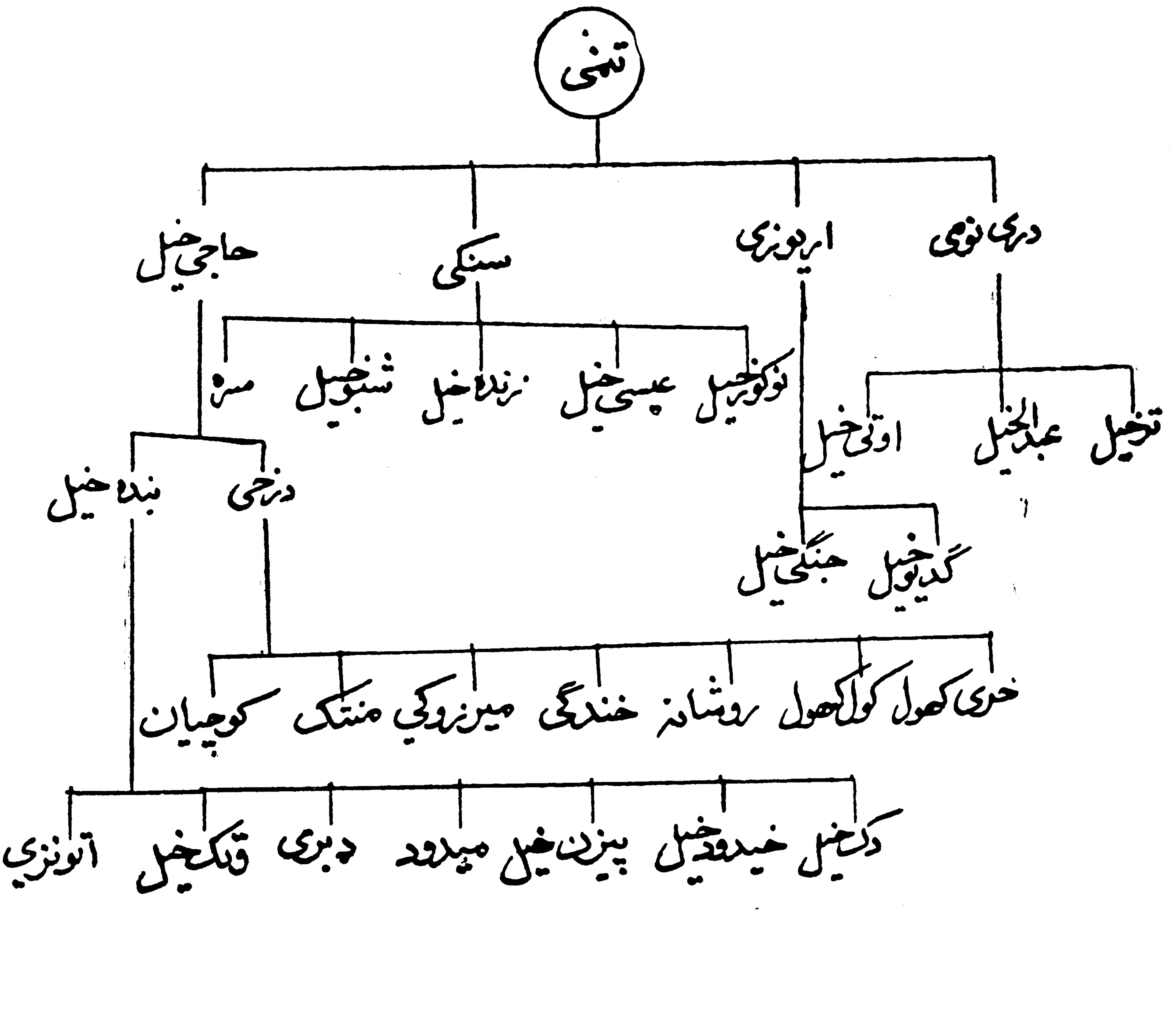

(۱) حیات افغانی ٦۰۵ مخ

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ـ ٦۷ مخ

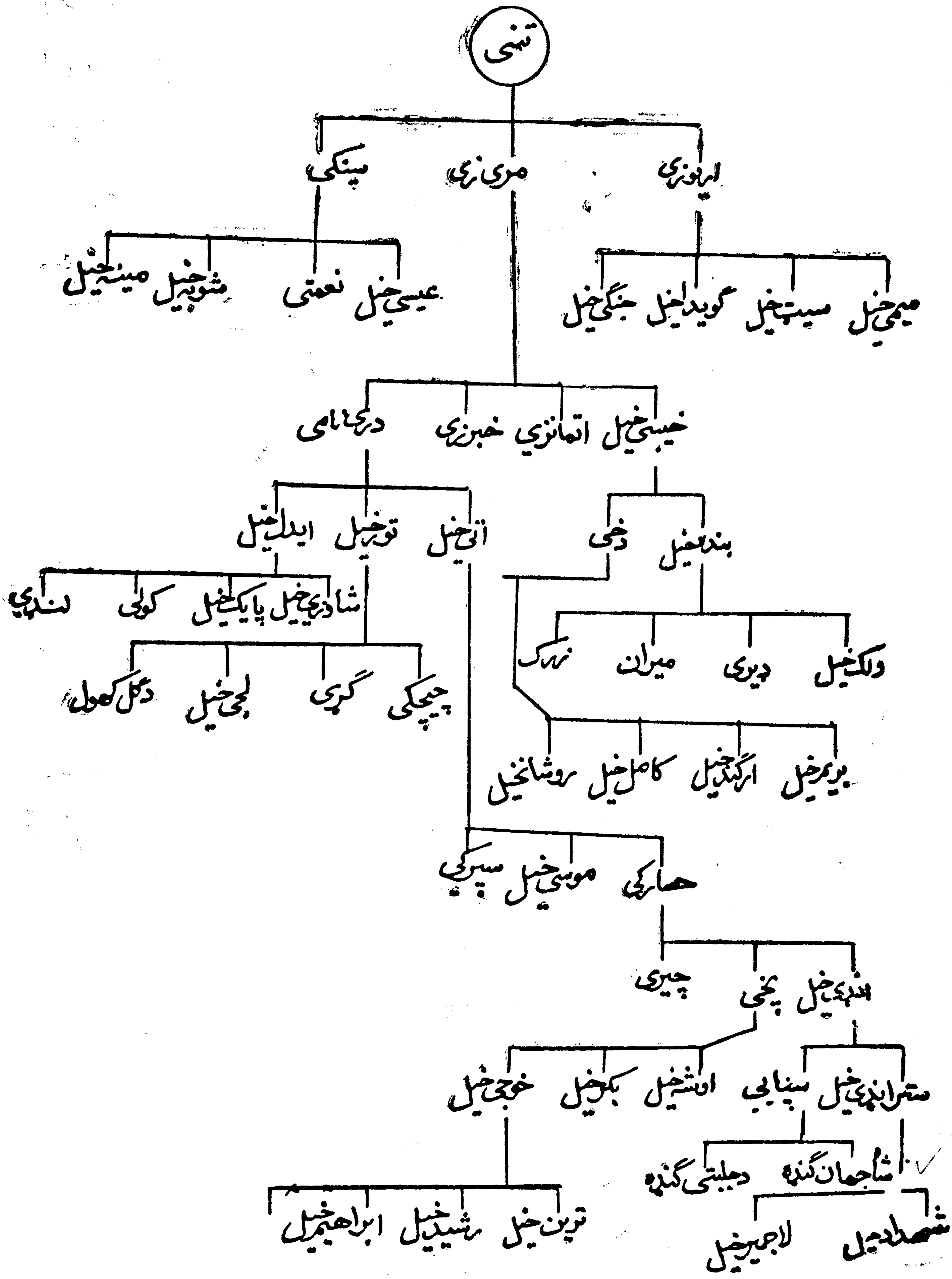

(۱) حيات افغاني ۶۰۶ مخ

توخــــی

دغلجیو په تولنیز گروپ کی توخــی یوه مشهوره قبیله ده .توخی دهوتک بابا وروړ ،دباروزوی ،دتولر امسی اود غلجی کروسی دی چی دتوخی قبیله دده په نامه سره مشهوره شوی ده (۱)

دتوخو قبیله دهوتکو دعروج نه وړاندی دغلجیو په قبیله کی لومړی مقام دراود اوسلطان ملخی چی داورنگزیب هممصره ودتوخو دښاخ ډیرمشهورمشراوسردارتیرشوی دی (۲)

دتوخوسیمه دکند هار لمرخاته نه په ۸۵ میله واتن کی موقعیت لری چی په کلات غلجایی سره مشهوره اودتوخو صدرمقام گمبل کیږی. توخیان دتونک درود پرڅنډو دپل سنگی نه نیولی تو شیباره پوری استـوگنه لـری (۳)

الفنستن په خپل کتاب دکابل سلطنت بیان (An Account of the kingdom of Caubul) کی دتوخیو دقبیلی شمیر د ولس زره کورنی لیکلی دی ،خو دحیات افغانی د مؤلف دپښتی محمد حیات خان په قول ددوی شمیرله پنځلس زره کورنیوڅخه لږ نه دی.

دارغنداب وادی چی په شمالی برخه کی دهزاره وودسیمی ترڅنگ پرته ده اوهم میزانه دتوخو په قبضه کی ده . همدارازیوشمیر توخی دناوی دوادی په جنوبی اوښکتنی برخه کی استوگنه لری.پاتی یی په شیبار، هلتاغ، میزان اونورو ځایونو کی میشته دی .دتوخو یوه محله دکابـل ښارته نژدی پـه ده افغانانـو کی هم شته .

اوس به په لاند نیوجدو لونو کی د دوی داستوگنی ځایونه اوشمیروگورو :

دزابل په ولایت کی :	شمیر
۱ ـ په کلات کـی .	۱۷٤۲۷ تنه
۲ـ په شاه جوی کی .	۲۵۷۹۹ تنه
۳ـ دارغنداب په اولسوالی کی .	۱۹۲٤۷ «

(۱) محمد هوتك بن داود، پټه خزانه، کابل .۱۳۳۹ ـ ۹ مخ.

(۲) حیات افغانـی ـ ٤۰۱ مـخ.

(۳) عبدالروف بینوا، هوتـکی ها، کابـل ـ ۱۳۳۵ ـ ۵ ـ ٦ مخونـه .

٤ـ دشینکی په اولسوالی کی.	٤١٥٧ تنه
٥ـ دشمول زیوړه اولسوالی کی .	٢٦٣٤٧ «
٦ـ دمیزان په علاقداری کی .	٢٤١٧ «
مجموعاً	٩٥٣٩٤ «

دکندهارپه ولایت کی :

دولایت په مرکز کی .	٩٩٦٩ تنه
دشاه ولی کوټ په اولسوالی کی.	٥٦٧٤ «
دارغنداب په اولسوالی کی	٢٣١٨ «
مجموعاً	١٧٩٦١ «

دنیمروزپه ولایت کی:

دکنګک په اولسوالی کی	١٧٠٣ «(١)

الفنستین په خپل کتاب دکابل سلطنت بیان کی زیاتوی : «هغه سیمی چی دپارا پامیزادپه غره پوری اړه لری په هغه کی توخی استوګنه لری اوداسی معلومیږی چی دوی غریب اوخوارخلك دی (٢)»

دامیرعبدالرحمن خان دواکمنی په وخت کی دوی دیره شدید ه ضربه ولیدله اویوشمیریی دخپلی سیمی څخه تبعیدشول اودافغانستان په نوروولایتونو کی میشته شول. ددوی سیمه وچه اودکرنی ځمکه یی لږه اوغالباً دخارویوپه‌محصولاتوخپل ژوندتیروی .

---

(١) معلومات مختصردر باره أقوام وقبایل ولایات سرحدی‌کشور ،(٨٨ مخ).

(٢) دکابل سلطنت بیان ـ ١٢٤ ـ ١٢٥ مخونه .

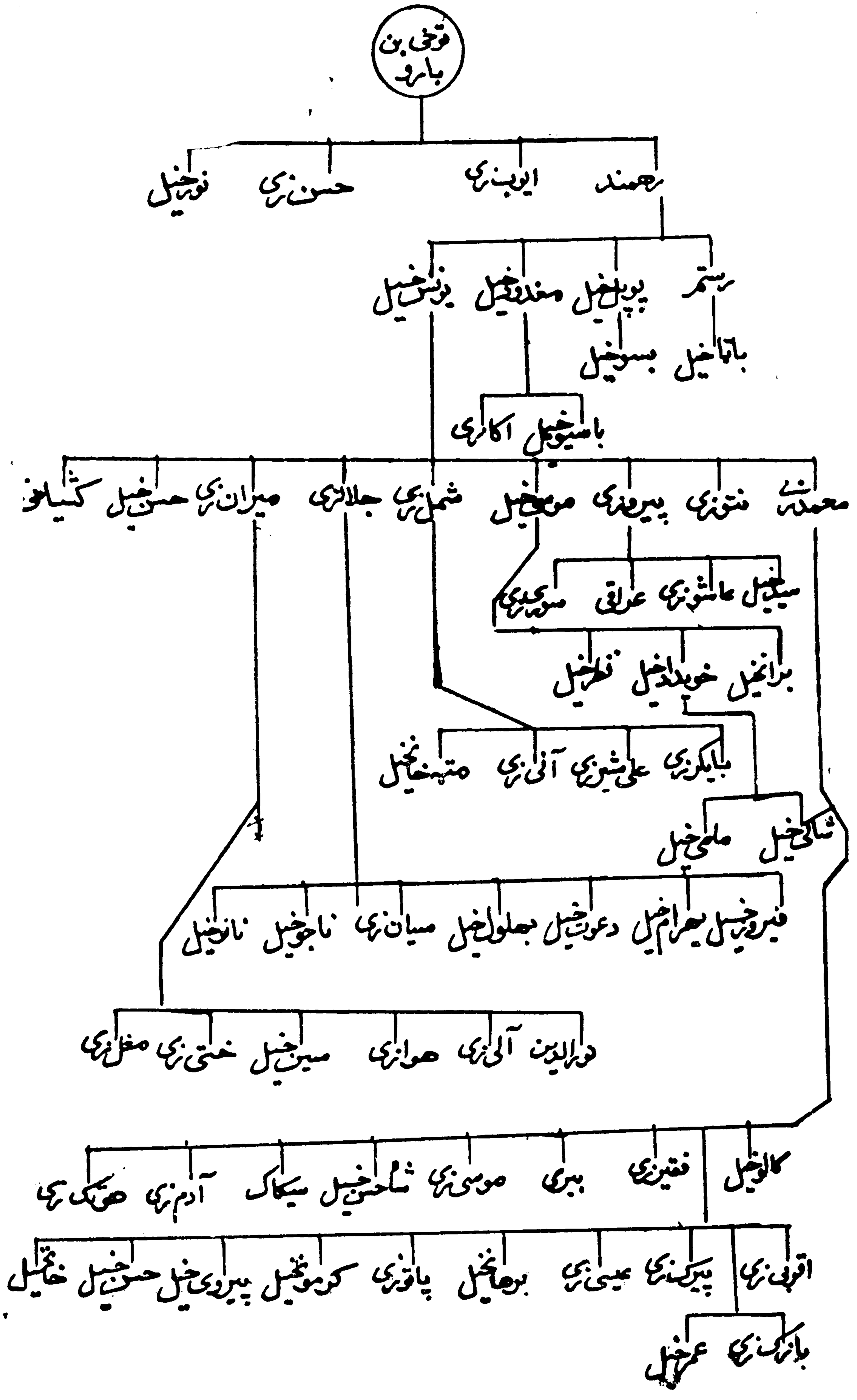
قوتی بن بارو
رهمند ایوب زی حسن زی نوتی خیل
رستم پوپل خیل مغدو خیل یونس خیل
باباخیل بسو خیل
باصیو خیل اکازی
معمدشه متوزی پیروزی موسی خیل شمل زی جلالزی میران زی حسن خیل کشیاخو
سیدخیل عاشوزی عراقی سودی زی
براخیل خویداخیل نظرخیل
بابکرزی علیشیرزی آتی زی متهخیل
شاکی خیل ملی خیل
فیروز خیل بهرام خیل دعوت خیل بهلول خیل میان زی ناجو خیل نانو خیل
نورالدین آتی زی هوازی مین خیل ختی زی مغل زی
کالوخیل فقیرزی ببری موسی زی شاه حسن خیل سیکاک آدم زی هونک زی
اقوتی زی پیرک زی عیسی زی برهاخیل پاتوزی کرموخیل پیروی خیل حسن خیل خاتم خیل
بلازک زی عمرخیل

تو خود تاریخ په اوږدو کې دښکیلاکګرو څواکونو پرخلاف زیاتې مبارزې کړې دي. دتیري کوونکو مغولو سره ددوي کارنامې زموږ په تاریخ کې ثبت دي . همدا راز دانګریزانو پرخلاف په درېو جګړو کې دوی دیري توري وهلي دي، په تیره بیاد افغان ـ انګلیس په دریمه جګړه کې دتوخو جنګیالیو مبارزینو په زابل، غزني او کندهار کې تلپاتې ویاړونه ترلاسه کړي دي. دتوخو قبیلې په وطن مینو شاه زلمیانو په خپل قبیلوي یووالي او اتحاد سره تل د هیواد په ملي آزادي بخښونکې غورځنګ کې فعاله ونډه اخیستې ده .

توري

دوی ته توری زی هم وایي او دروایاتو مطابق داقبیله هم دکرلاني تو ولنیز ګروپ یوښاخ شمیرل کیږي. همدا راز دنسب په شجره کې دخوګیانیو یوه څانګه او دځاخیو تر بوران هم ګڼل کیږي .

کورګاني واکمن ظهیرالدین محمدبابر هم ده ۱۵۰ عیسوی کال په واقعاتو کې ددغې قبیلې ذکر کړی دی. ددغې قبیلې داصل په باب دمؤرخینو ترمنځ اختلافات موجود دی ځینې دوی دنسل له مخې مغول ګڼي او ځینې یې نورو ته منسوبوي خو دا اتکلونه صحیح نه بریښي. دخوشحال خان ختک دوینا مطابق دوی نسلاً کرلاني پښتانه دي او داوینا صحیح ده (۱)

توری دکورمې په ایجنسی کې استوګنه لري. شمال ته یې سپین غر، لویدیځ ته یې دپکتیاولایت، جنوب ته یې تل او بنګښ او دختیځ خواته داورکزیو دقبیلې سره ګډه پوله لري(۲)

دغه سیمه په پیل کې د بنګښو په لاس کې وه ولې دپښتني ننګ اوناموس د یوې معاملې له کبله توریانو دځاځیو په مرسته بنګښ ددې سیمې نه وشړل اودغه سیمه یې ددوی نه ونیوله.

(۱)پښتانه دتاریخ په رڼاکې ـ ۱۳۹۰ مخ.

(۲) اضلاع، ایجنسی‌ها وقبایل ایالت پښتونستا ن ۸۶ مخ.

داقبیله تر ۱۸۷۹ ع کال یعنی دانگریزانو او افغانانو ترمنځ ددوهمی جگړی پوری دافغانستان یوه برخه شمیرل کیده، خو وروسته انگریزانو جبراله افغانستان نه جلا کړه (۱)

دکورمی دایجنسی مساحت ۱۳۰۵ میله مربع ده اومشهور سیندیی دکورمی د سیند په نامه سره یا دیږی چی توری هم دکورمی دسیندپه دواړو غاړو کی استوگنه لری .

دتوریو قبیله په پنځو ښاخونو باندی ویشل شوی ده چی په دی ډول دی:

علی زی، غوزلدی خیل، دوپرزی، مستو خیل او حمزه خیل (۲)

توری شیعه مذهبه دی او د مذهبی احکامو په اجرا کولو کی ډیر ټینگ دی. دوی د خپل قبیلوی دود اودستور په اساس دسیدانو ډیر احترام اودرناوی کوی او هر یو فرد د سیدانو مریدان دی . د دغی قبیلی خلک د ساداتو په څلورو ډلو ویشل شوی دی چی دوی ته ډیر اعتقاد لری او د تیراه د سیدانو ، احمد زی سیدانو ، دکرمان سیدانو اودماوره سیدانو څخه عبارت دی.

هغه توریان چی دتیراه په سیدانو پوری مربوط دی د میا مرید یا (ټینگ واندی) اوپاتی توریی د(سست واندی) په نامه یادیږی چی دری واندی د میا مرید په مقابل کی یو دی (۳)

د دی نه پرته توریان په سپین گوندی پوری اړه لری .

د دوی په فکر ټول خلک دوه ډوله دی یو ریښتونی او په سمه لار تلونکی خلک او بل په کږه لاره تلونکی خلک .

د توریو د حمزه خیلو د ښاخ تقریباً دوه سوه کورنی کوچیان دی چی د یخنی په موسم کی د خپلو خارو یو سره د بلند خیلو تل ته ځی، خو د گرمی په موسم کی سپین غره ته ځی .

---

(۱) پښتونستان - ۲۸ مخ.
(۲) حیات افغانی - ۲۳۹ مخ.
(۳) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۸۶ مخ

حیات افغانی د دوی دوسله والو کسانو شمیر یوولس زره تنه ښودلی دی، خو سرویلیم بارتن په خپل کتاب کی د دی قبیلی د جګړنوالو وسلـه والو میرونو شمیر (۶۰۰۰) تنه ښودلی د (۱)

توریان په عمومي ډول دکرنی په چارو بوخت دی. ددوی په سیمه کی وریجی، جوار، اوربشی، غنم اومی ډیری پیداکیږی. د دوی دکرنی اکثره ځمکی دکورمـی درود پـه واسطه خړوبیږی. د ۱۹۶۱ کال د سرشمیرنی لـه مخی د دوی شمیر (۱۹۴۵۰) تنوته رسیده او که چیری (۱۱۰۵۸) بنګښ شیعه ورسره یوځای شی نوشمیری (۳۰۵۰۸) تنوته رسیږی. (۲)

توری

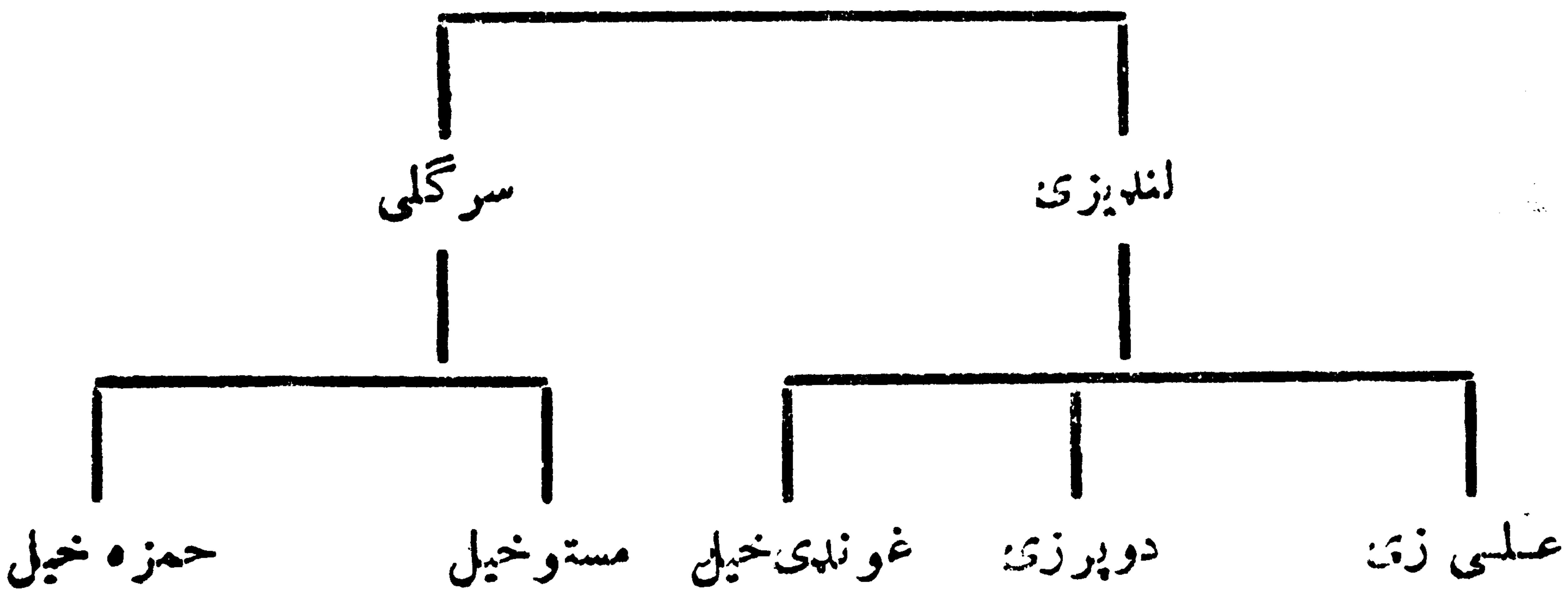

(۳)

تیـج

د دغی قبیلی په باب چی نوم یی په حیات افغانی کی دلوحانی (لوانی) دنسب په شجری کی راغلی دی نور څه معلومات نشته. همـدا راز د دوی نوم هم چنـدان شهرت نـه اری. که د دغی قبیلی نه څوك وی هغه هم په لوانیو کی داسی ورګډ شوی دی چی په آسانی سره یی توپیر نه شی کیدلای. داسی فکر کیږی چی ددوی شمیر به ډیر لږ وی. (٤)

---

(۱) پښتونستان - ۲۸۲ مخ.
(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۸۶ مخ.
(۳) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایات پښتو نستان ۸۷ مخ.
(٤) حیات افغانی، ٤٤٤ مخ.

تیمني

دوی په اصل کی غرغښتي پښتانه دي. ویل کیږي چې تیمني دکاکړزوی و چې اولاده یې دتیمنیانوپه نامه سره یادیږي. تیمنیان دغورپه شا اوخوا اوسیاه بند کی استوګنه لري. تیمنیان دقبچاق اوزوری په دو وښانګو باندی ویشل شوی دی (۱)

ددوی په درو کی غنم، جواراوزدن کرل کیږي. بادام، انارا وتوتان یکی په خپل سرا وپه طبیعي توګه پیدا کیږي. دری یې مشهوری دي اوده رګوښ یامرغاب په سین خړوبیږي. دتیمنیو سیمه هم پراخه اووښلمنی دری لري. زوریان په سبزواریا اسفزار کی اوسي. سبزواریو پراخ میدان او دغسی غرونو په منځ کی پروت دی دی چې دځمغوزیو په ونوسره پوښل شوی دي اودهغی لاری په ختیځ کی پروت دی چې له مزارنه ترهرات پوری غزیدلی دی (۲)

تیموری

دوی په اصل کی کوچیان دي چې اکثره یې دبغلان او کندزپه ولایت کی خپل ابزدنه دوام ورکوي ددوی دکیږدیو شمیرد (۱۱۱۰) په شااوخوا کی دی . دوی هم دنوروپښتنو کوچیانو په دول غښتلي قبیلوي رغاونه اوجوړښت لري چې د هغو په سر کی دقبیلي اوقوم مشرخان لري (۳)

ددوی دوینی ایلبند په بدخشان کی د «شیوا» سره سیمی ده چې دخان آباد تخار، اشکاشم اوفیض آباد له لاری د جو زا په میاش کی ورځي او دراستنید و لاره یې بیرته همدغه ده داسی ویل کیږي چې دوی دسربن په توګه لنیز ګروپ پو ري اړه لري .

(۱) حیات افغاني، ۲۴۳ مخ.

(۲) دکابل سلطنت بیان، دوهم ټوک، ۱۸۰ مخ .

(۳) پښتانه کوچیان، لومړی ټوک، کابل- ۱۳۶۲، ۸۶ مخ.

تیټی مده خیل

دوی په اصل کی کرلانی او داتمان زیوو زیرو پوری اړه لری ، خو نن ورځ دیوی جلا قبیلی په څیر راڅرګند شوی دی . په اصل کی دمچه ، منظر خیلو او مستی خیلو یو ښاخ دی ، خو څرنګه چی دځینو قبایلو څخه لیری استوګنه لری نه شی کولای چی دهغوی سره قبیلوی اړیکی وساتی له همدی کبله ده چی دوی د تیټی مده خیلو په نامه یو جلا اتحاد رامینځ ته کړی دی . دوی دشمل دسیند په څنډو چی په وزیرستان کی دکیتو ی په نامه سره یادیږی استوګنه لری . دوی دحسن خیلو ، دبکی او ممیت خیلو ترمینځ په څو کلیو کی استوګنه لری اوددوی خیلونه په لاندی ډول : (۱)

- نظر خیل
- ذکر خیل
- ایماره
- زنګی خیل
- اتمان خیل
- خری خیل
- لنګر خیل
- جبکی خیل
- ګوری خیل
- حسانی
- پیروشی
- ژبوکی
- پشان
- اخوند
- ګلاب خیل

(۱) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونخستان ۱۴۸ مخ .

دبنالي خيلو احمدزيو يوه څانګه ده چي په سليمانخيلو ورګډيږي . ددوی زيات شميز کوچيان دی چی يوشميريی په ننګرهار، لغمان اويوشميريی هم دغزنی، لوګر اوخوردکابل اوخاك جبار په سيموکی استوګنه لری .

جبارخيل

دوی په اصل کی غلجي پښتانه دی چي اکثره يی دننګرهار، لغمان، لوګراو دکابل اوجلال آباد ترمينځ سيموکی ميشته دی . په تيزين ، جګدلك ، سره رود، ګندمك اودحصارك په اولسوالی کی هم يوشمير جبارخيل شته. دلغمان ولايت دعزيزخان کڅ دسيمي جبارخيل هم مشهوردی (۱) ددوی شميرد(۱٤٦٦۷) تنوپه شااوخوا کی بښودل شوی د(۲) زيات شميرخلك يی شتمن او ځيني يی په دولتی ملاز متونو بوخت دی : ويل کيږي چی دوی په پيل کی په خاك جبار کی اوسيدل، خود امير عبدالرحمن خان په وخت کی خپلو اوسنيوسيموته و ليږديدل .

جبارخيل دحصارك داولسوالی په لاندنيو کليو کی ميشته دی. آب زنګيانی ، غوزيزه ، نادر، ګلاخيلو، حليم خيلو، ظريف خيلو، سياب سفلی ،چارتوت، سرندو، پرجنه ، خنجراوکڅی کی .

مشهورخيلونه يی دادی : مريم خيل ،خوګيانی خيل اونور.....

جدون (ګدون)

که چيری دګدون دنسب شجره په غورسره وخيړونوخرګنده به شي چی دغه قبيله هم په غرغښتي پښتنو کی شامله ده درواياتو مطابق داخلك له پيل نه د خاښي خيلو په ګوندی کی شامل شوی دی اودقبايلی مهاجرت په زمانه کی ديوسفزيو منډروسره دی سيمی ته را غلی دی (۳)

---

(۱) دجبار خيلوديوه تن سهين نږيری اومشرښاغلی لعل آغاسره دخبرواومرکی په ترڅ کی مې دا معلومات ترلاسه کرل .

(۲) معلومات مختصردر باره اقوام وقبايل ايالات سرحدی کشورد۹ مخ جدول.

(۳)پښتانه، دتاريخ په رڼاکی ۱۲۲۰ مخ.

دتاریخ حیات افغانی مؤلف لیکی : «ددغی قبیلی یوسپین زیری اوثقه سری روایت کوی چی دساهنگ این پښی په نوم یوتن دعلی ارموسی نه پرته نور دوه زامن هم درلودل چی دوی دواړه ددښمنیو په وجه دخپل قوم نه بیل شوی دی. څه موده په سپین غره کی اوسیدل او بیا له هغه ځایه هزاره او چهچه ته راغلل او اولاده یی هلته میشته شوه که دا روایت صحیح وی نو گدون به غالباً دهغوی او لاده وی» (۱)

لکه چی دگدون دقبیلی دنسب له شجری نه څرگندیږی دغه قبیله په لومړی سر کی په دوو ښاخونو ویشله شوی ده . یعنی سالار او منصور چی بیا له هغو څخه نوری کوچنی او فرعی څانگی رامینځ ته شوی دی .

درواياتو مطابق دگدون قبیلی دلوی نیکه نوم اشرف و چی وروسته په گدا یی مشهور او بیا دوخت په تیریدو سر ه دگدون یا جدون په نامه یادشو .

اکثره گدون په تیره بیا سالار د هزاره غرو نو ددوړ په نامه ویالی په دواړو غاړو کی داورش ترسیمی پوری میشته دی : دگدونو ښکتنی برخه ډیره ښه شنه او حاصلخیزه ده . دجهانگیر دواکمنی په وخت کی کله چی ددلازاك قبیله لوټ او تباه شوه نو دغه سیمه په تدریج سره دگدون قبیلی لاس ته ورغله ، خو د لته هغه گدون په زیاتی اندازی سره د ذکر وړدی چی دا باسین په لویدیځ او دمهابن غره په سهیلی برخه کی میشته دی. مهابن یوه لرغونی هندی کلمه ده په سنسکرت کی مها(لوی) او بن (باغ) ته وایی یعنی لوی باغ او ځنگل او ددی غره دسیمی وجه بیخی سمه ده .

دگدون د قبیلی دواړه ښاخونه یعنی منصور او سالار ددی غره له څوکی نه نیولی تر کښتنیو سهیلی برخو پوری پری قبضه لری. که څه هم ددوی دکوچنیو باندو شمیر تقریباً شلوته رسیږی خو دری لویی باندی یی په گندپ کی تقریباً له شپږو سوو څخه زیات کورونه لری چی ددغه ځای دسالار ښاخ مشهورو کلیو څخه شمیر ل کیږی او داتوزیو تقریباً تولی څانگی په کی میشته دی. دغه ښاخ په دوو کلیو یعنی گندپ او الوری باندی قبضه لری. دسالار ښاخ دمت خوازی څانگه په بینی

(۱) حیات افغانی - ۲۴۶ مخ .

نومي ځای کي اوسيږي د سالار ښاخ د سليمان زيو ځانګه په پاده، شني ، کولاګر او پولاڅپ لي کي چي واړه کلي او د مهابن په سيمه کي موقعيت لري قبضه لري.

د منصور ښاخ لوی کلي بيسك دی او تقريباً دری سوه کورني په کي ميشته دي : د منصور ښاخ دالدوزی او دوله زي ځانګي په بيسك کي استوګنه لري.

همدارازخدرزي په ملکاګړي کي اوسيږي. ګندپ، بيسك او ملکاګړی د غره په لمن کي موقعيت لري . د دغو کليو اکثره ځمکي للمي دي، خو هغه شمير بانډي چي دغرونو په لمنه کي موقعيت لري شني ، آبي او حاصلخيزه دي په مهابن کي غنم ، جوار، او وريجي ډيري پيدا کيږي. د دغي قبيلي زياتره خلك د کرني او مالداري په چارو بوخت دي. د مهابن ميښي مشهوري او ښي دي. ژيړ غوري او دودانيو لرګي له غرونو څخه راوړل کيږي او داتمان له سيمي نه پنبه او مالګه د غه سيمي ته وړل کيږي. (١)

پته دي پاتي نه وي چي يو شمير ګدون په کشمير او د کيمبل پور په سيمه کي هم موجود دي (٢)

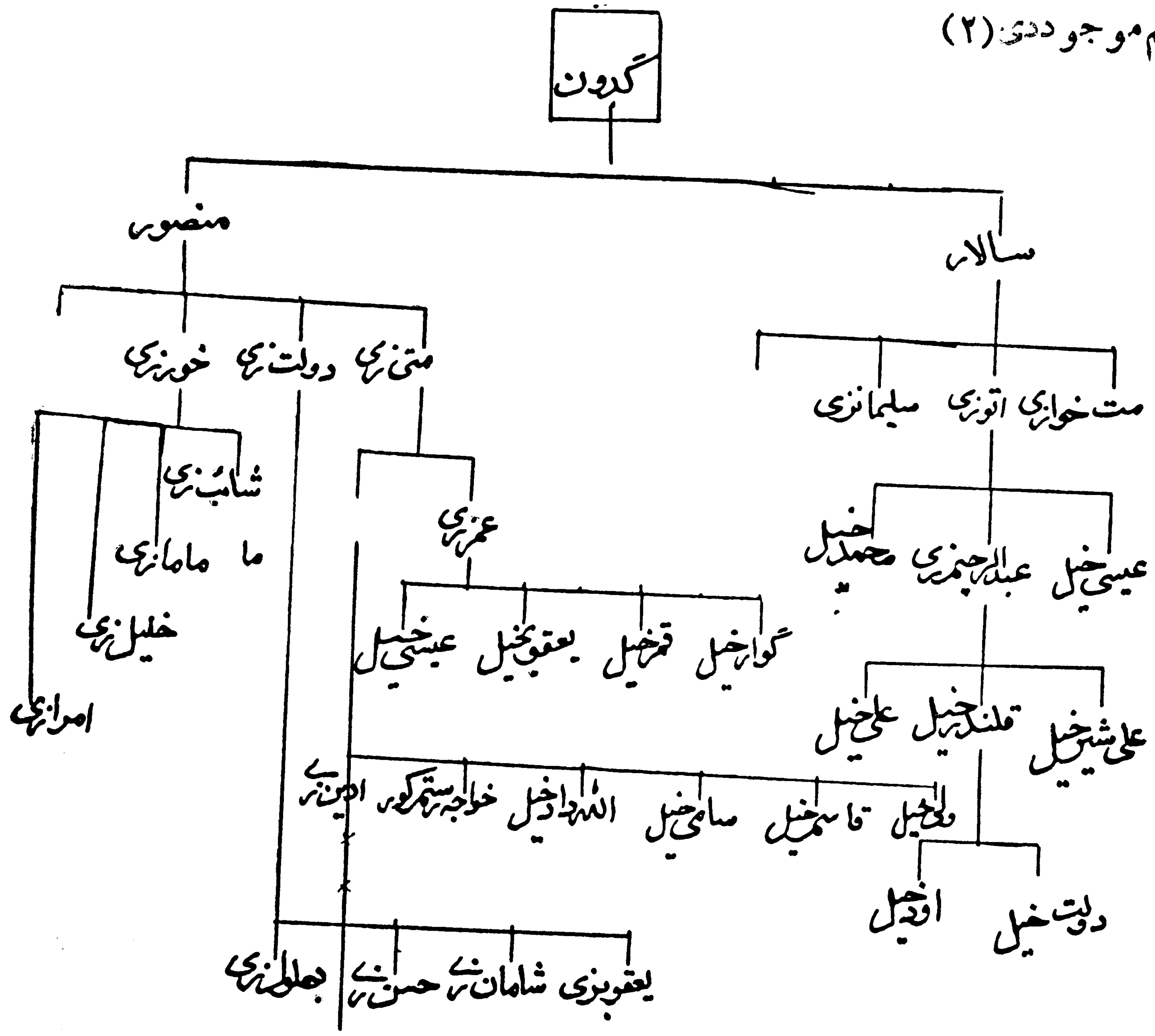

---

(١) حيات افغاني -٣٧٦-٣٧٧-٣٧٨ مخونه .

(٢) پښتانه د تاريخ په رڼا کي - ١٣٣٠ مخ .

جلال زی

دوی د م غلجي پښتانه دی او داند ړ ویو ښځ شمیر ل کیږی. دوی د اند ړو په اولسوالی، شلګر، زرمت، کتواز او دغزنی په نوروښاروخواسیمو کی استوګنه لری دجلال زیو یو شمیرپه واغزنو می سیمه کی استوګنه لری. چی ددوی خیلونه دا دی: الله یار، خانی خیل او مسری.

جلوانی

که چیری دنسب شجره وګور ونوځرګنده به شی چی جلوانی د سړبن په تولنیز ګروپ کی شامل او دشیرانیو له نسله څخه دی. دوی دشیرانیو دغړنیو سیموتر څنګ پراته دی او مشهوری څانګی بی په لاندی ډول دی:

(۱) - سالارخیل

(۲) - مروت خیل

(۳) - سپند زی

(٤) - کونکړی

(۵) - نیکی خیل

(٦) - مهار (۱)

ددوی دود او دستور شیرانیوته ورته دی. داسی ویل کیږی چی د هندوستان په ځینو سیمو کی هم دجلوانی دقبیلی خلک استوګنه لری. دجلوانیو قبیله د شمیر دلزوالی له کبله د افغانستان دمقتدرو او مشهورو قبیلو له جملی څخه نه شمیرل کیږی.

جمریانی (ژمریانی)

په کاسیو پښتنو کی یوه ښاخه د جمریانیو په نامه سره یادیږی، خو په زیا ترو کتابونو کی د (ژمریانی) په ډول کښلی شوی ده او پاسنی پښتانه یی (زمریانی) بولی کاسی پښتانه دسړبن په ټولنیزه ډله کی د خرښبون په ښاخ ګڼل کیږی. شیرمحمدخان

(۱) حیات افغانی ٦٥۲ مخ.

گنداپور سلی او شل کاله پخوا په افغانستان کی د جمریانیو شمیر تقریبا یوز رکوره منودلی دی او دایی هم زیاته کړی ده چی جمریانی د توخیو (توخو) ستانه دی (۱) :
د دغی قبیلی اکثره خلك د توخیو په ملک کی استوګنه لری، خو د کابل څخه تر کندهاره پوری په متفرق ډول په زیاتره کلیو کی یو یا دوه کوره استوګنه لری (۲)
د دوی ځینی خلك د کرنی په چارو بوخت او ځینی یی په سوداګری او نوکری باندی بوخت دی دوی د سوداګری په چارو کی وړاندی تګ کړی دی او د منو شتو خاوندان دی (۳)

ځاځی

ځاځی هم د کرلانی پښتنو له جملی څخه دی . د نسب په شجره کی د خوګیانیو سره شامل دی ، خو خوشحال خان ختك په خپل بیاض کی د توری او ځاځی نیا خونه د کرلان له نسل نه بللی دی .
ځاځیان د پکتیا ولایت د مهمو قبیلو څخه شمیرل کیږی . شمال ته یی غلجیا - یان دلوګر ازره او د ننګرهار د حصارك اولسوالی او لزځه د خوګیانیو قبیله لویدیځ ته یی احمدزی، جنوب ته یی مقبل، څمکنی، منګل او توتا خیل او ختیځ ته یی د دیورند کرښه پرته ده چی د کورمی د ایجنسی سره پوله لری او د پیوار مشهور کوتل د دی قبیلی په سیمه کی موقعیت لری (٤)
ځاځیان په آریوب، د ځاځیو په اولسوالی، ځاځی میدان او د څمکنیو په اولسوالی او کابل کی استوګنه لری :
حیات افغانی د ځاځیو په باب لیکی : «ځینی خلك عقیده څرګند وی چی تور او حاج دواړه وروڼه او داوان د قبیلی د موندله مناخ نه رابیل شوی دی دوی د خپل

---

(۱) پوهاند رشاد ، «جمریانی افغان» د افغانیاد ، کابل - ۱۳۶۰ ، ۱۵ مخ .
(۲) حیات افغانی ۲۸۷ مخ
(۳) پ تانه د تاریخ په رڼا کی، ۱۳٤٦ مخ .
(٤) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ٤٥ مخ .

وروربند ون نه نا راضه او دسند درياب لويديځې غاړې ته راغلل ددوی اولاده زياته

شوه او دتور اولاده په تورې او دجاج اولاده په ځاځي مشهوره شوه (۱) د حيات افغاني

مولف محمد حيات خان ددوی وسله والو کسانو شمير پنځه زره تنه ښودلی دی :

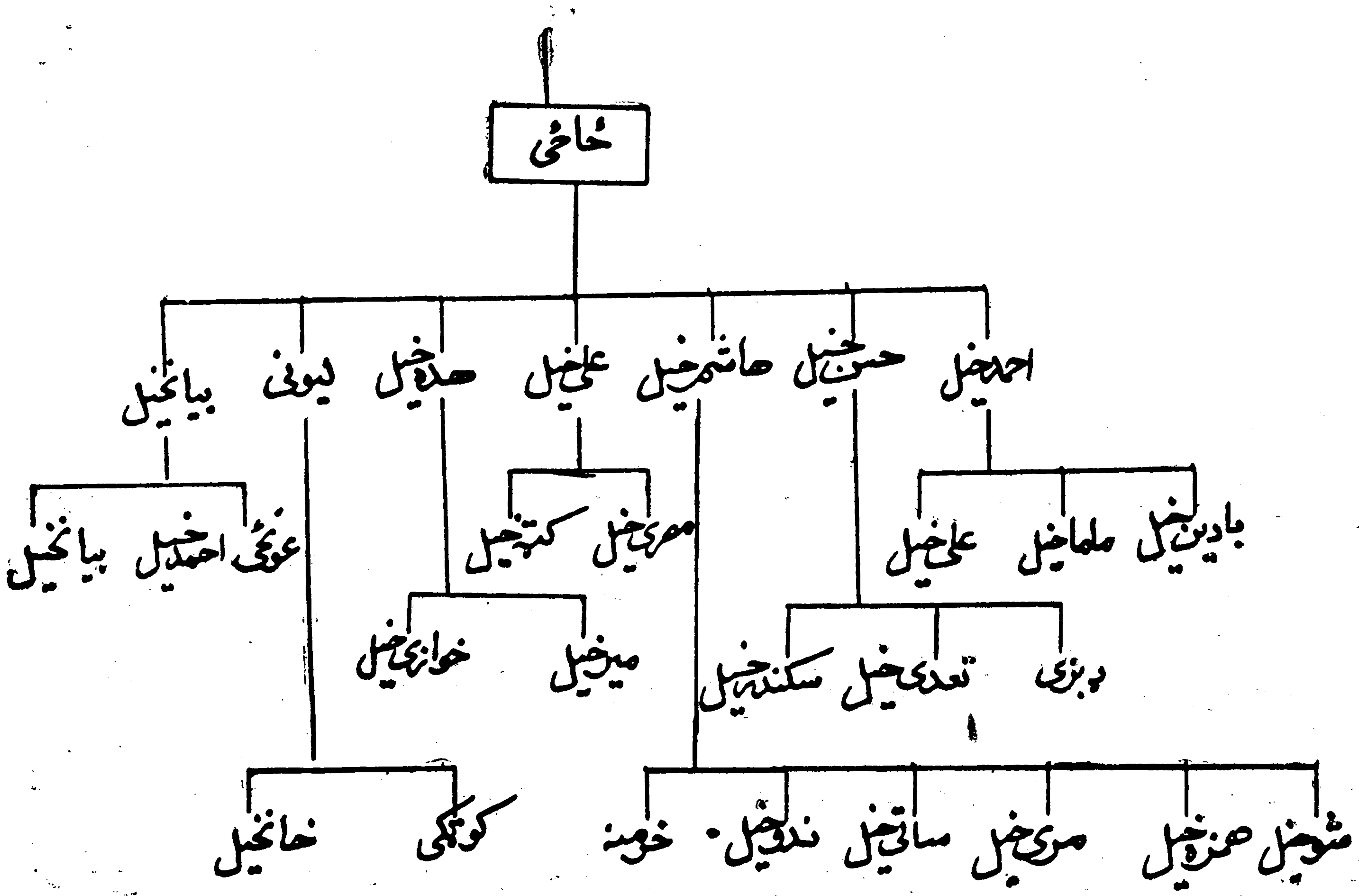

ځدران

که چېرې دنسب شجرې ته وګورو نو څرګنده به شي چې ځدران هم د کرلاڼي

ټولانیز ګروپ یوه ټپه ده .

شمال ته یې منګل، احمدزی، ګردیزی او زرمت او ویدیځ تـه یې، زرمت او د

خروټو قبیله جنوب ته یې پیرګوټي او یوه برخه یې ددیـورند د کرښې سره د مده-

(۱) معلومات مختصر (در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۴۲ مخ

خیلودوزیروسره یوله لری اوختیځ اوری ته دخوست، تنی اومنګلوسره پوله‌لری اودپکتیا ولایت دستروقبیلوله‌جملی څخه شمیرل کیږی . همدارازدپکتیکاپه ولایت کی هم یوشمیرځدران استوګنه لری . (۱)

دوی په یوه غرنی سیمه‌کی استوګنه لری . دوی دکرنی اومالداری په چارو بوخت دی او دچارتوا شود صادراتوله لاری هم خپله ګوزاره‌کوی .ځنی خلك یی موټرلرونکی دی .ددغی قبیلی دیوی مشهوری څانګی دادی :

پیرداد خیل، زنی خیل، ختین خیل، بیبه خیل، علی محمد خیل، سپاهی خیل، ګرموښی، سپورغه‌خیل، دری خیل اومیزایی . اود ۱۳۵٤ کال د احصا ئیی لـه مخی ددوی شمیرپه پـکتیا اوپتیکاکی(۱۵٤۱۲۲)تنوتـه رسیده .

الفنستن دځدرانوپه‌باب لیکی : «ددوی‌جامی اوکره وره‌دوزیروپه‌شان‌دی اود خروتوپه‌لوردځیعوزیود ګنیوځنګلونوپه‌منځ کی‌له‌خپلورمواوګلوسره‌درومی .(۲)»

په حیات افغانی کی دځدرانوپه باب راغلی دی: «ددغی‌قبیلی‌داستوګنی ځای دخوست اوید یخ اود زرمت دسیمی ختیځ ته شنه غرنی سیمه ده.دد وی په غرنی ملك‌کی روانی‌اوبه، شنه واښه، ونی، دموغانوآوازونه‌اوسره هواانسان ته خوښی اوخوشالی وربخښی، خو سره له دی هم دکر نی ورځمکه په‌کی دیره لږه ده او دغه کموالی ترهغی اندا زی محسوس دی چی تیزی پـه‌مخصوص ر دول اواروی، خاوری وربانـد ی اچـوی اودکـرنی لـه پـاره یی بـرابـروی‌دهمدی کبـله ده چـی ددغـی سیمی پیـدا وارد نـو مـوری قبـیلی دخلـکو لـه پـاره کـفـا یت نـه کوی او دوی دمز ور یوله پاره ګاونډ یوسیموته‌ځی.همداراز دوی دځاه ګانوپه ژورولو اود ختیـنودیوالونوپه جوړولوکی مخصوص او ځانګړی مهـارت لری. دوی په خوړوکی د غنمو،حواروااوویجو څخه‌استفاده کوی اوخپلی خوراکی اړتیاوی دګردیز اود خوست له ښارونو څخه لاسته راوړی. ددوی په غرنی سیمه

(۱) معلومات مختصردرباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ٤۹ مخ .
(۲) دکابل سلطنت بیان - ۷٤ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ځینې میوې لکه مڼې ، انار ، چارمغز او بادام هم پیدا کیږي ، خو ددغې قبیلې خلک د سوداګرۍ له چارو سره زیاته مینه نه لري(۱).» ځنغوزې د دغې ساحې له عمده پیداوارو څخه شمیرل کیږي.

ځدران ډیر جنګیالي خلک دي او هر یو بالغ تن یې په خپل کور کې وسله لري خو د بهرني یرغل په مقابل کې د خپلې قبیلې نه دفاع و کړي.

دوی پکتیا ولایت په لاندنیو اولسوالیو کې استوګنه لري دځدران په اولسوالۍ ، د سپیره په اولسوالۍ ، دزرمت په اولسوالۍ ، دتڼیو په اولسوالۍ ، دخوست دلویې اولسوالۍ په مرکز ، دپکتیا ولایت داورګون په اولسوالۍ ، دګیان په علاقه دارۍ ، دزیروک په علاقه دارۍ او دنکې په علاقه دارۍ کې استوګنه لري.

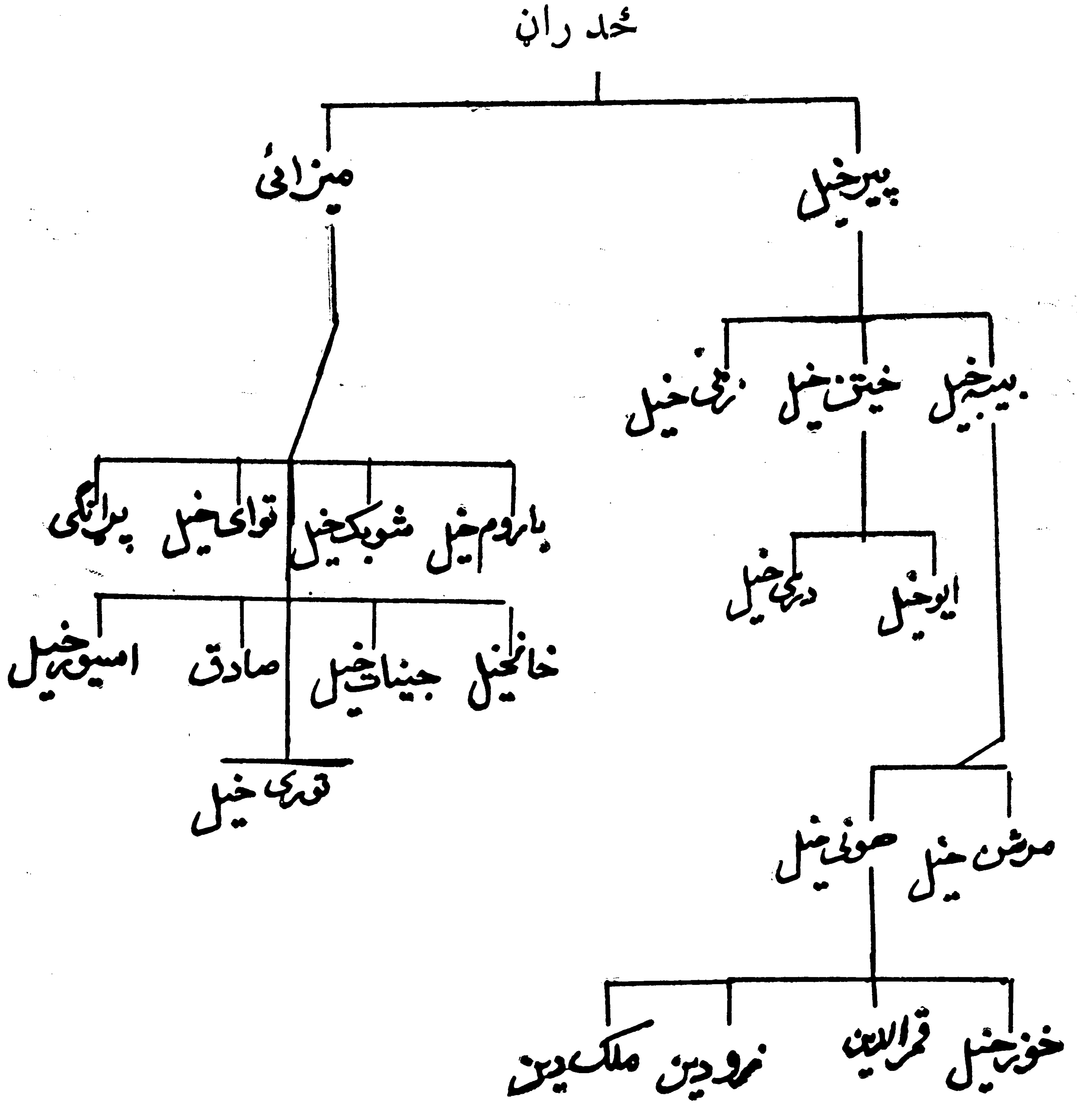

«۱» حیات افغانی ۴۹۳ - ۴۹۴ مخونه.

ځمند

د روایاتو مطابق د سړبن زوی خرښبون درې زامن درلودل. یو یې (کند) نومېده چې دده دریم زوی غرې یا غوریا نومېده چې اولاده یې په غوریاخیلو سره یاده شوه چې دمومندو، خلیلو، داودزو، زیرانو او ځوکنو قبیلې ددوی اولاده گڼل کیږي. دخرښبون دوهم زوی ځمند یا جمند وچې دهغه داولادې څخه خیشکي، کتاني، مهمنزي او نوخې ډیر مشهور دي. همدارازد خرښبون دریم زوی کاسي یاکانسي وچې وروسته به وڅیړل شي .

دځمند دقبیلې سیمه په پیل کې دکندهار په شا او خوا ارغستان ته نږدې پرته وه او د(۸۰۰-۹۰۰ھ) کلونو ترمنځ دپښین سیمه چې پښنگ هم بلله کیږي ددغې قبیلې په لاس کې وه او دترین قبیلې دغه ځای د زور په ذریعه ددوی څخه ترلاسه کړه زمند یا جنمد چې لوی ښاخ یې خیشکي و په دغه ځای کې ډیر په تنگ شول. دځمند دقبیلې نه ځینې خلک ملتان ته لاړل او هلته میشته شول او د خویشکي ښاخ دغزني له لارې کابل ته او د کابل له لارې دغوربند درې ته ولاړ او دغه ځای یې داوسیدلو له پاره غوره کړ چې تر اوسه پورې یوزیات شمیر زمند او خیشکي هلته میشته دي (۱) په هغه وخت کې چې ظهیرالدین محمد بابر کابل ونیوه او څه موده وروسته یې په هند باندې دیرغل تکل وکړ نو خیشکو او همدا راز ځینو زمندو چې په غوربند کې ورته اوسیدل گران ښکاره شول دهندوستان خوا ته رهي شول او اکثره خیشکي او ځینې زمند په خانه کوچ ډول له کابل نه د پېښور له لارې هندوستان ته روان شول او په دغه وخت کې سلیم خان زمند ددغې قبیلې سردار او مشر و (۲) دوی په هغه ځای کې میشته شول چې اوس د قصور ښار پروت او دلاهور ختیځ ته موقعیت لري. ددغې قبیلې اکثره نارینه دسلیم خان ځمند ترمشرۍ لاندې دبابرشاه

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کې- ۱۳۲۶ مخ .

(۲) نوموړی اثر-۱۳۲۶ مخ.

په لښکروکی په خدمت بوخت وواوپه هغه جګړه کی چی دهنددپښتون واکمن سلطان ابراهیم لودی اومغولی بابرشاه ترمینځ په پانی پت کی وشوه په هغه کی ددغی قبیلی (۷۰۰) تنه‌چی دبابرشاه په‌لښکروکی شامل‌وو، ووژل‌شول‌اوله‌همدی کبله بابرشاه‌اوهمایون په دوی‌باندی زیاته‌مهربانی کوله اوهغه وخت چی‌خیشګی اوزمند په قصوری کی میشته شول نودسپره په نوم یوه بلوخ دخپل‌قوم دیوی دلی سره راته اوپه‌لوټ اوتالابه یی لاس پوری کاوه‌اوددغه‌لوټ دبندولوپه‌منظور بټلک زی، حسن‌زی، عارف‌زی، شابن‌زی، کرلانی اوسلمهاك چی ددغی قبیلی ښاخونه دی په برکلی کی میشته شول اوخرنګه چی سپره به له دغه لاری یرغلونه کول نودغه لاره یی بنده کړه اوبیاسپره له دغه لاری‌څخه لوټ نه شوکولای همدارازددغی قبیلی دعزیززی، جنوزی اوابراهیم زی ښاخونه ختیځ خواته په اریاښکتنی کلی کی میشته شول اوپاتی زمندچی په‌مطلق‌ډول دخمندیاجمندپه‌نامه‌بلل کیږی دښمال خواته پریوتل ترهغه وروسته براهیم زیودجنوزی دښاخ سره ددښمنی له‌کبله له دغه ځایه وخوځیدل‌اودخورجه په‌سیمه کی میشته شول اوهمدا رازاکثروسلمهاکوچی‌دامچوزیواوحسین‌زیویی‌سره دمقابلی توان نه‌لاره‌نود تانده سیمی ته لاړل اویوشمیریی هم په قصوری کی پاتی شول اود بټلک زیویوشمیر هم دکورنیوشخړو په سبب په هیروال کی میشته شول.

دزمندیاجمند دقبیلی څخه څوکوره په کندهاراو پشین اوسیږی. همدارازیو شمیرزمند دپروان ولایت دغوربندپه اولسوالی، دپیښورپه اشنغراونوښار، په مومندو، دخیبردتاریخی درې ترمنځ اودلاهورپه‌قصوری کی استوګنه‌لری‌چی هلته د(قصوریه پټانانو) په‌نامه‌سره یادیږی. همدارازددغی قبیلی دمحمدزی‌یامهمن‌زیو ښاخ‌هم ډیرمشهوردی(۱)

څمکنی (څوکنی)

که چیری دڅمکنیود نسب شجره وګورونوځرګنده به‌شی چی دوی سړبنی

---

(۱) حیات افغانی -۳۵۴-۳۵۵ مخونه .

پښتانه اود (کند) له څانګې څخه دي . (کند) بیا په خپل وار په دوو لویو څانګو ویشل شوی دی :

الف ـ غوري یا غوریاخیل: مومند، داودزي، زیراني او څمکني .

ب ـ خښي: یوسفزي او مندړ، ترکلاني. د پښتو نازک خیال شاعر حمید ماشوخیل دغه دوه څانګې داسې یادې کړې دي :

چې د استاد نامې بوی اخلي حمیده
څه به نه وي خوش دماغه غوري، خښي (۱)

داسې روایت موجود دی چې د غوریاخیلو اولاده په پیل کې د کندهار په ارغستان کې میشته وه چې وروسته بیا د غزني سهیلي او لویدیځو برخو ته راغلل چې غالباً ۹۱۰ هـ کال او د بابر د واکمنۍ لومړي شپې اوورځې وې . ویل کیږي چې په هغه وخت کې د دغې قبیلې ټول خلک د پوونده او د مالدارۍ په کارونو بوخت وو څرنګه چې وروسته د دغې قبیلې د خلکو په شمیر کې زیاتوالی راغی نو د غزني نه کابل ته وکوچیدل او بیا له هغه ځایه یې د ننګرهار خواته مهاجرت وکړ. کله چې غوریاخیل ننګرهار ته ورسیدل نو څمکنیو د سپین غره په لمنو کې استوګنه غوره کړه. تاریخ حیات افغاني د تاریخ مرصع په حواله د څمکني قبیلې بیلتون د خپلو نورو ورونو نه په دې ډول څرګند کړی دی : «یوه ورځ څلورو وارو ورونو یعنې خلیل، زیران، دولت یار او څمکني یو پسه حلال کړی وهغه یې په خپل مینځ کې سره وویشه خو د ویشلو په وخت کې یې څمکني هیر کړ او د ښوروا برخه یې ورنکړه چې په دغه خبره څمکني خپه او د خپلو نورو ورونو څخه جلا شو او تر ننه ورځې پورې یې هم اولاده په جلا ډول سره استوګنه لري» . اخوند درویزه هم د نورو ورونو نه د څمکني جلاوالی مرورتوب ښودلی دی خو ښایي چې پورتني روایت افسانوي بڼه ولري :

---

(۱) دوست شینواری «د څمکنیو زیارکښه، میړنه پاله او ننګیالی قبیله»، جرګه مجله دریم جلد، ۱۳۶۲ کال، ۳۸ مخ .

د میشتی سیمې :

څمکني په عمده توګه په دووسیموکې میشته دي : الف ـ دپکتیا ولایت په څمکنیوکې چې زموږدهیوادپه اداري تشکیلاتوکې یوه اولسوالي ده اودڅمکنیو اولسوالي ددوی په نامه سره یادیږي . دلته د څمکنیو یوه ښکلې دره غزیدلې ده چې دپیوارډغاښې جنوب لویدیځ خواته موقعیت لري شمال ته یې دمنده یر مشهور ځنګل اولویدیځ ته یې دبکیادغرونه راخرخیدلي دي :

ب : په تیراه کې :

د څمکنیو بله برخه دتیراه په ښکلوغرونوکې استوګنه لري : چې ختیځ ته یې اپریدي ، جنوب ته یې اورکزي اوجنوب لویدیځ ته یې توري میشته دي قطب ته یې سپین غرموقعیت لري .

دوی په خرمنه اوکرمنه کې استوګنه لري : دوی ډیرخوار یکښ اوجنګیالي خلک دي . ښځې اونریې تول په ګډه کارکوي : دوی نوروسیموته ډیرلږتګ اوراتګ کوي . ددوی داستوګنې دسیمې هواډیره یخه ده .

ددوی دسیمې ځمکې غالباً باراني اوللمې دي څرنګه چې ځمکې یې لږې دي نوددوی اړتیاوې نه پوره کوي ، خودموسم دسوړوالي له کبله په کې دغنمو ، اوربشو اوجوارو ډیرزراعت اوکرنه کیږي . په دغه ځای کې پنبه اووریجې نه کرل کیږي :ددوی سیمې ته دکورمې نه وریجې ، پنبه اوتوکران له بنو ، بنګښو او کورمې سیمې نه راوړل کیږي . ددوی په قبیله کې دملکانواومشرانو واک ډیردی که څه هم دوی دکلي مشرانو ته تاکلي محصول نه ورکوي ، خود میلمنود خرڅ له پاره یې دمشترکو ځمکونه یوه ټوټه ځمکه ورکول کیږي : د خلکوترمینځ شخړې هم اکثره دکلي دسپین ږیرو له خوا دجرګې په ډول اودملکانو په ذریعه حل اوفصل کیږي :

څمکني تول سني مذهبه دي اوپه پښتوژبه خبرې کوي په دوی کې دبې سواده کسانو شمیر ډیردی : دابدالي احمدشاه دسرشمیرنې په وخت کې ددغې

قبیلې تول شمیر(۹) زره تنه اودوسله والو کسانو شمیریې(٦) زره تنه ښودل شوی و.
دخوګنیو دقبیلې دمشهورو څانګونو مونه په لاندې ډول دي:

۱- ازي خیل.

۲- خاني خیل.

۳- دري خیل.

٤- خواجه خیل.

٥- مرزاخیل.

دخوګنیو یو کلي دپیښورنه په شپږمیله واټن کې موقعیت لري چې دحضرت میاعمر(رح) د مزار په وجه مشهوردی. همدارازدخوګنیو دکلي ختیځ ته تقریباً ۱۱ ته کروه لیرې دازي خیلو کلي پروت دی. ازي خیل دخوګنیو یوه پښه ده (۱)

پاتې خوګني په متفرق اوخواره واره ډول ژوندکوي.

د۱۹٦۱ کال دسرشمیرنې له مخې ددوی شمیر(۳۹۱۱۹) تنه ښودل شوی دی.

خولیزی

دوی غلجي پښتانه او اکثره یې کوچیان دي خولیزی چې سلیمان خیل غلجي دي زیات شمیریې دننګرهار ولایت دروداتو داولسوالي دچپرهار د علاقدارۍ دخولیزیو په کلي کې استوګنه لري. ددوی یو شمیر دکابل دبګرامیو په شااو خوا کې میشته دي (۲)

د دوی شمیر دننګرهار په ولایت کې د(۳۵۰۹) تنو په شااوخوا کې ښودل شوی دی (۳)

څینزی

څینزی په اصل کې غلجي پښتانه دي. اکثره شمیریې د ننګرهار دولایت د

---

(۱) پوهاند عبدالشکوررشاد، دخوګنیومیا عمر، (کابل: دعلوموا کادمی ۱۳٦۰)، ٦ مخ.

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور د ۱۰ مخ جدول.

(۳) دخولیزیو د مشرانو او سپین ږیرو څخه زما لاس ته راغلي معلومات. (لیکوال)

حصارك غلزايي په اولسوالي کي استوګنه لري چي شمیریي ٦٦٠ تنو ته رسیږي (١) ددوی یو شمیر د لغمان ولایت د قرغیو د اولسوالي د عزیزخان کڅ په سیمه کي هم اوسیږي. پاتي ځینې یې په ټول افغانستان په تیره بیا د غلجیو په سیمه کي په خوارهواره دول ژوند کوي. ددوی اکثریت د سوداګري په چارو بوخت دي.

حسین خیل

دوی غلجي پښتانه دي. ددوی یو شمیر د لغمان د ولایت په اروند و کلیو لکه ده زیارت او نورو یو شمیر یې د کابل د شیو کیو په شاوخوا او یو شمیر یې د پروان په ولایت کي استوګنه لري. حسین خیل اکثره د سوداګري په چارو بوخت دي.

خاښي خیل

د تاریخ خان جهاني او د پښتنو د روایاتو مطابق د قیس عبدالرشید دری زامن وو او لومړی بیټني، دوهم سړبن او دریم یې غرغښت. سړبن دوه زامن درلودل خرشبون او شرخبون. خرشبون دری زامن درلودل کاسي، کند او جمند. د کند دوه زامن درلودل چي یو یې شیخ ایا خاښي او دوهم یې شیخ ابراهیم یاغوریا نومیدل.

یوسفزي مندړ، ګګیاني او ترکلاني چي مجموعاء د خاښي خیلو یا خوښي په نامه یاد یږي ددوی اصلي او لومړني ټاټوبي دار غستان په حدودو کي د غوندانا او سره غره په شاوخوا هغه ځمکه ده چي د غوري مرغي په نامه سره یادیږي. دوی چي د ډیرو په ګاونډ کي اوسیدل تر ډیرو فشاراوزورزیاتي له کبله یې خپله سیمه پرېښوده او غوریا خیل او له خواد غزني د مقر په کښې کي په ورکړل شوي ځمکي باندي د یوه وخت له پاره میشته شول، خو له غوریا خیلو سره خوا بدي شول. هغه ځمکه یې هم پرېښوده چي په نتیجه کي د کابل خواته راوخوځیدل دراتګ په وخت کي اتمان خیل هم ورسره ملګري شول او د کابل په شاوخوا او رشو ګانو کي میشته شول.

---

(١) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل ولایت سرحدی کشور ٣١ مخ

ويل کيږي چي په کوم وخت کي مرزاالغ بيګ دسلطان ابوسعيد زوی په دير کوچنيوالي کي دماوراءالنهر څخه کابل ته راغلی و په هغه وخت کي دخاښي خيلو مشر ملك سليمان شاه وچي دملك تاج الدين زوی او دملك رخ پر لمسی و. کله چي سليمان شاه ميرزاالغ بيك تر لاسه کړ دده تر منځ ډيره مينه پيداشوه ان تر دی اندازي پوري چي ملك سليمان شاه خپله لورده ته ور کړه .

اتفاقاً يوه ورځ ميرزاالغ بيك دسليمان شاه په غيږ کي ناست و. قدوة المکاشفين شيخ عثمان بن موتي موليزی چي دهغي زماني داولياوو څخه واود يوسفزيو خلك بيخي دده معتقدين وو پری ورغی .

شيخ عثمان قدس سره دی په دغه حالت کي وليدو رته يی وويل چي « ملکه ! دا څه کړی ؟ »

سليمان شاه ورته وويل چي « داشهزاده دی لوی وم يی که پاچاشي نو سلطنت به يی څماشي او قوم به مي پری عزيزاو درونـد شي » شيخ ورته وفرمايل چي « ددی ظلمي سترګي لکه يزيد هسي دی چي صحابه (رض) يی قتل کړی او هلاك کړی وودغسي به ستا قوم هم هلاك کا »

ملك سليمان ورته وويل چي : « شيخه دارنګه مه وايه له تانه داهسي نه ښايیږی چيری نه چي نور څوك پری خبرشي - ولي چي پاچايان د چا احسان نه ور کوی دی پادشاه زاده دی چي لوی شي پاچا به شي چاربه يی زماشي قام به مي پری محترم شي »

شيخ ورته وفرمايل چي « ښه ملکه ! خبرمي کړی . بيابه دی ويل چي ويلی دی راته نه وو نور اختيار دی خپل . » (۱)

ميرزا الغ بيك ترهغه پوري چي کمزوری و په همد غو پښتنو به يی ځان ساته خو کله چي په خپلو پښو ودريد د پښتنو سره يی مخالفت شروع کړ هغه په چل ول سره دخاښي خيلو پښتنو مشران وته يوه ميلمستيا جوړه کړه او تقريباً

(۱) پير معظم شاه ، تواريخ حافظ رحمت خاني (پيښور - پښتو اکيډيمی ۱۹۷۱) ۶-۷ مخو نه

(۹۰۰) تنو په دغه میلمستیا کی گډون کړی وو. ده دغه نهه سوه تنه په ډیره ناځوا-
نمردانه توګه ووژل چی هدیره یی دکابل په سیاه سنګ کی موقعیت لری. دا پیښه
په غالب ګومان د۱٤۸۰ - ۱٤۹۰ ع کلو په شا اوخوا کی شوی ده .

تردی خونړی اوخواشینوونکی پیښی وروسته خاښی خیل پښتانه دکابل نه
دننګرهار په خوا روان شول تر کلانیو په لغمان کی واړول اویوسفزی، ګګیانی او
اتمان خیل په ننګرهار کی اوسید ل چی بیا وروسته نوموړی دری قبیلی په سوات
دیراو باجوړ کی میشته شوی. وروسته تر کلانیو هم دلغمان دخلکو دشکایت له کبله
چی دمیرزا الغ بیګ دربارته یی کړی ودلغمان څخه باجوړته ولیږدیدل چی تراو
سه پوری ښاخی خیل هماغلته میشته دی .(۱)

خاکوانی

خاکوانی چی په حیات افغانی کی دخاوګانی اوخاګوانی په بڼه راغلی دی
په اصل کی سړبنی پښتانه اودپنج پای درانیو په ښاخ پوری تړلی یوه قبیله ده. باید
دغه قبیله دهغو خوګیانیو سره چی دننګرهار ولایت دخوګیانیو په اولسوالی کی اوسی
اوکرلانی پښتانه دی اشتباه نه شی .

ددغی قبیلی دوګروشمیر ډیر لږدی . دوی په علیحده اوجلا توګه ځمکی نه لری
له دوی څخه ځینی په کندهار اوځینی یی دنورزیو دقبیلی سره یوځای پراته دی
دوی پردوو برخو ویشل کیږی یو یی ستر خاکوانی یا خوګیانی اوبل یی کوچنی
خاکوانی .

دوی دکندهار اوهرات په شا اوخوا کی په خواره واره ډول اوسی او هم په غزنی
کی خاګو انیو څوکلی . د ماکو دکلیو ترڅنګ پراته دی چی خلک

(۱) پښتانه ،لومړی ټوک ، کابل - ۱۳٤۹، ۵۵ مخ.

دوی دخوگیانیوماکوانوپه نامه سره یادوی (۱) ددوی شیمرد(۷۵۵۵)تنوپه‌شااو خواکی اتکل شوی دی (۲)دحیات افغانی مؤلف لیکی چی په‌دیوه‌اسماعیل‌خان کی هم‌ددوی(۸۰) کورنی‌شته‌چی مشوری‌غلام سرورخان‌خاکوانی‌و.

ختـــك

ختك دکوزی پښتونخواد مشهوروقبیلوپه جمله کی شمیرل کیږی.ختك دری زره‌کاله پخواپه‌آریایی‌کتابونوکی د ستهلك یاد ستها لك‌په شکل راغلی اود پکت لـه قبیلوڅخه شمیرل شـوی دی «۳»

ددغی قبیلی لوی‌نیکه‌لقمان‌نومیده‌چی دکرړان‌لسی‌و اود لقمان‌نه ختك ته دده دنامه‌داوښتلو دعلت‌په‌باب‌داسی‌افسانوی‌روایت موجوددی چی یوه ورځ لقمان د خپلوورونوعثمان ، اتمان‌اوځدراڼ‌سره‌دښکار‌یابل کوم کارلـه‌پاره‌صحراته‌تللی و.

پـه دغـه وخـت‌کـی دوی څلـور ځوانـی ښځی چـی ددوی لـه کـالیـو نه دپیغلتوب نښی ښیانی ښکاریـدی ولیدلی‌چی د دوی په‌خوارا روانی‌وی.په‌دغه وخت‌کی دوی سره سلاومشوره وکړه چی دا لـوی ښکار‌به‌تر لاسه‌کوی اوپـچه به وربانډی اچوی اود پچی له مخی به دوی ته یوه یوه‌ښځه ورسیږی.څرنګه‌چی لقمان ترنورومشرووبـی ویل چی‌زه به لومړی له دوی: نه یوه خوښه‌کرم په پاتی دریوبانډی تاسی پچه واچوی . په دغه وخت‌کی لقمان له هغوڅلوروښځونه یوه پرته‌له دی‌چی مخ یـی‌لیدلی وی‌یوازی‌دکالیوله‌مخی انتخاب‌کړه‌اونوروورونو یی د پچی په اساس یوه یوه ښځه انتخاب کړه . کله چـی دوی وایدل نوڅرګـند ه شوه چی لقمان ته یوه توره اوبد ر نګه ښځه ور رسیدلی وه خوڅر نګه چی هغه ښځه د ده په نامه شوی وه له غیرته بی ومنله‌کله چی‌نوروورونو یی دالقمان دغـه حالت ولید په خندا شول اوپه پښتوژبه یی وویل چی‌لقمان‌په‌ختـه‌لاړاوپه پښتنو کی

(۱) حیات افغانـی - ۲۲۲ - ۲۲۸ مخـونـه
(۲) معلومات مختصردرباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور- ۱۰ مخ
(۳) پښتونستان - ۲۲۸ مخ .

دا متل مشهور دی کله چې څوك په کوم کار کې بيرته پاتې شي او يا وغواړي نو نور ورته وايي چې پلانۍ په ختو لاړه. د دغې عجيبې پېښې له مخې لقمان د ختك په نوم داسې شهرت وموند چې اوس د ده ټول نسل د ختك په نامه بالل کيږي. د همدې بدرنګۍ ميرمنه نه چې سباکه نوميده د ختك دوه نارينه اولادونه دنيا ته راغلل چې په يوه باندې يې د تورمان او په بل باندې يې د بولاق نوم کيښود. دلته چې د ختکو ټوله قبيله د دغو وو ورونو اولاده ده تورمان هم دوه زامن درلودل چې يو يې ککې او بل يې تري نوميده چې د خپل پلار په اولادکې تري ډير نوميالي سړی و او د تورمان ټوله اولاده د ده په نامه نومول شوې ده. تري هم دوه زامن درلودل برګريت او امير يا امند. (١)

د ختکو شمال ته يوسفزي، لمرپريوته يې خليل، اپريدي او بنګښ، جنوب ته يې د بنو علاقه او ختيځ ته يې اباسين موقعيت لري.

په لومړي سر کې د ختکو قبيله د شوال په غره کې ميشته وه چې نوموړی غر د سليمان د غره يوه لويديځه لړۍ ده چې اوس په دغه غره باندې د وزيرو قبيله تسلط لري چې له نن څخه د څه د پاسه درې سوه کاله دمخه دوی د منګلو او هني بناخو نو په ملګرتيا د خپل اصلي ټاټوبي نه بنو ته راغلل او په هغه ځمکه کې ميشته شول چې نن پرې احمدزي وزير قبضه لري. څه موده وروسته د منګلو او شيتکو ترمينځ دښمني را منځ ته شوه او منګل د شيتکو د دښمنۍ له کبله د دې سيمې پريښودو ته مجبور شول، خو ختکو په دې سيمې استوګنه درلوده. په پای کې د ختکو او شيتکو ترمنځ اړيکې هم خراب شول او ختکو هم د دې سيمې نه کډه وکړه او په کربوغه، تيرې، لاچي، شکردرې او د اباسين تر غاړې پورې خپله يې قبضه ټينګه کړه څرنګه چې دغه سيمې ښې آبادې نه وې نو دوی بې له کومې شخړې او جګړې ترلاسه کړې. په دې ورځو کې له ريسي نه نيولې تر کوهاټ پورې سيمو کې داوړ کزيو قبيله ميشته وه او د کورمې د لوړنه به بنګښو هم د کوچيانو په ډول دې علاقې ته تګ او راتګ کاوه چې داوړ کزيو

(١) حيات افغاني - ٤٦٩ مخ.

او بنګښو ترمینځ په نا څاپي توګه دښمني پیدا او جګړه پیښه شوه او خرنګه چې له پخوانه داورکزیو او ختکو ترمنځ یو لړ شخړې موجودې وې نو په دغه وخت کې ختکو له بنګښو سره مرسته وکړه او کوهاټ له اورکزیو نه د بنګښو ولاس ته وړ غی او دریمي، پنیاله او زیړی نه نیولې ترتورې څیرې پورې ټوله سیمې د ختکو لاس ته ورغلي او د ختکو او بنګښو ترمنځ یو غرچي د ګنداخیلو او لاچۍ ترمنځ موقعیت لري سرحدو ګرځیدلی شو چې تر اوسه پورې هم دغه سرحد په خپل حال پاتي دی.

ترهغه وروسته کله چې د ختکو قبیلې په شمیر کې زیاتوالی راغی په همداغه تناسب یې خپلو مقبوضه سیمو ته هم پراختیا ورکړه او اوس یې هغه پراخه سیمه په لاس کې ده چې په پیښور کې دیوسنزیو د سیمې او د کابل یا لنډۍ سیندله شمالي څنډو نه نیولې ترکالاباغ، عیسی خیلو، مروتو، بنو، وزیرو او دسندهـ د دریاب تر لویدیځو څنډو پورې غزیدلې ده.

دختکو د سیمې اوږد والی تقریباً سلو میلو او پلن والی یې پنځوس میله وته رسیږي خرنګه چې د مخه وویل شول ددغې سیمې ختیځ ته اباسین موقعیت لري، ولې د اباسین نه پورې غاړه هم ختك استوګنه لري او ترماړې پورې رسیدلي دي.

دختکو سیمه پر دوو برخو ویشله شوې ده چې یوه یې شمالي ختك او بله یې جنوبي ختك دی. دجنوبي ختکو په ملك یې دمالګې کانونه موجود دي. ددې سیمې څمکه میداني او شګلنه ده غرونه یې شته او آبادنه دې تورې، لاچي، کرك او شکر دره ددې سیمې مشهور کلي دي.

دشمالي ختکو سیمه هم غرنی ده چې له دې غرونو نه کومه استفاده نه شي کیداې. اکوړې، شیدو، نظام پور، امیر او امیر کلان ددې سیمې مشهور کلي دي(۱)

دختکو د سیمې په اورو برخو کې ځیني وړې وړې سمسورې دري هم لیدل کیږي او په ځینو برخو کې یې د ښوونو ځنګلي ونې شته. دختکو په علاقه کې دبها در

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کې - ۱۳۸۲ مخ

خیلو د مالګې کان ډیر مشهوردی چې ددغې مالګې دکان دعایداتوله درکه د یرې پیسې ترلاسه کوی.

هغه ختک چې دکوهاټ په شمالي ختیځ کې آباددی اودکابل ترسینده پورې استوګنه لری داکوره ختکو په نامه سره یادیږی. جنوب لخوا یې ختک دتیری او جنوب ختیځ ختک دساغری ختکو په نامه سره یادیږی. دنسبي اعتبارله مخې په دې ویش کې کوم مخالفت نشته ساغری ختک بولاق دی خو شمال ختیځ ختک هم بولاق بلل کیږی. دشمال ختیځ ختکو مهم مقام چې داکوری په نامه یادیږی دپیښور او نوښار نه ختیځ اوری ته دکابل سیند په جنوبي څنډه وکې موقعیت لری.

دختکو په لهجه کې دنوروپښتنو او قبیلو په نسبت د(ښ) او (ږ) استعمال د(خ اوګ) په پرتله زیات دی.

دختکو یوه قومي څانګه چه څه هم دا باسین په بله څوا په (مکود) نومی ښارګوټی کی ژوند کوی خو ددوی عمومي پوله ختیځې خواته اباسین دی لویدیځې خواته یې دپیښور قومونه خیبریان او بنګښ او سیږی او جنوب ته یې دبنو او دامان او اني میشته دی. دوی داسې دوه بیلې بیلې څانګې لری چې سره پوره توپیرلری. شمالي څانګه یې لس زره او جنوبي څانګه یې دولس زره کورنی ګڼل شوی دی.

دجنوبي ختکو ملک غرنی اوله دبرینوسپیروغرونو څخه جوړدی چې په زوررو اومخ په څوړ کلیو سره بیلیږی او دبارک او ساغرخیلونه په متشتت دول په کې میشته دی. (۱)

دختکو دسیمې اکثره ځمکې دبنجروالی له کبله دکرنی ور نه دی دکرنی ځمکې یې هم اکثره للمي دی چې کله کله یې دارمټ په ذریعه هم خړوبوی. دختکو دسیمې پیداوار غنم، باجری، چنې او جوار دی. او س په شمال ختیځ سیمو کې هغه ځمکې چې دڅاه ګانو په ذریعه اوبه کیږی په هغو کې تماکو هم کرل کیږی. په دلې او چشمې کې چې دپیښورد نوښار په تحصیل کې موقعیت لری ښه لیموګان پیدا

---

(۱) حیات افغانی - ۴۶۹ مخ.

کیږي. په ټټی نصرتی کی چی د کوهاټ تيری په تحصیل کی موقعیت لری په پریمانه اندازه انګور شته .

دختکو د سیمی معدنی پیداوار مالګه، پټ کری او د ډبرو سکاره دی. (۱)

ختک د خپلو نورو پښتنو ورونو په شان باغیرته، زړور، ننګیالی، تندمزاجه او میلمه پال دی . دختکو یو ښه خصوصیت دادی چی لا نجمنی مسألی د ننوا تو او یا جرګو له لاری فیصله کوی او د جرګی له لاری پریکړو ته په ډیره درنه سترګه ګوری. دختکو د قبیلی خلك په عمومی ډول سره ښایسته او غښتلی دی .

په اوسنی وخت کی د دوی شمیر د ۱۹٦۱ کال د احصائیی له مخی د(۳۷۸۳۰٤) تنو په شا او خوا کی ښودل شوی دی چی اکثریت د کوهاټ په ضلعه کی استوګنه لری (۲)

---

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کی - ۱۳۸۲ مخ .

(۲) پښتونستان - ۲۲۸ مخ

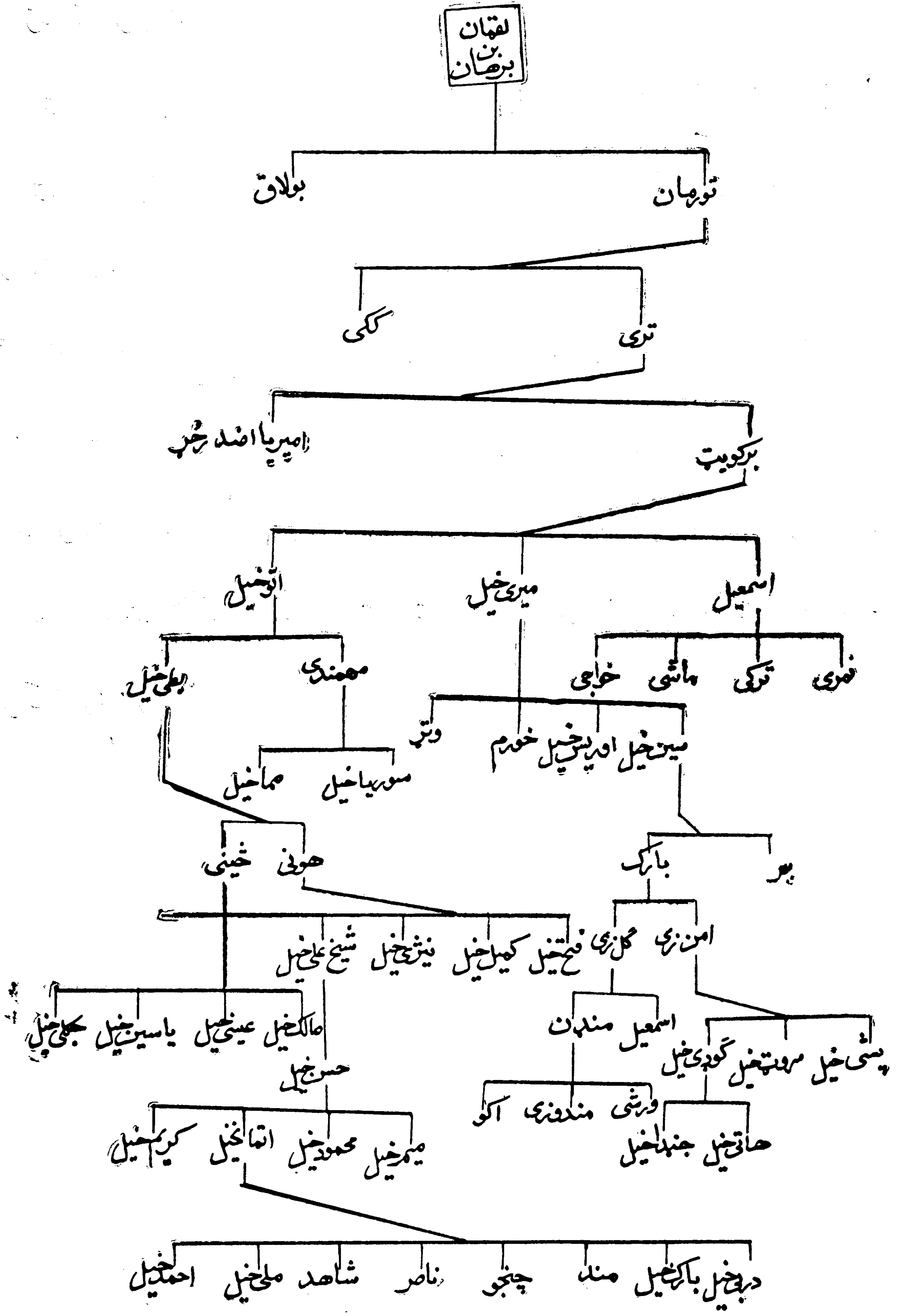

پښتانه د تاریخ په رڼا کې - ۱۳۶۰ مخ .

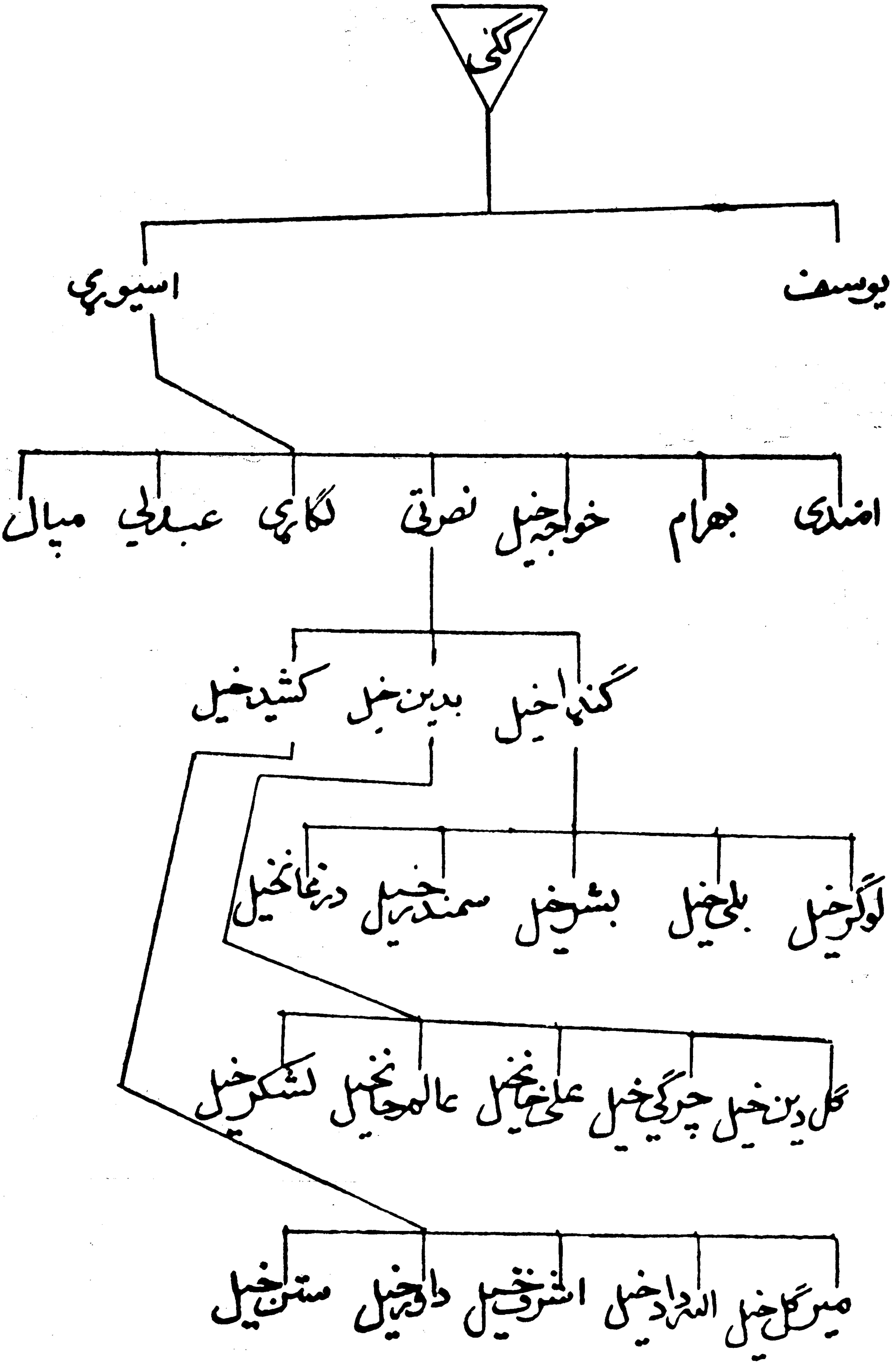

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې - ۱۳۶۱ مخ.

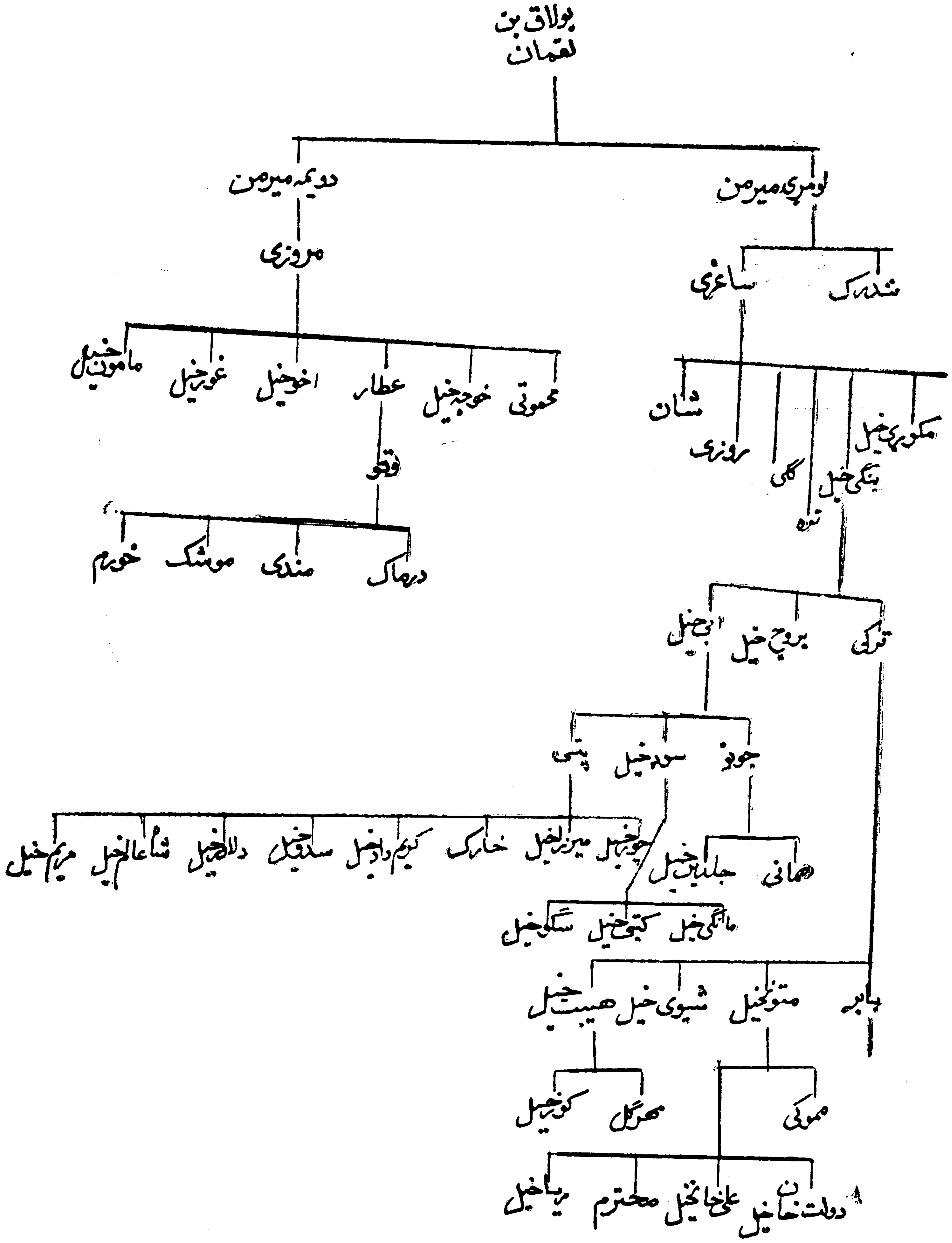

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی - ۱۳۶۱۰ مخ .

خدرزي

دوی غلجي پښتانه دي او اکثره خلك يې دمقر په سيمه کې دعلي خيلو غلجيو سره يو ځای پراته دي او دمقر په سيمه کې يوه اندازه ملکيت هم لري . کند هار ته نژدې په ده خواجه نومي ځای کې هم ددغې قبيلې تقريباً دوه سوه کورنۍ ميشته دي.(۱) ددوی خپل نسبب کله سيدانو او کله درانيو پوپلزيو ته منسوبوي، خو دوی په اصل کې غلجي پښتانه دي. دحيات افغاني دليکوال په قول په هغه وخت کې ددغې قبيلې شمير په ټول افغانستان کې (۲۰۰۰) دوه زره کوره ښودل شوی و(۲) دوی عموماً دکرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي .

خرځين

خرځين يوه کوچنۍ ټپه ده چې په شمالي وزيرستان کې ددو پودپيې خيل کلي ته نژدې دزانګيتي او وژګي په کلو کې استوګنه لري چې په زانګيتي کې يې شمېر (۶۰) کورنيو او په وژګي کې (۱۶) کورنيو ته رسيږي. ددوی يو کلی دمده خيلو دننګي اود پيپلي ترمنځ موقعيت لري چې خرځين نوميږي دقبيلوی اتحاد له مخې پخوا ددوړو سره متحد وو، خو ننن ورځ دمده خيلو وزيرو سره متحد دي .

دافسانوی روايتونو له مخې دوی دحضرت بلال (رض) داولادې څخه دي.(۳) ددوی شجره په لاندې ډول ده :

خرځين

تپرسم خيل | ليوني | لادو دخيل | ملياګي | سيره خيل | سنګر خيل

(۱) تواريخ خورشيد جهان-۲۲۲ مخ .

(۲) حيات افغاني -۲۸۳ مخ .

(۳) اصلاح ، اينجنس هاو قبايل ايالت پښتونستان- ۱۱۱ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خروټي

دغلجي په ټولنیز ګروپ کې دخروټو قبیله یوه مشهوره قبیله ده. ددوی اصلي ټاټوبی دپکتیکا سیمه ده چې اکثره دګومل په اولسوالۍ، دسروبي په علاقه دارۍ داورګون په اولسوالۍ او دسروضه په علاقه دارۍ اودغه راز دخاك جبار په علاقدارۍ کې استوګنه لري.

یوشمیر خروټي دغزني دولایت دمقر اوقره باغ په اولسوالیو کې هم شته. دغه راز په شکردره او پغمان کې هم استوګنه لري. دزابل دشاه جوی په اولسوالۍ او دهلمند ولایت دنادعلي اوګرمسیر په اولسوالیو کې هم یوشمیر خروټي استوګنه لري.

ددوی تسمیې وجه داسې ښودل شوې ده: یوه ورځ سهاك اوایزب دواړه په یوه لاره تیریدل وړاندې یې یو بار کړی خر ولید ایزب وویل چې خر دې زما وی اوسهاك وویل چې بار دې زما وی. کله چې خره ته ورنږدې شول نوویې لیدل چې دبار یوې خواته داوربشو دوډۍ (روټه) اوبلې خواته یې یوکوچنی ماشوم و سهاك دغه ماشوم خپل کورته راووست اود (خره) او (روټي) له کبله یې په هغه ماشوم باندې د(خروټه) نوم کیښود چې ددې راستعمال په وجه په خروټي مشهور شو. کله چې خروټي دبلوغ مرحلې ته ورسید واده یې وکړ چې درې زامن یې وزیږیدل .

ددغې قبیلې په لویدیځ، شمال لویدیځ، اوجنوب لویدیځ کې سلیمانخیل استوګنه لري اوشمال ته یې دزرمت سیمه موقعیت لري. همداراز ختیځ خواته دوزیرو قبیلې سره پوله لري:

په حیات افغاني کې لیکل شوي دي: خروټي په هغوغرونو کې اوسیږي چې دکتواز له مرخواته اودسلیمان دغره دغربو لو سیمو ته ترپرمل پورې پراته دي. دخروټو دملك یوه برخه دارګون سیمه ده چې په هغه کې پرملیان یافرملیان استوګنه لري. خروټي په ځینو هغوتنګو میدانو باندې هم قبضه لري چې په مینځ کې یې جګ اوسخت غرونه

موقعیت لری. دوی څلورلوی کلي لري چې ددغو کلیوله جملې نه سروضه او مري مقام لري.

خروټي غالباً دځمکو په کرنه بوخت دي. ددوی دکرني ورځمکې که څه هم دکتو وازنه ښې دي، خو په کال کې یوځل فصل کوي او په ژمي کې ددریو میاشتو لپاره لرواورولاندې پټې وي. دوی پرغـواوواوغـوایـانـو بساندې یوې کوي له دې کبله چې ددوی سیمه غرني ده دپسونو په تناسب وزې ډیرې ساتي. ددوی ډیراو- ښان هم ساتي چې په اوارواومیدانی برخو کې یې څروي. ددوی اکثره دو دو نه مهیالي سلیمانخیلوته ورته دي، خرپوونده خروټي دنوروپوونده وو په شان دي او- په ژمه کې یې توپیرموجوددی. دوی دوزیرو، ځدرانو اوپرملیانوسره ډیره کلکه دښمني لري. دوزیرواوخروټو د قبیلوترمنځ د دښمني اصلي علت دبرمل غردی. په دغه غره باندې تل دخروټواووزیروترمنځ وینې توییـږي. ددې شخړې اساس دابدالي احمدشاه دواکمنې په وخت کې رامینځ ته شوی ل کیږي چې په هغه وخت کې دوزیرودقبیلې ملك قمبرنومیده چې دتوجـیاخیلوله ښاخ نه واودخروټوملك شمس الدین وخروټوویـل چې برمل دهغوی دي اووزیـرودغه ادعاردوله او هغه یې خپل گانه کله چې دغه دښمني دسولي لـه لارې فیصله نه شوه نو په پښتوژ به کې یوه منظومه جوړه شوه چې ددغوحالاتودروښانولودپاره دلته راوړل کیږي:

برملـې پیغـلـه نجـل څـنیـه پریشیـه

شمس الدین وایي زماده قمر وایې زماپه غیز کې ایشیه

له دغه بیت نه مقصد دادی چې برملـې پیغلې خپلې زلفې جوړې کړې دي شمس الدین یعني د خروټوملك وایي چې زماده اود وزیروملك قمروا یې چې په غیزکې مې پرته ده یعني زماپه واك کې ده.

په پای کې ددغه شخړې په سبب دخروټواووزیروترمنځ جگړه را مینځ ته شوه. خروټي هم دبرملیواوځدرانوسره دگاوند یتوب په سبب سخته دښمني لري. هغه خروټي چې په دایمې دول ژوند کوي د ملك دسورروالي له کبله لږ کار کوي.

دوی دمنی دپای، ته رسیدو نه وړاندی دسون دموادو ذخیره برابروی او په ژمی کی دوی بی کاره وی هغه خروتی چی غریب دی او د یخنی څخه لور میاشتی نه شی زغملای نو هغوی تودو ملکونو ته لیږد کوی او له ځانه سره غوایان او اوښان هم بیایی . دوی دګومل ناوی جنوبی برخی ته ځی او په پسرلی کی بیرته خپل ملك ته راستنیږی : ددوی رواجونه کټ مټ دناصرو په شان دی.(۱)

خروتی اکثر د مالداری او کرنی په چارو بوخت دی، خو په سوداګری کی هم لوی لاس لری. ددوی زیات شمیر په هندوستان کی تجارت کوی. یو شمیر خروتی کابل ولایت په پغمان، خاك جبار، دلغمان په مرکز او د قرغیو په اولسوالی او یو شمیر هم د پروان په ولایت کی اسنوګنه لری. همدا راز یو زیات شمیر خروتی کوچیان هم شته. دکندز په ولایت کی هم زیات شمیر خروتی استوګنه لری.

په ټول افغانستان کی ددوی شمیر (۷۷۰۶۲) تنه ښودل شوی دی خو په دغه شمیر کی دخاك جبار دعلاقه داری تقریباً سل یو نیم سل کورنی نه دی حساب شوی :

دخروتو د نسب شجره

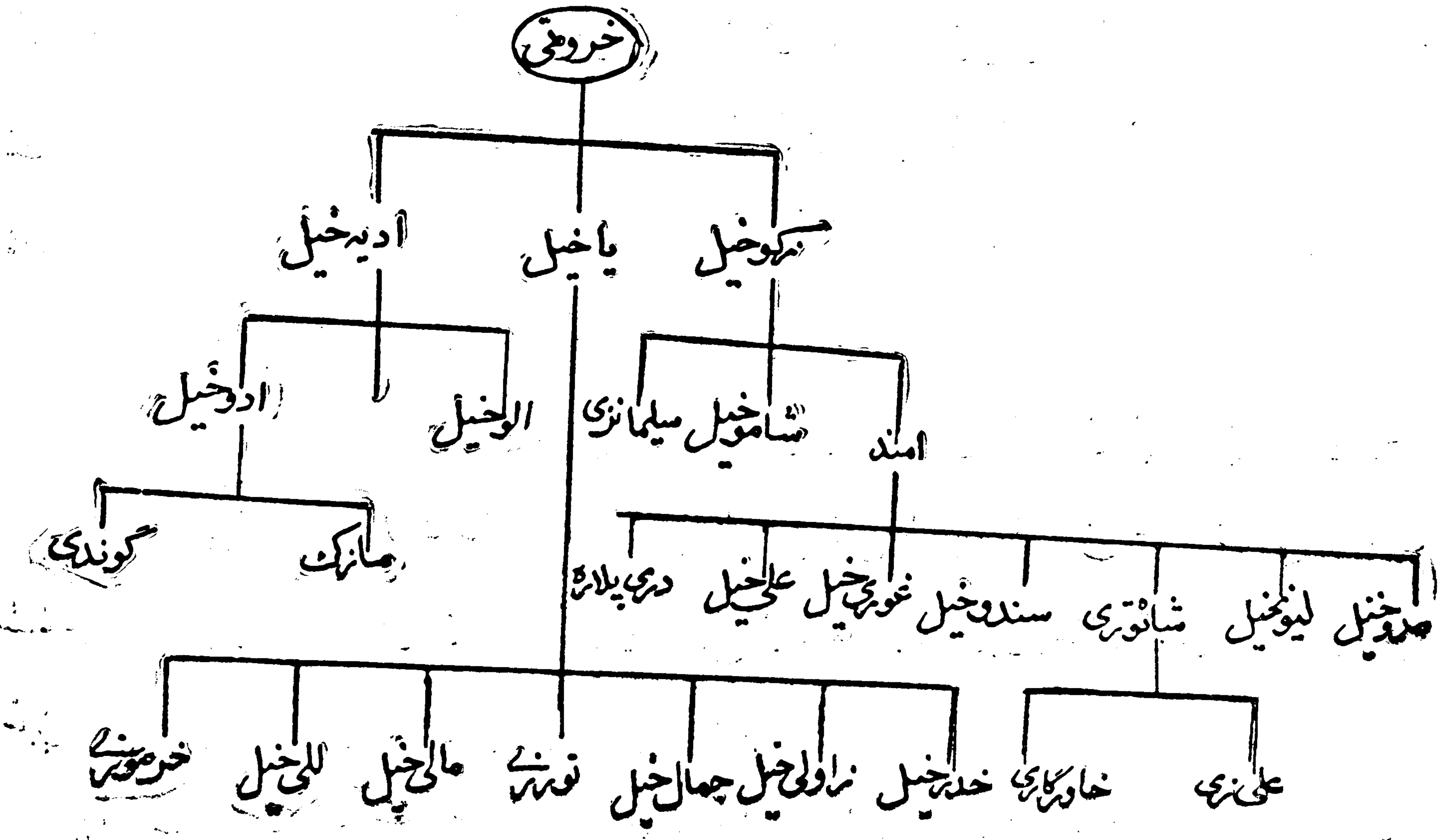

(۱) تواریخ خورشید جهان - ۲۲۱ مخ .

خلیل

که چیری دنسب شجره وگورونوخرگنده به شي چي خلیل دسړبن په تولنیز گروپ کی شامل او دغوریاخیلو پښتنو څخه دی . دوی په خلیلو مومندو سره هم شهرت لری چی دپښتنو لویدیځی او شمالي خواته میشته دی . ددوی سیمه شل میله اوږدوالي اولس میله پلن والي لري چي بړتهکال ، کوز تهکال ، سپینه وری اولنډی ددوی مشهور کلي دی چي دباړی په ښی غاړه آباددی. (۱)

ددغی قبیلي څو کوره دمومندو دقبیلي سره اوهمدارازیوشمیریی دبرو درانیو له څونورو کورونوسره یوځای په کندهار کی استوگنه لری .

ددوی اکثره څمکی دباړی دسین په اوبوخړو بیږی (۲) په کندهار کی دوی دبرودرانیوپه نامه سره مشهوردی اودوی هلته ځانته یوه جلا محله لری . دخلیلو دقبیلي خلک خپل مشرته ارباب وایی :

تاریخ حیات افغاني تقریباً څه دپاسه ۱۲۰ کاله پخوا ددوی شمیر (۶۰۰۰) کورني اودوسله والومیړوشمیر یو(۱۲) زره تنه ښودلی دی . (۳)

خوگیاڼي

ددغی قبیلي دشجری څخه څرگندیږی چی دکرلاڼي پښتنو په تولنیز گروپ کی شامل دی او دننگرهارولایت دخوگیاڼیو په اولسوالی او دماماخیلو ، چپرهار ، پچیراو اگام په علاقداریو کی استوگنه لری اودننگرهارولایت دمشهورو اوغوره قبیلو له جملي څخه شمیرل کیږی :

ختیځ ته یې شینواری ، لویدیځ ته یې د حصارك غلجیان ، جنوب ته یې د کورمی ایجنسی اودپورند دکرښی سره گډه پوله لری اوشمال ته یې دننگرهار دسره رودا ولسوالي پرته ده (٤)

---

(۱) پښتانه لومړی توك ،کابل : ۱۳۴۹، ۱۱۸ مخ.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ۱۳۲۵ مخ .

(۳) حیات افغانی - ۳۵۰ مخ .

(٤) معلومات مختصردرباره اقوام قبایل ولایات سرحدی کشور- ۳۹ مخ .

دخوګیانیومشهورخیلونه‌دادی : وزیر، خربون، شیرزاد، پربه، خدرخیل، بارك، درمان، بوبوخیل، لقمان خیل، شادی‌خیل، ابراهیم‌خیل، ګلی‌خیل، ملی خیل، میرګټ خیل، شمن‌خیل، پیرالی خیل، یحی خیل اوعلی خیل :

دوی دننګرهاردسیمی په لویدیځ اودسپین غره په‌شمال‌لویدیځ کی میشته دی چی په دوی کی دشیرزاداولادی شمیرزیات دی (۱)

دهنددمغولی واکمن دشاه جهان د تخت کښیناستلو په لومړی کال دشادی خیلو اودبارك داولادی لقمان تر مینځ دیوی کوچنی مسئلی په‌سرلویی شخړی رامنځ ته شوی . دلقمان ښاخ دخدرخیلو په‌مرسته‌شادی خیل وتړکول. تر هغه وروسته شادی خیلودغلجیوقبیلی ته‌پناه یوړه اوله هغوی څخه‌یی مرسته وغوښتله غلجیوددوی مرستی‌ته ملاوتړله اودکابل د صوبه دارسیدخان په ملګرتیایی دمخالفینوسره سختی جګړی وکړی چی په د غوجګړوکی‌دبارك له اولا دی نه تر(۹) زره تنه کسانوپوری ووژل‌شول . په‌پای‌کی‌شیرزاداوخدرخیل مطیع اوشخړی اوفساد ونه له مینځه ولاړل:

خوګیانی جنګیالی خلك دی. دحیات افغانی مؤلف ددوی شمیر پنځه زره کورنی ښودلی دی :

ددغی قبیلی څینی ښاخونه په خوست کی هم استو ګنه‌لری. داسی‌ویل‌کیږی چی په پیل کی ټول خوګیانی‌په خوست کی‌اوسیدل، خود مغولی‌واکمن‌نورالدین جهانګیر دسلطنت په وخت کی دزرمت‌دسیمی څینوغلجیوقبایلوپردوی یرغل وکړ اودوی یی له خپلی سیمی نه‌بی دخله‌کړل اوویی شړل. دشاه جهان دواکمنی په وخت کی په دوی‌کی‌کورنی شخړی اوفسادونه رامینځ ته‌شول چی‌په پای‌کی د یر شول (۲) ددوی سیمه شنه اوحاصلخیره ده اوزیا ت انار، انځر، انګور اوتوتان پکی پیداکیږی. اکثره خلك یی دکرنی په چا رو بوخت دی خوځینی یی مالداری

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ۱۳۸۸ - ۱۳۸۹ مخونه .

(۲) حیات افغانی- ۲۳۸ مخ .

هم کوی. دروی په سیمه کی ددریومیاشتوله پاره واوری هم اوري .

پته دې پاتې نه وي چې یوشمیرخوګیاڼي دهیواد په نوروولایتونو کی هم استوګنه لري . چې د ۱۹۶۰ ع کال دمرکزي احصائیې دسرشمیرنی لـه مخې ددوی ټول شمیر(۱۲۷۷۰۱) تنو ته رسیږي چې ددې جملې نـه یې ۵۵۷۲۶ تنه خربون، ۳۷۴۴۶ تنه وزیر او ۳۴۵۳۹ تنه شیرزاد دي(۱)

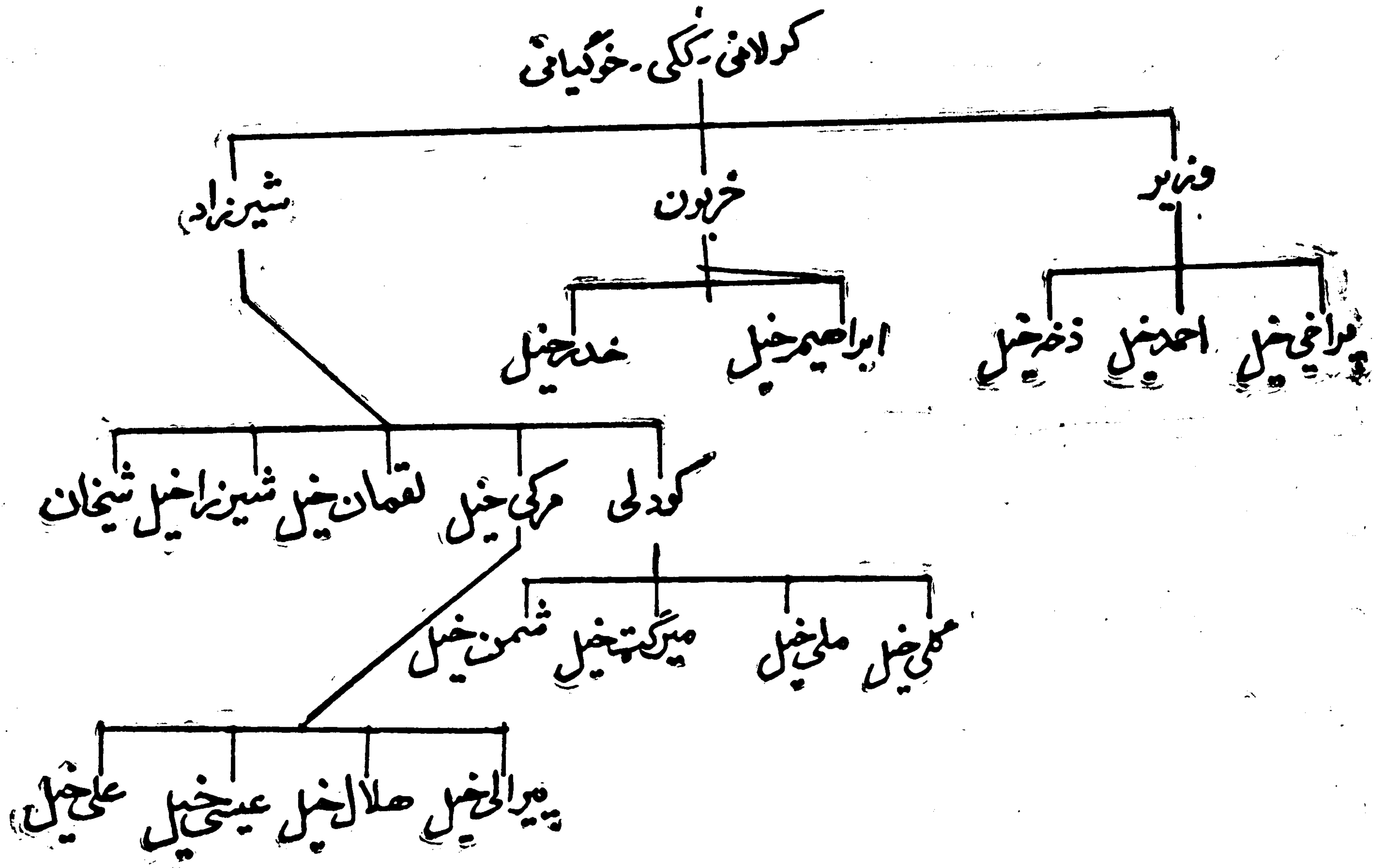

(۱) معلومات مختصردر باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ـ ۳۹ مخ .

خوندي

دوی غرغښتي پښتانه دي. دغه قبيله دداوی دقبیلې يوه څانگه شمېرل کېږي خونديوته سيدان هم ويل کېږي. داسې روايت موجوددی چې داوی ابن دا نی، چې دغرغښت لمسي وديوی سيدی کوندی سره چې د خجند نه ملتا ن ته دخپلې خوردليدلوله پاره روانه وه نکاح وتړله او هغې له خپل لومړی سيد میره نه يوزوی درلودچې سيد حسين نومېده. نومو ړی څاورزامن درلودل بلیل، سکندر، موسی اوعلی. دسيد حسين اولاده له دی کبله چې دی دخجندود خجندي په ځای پښتنوپخپلې ورځني محاوره کې په خوندي واړاوه. دوی تر يوی مودې پورې دغرغښتيانو سره په گټه اوتاوان کې شريك وو. خواوس دوی بېبېخې بیل دي اودکندهاراودهغه په شااوخوا کې استوگنه لري. او شمېريې ډير لږدی (۱)

خويشکی (خیشکی)

دوی هم دسړ بن دتو لنيز گروپ يوه عمده قبيله بلله کېږی چې دځمند اولاده ده دځمند قبيله په لومړی سر کې دکندهار په شااوخوا ارغستا ن ته نږدې ميشته وه اوه (۸۰۰–۹۰۰) هـ کلونو تر منځ دپښين سيمه چې پښنگ هم بلله کېږی ددغې قبيلې په لاس کې وه اوددترين قبیلې دغه ځای دزوروپه ذريعه له دوی نه تر لاسه کړ. خويشکي هم چې دلته اوسيدل له دغه ځايه بې دخله شول اوپه مهاجرت يې لاس پورې کړ. دخويشکود قبيلې ځينې خلك له پښين نه ملتان ته لاړل اوهغه ځای يې داستوگنې له پاره غوره کړ ځينې یې غزنی اودهغې لاری نه کابل ته راغلل او بیاله هغه ځايه دغوربند دری ته لاړل اوپه هغه ځای کې ميشته شول چې تراوسه پورې هم يوزيات شمير خويشکي دپروان ولايت دغوربند په اولسوالی کې ميشته دی. په هغه وخت کې چې مغولي واکمن ظهيرالدين محمد بابر کابل ونيوه اوڅه موده وروسته يې په هند

(۱) حيات افغانی ۶۲۴ مخ.

باندی باندی دیرغل تکل وکړ (۱) دخـو یشکو قبیله چی پـه غور بندکی ورتـه اوسیدل گران سکاره شول دخپل یو پیر په لارښوونه دهندوستان خواته روان شول. دافسانوی روایتونوله مخی ددوی پیر دوی ته داوسپنی یـو میخ ورکـړ اوووته یی وو یل په هغه محمکه کی چی دغه میخ ننوزی هغه به ستاسو ملك اووطن وی .

همداوجه وه چی اکثره خویشکی (خیشکی) او زمند په خانه کوچ دول له کابل نـه دپیښورله لاری هندوستان ته روان شول. پـه دغـه وخت کی سلیم خان زمند ددغی قبیلی سردار اومشر و. دوی په هغه ځان کـی میشته شول چی نـن ورځ قصوری ښار پروت او د لاهور دښارختیځ ته موقعیت لوی دوی دستلج دسیندپه د واړوغاړو باد دی. له همدی امله نن ورځ دوی ته «اقاغنه قصوریه» وایـی (۲) لـکه څنګه چـی دمخه موو یل ددوی یوشمیر دظهیرالدین محمد بابر سره پرهند بانـدی دیرغل تـکل وکړ دبابر په پوځ کی دیرپښتانه هم شامل وونوهمدا ووچـی خیشکـو دسردار سلیم خان زمند په مشری دبابر په مرسته دپانی پت په جګړه کی دابراهیم لودی سره وجنګیدل اوددوی اووه سوه تـنه ووژل شول.

له همدی کبله بابر شاه اودهغه زوی همایون په دوی باندی ډیره مهربانی کوله :
هغه وخت چی خو یشکی اوزمند په قصوری کی میشته شول نود سپره په نوم یو تن بلوڅ به دخپل قوم له یوی دلی سره ددوی سیمی ته راته اوددوی نه به یی لوټ وتالا کوله .
د دغی لو ټماری دمخنیوی له پاره ددوی ځینی ځانـګی لـکه بټک زی، حسن زی شهابن زی، سلماك ، اوکزلانی دقصوری لویدیځ خواته میشته شول چی د وی ته به یی دبریـا پورتنی کلی استوګن ویل اوځرنګه چی (سپره) بـه له دغی لاری څخه پرغلونه کول چی نودغه لاره یی بنده کړه اوبیـا هغه ددغی لاری څخه لوټ نه شو کولای .

(۱) حیات افغانی ۳۵۲ - ۳۵٤ - مخونه .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کی - ۱۳۲۵ - ۱۳۲٦ مخونه.

ددوی ځینی څانګی لکه عزیز زی، جنوزی، براهم زی اونورد قصوری لاهور خاته ته میشته دی اوپاتی زمند ود شمال خوا ته استوګنه غوره کړه.

ترڅه مودی وروسته دابراهیم زی اوجنوزی ښاخونو ترمنځ پولړشخړی رامینځ ته شوی چی په نتیجه کی ددوی یوشمیرله دغه ځایه وخوځیدل او دخورجه په سیمه کی میشته شول.

په همدی توګه اکثره سلماك چی دا مچوزیو اوحسن زیود ښا خونو سره یی د مقابلی توان نه درلود دتاند ه سیمی ته لاړل اویو شمیر یی هم په قصوری کی پاتی شول. همدارازدبتلك زیو یوشمیرهم دکورنیوشخړوپه سبب په هیرووال کی میشته دی.

دپښتنومشهور صوفی شاعرارزانی چی دبایزید انصاری(پیرروښان) همعصره ردخویشکو دعزیز زی له څانګی نه و.

په اوسنی وخت کی دخویشکود استوګنی ځایونه په لاندی ډول دی:

۱ ـ دافغانستان د پروان ولایت دغوربند په اولسوالی کی.

۲ ـ په کندهاراو پشین کی:

۳ ـ د پیښورپه اشنغرکی هم ددوی یوکلی شته چی هغه دشجاعت خان شموزی په ذریعه آباد شوی دی.

٤ـ دپیښور دښار په تحصیل دنو شهره کلان په قطب کی دلندی سیندپه غاړه په (خویشکی) نومی کلی کی آباد دی.

٥ـ دکابل سیندشمال ته دمومندوپه غرنی سیمه کی هم یوشمیرخویشکی میشته دی.

٦ـ دخیبردتاریخی دری ترمینځ هم یوشمیر خویشکی استوګنه لری.

٧ـ دلاهورپه قصوری کی هم پښتانه خویشکی اوسیږی چی د هغه ځای خلك یی د (قصورپه پټان) په نامه سره یادوی.

دغوربند خیشکی دنوموړی ولسوالی په لاندنیو دروکی استوګنه لری.

دتیخان په دره کی، دیخدری په دره کی اودسیدانو په دره کی چی د غور بند

دخیشکو شمیر ود (۲۵۰۰۰) تنو په شا او خوا کی بنودل شوی دی.

په غور بند کی ددوی دځینو مشهورو خیلونو نومونه دادی :

شاهی خیل، ملی خیل، علم خیل، چی علم خیل په لاندی ورو خیلونو ویشل شوی دی :
یار خیل، سلیمان خیل، خلیل خیل او یاروم خیل (۱)

خیسور

ددغه قبیلی خلک ځانونه دپر انگی ابن اودی اولاده بولی حال دا چی پرانگی داودی لمسی دی. خود اودی دقبیلی نور ښاخونه له دوی سره دگدوالی نه انکار کوی او دوی دبل نسب څخه بولی داودی داولادی دنسب شجره چی دد یـروژو روڅیړنواو تحقیقاتو په نتیجه کی تر لاسه شوه دهغی شجری په هیڅ ځای کی داودیا نو سره دخیسورد قوم یووالی (گدوالی) تر ستر گو نه شو.

که څه ددغه قوم دوگړو شمیر ډیر لـږدی، خو دخپلی استوگنی ځای ته یې دیوی سیمی بڼه ورکړی ده. ددوی ملک دسند ه ددریاب په لو یدیځه غاړه موقعیت لری.

دخیسور دسیمی قطب ته دعیسی خیلو سیمه، لویدیـځ تـه یې یو کوچنی غـر موقعیت لری چی پښتیاله یاپلیاښه نومیږی چی مروت پکی استو گنه لری (۲)

دخیسور دقبیلی اکثره خلک پوونده نیت، غنم رنگی او دنگ دی. دحیات افغانی دمؤلف په قول ددوی شیمر له دری سوه کورونو نه زیات دی، خو دخیسورو سره متفـرق خلـک هـم اوسیږی. ددی پـه سیمه کی دخرماونی ډیری دی :
خیسوردعمر خیلو په نامه سره هم شهرت لری. (۳)

داوی

که څیری دنسب شجره و گوړونو هرگنده به شی چی داوی غور غښتی (غر غښتی) پښتانه دی چی دکاکړو دقبیلی پوری مر بوط او هغوی سره گـدشمیرل کیـږی.

---

(۱) دغور بند دخیشکو په باب می دراډیو افغانستان د یوه تن غړی محترم محمد الدین خیشکی څخه معلومات تر لاسه کړل (لیکوال)

(۲) تواریخ خورشید جهان ۲۲۹ مخ

(۳) حیات افغانی ۲۹۹ مخ

ددوی شمیرلزاو اکثریت یې دپښین پـه اچـیزم کې پراته دی، خوځینې یې په ژوب، کندهار او دپښین په کربلاءو میځای کې هم میشته دی .

دداوی قبیله په دریو څانګو ویشله‌شوی ده چی دهمړ، دمړ او خوندی‌په نامه یادیږی خود حیات افغانی مؤرخ‌لیکی چی: دداوی دقبیلی دریم ښاخ چی خوندی نومیږی‌دمخزن افغانی په‌روایت دداوی‌لـه‌اصلی نسب‌څخه‌نه‌دی‌بلکی‌هغه‌په‌دی دول ورسره یـوځای‌شوی‌دی چی‌ددانی‌زوی‌داوی دخپل‌پلاردژوندپه‌وخت‌کی‌د آسونو د تجارت‌په‌منظور په‌سفر تللی‌و. په دغه‌سفرکی یوه ښکلی‌ښځه‌چی‌دسیدحسن په‌نامه یوزوی‌ورسره وی‌ـو ځای‌شوه. داوی‌لـه‌هغی ښځی نـه‌دهغی داصلی تـاتـوبی‌اووطن پوښتنه وکره‌هغی‌ځواب وکړچی له خجنده راغلی ده او داهلـک دسید زوی دی . په هغه ملك کی باندی‌کاختی (قحطی) راغلی ده‌اوزه غوارم‌چی د خپلی مشری خورسره‌ملتان ته لاره شم داوی هغوی ملتان ته ورسول اونوموړی ښځی په‌ملتان کی دخپلی خورپه‌سلا اومشوره‌د داوی‌سره نکاح وکړه . داوی دنوموړی‌ښځی نـه خلوزامن د درلودل اوځرنـګه چی حسن خجندی ورسره ونوپښتنوپـه خپلو ورځینوخبرواتروکی د اختصارله‌کبله‌دی‌په خوندی سره مشهور کړ. (۱)

د داوی ابن دانی د نسب شجره

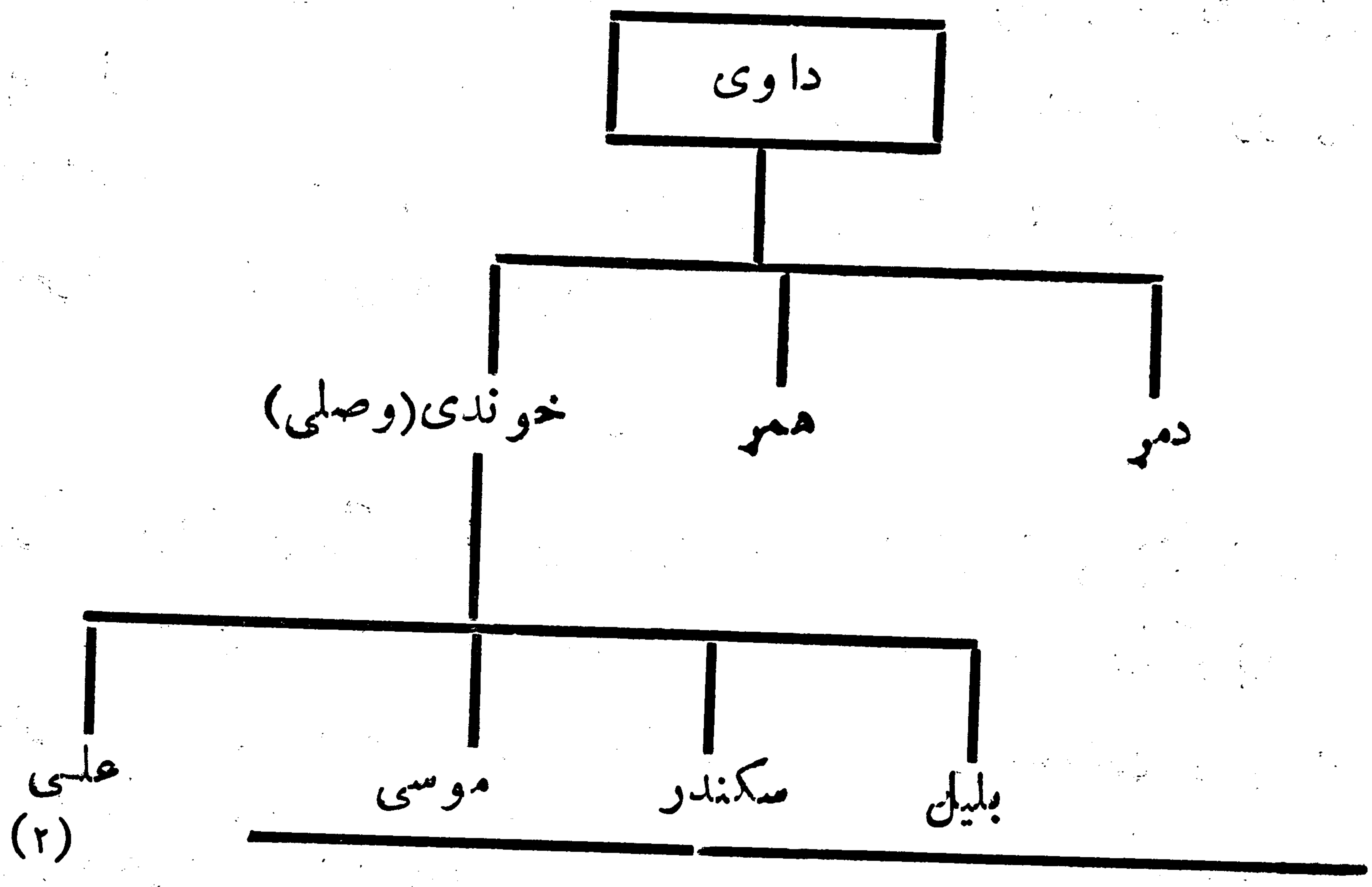

(۱) حیات افغانی - ۲۴۲ مخ .

(۲) حیات افغانی - ۴۵۸ مخ .

داود زی

دوی هم سړبني پښتانه دي او د غوریا خیلو پښتنو په جمله کې شمیرل کیږي.
داود زي د پیښور ضلعې په میدان او د کابل سیند په سهیلي برخه کې میشته دي. شمال ته یې مهمنزي او جنوب لوري ته یې خلیل پراته دي. د غوریا خیلو د مهاجرت په لړ کې د دوی کردار واضح نه دی ویل کیږي چه دوی د خان گجو مرسته حاصله کړې وه او هغه په برکت د سمې په علاقه کې د کلپاڼي په غاړه استوگن شوي دي، خو په پای کې دوی د پیښور په قطبي علاقه کې د کابل سیند د ښاخونو په منځ کې آباد شول چې د دوی دغه سیمه ډیره زرخیزه ده(۱)

تاریخ حیات افغاني لیکي: «داسې روایت موجود دی چې د مندلو مړني زوی داود دوی میرنی درلودلې چې د لومړې میرمنې له یې حسین او له دویمې میرمنې نه یې د نیکو او بابو په نامه زامن لرل. کله چې منډله نړۍ نه سترگې پټې کړې نو د هغه میراث د حسین لاس ته ورغی له همدې کبله نیکو او بابو د خپل وږور حسین د وژلو نیت وکړ او د شپې له خوا د هغه د خوب ځای ته ورغلل او د حسین په بستره باندې یې د توري څرگوزارونه وکړل خو څرنگه چې حسین د هغوی د غداری او خیانت نه خبر شوی و په هغه شپه په بل کوم ځای کې ویده شوی و، له همدې کبله ده ته کومه صدمه ونه رسیدله سبا سهار چې دواړو سخت زړوورو ښو حسین ژوندی ولید، نو د ویرې او شرم له کبله یې وطن پریښود. په پای کې د نیکو اولاده په هندوستان کې ځای په ځای شوه او د بابو د اولادې څو کورونه د تیراه په شا او خوا کې په خواره واره ډول ژوند کوي او د حسین اولاده په هغه سیمه کې ځای په ځای پاتې شوه چې همدا اوس پرې استوگنه لري. (۲) پته دې پاتې نه وي چې یوشمیر داودزي د ننگرهار د ولایت د چپرهار د علاقه داری د داود زیو په کلي او همدا راز یوشمیر یې د پروان ولایت د قره باغ په اولسوالي کې هم استوگنه لري.

---

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې - ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ مخونه.
(۲) حیات افغاني - ۳۴۹ - ۳۵۰ مخونه.

درانی (درانیان)

درانیان اصلاً سړبنی پښتانه دی. دغه قبیله پخوا دابد الیانو په نامه یادیده. ویل کیږی چی احمدشاه دشمکنیو دنامتوپیردخوب په نتیجه کی(۱) ددرانی نوم په۱۷٤۷ع کال غوره کړ خو د دغه پورتنی روایت او حیات افغانی ترمینځ دیر توپیر شته. په حیات افغانی کی راغلی دی: کله چی ابدالی احمد شاه د افغانستا ن په تخت کښینا ست په دغه وخت کی صابر شاه مجذوب چی یوفقیرسړی واو احمدشاه بابا ورته دیر اخلاص درلودده ته وویل چی باید دی د (دردوران) لقب غوره کړی چی دزمانی گوهرمفهوم لری. خوده په قبیلوی لحاظ د(دردران) لقب غوره کړ چی (دگوهرونو گوهر) معنی لری چی له دغه راهیسی ابدالیان په درانیانو سره یادیږی(۲) درانیان په لاندی ښاخونو سره ویشل شوی دی :

۱ - زیرك   ۲ - پنج پای

دزیرك څانګی دادی: اڅکزی، بارك زی، پوپل زی، الکوزی محمدزی او سدوزی

۲ - دپنج پای څانګی هم په دی ډول دی:

پنج پای

نورزی - اسحاق زی - الیزی - ماکو - خوګیانی یاخاکوانی

---

(۱) دکابل سلطنت بیان - ۸۵ مخ .

(۲) حیات افغانی - ۲۲۰ مخ .

ددرانيو سيمه

دکندهارشااوخوا ملك اواراوپه‌طبيعي لحاظ ښايسته اوزرغون دی چي‌هم د سيند په ويالواوهم په‌کاريزونوسره خړوبيږی اودکرني لپاره يې ښه ډيره خواری ايستله‌کيږی په نتيجه‌کي يې غله ښه پريمانه ده‌اوپه باغونوکي يې ښه سابه اوغلې ميوی کيږی.

ددرانيانو ختيځ‌لوری ته پروت ملك آباداودترنك دتولی دری څخه ښه حاصل کوی. ددرا نيودملك د سهيلی ختيځی برخي خصوصيت د خواجه‌عمران دغرولړی ده چي دری مياشتي پری واوری‌پاتي کيږی چي ددغه ځای اوسيدونکي پوونده اواڅکزی درانی دی .

دخواجه عمران دسلسلي په سهيلی برخه‌کي دمرغي په مقابل‌کي دتوبي پراخ ملك موقعيت لری چي لويديځ يې په اڅکزيوپوری اړه لری په داسي حال‌کي چي ختيځه‌برخه‌يې‌چي‌ترژوب پوری غزيږی‌په کاکړو پوری متعلقه ده . دمرغي قطب ته ارغستان پروت دی چي دلوړوغروپه مينځ‌کي يوه ښايسته دره ده چي د غرنيوبوتونه ډکه ده‌چي‌يوه اندازه ځمکه‌يې کرله کيږی اويوشمير کلاگانی په‌کي موقعيت لری چي دبارکزيوپه‌خانانوپوری‌اړه لری، خود اوسيدونکوډير زيات شميريي شپانه دی:

ددرانيوملك وحشي‌ځناورليوان، کوزان، گيدړان، سورلنډيان، هوسي اوډ ښکرورورغرځود ير انواع لری. په غرونوکي يې يېزان ، پړانگانـوته ورته ځناوراودهلمند په‌گرمسير کي ځنگلي‌سرکوزی اوگوره خرمينډل کيږی. وحشي مرغان يې شاهين، باښي اودښکارځيني لوی مرغان‌دی. په پسرلي کي وحشي قازان، وحشي‌هيلي، لگ لگ، زانبي، کونگيان، کارغان، شاروگانی، کوتری، ميسي، مرزان اوداسي نورهم‌په‌کي شته. اهلي شوی حيوانات يې اوښان سنداگان، آسان، کچری‌خره، پسونه، وزی، سپيان اوپيشوگاني‌دی .

Ketabton.com: The Digital Library

د درانیانو شمیر :

ویل کیږي دهغوتولو کسانوشمیرچې ددرانیوپه شاوخواکې اوسیږي اټکله
ته دی، خو بنایي داشمیر دلسو لکو تنوپه شاوخواکې وي. داسې روایت موجود دی
چې ایراني نادرشاه ددوی سرشمیرنه هغه وخت وکړه چې په دوی باندې يې حکمه و پشله
او هغه وخت دوی (۶۰) شپیته زره کورني حساب شوي دي. که چیري دغه سرشمیرنه
واقعي وي دغه شمیر دیرلږمعلومیږي اوبنایي دیرخلك په تیره بیا شپانه او درمو ځښتنان
په دغه سرشمیرنه کې نه وي راغلي ځکه چې دغه سرشمیرنه دځمکو دویش له پاره ترسره
شوې وه اومقصد يې داوچې دځمکو الوشمیرمعلوم او بیا ځمکه وربانديې و ویشي :

د ود او دستور :

د درانیو قبیلې دهرښاخ په سرکې یو مشر موجود دی چې دغه مشر عموماً دخلکو
له خواټاکل کیږي کله کله ددغې مشري موقف په یوه کورنۍ کې موروثي پاتې
کیږي، خو کله کله په دغه برخه کې تغیرهم راتللای شي.

ددې قبیلې اکثره نارینه عموماً په حجرو، مهمانخانو او یا په جوماتونو کې سره
راټولیږي اودخپل کرنې اومالدارۍ په باب خبرې اترې کوي.

درانیان دیر میلمه پالونکي خلك دي. دوی ښکلي څیرې، جګې ونې او سره
بخون رنګونه لري. ددوی مخونه ګرداوتندی يې پراخه دی.

درمان یا عبدالرحمن

دشجرې مطابق دوی کرلاني پښتانه اودخوګیا نیویوښاخ شمیرل کیږي
په دې دول چې :

۱ـ حاجي خان خیل ۲ـ سودی خیل ۳ـ اصلي احمد خیل ۴ـ مدی خیل
۵ـ کوندی ۶ـ منګس. دغو شپږو څانګوته ممورې هم ویل کیږي اومتون هم ورته
وايي. دوزی خیل هم په متونو ورګډیږي(۱) متون په اصل کې دخوست د یوې

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکې ـ ۱۳۸۹ مخ.

سیمی نوم دی چې ددغه ځای اوسیدونکوته متون یامتونی وایی. دحیات افغانی مؤلف په هغه وخت کې ددوی شمیر (۱۰۰۰۰) تنه ښودلی دی. دوی په خوست کې استوګنه لری اودکر کیلې په کاروونو بوخت دی (۱)

دری کوتی

دری کوتی چې دپکتیاولایت دخوست په لویه اولسوالی کې استوګنه لری په سلیمانخیلو ورګډیږی اوغلجی پښتانه دی. دسلیمان خیل دوهم ورور چې علی نومید اولاده یې علی خیل نومیږی چې دعلی خیلو دمند وزی دښاخ یوه څانګه اسماعیل زی دی چې دوی کوچنی څانګې یې بیداخیل اوچندن خیل دی چې د دری کوتی په نامه سره یادیږی او دحیات افغانی دمولف په قول ددوی څلورسوه کورنی په خوست کې استوګنه لری (۲)

دفتانی (دوتانی)

که چیری د دوی د نسب شجره وګورو څرګنده به شی چې دوی د متوزیو دتولنیز ګروپ د لودی په ښاخ کې شامل دی چې دوزیرستان په جنوب لویدیځ کې دګومل دسیند پرغاړه استوګنه لری. دوی ډیر زړورخلك دی. دوی په قبایلی اتحاد کې د سلیمان خیلواونوروغلجیوسره متفق دی. ددغی قبیلی زیات شمیر د کوچیانو په توګه هم ژوند کوی. (۳)

حیات افغانی ددفتانیو په باب داسی لیکی:

لکه چې دنسب دشجری نه څرګندیږی ابرا هیم چې په لودی سره شهرت لری دری زامن درلودل یعنی سیانی، نیازی اودوتانی. ددوتانیو ځینی خلك

---

(۱) حیات افغانی - ۵۰۲ مخ.

(۲) حیات افغانی ۴۱۰ مخ.

(۳) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۱۱۸ مخ

پووندہ اوځینې یې هم دسوداګرۍ په چاروبوخت دي اودوی په دې برخه کې دیرزیات زیارګالونکي دي همداسبب دي چې دوی د نوروپووندہ ترمینځ د یر شهرت لري. ددوی داستوګنې اولیزد ځرنګوالي دنوروپووندہ وو په څیر دی خوځینې دوتانې دوانه په سیمه کې هم میشته دي. دغه سیمه دشیرانیود قبیلې دمرپیال دځانګې شمال ته دیوه میدان دپاسه په هغوغرونو کې موقعیت لري چې دګوملې خواته نشیب لري. که څه هم دوانې آب وهوایخه نه ده خودصحت له پاره ښه ده. په دغه ځای کې دیرغوماشې پیدا کیږي اودګرمۍ په موسم کې دوزیروخلك دلته راځي اویوه اندازه دکرنې ورځمکې یې هم نیولې دي، خو سره له دې هم ددوتانویوه کلااویوکلي دوانه دوادې په مینځ کې موقعیت لري. دوانه دوتانې اکثره دکرنې په چاروبوخت دي اودحیات افغانی د مولف په قول ددوی شمیرداتیااوکورونو نه لزنه دي، خود دغه کموالي سره سره وزیر نه شي کولای چې دوی له دغه ځایه بې دخله کړي. کله کله کاکړ هم نه هم ددوی سهیلې اولویدیځوسیمو ته خپل مالونه دڅرولوله پاره را ولي خو ددوی سره کوم کاراوغرض نلري.

هغه دوتانې چې په پووندہ دول ژوند کوي نوددوی دو داو دستورکت مت دنوروپووندہ ووپه شان دی، خو هغه دوتانې چې په وانه کې استوګنه لري نو ددوی خوراك اوپوښاك نقر یباً وزیروته ورته والې لري (۱)

دلازاك

دعنعنوي شجرې له مخې دلازاك کرلانې پښتانه دي، خو دتاریخې اسنادو په شهادت دوی د سا کي پښتنوځانګه ده.

درواياتومطابق دلازاك لومړني پښتانه دي چې د پيښوروپه وادۍ کې دابا سين

(۱) حیات افغانی ۴۴۵-۴۴۶ مخونه.

ترغاړی پوری استو گن شوی وواووېل کیږی چی د وی په دغـه سیمه بانـدی دهندوشاهانو په زمانه کی قبضه کړی وه دوی دسلطان محمـود غزنوی په وخت کی د هغه سره دهند په حملو کی ملگری اودخپل یو مشر ملـك یحی پـه مشرتـابـه دسومنات په حمله کی شامل وو(۱) دوی دلاهوردر اجاد کمزوروتیاپه وجه دخیبرله لاری پر پیښور باندی چی په هغه وخت کی بگرام ورته ویل کیده (۲) یـرغـل وکړاو دتوری په زوریی په دغه ځای باندی خپله قبضه ټینگه کړه ترڅو پوری یی چی دسند او یدیځی برخی یی هم ترلیری ځایونو پوری په خپله قبضه کی راوستی داسی روایتونـه موجـود دی کله چـی پـه پیل کـی د دلازاکـو قبیله دافغانستان ختیځو برخوته داخله شوه نو دهغـوی نه وړانـدی دپیښور په ضلعه اودسند دریاب په لویدیځو او ختیځو غاړو کی سره کافر او سیدل او هغوخلکو ته چی سره کافر ویل کیدل دگریکو بـکترین له نسل نه وو او په لو مړی سر کی دد یگانانو او داصلی سواتیو نیکونه هم دپیښور دضلعی اور او لپنډی په حدودو کی ترجلال آباده پوری اوسیدل چی بیا په تلرـ یجی تو گه دلازاکو دسوات او بونیر د غرونو لمنو ته په شاو تمبول او خپله قبضه یـی پری ټینگه کړه . لنده داچی د دغی قبیلی داقتدار دوره دمیرزا الغ بیك تـروخته پوری ډیره مشهوره وه ، څو کلـه چـی دوی پـه خپل زوراو قـوت مغـرورشول نولو مړی دخلیلو او مومندوله خواچی د کابل نـه پیښورتـه راتلل مات او دپیښور پرېښودلوتـه مجبورشـول . پـه هغه وخت کی پیښور ، دوابه ، باجـوړ ، ننگرهـار ، کلپاڼی اود هزاری ترسینده پـوری ټولی سیمی د دلازاکـوی . په دغـه وخت کی یوسفزی هـم پـه کابل کی د میرزا الغ بیك له خوا تکول شوی وواو پیښور تـه راغلی وو(۳) د یوسفزیو مشرملك احمد ددلازاکو نه دیوسفزیوله پاره دیوی

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ۱۳۷۵ - مخ.

(۲) دغه نوم غالباً دکنیشکا په وخت کی ورکړشوی دی لرغونویونانیانو دکسپاپور په نامـه یاد کړی دی. (دوست شینواری)

(۳) حیات افغانی ۴۵۶-۴۵۷ مخونه .

سیمي غوښتنه وکړه اوورته یې وویل چې ای دلازاکو! زما قام کو فته ما نده او ناتوانه‌دی داستوګنې له پاره یوه سیمه ورکړئ هماغه وچې دوی دوا به یوسفزیوته ورکړه وروسته بیادوی ددلازاکوڅخه دنوروسیموغوښتنه وکړه اوورته یې وویل چې یوازې دوابه لزه ده په هغه موګوزاره نه کیږی بیاد لازاکوورته دانشکول، عنبراودباجوړسیمې هم ورکړې اودلازاکوته یې وویل چې اشنغر هم په دوابه پورې دی که څه زوراوقوت مووشي اشنغرهم په خپله توره له شلما نیوڅخه وا خلئ (۱)

وروسته بیاددلازاکواویوسفزیوترمینځ دځینوڅمکوپه نیو اوسختې جګړې رامینځ ته شوې چې ددواړوخوا وونه دیرخلك ووژل‌شول .په پای کې دملك احمد اوددلازاکود مشرملك محمد خان دلازاك ترمینځ سوله وشوه .

ددلازاکو څخه یوشمیر کورنې دمغولي واکمن جهانګیرپه وخت کې دکن ته ولیږل شوې چې تراوسه‌پورې هم ددلازاکویوزیات شمیرهلته استوګنه‌لرې:

دلازاك په دوولویوښاخونو:لودی خیل اویعقوب خیل باندې ویشل شوې دی چې داښاخونه بیاپه نوروورروڼانګوتقسیم شوی دی :

ددغې قبیلې یوشمیرد هزاره په ضلعه اویوشمیر یې په متفرقه‌توګه په چچ هزاره کې آباددی . همدارازپه پیښورکې هم یوشمیردلازاك استوګنه لرې .

دوړ

دوړ کرلاڼې پښتانه‌دی اودشمالي وزیرستان دتوچې دسیند په دواړوغاړوپراته دی . توچې دیوه وادی په څیر غرباً اوشرقاً پروت دی چې دتوچې سیند یې بهیږی اودوړدتوچې سیند په دواړوغاړوپه سترواوکوچنیوکلیوکې استوګنه لرې اودخلور خواوونه دوزیرود قبیلې سره ګډه پوله لرې . دوړدتاریخ نه دځجړ ری نه‌نیولې په لویدیځ کې ترخرکمرپورې چې (۴۰) میله اوزدوالي

(۱) تواریخ‌حافظ رحمت خانی ۳۰ - ۳۱مخونه.

لري په يوه شنه اوسمسوره سيمه کې پراته دي او د کرنې ډيرې ښې ځمکې لري :

دوړ په دوو برخو ويشل شوي دي يعنې کښتني دوړ چې په ختيځ کې د ميرا- مشاه نه ترخججرې پورې پراته دي او بر دوړ (چې په ميراشاه او په لوېديځو سيمو کې ترخر کمره پورې استوګنه لري). په دوې کې يو بل دول ويش هم موجود دی چې د تپې ذوت د تورګونډي او مل ذوت د سپين ګونډي په نامه سره يادېږي . (۱)

په کومو وړځو کې چې بنوڅي (کيوي، سوراني) د شوال له څره نه ددې سيمې ته راغلل نو دوړ هم په دغوو ځوکي د توچي د رود په دواړو غاړو کې آباد شول (۲) چې غالباً ګومان دادی چې ددوې دوړ تنګ نه په څه د پاسه شپږ سوه کاله تير شوي وي. خو په دې باب کوم معلومات په لاس کې نشته چې له دوې ځخه د مخه په هغه ځاي کې چې اوس دد وی د سيمې په نامه يادېږي څوك اوسيدل .

هغه وخت چې مغولي واکمن عالمګير اورنګزيب د هندوستان امپراتورونو په ۱۱۱۲ ه کال چې د (۱۶۹۶) ع کال سره سمون خوري د شهزاده بهادرشاه په مشرۍ يو پوځ د بنوخواته ولېږه او غوښتل يې چې د پښتنو سيمې لاندې کړي همغه وچې څه موده يې سيد حسين نومي د دوړ د سيمې د حاکم په توګه وټاکه او دوړو په سيمه يې هم د کال د ولس زره روپې ماليه وټاکله چې وروسته بيا د دغې سيمې انتظام خراب او دوړ بيرته آزاد شول. ترڅه مودې وروسته بيا د دراني واکمنانو په وخت کې تابع شول او د دراني زمانشاه تر دوري پورې يې (۱۲) زره روپۍ ماليه ورکوله، خو کوم حاکم يې نه درلود. يويا دوه کاله وروسته به يو لن دراني افسر ديوشمير پوځونو سره دوی سيمې ته ورته او د ولس زره روپۍ ماليه به يې ټولوله (۳)

---

(۱) اصلاع ، ايجنسي ها وقبايل ايالات پښتونستان ۱۱۳-۱۱۴ مخ .

(۲) پښتانه دتاريخ په رڼا کې ۳۹۵ مخ .

(۳) حيات افغاني ـ ۶۰۰ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سلوزواوبار کزود جګړواوشخړوپه دوران کې دوی بیا ځان د مالیې له آزاد کړ(۱)

دوی ډیر جنګیالی خلک دی . خلک یې منځنی ونې لری اوغنم رنګه دی او اوا کثره د کر کیلې اوسوداګری په چارو بوخت دی . د دوی د سیمې هوا په دوبی کی توده اوپه ژمی کی سره ده . غنم ،پنبه، جوار ،ګنې ، تنباکو ، کور کمن اوزنجبیل یې غوره حاصلات دی .

دمیرامشاه ښاراود میرعلی بازارد دوی په سیمه کی موقعیت لری. په ۱۹۶۱ع کال کی ددوی شمیر(۵۸۱٤۸) تنه ښودل شوی دی (۲)

ددوړ ود مشهوروخیلونونومونه په لاندې ډول دی: بردوړچی ملخ، همزانی اودرپه خیل په کی استوګنه لری اود دغودریوخیلونوړی څانګی دا دی: نصرت خیل، لند، بوبه، طوایف خیل، زیرا خیل، ابراهیم خیل، مریم خیل، علی زای اوګریزای .

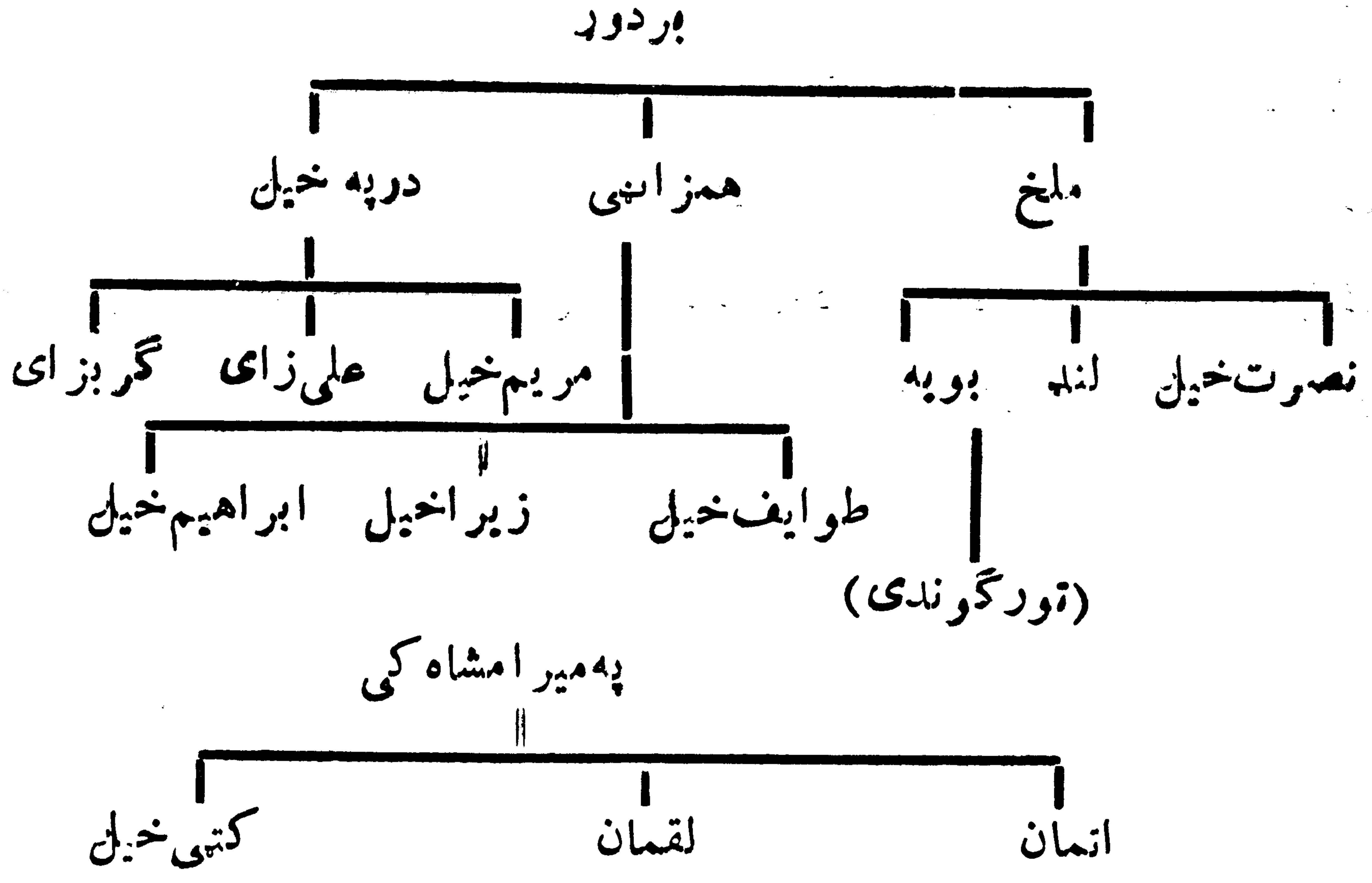

(۳)

---

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کی - ۱۳۹۶ مخ .

(۲) اصلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان -۱۱۳ مخ .

(۳) اصلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستا ن - ۱۱٤ مخ .

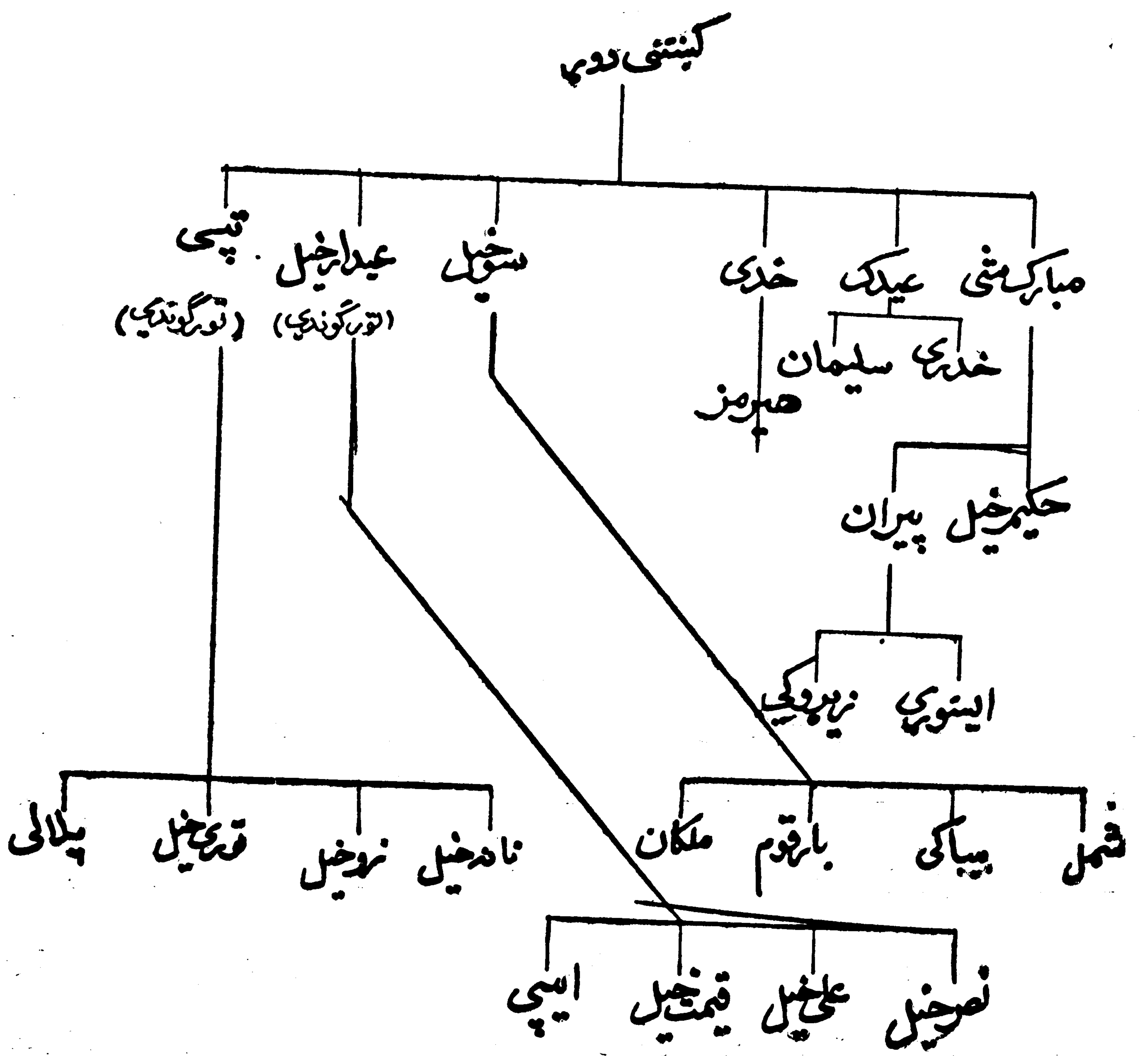

دستوخیل

دوی په‌اصل کی غلجی پښتانـه دی اوځانـونه په‌سلیما نخیلـوورگـڼـوی. دوی اکثریت دننگرهارولایت دسره روداولسوالـی دخیـر آباداوکښتکک په‌کلیو او هم‌زیات شمیر یی دکـابل په‌ششدرک اوبینی حصارکی استوگنـه لری. دوی اکثره‌دسوداگری په‌چاروبوخت دی. ددوی ټـول شمیـر د(۳۱۳۹) تنوپه شااو خواکـی ښـودل شـوی ی. (۱)

(۱)معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایت سرحدی کشور ۱۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت خیل

— دنسب د شجری دخیرلو نه جوتیږی چی دلوانی دزوی مما د دریو زامنو جملی نه دیاسین داولادی نه ددولت خیلو څانګه رامینځ ته شوه . د مما دنوری اولادی په نسبت ددولت خیلو څانګی د شمیر اوواك له مخی دومره برتری ترلاسه کړه چی دمماداولادی نوری وړی څانګی په دولت خیلو پوری مربوطی ګڼل کیږی(۱)

ویل کیږی چی ددولت خان نه وروسته په پنځم پښت کی کټی خان مینځ ته راغی چی اولاده یی د کټی خیلو په نامه سره شهرت لری(۲)

مخکی تردی چی دلوهانی ښاخونه لکه کټی خیل، دولت خیل، میاخیل، مروت، تتوراونور په ټانك کی میشته شی ترلوپه پو و نده دول ژوند کاوه او لږ اندازه سوداګری یی هم کوله . که څه هم دوی اکثره پـه کټواز کی اوسیدل چی ددغی سیمی په سهیلی برخه کی یی یوه اندازه د کرنی ورځمکی هم درلودلی ، خودوی په غره او نورو غرنیو سیمو کی چیرته چی ښه څرځایونه موجود وو هلته دمالدارو لوانیو کیږدی وی او کله کله به دژمی دتیرو لوله پاره ددامان دټانك سیمی تـه هم راتلل . کله چی دکټوازسیمه د سلیمان خیلو په واسطه له لوهانیو نه ونیوله شوه له هماغه وخته په اوړی کی په وانه او په ژمی کی ددامان دسیمی ټانك ته دهغوی تګ راتګ پیل شو .

ویل کیږی چی ددولت خیلو او نورو څانګو نه وړاندی دټانك په سیمه کی پړانګی چی دلودی دقبیلی یو ښاخ دی استوګنه درلوده او ددغه ځای ځمکی او نور ملکیت ددوی په واك کی و، خو څرنګه چی دلوحانی دښاخ پوونـده دژمی پـه موسم کی دټانك سیمی ته تلل او اکثره به دهغوی څارویو دپړانګیو زراعت او کرنی ته صدمه رسولـه نو ځکه ددوی تر منځ شخړی او کلـکی دښمنی را مینځ تـه شوی څو پـه پای کی پړانګیان او نور دمحمد بابر پاچا دغضب ورګرځیدل په دغه وخت کی د کټی خیلو نـه

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ۱۳۴۹ مخ.

(۲) حیات افغانی -۲۹۳ مخ .

شهباز نومي چې دخانزمان لقب ورکړل شوی ودلوانی دښاخ ټولي ځانګې یعني دولت خیل، تتور، میاخیل، مروت او نورلـه ځانه سره یوکړل او دپرا نـګیا نـو نه یې دټاك دسیمې دترلاسه کولو تکل وکـړ. ده دټول لوانی ښا خ نـه لښکرې را ـ ټولي او همدا رازله هغو پوونده وونه یې چې له پرانګیونه په تنګ شوي و و مرسته وغوښته او دټاك په اوسیدونکو پرانګیو اوروړیو باندې یې یرغل وکړ او ترخو جګړو وروسته لوحانیو دشهباز خان یاخانزمان په مشرۍ پر پرانګیانو باندې بریالي او له هغوی نه یې ځینې ژوبل او ځینې یې ووژل ځینې یې هم د ټاك له سیمې نه وشړل اودغه ځای شهباز خان ته په لاس ورغی اودخپل ښاخ (دولت خیل) او نور وځانګو سره هلته میشته شول اودټاك سیمې دکرنې ټولي ځمکې یې دآ ب سیاه پـه ګډ ون په ځلو روبرخو باندې وویشلې په دې ډ ول چې یوه برخه یې دولت خیلو، یوه برخه یې تتور، یوه برخه یې مروتو او یوه برخه یې هم میا خیلوتـه ور کړه او هغه وخت به چې کال پای ته ورسید نو دمروتو او میاخیلو خانان بـه د دولت خیلـو کتي خیلو مشرخان زمان حضور ته ورتلل او هغه به په مناسبه اندازه دځلورمې برخې له بابته هریوه ته خپله برخه ورکوله او رخصتول به یې.

دمروتو دځلورمې بـرخې په ویش باندې لـه خانزمان کتي خیل سره شخړې را مینځ تـه شوې اود خپـلې بـرخې د نیـولو په منـظور یې پـه ټـا ك بانـدې یـرغـل وکـړ او پـه هغه جـګـړه کې چې د دوی تر مینـځ پـېښه شوه دولت ـ خیـلو مـاتـې وخـوړه او هغوی یې دخپـل مشر سره له ټاك نـه خارج او پـه خ پله یې پر دغه ځای باندې قبضه ټینګه کړه خود کتي خیلو دمشر جلیل خان نه یې چې دګنډا پور یانو مشر و او په هغه وخت کې دامان ته یې په پووونده ډول تګ اورا تګ کاوه مرسته وغوښته او دمروتو سره یې دمقابلې توان نه لاره نو ځکه یې دټاك سیمه خوشې کړه.

تـر دغې جګـړې ازه موده وروسته د میا خیلو ځلور مه بـرخه ضبطه شوه نو ځکه د تتورله برخې نه پرته د ټاك نوري ټولي سیمې دولت خیلو ته په لاس ورغلې چې اوس هم ددوی په لاس کې دي او څرنګه چې دولت خیل دومره ډیره

ځمکه‌نه شي کرلی نوځمکه‌له‌دوی سره‌دهمسایه‌یارعیت‌په دول میشته‌دی .

الفنستین په خپل مشهور راثر (An account of the Kingdom of Caubul کی)

دولت خیل له‌خپل تول رعیت اولاندی‌شویو قومونو سره اته زره کورنی بنودلی

دي (۱) ددوي څو کورنی په کارنده ، زیمه ، کافر کلا اود کابل په شاوخوا کی‌هم

استوګنه‌لري .

دولت زی

ددغی قبیلی خلك غلجی پښتانه‌دی اوځانونـه په‌سلیمان خیلوورګډوي‌اوداییی

چی دوي دیر پخوادکندهار واوغزنی‌دشااوخوا ځمخه‌لیزدکړی اودننګرهارولایت

درودااتود اولسوالی دچپرهارد علا قداری د دولـت زیو ، بی‌بی مهرواودچینی په

کلیوکی میشته شـوي دی .

همداراز د پکتیا ولایت دګردیزد ښاردولت زیوپه کلی، دزرمت په اولسوالی ،

دسمنګانو ولایت دمرکزد ایبك په ښار ، دبغلان پـه مرکـز او همداراز د کابل

دښاردچهاردهی اوپګرامیوداولسوا لیو په شااو خوا کلیوکـی هم یوشمیردولت‌زی

استو ګنه لري د دولت ز يو يو ز يات شمير دبلخ پـه ولايت کی هم اوسيږی.

دننګرهارولایت دولت زي ددرویش ، خیلوا لله داد خیلو ، مندی‌خیل و او

زاري‌خیلوپه ځانګو ویشـل‌شوی دی (۲)

د دوی شمیر د ۱۳٦۰ کال د احصائیی له مخې (٤٦٥۹) تنو په شاوخوا کی

منبودل شوی‌دی.همداراز دننګرهارولایت د مومنددری پـه اولسوالی کـی ددوی

شمیر ۱٤۰۳ تنوتـه رسیږی (۳)

ددوی‌اکثره دکرنی په چاروبوخت دی . یو شمیریی د ولتی دندی هم‌سر ته

رسوی .پته دی پاتی نه‌وی چی د دوی یو شمیر تراوسه‌پوری کوچیانی‌ژوندلری .

---

(۱) دکابل سلطنت بیان ، ٦۰ مخ .

(۲) داهغه‌معلومات دی‌چی‌ما پخپله په‌دغه کالی کی دیرکاونه‌پخوا وا تول‌کړی‌دی (لیکوال)

(۳) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولا یات سرحدی کشور ۲۹-۳۰ مخونه.

دینارخیل

دینار خیل غلجي پښتانه دي او دسلیما نخیلو ستري قبیلی تـه منسوبـیږي. ددینار خیلواکثریت په کند هار کي استوګنه لري. ددوی زیات شمیرد کند هار دولایت دارغنداب په اولسوالي کي اولږشمیر یې دکندهارپه مرکز کي استوګنـه لري. ددوی شمیرد ۱۳۶۰ کال داحصا ئیې له مخې د(۳۳۸۸) تنوپه شا وخوا کي اټکل شوی دی (۱)

یوشمیر دینارخیل دپکتیکادولایت مرکزشرنه کي هم استوګنه لـري او یوشمیر دینارخیل دګردیز دښاردرباط په سیمه کي هم ژوند کوي.

رتن زي

دوی بیټني پښتانه دي، خونوربیټني داسې عقیده څرګندوي چې په بیټنیو کي دبوبلك زوی علي بوکوچنی ما شوم چې نسب یې ښکاره او څرګند نه ؤ موند او رتن نوم یې پری کیښودا وهغه نسل چې دده له پښته رامینځ ته شوی درتـن زي په نامه سره یادیږي (۲)

رڅړ

داهم دمندړیوه څانګه ده. دوی په پنځو کوچنیو څانګو ویشل شوي دي چې د ملك زي، ماني زي، اکوزي، خضرزي او محمودزي نه عبارت دي. ماني زي په ډاګي، ترلاندي، پرمولي او ادینه کي، ملك زي په یارحسین، شیردره او یعقـو بي کـي اکوزي په دو بیانو، سره چینه او اسمعیله کي، خضرزي په شبوه، کالـو څان او شیره غونډ او محمودزي په نـوي کلي، شیخ جانـا، اسوتـا او نـارنجي کـي میشته دي. (۳)

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۹۲-۹۳ مخونه.

(۲) حیات افغاني - ۳۸۸ مخ.

(۳) پښتانه دتاریخ په رڼا کي ۱۳۲۲ مخ.

زاخیل

زاخیل په غوریو پښتنو کې یوه ښېبه ده (۱) چې پر «دولت یار» ورځي (۲) او په دولت یارو کې بیا مو مندي په ځینو کتابونو کې راغلي دي:

«زاخیل د مومندو په دویز یو ګډېږي»

استاد رشاد د راحت یاد په نامه اثر کې لیکي:

دوزیري او خویزي د مومندو دوی نا متو ځانګې دي . دوی د ګندا او کوډاخیلو تر مینځ میشته دي .

زاخیل زیاتره کوچیان دي دېشین. (۳) او غرشین هم پکې شته (٤) د ننګرهار سیمه کې د کان او کترغي تر مینځ میشته دي د ننګرهار د کامي او سمرخیلو تر مینځ هم د زاخیلو ځو کلي شته د د کې ختیځ لورته د کابل سېمند پورې خواته هم زاخیل پراته دي:

---

(۱) غوري هغه پښتانه دي چې د چنګیز د ٦٣٤ هـ ق مړ په تاړاکونو او د چنګیز پائو په تاتارونو کې له خپلې اصلي مینې (غور) څخه لیږد (مهاجرت) ته اړ شوي دي. د غوریو پښتنو نوم د خوشحال خان (۱۰۲۲-۱۱۰۰ هـ.ق) په دیوان کې داسې راغلی دی :

هند ته یې روان کرم بدرګه مې مستجاب

هم ملک ، هم خان ، هم د همه غوري ارباب

د اورنګزیب عالمګیر (۱۰٦۸-۱۱۱۸ هـ . ق) د زماني یو بل شاعر حسین پکلي وال وایي دي :

درقیب له ناکردو بهٔ مې خلاص نه کا   کـه جنبـه مې تمـامي غوري ، ښې شي

غوریو پښتنو ته غوري خیل هم ویل کیږي . میرد اد خایل د خان کجود تاریخ (دیوان ٤٦٦) (۱۰۳۱ هـ.ق تالیف) په مقدمه کې راوړي دي.

غور په خیلـه پیغور مه کره   تو۔ خښې ، یې سره ورو نه

(۲) دولت یار : د غور د اداري مرکز د چنچران د کاسي په دره کې د یوه ځای نوم دی چې تر اوسه پورې یې هغه زوړ نوم پاته دی او د دغې پښتني قبیلې په نامه یاد یږي. وګ د پښتنو قبیلو د کشنري لومړۍ برخه ٥۰ مخ .

(۳) د کندهار پښتانه دېشین هغو پښتنو ته وایي چې کوچیانه وي د مالونو د روزنې پر ځای کښت او کر وکړي او په کلیو او ښارونو کې اوسي .

۔٤۔ هغه پښتانه چې په غرونو کې میشته دي غرشنه بال کیږي. د کامي فشار پرورو ستي هجادي ، مفردیي غرشین دي. د پښتنو یوه ټپه هم په دغه نامه بلله کیږي.

دننګرهارپرزاخیلوبرسیره په قندوزکی هم زاخیل میشته دی (۱) اوډګورنیو شمیرېی تقریباً دووزروته رسیږي مشهورکلی کی یې دا دي:

۱ـ زاخیل کلی دسپین زرشرکت شاته ۲ـ خوندان کلی: دچاردری دسیند پرغاړه ۳ـ پاچا قندرکلی: دزرخرید په سیمه کی (۲)

دکندزپه ننبارکی هم زاخیل شته ددغی سیمی نامتوبلهای نازکمیرخان زاخیل و د افغانستان نامتو لیکوال استاد عبدالروف بینواهم دپېښورنوښارکی دزاخیل په نامه دیوه کلی نوم اخیستلی دی اوزیاته کړی یې ده چی دپښتو، پارسي، عربي او اردوژبو مشهورلیکوال اوشاعر «راحت زاخیلی» په دغه کلی کی زیږېدلی دی (۳) خوپخپله اروابناد راحت دپېښوردنوښارپه سیمه کی دزاخیلو دری کلی ښودلی دي (٤) هانري جارج راورتي دنوښارد زاخیل کلی دازی خیل په نامه یادوی (۵) خود هندوستان دجغرافیی نوملنی ددغه کلی نوم زاخیل لیکلی دی اروابناد «راحت زاخیلی» هم کښلی دي چی دنوښارپه سیمه کی دازاخان باجوری دری زامنو دری کلی ودان کړی دي چی دری سره دزاخیلو په نامه یادیږي.

دزاخیلو کلی دنوښارپه جنوب غرب کی پرانه دی. دزاخیلو اونوښارترمنځ دپیرپایی کلی پروت دی. پیرپایی له نوښاره څخه دوه نیم کروه وا تن لري. (٦)

---

(۱) قندزر دافغانستان له شمالی ولایتونو څخه دی. د آمورودیی له شورو ی تاجیکستان نه بیلوی ختیځ ته یی تخار، لویدیځ ته یی باخ اوسویل ته یی د بغلان ولایتونه پراته دی.

(۲) دپاچا قاندر زیارت په دغه کلی کی شته.

(۳) و.ګ. اوسنی لیکوال (۱-٤۲۱) داستاد عبدالروف بینوا تالیف دکابل دولتی مطبعه ۱۳٤۰.

(٤) وګوری لغات افغانی، دراحت زاخیلی تالیف ۱۲٤ مخ. دلاهور چاپ.

(۵) و.ګ. د تواریخ خورشید جهان په ۱۹۸ مخ کی ازی خیل دخمکنیو یوه ریښه بودل شوی ده خکمنی هم غوری پښتانه دي.

(٦) دکابل رود چی هاته یی لنډی بولي د نوښار په مینځ کی تیر شوی دی شمالی برخه یی داشنغر په نوښار شهرت لری او محمدزی پښتانه په کی اوسی جنوبی برخه یی چی دخالصه نوښار په نامه یادیږي ګدوله خلك پکی او سی په دغه ځای کی ز موږ مطلب له نوښار څخه خالصه (جنوبی) نوښار دی.

اوزاخیـل له پیر پـایـی څخـه یونیم کروه لیـری دی . پـه دی حساب نودنوښار اوزاخیل تر منځ څلو کروه لارده. دپیښور او اتلک ترمنځ پاچاهی لارد زاخیلوشمال ته تیریږی. دپیښورښاراوزاخیلوتر منځ یوولس کروه واټن دی. دنوښاردز اخیلو کلی له پیښورښارڅخه شمال ته لږ مایل ختیځ اورته واقع دی او د مشهورشاعراو لیکوال «راحت» دټاټوبی په نسبت یې د پښتنوپه ادبی‌حلقو کې خاص‌شهرت په برخه دی. اروابناد راحت‌زاخیلی‌په څلوروژبو(پښتو، پارسی ،عربی اردو کې) دشپږویشتوتالیفاتواوترجموڅښتن دی (۱)

زموخت ،زمښت یازویمشت

زموخت دکرلانی قبایلوله جملې څخه دی چی دهغی‌دقبیلی یو مشهورښاخ دی چی ددومشتی یادومختی په نامه هم یادیږی .

ددغی قبیلې پنځه ټپی په دې‌دول دی: خـویداد خیل، واتـــی زی ، منتوال ، منډان اودولت‌زی. نن ورځ دغه ټپی زیاتره پـه خپلونو مـو نـوسره شهرت لـری .

دزمښت قبیله دکورمې ایجنسی په جنوب ختیځ کی استوګنه لری . ختیځ ته یې اورکزی اوبنګښ، شمال ته یې اورکزی، اولیدیځ تـه یې توری اوسهیل‌خـواتـه دبنګښو سره پوله لری.

دوی په یوه غرنی سیمه‌کی استوګنه لری . په ۱۹۶۱ کال کـی ددوی شمیر (۳۰۷۰۶) تنوته‌رسیده. دوی‌سنی مذهبه‌اودسمل‌په‌ګروپ کی‌شامل‌دی ،خـونن‌د اورکزی قبیلی یوه برخه شمیرل کیږی (۲)

زیرك (ځیرك)

درانیان یاابدالیان چی دسربن په تولنیزګروپ‌پوری اړه لری په دووسترو ښاخونو باندی ویشل‌شوی دی‌چی یویی ځیرك (زیرك) اوبل‌یی پنج پـای دی.

---

(۱) زاخیل دراحت ټاټوبی ، دراحت یـاد، د کابل پوهنتون فرهنګی شورا ،کابـل ۱۳۶۳ ش کال ۲۵۴-۲۰۰-۲۵۶ مخونه .

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان - ۹۰ مخ .

لکه چې دابدالیانو په مبحث کې موږ کې خبرې وکړې د اسلامي دورې په تاریخ کې لومړی نامتو سړی چې د(ابدال =اودل) په نامه یاد شوی د پښتني قبیلو مشهور نیکه دی چې دخپل نامتو کهول سره دسلیمان په غره کې اوسیده. دی دترین زوی، دشرخبون لمسی اود سړبن کړوسی دی اودده نوم په پښتو ادبیاتو او پخوانیو نسخو کې (اودل) اوجمع منسوب په صورت (اودلي=ابدالي) ضبط دی چې د ٤٤٠ ه یا١٠٤٨ م کلونو په شااوخوا کې یې پښتانه قبایل پرخان راټول کړي وو اوده له توکمه ملك سلیمان دعیسی زوی چې په زیرك سره مشهور و پښتني قبیلې یې دسلیمان له غره څخه د کندهار سیمې ته بوتلې او هلته یې میشته کړې اودخپل ژوند په پای کې یې خپل زوی ملك بارك په مشرۍ کښیناوه او تر بارك وروسته دزیرك بل زوی (ملك پوپل) خپل نفوذ (داوسنی بلوچستان) تر شال اوژوبه پورې ورساوه اود پنځه شپیتو کالو تر مشرتوب وروسته د(٨٩) کلونو په عمر مړشو .

ویل کیږي چې دابدال تر مړینې وروسته رځړدخپلې کورنی مشر شو اوده د خپلو زامنو له جملې څخه یې خپل مشر زوی عیسی خپل جانشین وټاکه .

دعیسی دزامنو له جملې نه سلیمان ترټولو پوه اوهوښیار سړی وچې تر اوسه پورې هم پښتانه هوښیار سړي ته څیرك وایي. که څه هم عیسی د میرك په نامه مشر زوی درلود، خوسلیمان یې دهوښیارۍ له کبله خپل جانشین وټاکه .دزیرك په څلور وزامنو کې یې مشر بارك نومیده اوپلار دی د کورنۍ مشر ټاکلی و ، خوڅه موده وروسته مشري دپوپل لاس ته ورغله.

لنده دا چې په پای کې ابدالي احمد شاه چې د پوپلزیو دښاخ دسدوزیو د خانګي څخه ود ١٧٤٧ع نه تر ١٧٧٢ع کاله پورې یوه لویه اوپراخه امپراتوري جوړه کړه .

درانیان له همدې کبله په دووسترو څانګو یعنې ځیرك اوپنج پای باندې ویشل شوي دي چې شجره یې په لاندې ډول ده :

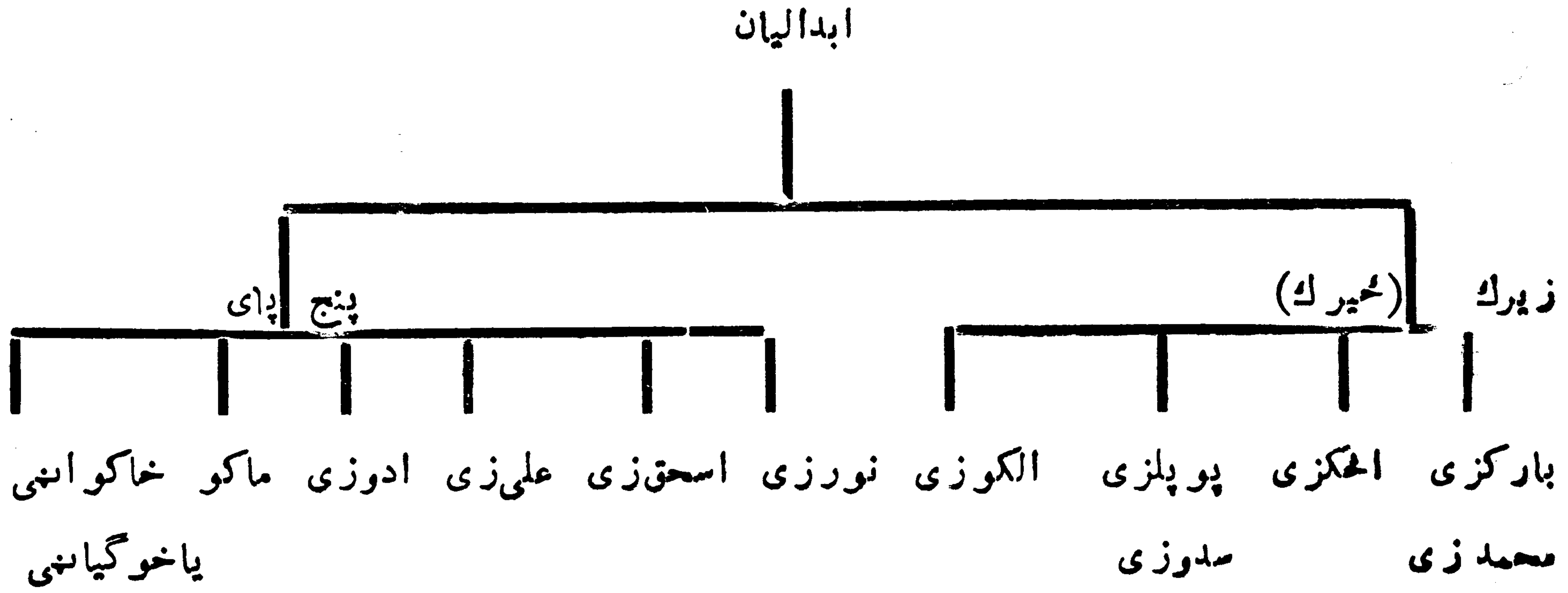

زیرمانی

دوی هم غلجي پښتانه دي او اکثره یي د تـوخـو په سیمه کي استوګنه لري ، خود کابل نه تر کندهاره پوري په ځینو کلیو کي یو یا دوه کـوره میشته دي اکثره زیرماني د کرکیلي په چارو بوخت دي خو ځیني خلک یي سوداګري هم کوي. (۱) د دوي د شمیر په باب کوم معلومات تر لاسه نه شول او نه یي د خیلو نو ویش راته څرګند شو د زیرمان کلمه د اوستایي عصر سپر یمان را په زړه کوي چي د سلیمان کلمي سره یي ریښه یوه او د سلیمان یعني د (روه) د سیمي معنا يي لرله.

زیرانی

دغوریاخیلو رمزوي زیران نو میده چي اولاده یي د زیراني نامه یادیږي. دوی د ننګرهار د زیرانيو په سیمه کي د تاجیکو سره یو ځای استوګنه لري او اکثره خلک چي د دوي د نسب له شجري سره آشنا نه دي هغوي تاجیک بولي (۲) لکه چي اخوند درویزه هم په خپل مشهور اثر تذکر الابرار والاشرار کي لیکلي دي چي د زیراني ښاخ د خپلو نورو رورونو نه بیل او د ننګرهار د سیمي له تاجیکانو سره اوسیږي (۳) د دوی ځیني څانګي لکه پهار خیل ، دولت خیل ، احمد خیل او تار خیل د برو

---

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کي ۱۳۲۶ مخ.

(۲) حیات افغاني - ۳۵۲ مخ.

(۳) تذکرة الابرار والاشرار (۶۹) مخ.

مومندو سره په غم او ښادۍ کې شریک دي (۱) همدارازد دغې قبیلې یو شمیر خلک دلغمان ولایت دالینګار په اولسوالۍ کې هم استوګنه لري. (۲)

ساپي

ساپیان دغرغښت په ټولنیز ګروپ کې یوه مهمه قبیله ده. ددغې قبیلې اکثره وګړي په کونړ، لغمان، کاپیسا او د مومندو په ایجنسۍ کې استوګنه لري.

دساپیو قبیلە دتاریخ په اوږدو کې په مختلفو اوبېلا بېلو نومو سره یاده شوې لکه ساپي، صافي، ساپین، سپین، صابیس، سابیت، سافیست، صافیت، ساپینګ، ساپیته، ساپیسته، اساپنتیه، سپینته، سوپتا او نور... (۳)

دغه قبیله په لو مړي سر کې په لاندې نیو شپږو ښاخونو ویشل شوې ده:

کندهاري، مسود، ګوربز- ودیر، ګاګیزي او خادي خیل (٤)

داسې روایتو نه شته چې ساپیان یوه پخوانۍ آریایي قبیله ده چې دیونانی کلاسیک مؤرخینو له خوا ذکر شوې ده او اسکندر د کونړ او لغمان په ځمکو کې ددغو خلکو سره مخامخ شوی دی او دیر جنګونه یې هم ورسره کړي دي. ددې خلکو څه برخه دباجوړ په شا او خوا کې هم داسکندر سره په جګړو کې مخامخ شوې دي (۵)

لغمان او کونړته ساپیو دراتلو په باب داسې ویل کیږي چې د ۲۰۰۰ ق م په شا او خوا کې باختري آریائیان دشمیرد زیاتوالي او دځای دتنګوالي په سبب په لیږ دپیل وکړچې دهندوکش له درونه دکاپیسا په حوزه کې ښکته شول او له دې ځای نه یې تقریباً دسیندو نو طبیعي مجراګانې په مخه ونیولې سهیل ختیځ او سهیل لویدیځ خواوو ته خواره شول چې دهغو څخه یوې ډلې دکابل سیند

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ۵۲ مخ.

(۲) پښتانه لو مړی توک ۱۱۸ مخ.

(۳) عبدالمالک کوالکوال ساپي، «ساپیان او دهغوی قبیلوی ویش» دجرګې مجله ۱۳٦۵ کال ۳۵ مخ.

(٤) حیات افغاني - ۳٤۳ مخ.

(۵) مطیع الله چمبیلي «بیا هم ساپیان و پیژنئ» دکابل مجله ٤٤ ګڼه ۱۳۳٦ کال.

په مخه نيولي او د نجراب، تګاب، سروبي او لغمان لاري د کونړ د سيند حوزې ته رسيدلي دي .

په دې کې هيڅ د شك اوتر ديدځاى نشته چې ساپيانو د ميلادنه ۲۰۰۰ کاله دمخه په مهاجرتونو پيل کړې او اوس په کاپيسا، کوهستان، کوه ساپي، لغمان، کونړ، چندول، پشات، سوات او باجوړ کې ميشته دي (۱)

دساپيانو د استوګنې سيمې :

دساپيانو زيات شمير د کونړ په ولايت کې استوګنه لري چې په نوموړي ولايت کې يې شمير تقريباً (۱۰۲۲۸۶) تنه ښودل شوي او داستوګنې ځايونه يې اسد آباد، نرنګ، سرکانړي، دانګام، خوکي، نورګل، پيچ، چپه دره، باديل، ديوه ګل، دمزاردره او شونګړي دي.

همدارازدلغمان دولايت دعمرزيو، علي خيلو، پاچاخيلو، احمدزيو، باريزيو، سالاو، ګناګر، کوتالي، درويش آباد، دولت شاه، آتوك، چکله او دوګل کې هم ساپي ژوند کوي چې په نوموړي ولايت کې يې شمير (۴۰۹۲۸) تنه ښودل شوي دي.

يو شمير ساپيان د کاپيسا ولايت د تګاب په اولسوالي او نجراب کې هم استوګنه لري. همدارازدپروان ولايت په کوه ساپي، سيد خيلو، کوهستان او کوهدامن کې هم يو زيات شمير ساپي ميشته دي.

دننګرهار ولايت دخيوې داولسوالي په درهٔ نور کې هم ددوى يو کلى شته چې دبوديالي په نامه سره يا ديزي (۲)

همدارازيو زيات شمير ساپيان دباخ په ولايت کې هم استوګنه لري. هغه شمير ساپيان چې د مومندو په ايجنسي کې استوګنه لري ددوی ځای دسره کمره په نامه سره يادېزي او د ۱۹٦۱ کال دسرشميرنې له مخې ددوی شمير (۵۳۰۰۰) تنه ښودل شوي دي چې د مومندو دايجنسي دساپيانو کلتورکټ مټ د مومندوته ورته دي (۳)

(۱) مطيع الله چمبياى ـ بيا هم ساپيان و پيژنئ ٬ د کابل مجلې ٤٤ ګڼه ۱۳۳٦ کال.

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبايل ولايات سرحدى کشور ۱٦٠ مخ.

(۳) اضلاع، ايجنسى ها وقبايل ايالت پښتونستان ۵۵ مخ .

دساپیانوله پښتنی تبرځخه یوزیات شمیر کورونه پـه سیوی کـی میشته دی خوځرګنده دی وی چی دغوساپیانواوس پښتوهیره کړی دهاودسند یانـو کلتوری حاکمیت یی پرځان منلی دی (۱)

اقتصادی جـوړښت یـی :

دکونړساپیان له دی کبله چی دکرنی ځمکی یی لږی دی نـود هغی تـرځنګ غواګانی، وزی، ګډیان او میښی هـم روزی چی دهغوی دغوښو، شیدواونـورو حاصلاتونه استفاده کوی . ددوی دکرنی ځمکی اکثره للمی دی چـی اوبـه نـه ورسیږی اویاد اوبو رسیدل ورتـه ناممکنه دی . اکثره بز ګران یی پـه غـریبی کـی ژونـد تیروی پـه تیره بیا هغه بزګران چی دباداران‌ـو (دمځکـوخاوندانـو) ځمکی کوی مجبوراومکلف دی چی دتخم نـه پرته نوری ټـولی سـتونـزی لـکه غوایان، دبزګری آلات، دځمکی وهل، کرل، ریبل، راټولول او میده کول پخپله غاړه واخلی حتی دځمکی دخاوندکورته دحاصلاتوړل هـم دبزګرپـه غاړه دی بزګر مجبوردی چی ددی نوروکارونوترڅنـګ دخپل بادارخره، غـواګانـی یـا میښی وساتی . همدارازبزګرخپل بادارتـه دغره نـه وربالږ ګی راوړی، دبـزګـر ښځه دځمکی دخاوند دښځی اوامروته باید غاړه کیږدی . لنډه داچی اکثره خلک یی غریب اونیستمن بزګران دی .

خـوراک :

دوی پـه خوړو کی اکثره دجوارو، اوربشواووریجونه استفاده کوی . څرنګه چی دوی دبزګـری تـرڅنـګ پـه مـالـداری هـم بـوخت دی نـواکـثره یـی دغواګانواومیښود مستواوشرومبونـه هـم استفاده کوی اوغوړی یی یاپـه شنمنو خلکوپلوری اویایی دننګرهار سیمی ته دپلورلوله پاره راوړی . همدارازدوی دغنمواووریجونـه هم ګټه اخلی .

---

(۱) پښتواو پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی -۴۹ مخ.

جامې.

دوی اکثره دوړیواووزود وږغنونه ځانته مخصوصې جامې جوړوي چې دریشي تهورته دې خوتنې نه لري . ښځې یې تورپرونی اواوږده کمیسونه لري : ددوی پرتګونه چین داره وي . نارینه یې دخمتاد تو کرنه هم ځانته کالي جوړوي او اکثره یودول توپۍ چې پکولونه یې بولي اوړوړیونه جوړشوي وي په سروي .

میامه پالنه:

داقتصادي تنګسی اوبې وسی سره سره ساپیان میلمه پال خلک دي . دوی دمیلمنوله پاره حجرې لري چې په دې کار کې یوله بل سره سیالي کوي . په دوی کې دمیلمنوقدرزیات دی . ددوی په حجروکې د موسیقي آلات لکه سیتار، رباب ، منګی اونورشته :

پښتنی ننګ :

ساپیان دقام په ننګ کې غیرتمن خلک دي. دوی دخپل وطن دآزادولو په خاطر دانګریزی ښکیلاکګروسره څوڅوځلې جنګیدلي دي او دول دول قرباني یې ورکړي دي. همدا سبب دی چې د کونړ په اولسي ژوند کې دوسلې در لودل او ساتل ډیر اهمیت لري او دساپیو په باب وایي چې یوه ورځ دیوه ساپي په کور کې نارینه ماشوم وزیږید ځرنګه چې په اکثروپښتنو کې دارواج شته چې دنارینه ماشوم توزیږیدو وروسته دټو پک دزی کوي ځرنګه چې د غه سړی تو پک نه درلود نولاړ څو یو توپک پیدا کړي او ډزې وکړي خوچاخپل توپک ورنه کړ کوم وخت چې بیرته خپل کورته را ستون شونوچا ورته وویل چې راشه زوی دی وګوره که نه کبر به وشي . نوهغه په ځواب کې ورته وویل چې زما زوی باید د اومړی ځل له پاره زما مخ ونه ویني ځکه زه دومره دنامردیم چې دخدای په دې لویه د نیا کې یوتوپک هم نه لرم چې دزوی د زیږیدو اعلان پرې وکړم نوکه هغه زما مخ وګوري نو

ښایی چې د هغه ځخه به هم زما غوندی بی همته سړی جوړشی ښه به داوی چې دیوه نارینه اوبا همته سړی مخ ته وګوری .

ساپیان د غیرت او ننګ په تګی سراو مال ورکوی په دوی کی ښځوته طلاق ورکول سخته بی ننګی ده . ځوك چې د چاپه ښځه تورن شی نو د هغه ژوند بیا په مرګ شمیرل کیږی . دچا په کروکی چې ځوك مړشی نو که نیستمن هم وی نو هغه مجبوراو مکلف دی چې خیرات وکړی په دوی کی د خیرات نه پرته د مړی ښخول شرم ګڼل کیږی . همدارازدوی ملایانو اومیاګانوته د خیرات ، صدقی او سرمایی نه هیڅکله هم غاړه نه غړوی .

دوی د هڅراو ننواتی په مقابل کی د ډیری لویی ګناه نه هم تیریږی . لنډه دا چې دوی په پښتنی ننګ کی ډیر ټینګ دی .

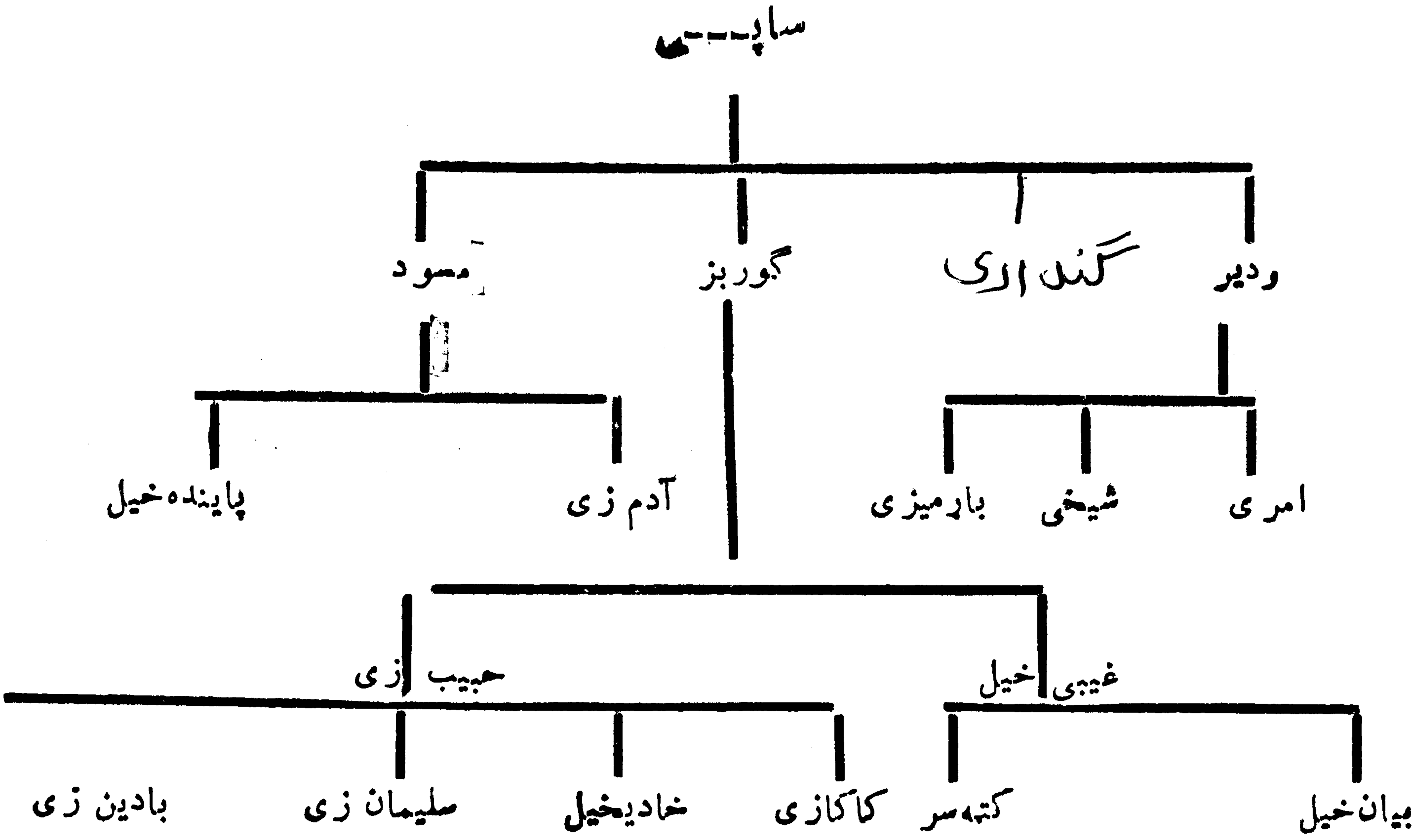

د لغمان په ولایت کی د عمرزیو صافیانو نسب شجره

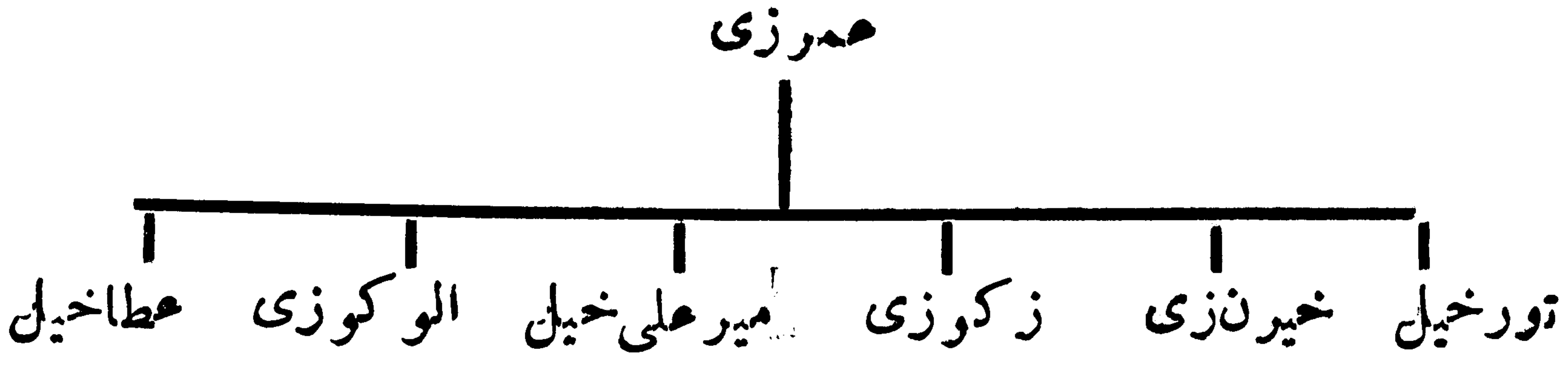

سالارزی

که چیری دنسب شجره په غورسره وگورونو څرگنده به شي، چي سالارزی سړبني پښتانه او د ترکانړیو دڅلورو ښاخونوله جملي څخه یو مشهور ښاخ دی چي دباجوړ په لرآمدك، برآمدك، لرسلدین، برسلدین، ښار، ناوه گی، کوټکی، الیکی، چارمنګ، بابوقره اورود کي میشته دی.

په سالارزیو کي دبرم اولاده برم خیل اودهلال اولاده هلال خیل د دانګام او اسمار دتاریخ سره نه شلیدونکي ارتباط لري.

د باجوړ څخه پرته د افغانستان د کونړ په ولایت کي هم زیات شمیر سالارزی استوګنه لري اوددوی داستوګني ځایونه په دی ډول دی:

دانګام، شونګړی، اغذباغ، اسمار، ساو، ساوخوړ، ناړی، څوکی، بارګام، ازیرګل، بریکوټ، ډمبرو، حساره، کرهاله، دم کلی، نرنګ، ګنجګل، دونوی اوتانګوتره کي هم میشته دی (۱)

په سالارزو کي دقوم مشری دابراهیم خیلو (برم خیلو) په لاس کي ده. داسي روایت موجود دی چي په یوه وخت کي د سالارزو دلرآمدك په غونډی نومی کلی کي دکامران په نوم یوسړی او سیده په دی کلی کي دده دیوی میرمني څخه دوه زامن دهلال اوابراهیم (برم) په نامه وزیږیدل. دزلمیتوب په وخت کي دوی دخپل پلار سره بزګری کوله او دپلار تومړيني وروسته، هم دبزګری په کارونو بوخت وو. یوه ورځ برم په پټي کي یوی کوله یو ملنګ په آس سپور دپټي ترڅنګ ودرید. ملنګ برم ته وویل: «لاړشه او ګوره راته راوړه» په ښرومبو کي یخي وریجي چي یوځای شي او ګوره ورته ویله کیږی برم لاړاو له کورنه یی اوګوره ورته راوړه. ملنګ داو ګوری کوندی (دلرګی کاسه) په لاس کي ونیوله اواوګوره یی په ځمکه تری کړه برم له کوره دری ځلي او ګوره راوړه

(۱) معلومات مختصر دربارهٔ اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور -۱۶ مخ.

او ملنګک دری ځلی توی کړه ، خو برم هیڅ عکس العمل ونه ښود .
ملنګک لاسونه پورته کړل او په دعا کی یی وویل : « برمه ! خدای دی د تو لو سالارزو خان کړه » له دعا نه وروسته ملنګک لاړ او برم په خپلی یوی بوخت شو. دیوی کولو په وخت کی هغه په پټی کی د سروزرو خزانه وموندله. هلال پټی ته راغی. برم ورته ټوله کیسه وکړه. هلال په ملنګک پسی وزغاستل . ملنګک ورته وویل «د سالارزو خانی می برم ته ورکړه ستا په خوله دی خدای برکت کړی . اولسی جرګی دی ستا په خوله فیصله کیږی او په کومه جرګه کی چی ستا اولاده نه وی هغه دی نه جوړیږی» (۱)
همدا سبب وچی اوس دده اولاده هلال خیل او لسی شخړی فیصله کوی.
سکندرزی دسدین او آمدك په دوو لویو ښاخونو ویشل شوی دی :
۱ - دسدین خانګی دادی: مسین خیل ، کتکی خیل ، عالی خیل ، قلندر خیل ، خیرخان خیل ، کندر یان .
دآمدك خانګی دادی : ابراهیم خیل (برم خیل)، هلال خیل ، میرداد خیل ، شومه خیل ، اکاخیل ، محمود خیل ، بدل زی ، ګبری ، فتح خان خیل ، حیدر خیل ، تورخیل ، ځرګند خیل او تاران .
د۱۹٦۱ ع کال دسرشمیرنی په اساسی په باجوړ کی دسالارزیو شمیر (۷۰۵۰۰) تنه او دافغانستان دکونړ په ولایت کی ددوی شمیر د(۳۹۹۸۲) تنو په شااوخوا کی ښودل شوی دی.

ساك (سهاك)

دنسب دشجری دلیدلو څخه ځرګندیږی چی ساك (سهاك) داندړاوتره کی ورور دموسی زوی ، دابراهیم لمسی اودغاجی کړوسی دی. دساك په خانګو کی یوسف خیل دشمیر له مخی دبردی. دوی اکثره دپکتیادولایت دزرمت په اولسوالی ،

(۱) دپښتنو ټولنیز - اقتصادی جوړښت ، دپښتو ټولنو بین المللی مرکز ۲۱۹ - ۲۲۰ مخونه .

دلوگر دولایت په خروارنومی سیمه، دننگرهار ولایت په حصارك غلجي او دسره رو په اولسوالیو کې میشته دی. همدا ر از ددوی یو شمیر دکابل دو لا یت د پغمان داولسوالی په بیلك توت، دبگرامیو په شیو کیـ او دکاپیسا ولایت په تگاب کې اوسیږی. یوشمیر یې په لغمان او د هندو کش دلرې په نورو سهیلی درو کې هم میشته دی (*)

دننگرهاولایت دسره رود او حصارك غلزایی په اولسوالیو کې ددوی شمیر (۲۲٦۸) تنه او په ټول افغانستان کې ددوی شمیر (۲۲۷۸) تنه ښودل شوی دی (۲) خوزه ددغی احصائیی سره موافق نه یم ځکه چې دحیات افغا نی لیکوال دپټې محمد حیات خان ۱۳۰ کاله پخوا لیکلی دی چې ساك (۷۰۰۰) کورنی دی (۱)

سبری

سبری دکرلانی دټولنیز گروپ څخه دی او د خوست لویی ولسوالی دیعقوبیو په علاقداری کې استوگنه لری. ختیځ ته یې باك او تریزی، جنوب ته یې دخوست سیمه او دلوید یځ له خوا دمنگلو دقبیلی سره پوله لری:

دغه خلك دکرنی او مالداری په چاروبوخت دی. دوی دمز رونه پوزی، پری، جای نمازونه او تورکری گانی جوړوی. دیعقوبیو په علاقه داری کې دسبریو نه سوبیره یعقوبی او مولی هم ژو ند کوی:

ددوی سیمه ډیره ښه شنه، حاصلخیزه او آباده ده. ددوی شیمر په تخمینی دول (۱۹۰۲٦) تنه ښودل شوی دی (۲)

(*) کـله چې زه په ۱۳۵٦ کال دفاریاب ولایت مرکز (میمنی) ته تللی وم نو دمیمنی دښار شمال لویدیز خواته په پنځه یا شپږ کیلو متری کی په کیږدیو کې یوشمیر کوچیان اوسیدل چې دوی ځانونه سهاك یا ساکری کوچیان معرفی کول او ماد اسی واورید ل چې دوی اوړی او ژمی هم دلته په کیږد یو کې تیروی او کوم بل ځای ته لیږد نه کوی (لیکوال)

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولا یات سرحدی کشور - ۲۹ - ۳۰ مخونه.

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولا یات سرحدی کشور - ۵۹ مخ.

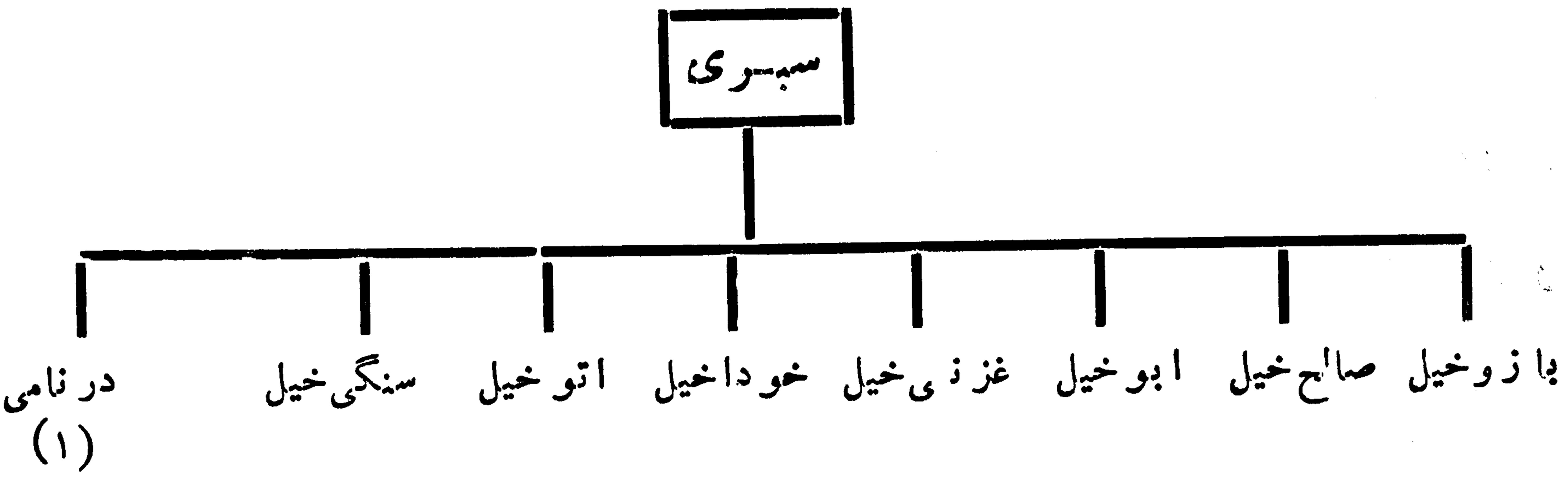

سپندزي

دوی ته سیدان هم وایي او د ترین له قبیلې سره یو ځای د پشین په سیمه کې په کرکیلي او سوداګرۍ بوخت دي، خو د دوی په باب زیات معلومات تر لاسه نه شول (۲)

سپین ترین

لکه چې د تورو ترینو په مبحث کې مو لوستل ترین د شرخبون زوی د سړبن لمسی دی زامن درلودل چې تور، سپین او او دل نومیدل (۳)

سپین ترین په خلورو ښاخونو ویشل شوي دي او په شمیر کې د تورو ترینو په پرتله لږ دي. دوی په ژوره، تل، چوتیالي، هرنایي، دوکي او چوتیر کې میشته دي. د سپینو ترینو او تورو ترینو تر مینځ د کاکړو سیمه موقعیت لري. ترین په دودونو، رواجونو، خویونو او خصلتونو کې د ابدالیانو په څیر دي، خو ځینې رواجونه یې کاکړو ته هم ورته والی لري. دوی د کرنې او مالداري په چارو بوخت دي. خلک یې قوي او پیاوړي دي. په پخوا وختونو کې سره له دې چې د تورو او سپینو ترینو تر منځ واټن ډیر و، خو دوی د یوه ګډ خان تر ادارې لاندې وو چې د غه خاني دیر کلونه د تورو ترینو د بتې زي په ښاخ پورې اړه لرله چې په دې باب یو مهم متل موجود دی چې وایي: «خاني ده په دوه کوره په لوحاني کې برکتي ده په ترین کې په بتي ده (٤)»

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور د ۶۰ مخ چارت.

(۲) حیات افغانی ۶۳۰ مخ.

(۳) پښتانه، د تاریخ په رڼا کې ـ ۱۳۷۷ مخ.

(٤) حیات افغاني ۲٤۹ مخ.

ستانکزی

ستانکزی غلجی پښتانه دی اود احمد زی قبیلی یوه څانګه بلل کیږی . ددغی قبیلی خلک زیاتره دلوګر او ننګرهار په ولایتو نوکی استوګنه لری. د ننګرهار په ولایت کی دوی دسره رود په اولسوالی اودچپرهار په علاقه داری کی استوګنه لری. چی په سره رودکی ددوی شمیرد(۱۵۷۰)تنو اودچپرهار په علاقه داری کی د(۱۳۲) تنو په شااوخوا کی ښودل شوی دی(۱) خو ښایی په لوګر کی دستانکزیو شمیر بیخی ډیر وی.

ستانی زی

ستانی زی دغلجی په تولنیز ګروپ کی یوه پیژندل شوی قبیله ده چی دسلیمان خیلو یوښاخ بلل کیږی. ستانی زی دوردګو په شمالی برخه او د ننګرهار په حصارک غلزایی اوسره رودپه اولسوالیو کی استوګنه لری . ویل کیږی چی جبارخیل او بابکرخیل دستانی زیو مشهوری څانګی دی چی د کابل اوجلال آبا د ترمینځ سیمو کی میشته دی.

ستوریانی

دغه قبیله په وصلی توګه دسړبن په تولنیز ګروپ کی شامله شوی ده.ددوی شمال ته شیرانی ،لویدیځ ته یی زمری، ایسوټ او موسی خیل او جنوب لور ته د (کسرانی او بزدارو) بلوڅو سره پوله لری.

دوی دشمیرله پلوه لږدی او په دووعمده برخو ویشل شوی چی ا حمد زی او ګدارزی نومیږی (۲)

مونټ ستوارټ الفنستین په خپل مشهوراثر(دکابل سلطنت بیان) کی دستوریانو په باب داسی کښلی دی :

«ستوریانی تردغو وروستیو وختو نو پوری ټول کوچیان وو. ددوی سیمه په

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۳۲ مخ .

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ، ۹۷ مخ .

حقیقت کې د کرنې له پاره دومره مساعده نه ده. دیر وخت نه تیریږي چې دوی د غه

سیمه د دامان د بلوڅانو څخه ونیوله اوژمی به یې هلته اړول او په اوړي به یې

خپلې مینې اوږمی د موسی خیلو کاکړو سیمې ته بیولې. دغه لیږد یدنې دهغې جګړې

له کبله چې ددوی او د کاکړو دیوې قومي څانګې ترمینځ شوې وه نا راحته

کوونکې ثابتې شوې په دې چې دوی مجبور وو دهغوی له ملکو څخه واوړي،

نود ستوریانو قوم نیمایې برخې خپلې رمې و پلورلې او په کرنې یې پیل وکړ.

هغې بلې برخې یې د پخوا په څیر خپل عادت ته دوام ورکړ، خو دیرزر په دې

مجبور شو ل چې دهغو نورو په لاره روان شي . دنو یواو پخوا نیو میشته شوو

ستوریانو ترمنځ له څوجګړو نه وروسته ټول قوم کرو ند ګرشو . یوازې دوه

څانګې یې تراوسه هم کوچیانې ژوندته دوام ورکوي اواوس هم په پسرلي

کې خپل مالونه سپوستا(Spusta) ته چې دسلیمان تخت په جنوب لویدیځ کې

دي څیږوي .

سره له دې هم دیرستوریانې تراوسه پورې سوداګر او د مالونو وړونکې پاتې

شوي دي او داهغې ژونددې چې د ګرځنده پوونده وو ژوند ته نژدې دی. دوی

معمولاً په خرواوغوایانو مالونه وړي او نږدې څلورزره کورنې حساب

شوي دي» (۱)

دوی د دیره اسماعیل خان په ضلعه کې استوګنه لري . څرنګه چې ددوی

سیمه دیره لیرې پرته ده نوافغانستان ته تګ اوراتګ نه کوي (۲)

دشوروي عالم ستانیشفسکي A.B.staneshevski د اتنو ګرافیکو معلوماتو

له مخې چې د ۲۰ پیړۍ په اییل کې یې ورکړي دي ددوی شمیر یې د (۳۵) زرو په

شاوخوا کې ښودلی دی.

---

(۱) دکابل سلطنت بیان دوهم ټوک ۶۳-۶۴ مخونه.

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان - ۹۸ مخ.

سدوزی

سدوزی: د پوپلزیو یوه څانگه، ده چی په مصر بنی پښتنو ورگډ یږی د دغی قبیلی لوی نیکه یا مورث اعلی اسدالله خان و چی په ۹۶۵هـ کال کی زیږیدلی او په ۱۰۲۱هـ کال وفات شوی دی. دی په عوام کی په «سدو» مشهور و او دده د نامه له کبله د اقبیله په سدوزیو سره مشهوره شوه. دی په شپږم پښت کی د ابدالی احمد شاه نیکه دی.

تاریخ حیات افغانی د سدوزیو په باب لیکی: «سدوزی د پوپلزیو یوه څانگه ده. سدوزیان تر ډیره وخته پوری نه یوازی د پوپلزیو بلکی د درانی د ټولی قبیلی خانان شمیرل کیدل او دا یوه یقینی خبره ده چی سدوزیان د درانی قبیلی د ټولو څانگو څخه ډیر د درناوی او عزت ور څانگه ده. څرنگه چی پاچاه د سدوزیو له کورنی څخه و نو ځکه سدوزیان یوه بیله قبیله بلله کیږی څو په اصل کی د پوپلزیو د څانگی یو ښاخ دی، کله چی د سدوزی پاچایانو کورنی تباه او په لویدیځ افغانستان کی د امیر دوست محمد خان بارکزی سلطه ټینگه شوه نو د دغی کورنی قدر هم لږ شو. د دغو خلکو زیاتره آبادی د شهر صفا تر څنگ د ترنک د وادی په منځ کی موقعیت لری. ځینی سدوزیان په کندهار کی هم اوسیږی او د شاهی کورنی څخه د شاه شجاع اولاده د هند د پنجاب په لودهیانه کی د ستلج د سیند په ختیځه غاړه کی اوسیږی او د احمد شاه ابدالی کورنی ته پاچا خیل هم وایی د سدوزیو څو کورنی په پیښور او لاهور کی هم میشته دی. پاتی سدوزی اکثره د کندهار شمال خوا ته ځا کریز په سیمه او اکثره په غزنیو سیمو کی اوسیږی. ځینی سدوزیان د کندهار په دهذا کر، بالاکرز، شوراندام او څو نورو ځایونو کی هم استوگنه لری» (۱)

ملک سدو یو ډیر لایق سړی و چی د خپل قوم له پاره یی ډیر خدمتونه و کړل. په پای کی د پنځه او یا کلونو په عمر مړ شو. د ملدو نه پنځه زامن پاتی شول خواجه خضر خان، مودود خان، زعفران خان کامران خان او بها در خان چی بیا خواجه خضر خان د اولس په خوښه په مشرتابه وټاکل شو او شل کاله یی د قام خدمت و کړ، دده دوه زامن درلودل چی خداداد سلطان او بل شیرخان نومیدل (۲)

---

(۱) حیات افغانی ۲۲۲ - ۲۲۳ مخونه

(۲) پیټاته د تاریخ په رڼا کی - ۱۲۷۸ - ۱۲۷۹ مخونه

لنډه داچې دابدالیانو د کورنۍ دسلطنت مؤسس او باني احمدشاه د پوپلزو دسدوزیو دځانګې پورې اړه درلوده چې د۱۷۴۷ع نه تر۱۷۷۳ پورې دافغانستان یو ستر واکمن وچې دغې کورنۍ تر۱۸۱۸ع کال پورې په افغانستان او د پنجاب په ځینو برخو باندې حکومت کړوه چې بیاورو ـ ته سلطنت بـارکزیو ته ولېږدید.

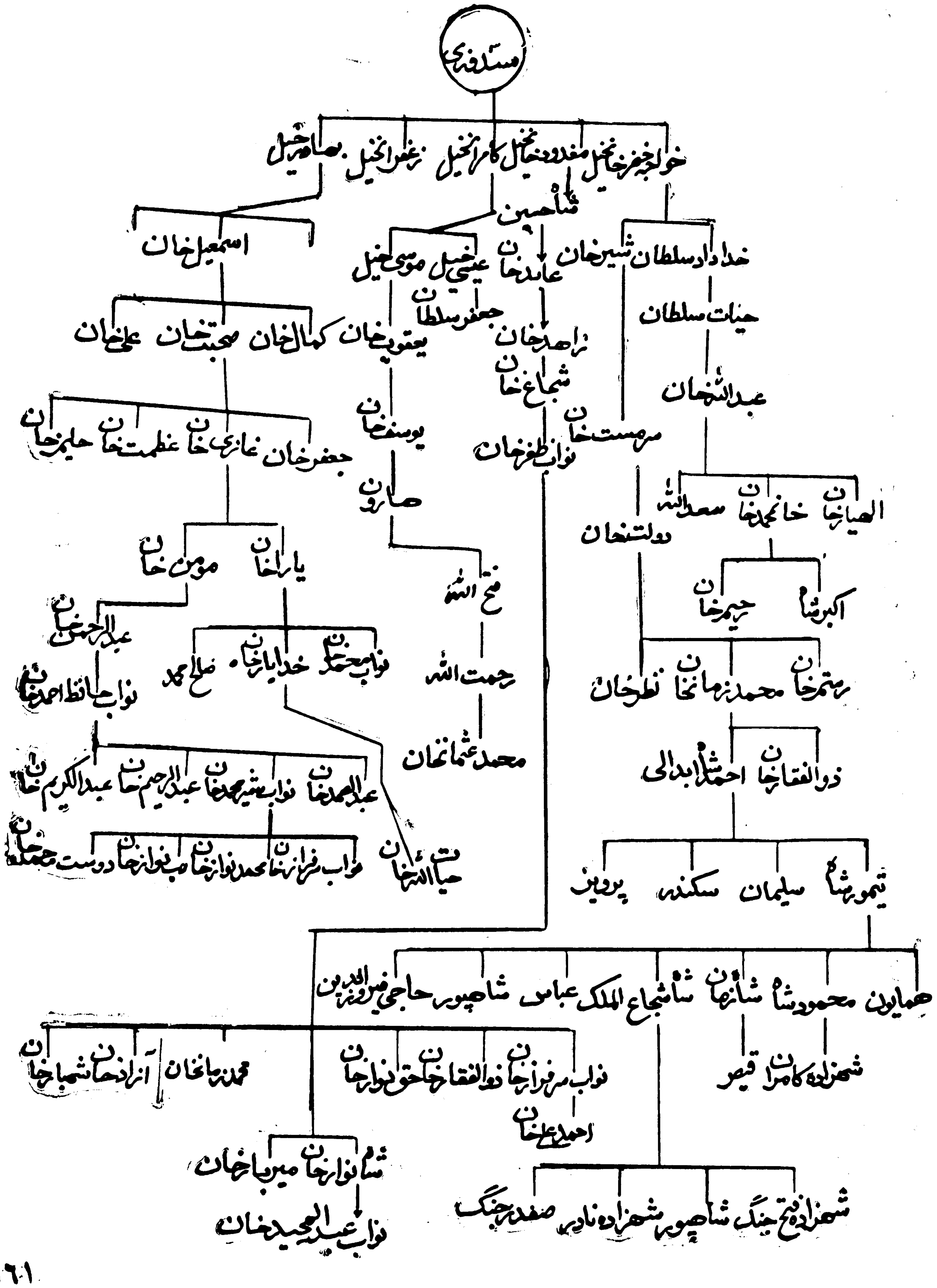

سرکانی

سرکانی په اصل کی سړبنی پښتانه دی او په الکوزیو ورگډ یژی دوی په پیل کی په کندهار کی او سیدل چی وروسته بیا دڅینو عواملو له کبله دکونړد سرکانی ولسوالی ته راغلی دی. همدا راز ددوی یو شمیر د اسمار په مرکز کی هم استوگنه لری چی په دی حساب دکونړ په ولایت کی د ۱۳۶۰ کال داحصائیی له مخی ددوی شمیر ۵۶۸۳ تنوته رسیږی. دکونړدولایت نه پرته سرکانی دالکوزیو دیوه ښاخ په توگه دافغانستان په لویدیځ او جنوب لویدیځ کی استوگنه لری.

دوی اکثره دکرنی او سوداگری په چارو بوخت دی چی دکونړ په ولایت کی دچارتر اشو سوداگری هم کوی (۱)

سروانی

دوی لودی پښتانه دی او داسی ویل کیږی چی دسلطان شهاب الدین غوری پاترهغه وروسته دسروانی قبیله ددربند پادرابن اوچودهوان شاو خوا سیمی ونیولی اودغه ځمکی یی په خپل تصرف کی راوستی چی دلته دمخه هندوان اوسیدل او اورپالو نکی وو چی دغه ځمکی ددغی قبیلی دسرپیال کورنی په تیره بیا دشیخ ملیح قتال اسلافو ته ور کړل شوی. شیخ ملیح قتال ددرابن پخوانی ښار متروك پریښود او هغه درابن چی اوس آباد دی د شیخ ملیح قتا ل سروانی له خوا جوړ شوی دی لکه چی د شمالی دروازی خلو د یوالی یی د شیخ ملیح قتال په نامه مره ونومول شوه. په هغه وخت کی ددراین ښار اباداو دیری ښایسته اوښکلی ودانی یی لرلی او اوس دروانواو بوی‌شنو ونواوخا موکورونه پرته هخه ښکلا نه ده ورپاتی.

سروانیو په دراین باندی تر دیری‌مودی پوری سلطه لرله، خودهمایون دواکمنی په دوره کی له دغه ځایه ووتل او ددوی دوتلو دوه علتونه ښول شوی‌دی. لومړی ددوی دشمیر لږوالی او کمزوری او دوهم ددوی ماتی (۲)

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۲۲ مخ .

(۲) حیات افغانی - ۴۴۷ مخ .

ددوی د کمزوروتیا علت داو چې دسوری ښاخ نه یوتن چې دروړی دښار او سیدونکی و د نو موړی قوم یوه ښځه و تښتوله او د سروانیو قبیلې ته یې پناه راوړه او دراتبن ته راغی دسوړی ښاخ دغه مجرم او ښځه له سروانیو نه وغوښتله سروانیو دهغو بیرته ور کول دپښتنی ننګ خلاف وګڼل او دتښتیدلی ښځې په بدل کې یې د پنځو ښځو ور کول ومنل، خو سوریانو دتعصب او غرور په سبب دیوې ښځې په ځای د پنځوتنو پیغلو نجونو ترلاسه کول و نه منل او د سروانیانو سره یې دجګړې له پاره تیاری و نیوله سروانیو هم د پښتنی غیرت په وجه له دوی سره د جګړې له پاره چمتو شول. په پای کې په زاره دراتبن کې ددواړو خواوو ترمینځ سترہ جګړه رامینځ ته شوه چې له دوا ړو خواوو نه ډیر ښځلی او تکړه کسان ووژل شول. کله چې ددواړو خواوو پاتې کسان چې له مرګ نه بچ پاتې شوی و وداحالت ولید نو په دې کار ډیر پښیمانه او جګړې یې مناسبه و نه بلله او د یو دبل له وژلو نه یې لاس واخیست او هر یوه قوم خپل مړی چې په زرګونو تنه وو ښخ کړل او بیرته خپلو استوګنځیو ته ستانه شول. دد غې جاهلانه جګړې نتیجه دا شوه چې له هغې ورځې نه د سوریانو او سروانیو شمیر د یر لږ او تر هغې اندازې پورې کمزوری او ضعیف شول چې د هیڅ مخالف قوم سره یې جګړه نشوای کولای. دهمایون پاچا دواکمنې په پیل کې کله چې د میاخیلو، لوحانیو او بختیارو په پاتې سروانیو باندې یرغل و کړ نو ترازی مقابلې وروسته یو شمیر سروانی ووژل شول او پاتې مغلوب او دراتبن له سیمې نه یې لاسو نه لنډ شول او دغه سیمه د میاخیلو او بختیارو لاس ته ورغله او سروانی چې شمیر یې ډیر لږ وو ځینې یې خواره واره او ځینې یې د ما لیر کوټلی مشرته چې ددوی دقوم نه وو رغلل. ویل کیږي چې دراولپنډی دضلعې په چهچه نومی ځای کې هم څو کوره سروانی میشته دي. ددغه قوم ځخه د مالیر کوټله کورنی ډیره مشهوره ده (۱)

---

(۱) حیات افغانی (۴۴۸ - ۴۴۳) مخونه .

سری پال

دوی لودی پښتانه او د سروانی یو یو ښاخ بلل کیږي . د دغی قبیلی نیکه شیخ احمد زنده پیرو چی د هغه د پنځو زامنو نه یی مشر شیخ صدرالدین و چی په صدرجهان سره مشهوردی . دی یو عابد او پرهیزگار انسان و . دی د خپل اصلی تاتوبی د رابن نه د هند د لیدلو له پاره روان شو او د مالیرسیمی ته چی د هند د پنجاب په ایالت کی واقع دی ورسید او د ستلج د سیند دیوی ویالی په غاړه یی یوه څپره ودانه کړه او د خدای (ج) په عبادت بوخت شو . په هغه وخت کی د مالیرد ودانی نښی نښانی هیڅ موجودی نه وی ، خو د جهوم په نوم یو کوچنی ځای د شیخ صدرجهان عبادت ځی ته لنډ موجود و . کله چی صدرجهان د هند دواکمن بهلول لودی له لورسره نکاح وکړه د مالی له نا مه سره یی د (ر) توری چی درب د نوم لومړنی توری دی یو ځای او په دغه سیمه یی د مالیرنوم کیښود صدرجهان د بهلول لودی له لور سره په دی توگه واده وکړ چی کله سلطان بهلول لودی د دیلی دسلطنت د نیولو په نیت روان شو نو هغه یوه ورځ د صدرجهان جونگړی ته نژدی دیره شو او له هغه سره یی ملاقات وکړ . هغه په خپل زړه کی نیت وکړ که چیری دیلی ته ورسیږي او سو به یی په برخه شی نو خپله لور به دغه عابد او زاهد ته ور کړی . د بهلول دغه مقصد ترسره او د خپل نیت د پوره کولو له پاره یی خپله لور نو موړی شیخ ته ور کړه او د ولس کلی او شپږ پنځو س کوچنی سیمی یی او د واده توراسباب و نه یی هم ده ته ور کړل . تر هغه وروسته شیخ صدرجهان د راجپوتانو د کورنی دیوی ښځی سره هم واده وکړ . ده په (۱۵۱۵) ع کال کی له نړی نه سترگی پټی کړی او د خاص مالیرد درگاه په انگړ کی خاوروته وسپارل شو چی ده مزار د خاصو او عامو زیارتگاه ده(۱) د ده اولاده اوس هم په مالیر کوټله کی میشته ده ، خو پښتو ژبه یی هیره کړی ده او د هندی تمدن او کلتور تر تأثیر او اغیزی لاندی راغلی ده .

---

(۱) حیات افغانی - ۴۵۰ مخ

سړبني

دغه قبایل دخپل لوی نیکه سړبن په نامه په سړبني سره شهرت لري. سړبن به پښتنو کې ډیر مشهور نیکه دی اوله پخوانی زمانی څخه مؤرخانو دده نوم اوحال لیکلی دی اوپه پښتني عنعنه کې هم دا سړی پوخورالوی پښتون او مشهور نیکه ګڼل کیږي. ددې عنعنې تصدیق په خارجي مؤرخینو کې ابوالفضل علامي (۱۰۰۶هـ) دا کبرمغولي پاچا د دربار مورخ په دې ډول کوي :

«په پښتنو کی دری ورونه بیټني، غرغښت اوسړبن ډیر مشهور نیکو نه دي(۱) » .

درواياتو مطابق سړبن دقیس عبدالرشيد زوی اود غر غښت اوشیخ بیټ ورور دی. دده نوم ابراهیم دی، خوپه سړبن مشهورشو. ددې وجه داوه چې دده اولاده واوپه دې خبره به تل غمجن او پریشانه و، نوځکه بیټ نیکه دده ته خپل زوی اسمعیل ورکړ(۲) سلیمان ماکو دبارک خان زوی په خپل مشهوراثر تذکرة الاولیا کې چې له (۲۱۲) هـ وروسته لیکل شوی دشیخ بیټني اودده د ورور سړبن ذکر داسې کوي: «نقل هسې کاندې يارانو چې په روزګار دشیخ بیټني دده ورور چې سړبن نومیده اوپرشیخ بیټني هم خوراګران وسړبن نه د رلود زامن اوهرکله به یې ویل خپل وروره. بیټني خپل زوی اسماعیل ورکاواولوی شو دسړبن په کاله. خدای مهربان داسماعیل په برکت سړبن ته نصیب کړه دومره زامن چې اوس شوګڼون دهغو ... (۳)»

ویل کیږي چې داسمعیل اولاده هم په سړبنو ورګډ یږي اوذکریې په مراة الافاغنه کې دسړبني اولیاوو په لړکې موجود دی (٤) .

سړبن دوه زامن درلودل چې دیوه نوم شرخبون (شرف الدین) او دبل نوم خرشبون (خیرالدین) وو. دشرخبون (شرف الدین) دژوندحالا تو په باب کومه پښه نشته البته دخرشبون (خیرالدین) څه لږشان حال په پټه خزانه کې موجود دی. دپټې خزانی مطابق شیخ خرشبون په ۳۰۵ هـ کال زیږیدلی و .

(۱) آئین اکبری، لومړی توك - ۱۹۱ مخ .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ۱۲۶۶ مخ .

(۳) عبدالحی حبیبی دپښتو ادبیاتو تاریخ دوهم توك (کابل-۱۳٤۲) ۱۰۶ مخ.

(٤) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ۱۲۶۶ مخ .

خرشبون هم دخپل تره شیخ بیټ په شان یو نیك او خدای لمانځونکی انسان و. دخدای پاك (ج) په عبادت به لګیاو، ویل کیږی چی دی دکسی په غره کی اوسیده. دروایاتو مطابق دشیخ خرشبون دژوندانه په زمانه کی دهغه پلاراو تره (سړبن او بیټ نیکه) لاژوندی وواو دوی ټول سره په یوه ځای کی اوسیدل.

خوځه موده وروسته خرشبون دخپل پلاراوتره په اجازت دخپل اولاد سره دکسی دغره نه دغوری مرغی (*) په لورپه کډه لاړ او هلته میشته شو:

لنډه داچی دسړبن اولاده چی په سړبنیانو سره شهرت لری په لاندنیو قبیلو ویشل شوی ده.

۱- ترین ۲- شیرانی ۳- بابړ ٤- هریپال ٥- جلوانی ٦- غرشین ۷- میانه ۸- بریخ ۹- ابدالی ۱۰- پوپلزی ۱۱- سدوزی ۱۲- بارك زی ۱۳- اخلك زی ١٤- اسحاق زی ١٥- موسی زی ١٦- نورزی ۱۷- الیزی ۱۸- ادوزی ۱۹- اسحاق زی ۲۰- خاکوانی ۲۱- ماکو ۲۲- یوسفزی ۲۳- مندړ ٢٤- ترکلانی ٢٥- ګګیانی ۲٦- مومند ۲۷- داودزی ۲۸- خلیل ۲۹- څوکنی ۳۰- زیرانی ۳۱ ملاګوری ۳۲- خیشکی ۳۳- کتانی ۳٤- مهمنزی ۳٥- کاسیان ۳٦- شینواری.

سلطان خیل

دوی دسلیمان خیلو په لوی ټبرپوری اړه لری او غلجی پښتانه دی دسلطان خیلو علاقه داری چی دغزنی په ولایت کی موقعیت لری هم ددوی داستوګنی له کبله په همدی نامه نومول شوی ده. ددوی زیاتره برخه کوچیان او بیخی لږشمیری میشته خلك دی. ددوی زیاتره برخه ژمی په نورو ولایتونو کی تیروی دوه ډیر زړور، توریالی او په خپل عرف او عاداتو ټینګ دی.

ددوی دسیمی شمال ته دیله او آب بند، جنوب ته یی زرمت، ختیځ ته یی کتواز او اوممنه اولویدیځ ته یی دمقر آب ایستاده موقعیت لری:

آب وهوایی په اوړی کی معتدله او په ژمی کی یخه ده. واوره پکی اوری. په پسرلی او منی کی یی هوا مرطوبه او په دوبی کی وچه وی. او به یی دکاریزو، چینو او رودو څخه، برابریږی چی دځینو له پاره هم صحی دی.

(*) غوړه مرغی دکلات په سهیلی برخه کی دسرمه غره له جنوبی اړخ نه پیل کیږی او دلویدیځ خواته تر ارغستانه او بیاد کوزك تر غره پوری او بیا دکاکړستان او کسی او ساپمان غره پوری سیمه ده. (لیکوال)

ددې سره سره چې ددوی سیمه کافي اندازه او به نه لري، خو بیا هم غنم، اوربشې، جوار، مشنګ او مې په پوره اندازه پکې کرل کیږي. همدارازد دغه ولایت داومنی په علاقه داري، ډیله او خوشامند کې هم ډیر سلطان خیل کوچیان استوګنه لري (۱)

سلطان خیل

دغه قوم دسرهنګ داولادې یوه څانګه ده. دوی په پیل کې دخپلې قبیلې له پاتې خلکو سره دمیانوالي په سیمه کې آبادو، خو تقریباً (۱۵۰) کاله نه کیږي چې له هغه ځایه دکورنیو شخړو له کبله دسلطان خیلو ښاخ دې سیمې ته راغی او دعیسی خیلو په مصلحت دختکو غره ته نږدې میشته شول (۲)

دسلطان خیلو دنسب شجره

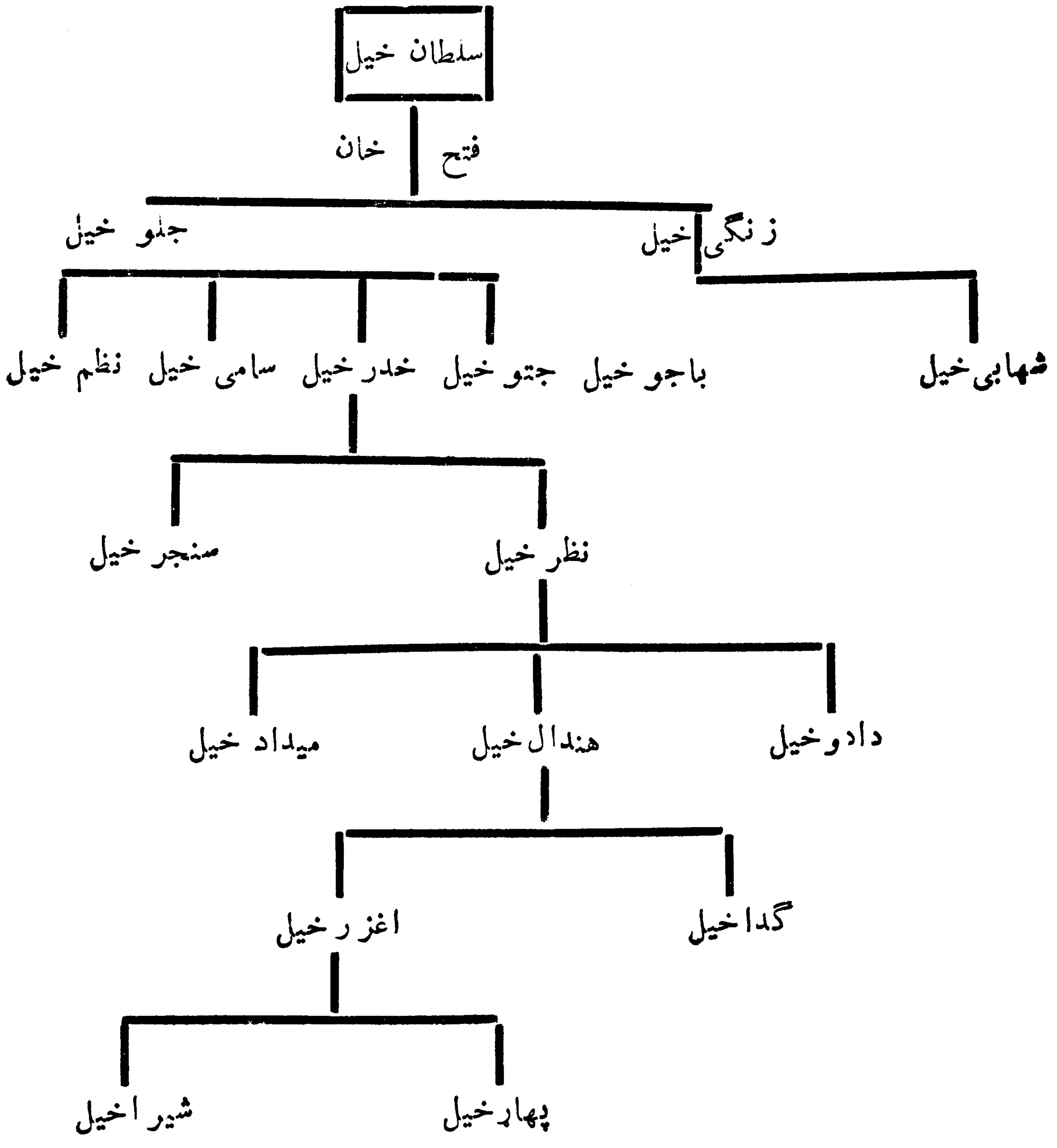

(۱) محمدولي ځلمي، دغزني تاریخي جغرافیا کابل: (۱۳۶۲) ۱۶۸ - ۱۶۹ - ۱۷۱ مخونه.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کې - ۱۳۵۵ مخ.

سليمان خيل

زموږ پښت پوهان (نسب پيژندونکي) سليمان خيل د غلجي د توليز گروپ څخه شميري. دغلجيو په توليز گروپ کي د نورو قبيلو په پرتله د سليمانخيلو قبيله د شمير له مخي ډيره ده. ددوی عنعنوی تاتوبی د پکتيکا اوسني ولايت دی چي اکثره يي د کټواز او وازی خوا په اولسواليو او دميتا خان او داو مني په علاقه داريو کي استوگنه لري. ددوی يو شمير د پکتيا د ولايت په مرکز گرد يز اود زرمت اوڅمکنيو په اولسواليو کي هم استوگنه لري.

يو شمير يي د خپل اصلي تاتوبي څخه مهاجرت کړی او د ننگرهار دولايت د سره رود او حصارك په اولسواليو، د لوگر په ازره او د کابل او لغمان په ولايتو-نو کي استوگنه لري چي نن ورځ د خپلو ښاخونو احمدزيو، بابکرخيلو او جبارخيلو په نومونو سره مشهوردي (۱)

سليمانخيل په يوه پراخه او وسيعه سيمه باندی قبضه لري: سليمان خيل پر ډيرو ښاخو باندی ويشل شوی دی لکه ادين خيل، نسو خيل، قلندرخيل، علي خيل، شکي خيل، شاه توری، جلال زی، کلاخيل، محمود خيل، مشن خيل او نور (۲)

د زرمت تقريبانيمه برخه په تيره بيا سهيلي برخه يي د سليمان خيلو په قبضه کي ده او د نانی سيمه چي په کټواز پوری مربوطه ده دسليمان خيلونه ډکه ده. د سليمان خيلو شمالي برخي ته ستاني زی، سلطان زی او احمدزی په لومړی درجه ښاخونو کي راځي چي د دوی تر مينځ د ستاني زيو شميرزيات دی (۳)

ستانيزی دوردگو په شمالي برخه کي استوگنه لري او دکرني په چارو بوخت دی. د ستاني زيو مشهوری څانگي جبارخيل او بابکرخيل دي چي د جلال آباد او کابل ترمنځ استوگنه لري.

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام و قبايل و لايات سرحدی کشور - ۷۴ مخ.

(۲) پښتانه دتاريخ په رڼا کي - ۳۴۵ مخ.

(۳) تواريخ خورشيد جهان - ۲۱۹-۲۲۰ مخونه.

د سلیمانخیلو د نسب شجره

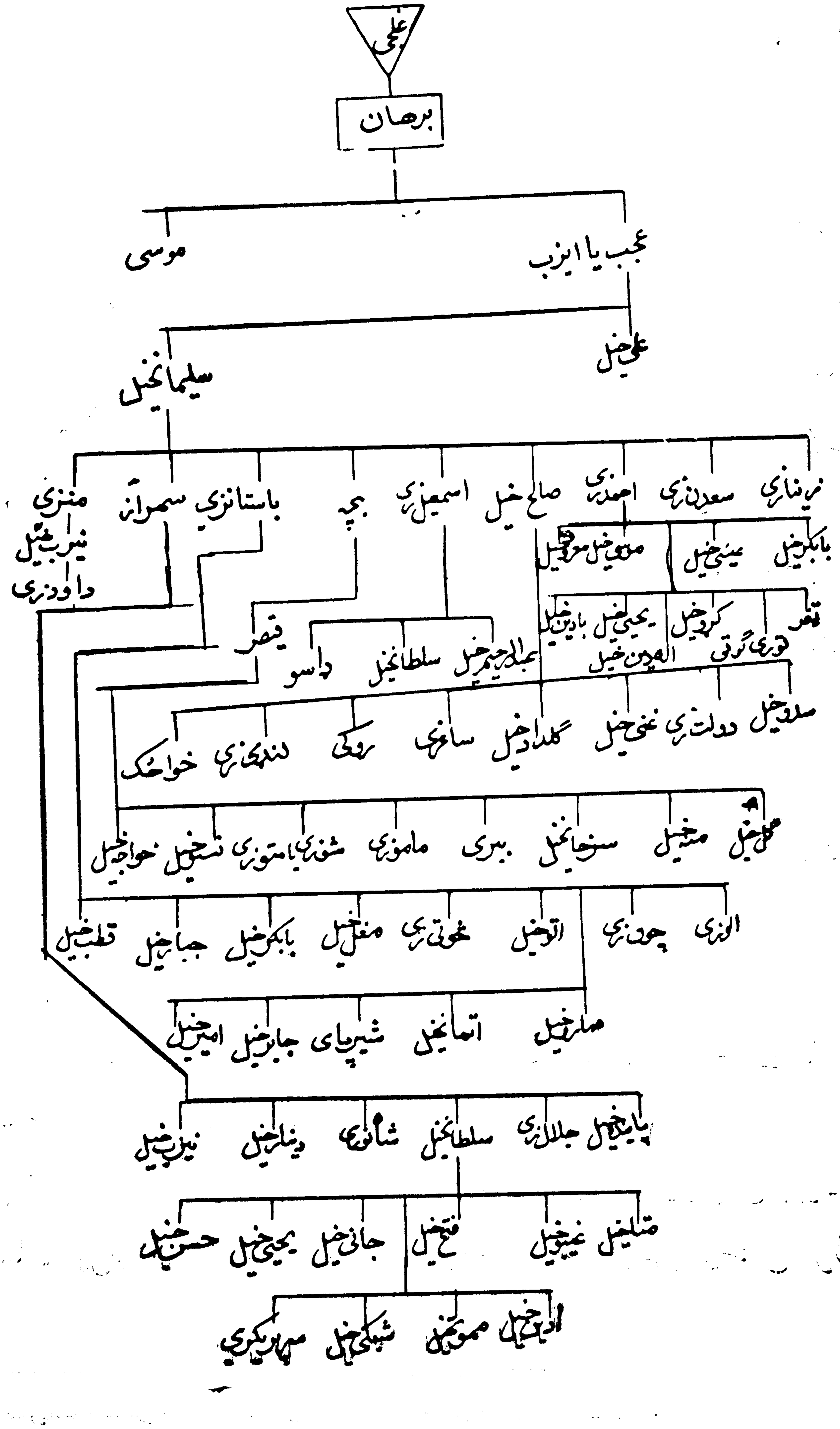

دسلیمان خیلو ختیځ ته دخرو ټوقبیله ،ځوب خواته یې د ډیوروند کرښه ، لویدیځ ته یې تره کی او شمال خواته یې اندړ موقعیت لري. پوشمیر سلیمان خیل د کوچیانو په ډول هم ژوند کوي چې په ژمي کې دوزیرستان شنو او نسبتاً تودو سیمو ته ځي او په دوبي کې دوازې خواو په شااو خوا کې کیږدي وهي. ددغې قبیلې خلک ډیر زړور دي .

ددغې قبیلې دخلکو دنده کرنه او مالداري ده. ددوی یو شمیر د هندوستان په ځینو ښارونو لکه اسام، کلکته او بمبئی کې هم استوګنه لري او په سوداګري او معاملاتو بوخت دي. همدارازددوی یوزیات شمیر په پاکستان کې هم ژوند کوي.

دپکتیکا په ولایت کې ددوی شمیر د(۸۳۵۹۲) تنو او د پکتیا په ولایت کې ددوی شمیر (٤٥٢١٠) تنه ښودل شوي دي چې کوچیان سلیمان خیل په دغه شمیر کې نه راځي (۱)

ددغې قبیلې دځینو مشهورو ښاخونو لکه علی خیلو ، قلندرخیلو او نورو ذکر به په خپلو خپلو ځایونو کې وشي .

دسلیمان خیلو دکرنې ځمکې :

په کومه سیمه با ندې چې سلیمان خیل قبضه لري نو هغه ځمکه ډیره اواره او داو بو مشکلات یې ډیر دي چې اکثره خلک یې دکاریزونو نه استفاده کوي. په تیرو څو کلو نو کې واټرپمپونه هم ډیرو ته پکې رواج شوي او د هغې په واسطه او به ر اباسي. ددوی ځای دکرنې ځمکې یو فصله او اکثره دجوارو کرنه پکې لږد واج لري : ددې ځای اقلیم په ژمي ډیر سوړ او په دوبي کې تود دی.

دسلیمان خیلو په سیمه په تیره بیا په شرنې او دهغه په شااو خوا ځایونو کې چیرته چې سلیمان خیل قبضه لري انګور، زرد آلو، مڼې، هند وانې او ختکي کرل کیږي.

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور- ۷٤ مخ .

خوراک یې:

سلیمان خیل اکثره په خوړو کې د غنمو له ډوډۍ نه ډېره استفاده کوي. له دې کبله چې دوی په مالدارۍ هم بوخت دي نو د کرتو، شیدو، مستو، کوچو او هګیو څخه هم ګټه اخلي. د ژمي په موسم کې د وچو میوو استعمال هم پکې رواج لري. د وریجو او جوارو استعمال پکې لږ دی.

جامې یې:

سلیمان خیل عموماً اوږدې ورېښمینه پګړۍ چې اکثره یې هندوستاني دي په سر وي. دوی څپلۍ څادرونه د ټېټرون یا کتان نه جوړوي چې د (تازر) په نامه یې یادوي.

د ښځو جامې یې عموماً سرې او شنې دي، خو زړې ښځې یې تور کمیسونه اغوندي: په پېغلو ځونو او ځوانو ښځو کې د ګنډونو استعمال هم شته. دوی په جامو کې ډېرې مرۍ هم استعمالوي چې د کمیسونو لستوڼي په زرتارو، چرمو او لیسونو باندې ښکلوي. د دوی پرتګونه ۱۴ یا ۱۵ ګزو ته رسیږي. ښځې یې عموماً پښې چې د دوی یې پخپله ژبه (کېږي) بولي په پښو کوي. (*)

(*) د پښتو څېړنو د بین المللی مرکز د غړي پوهاند محقق نظام الدین سلیمانخیل شفاهي توضیحات.

سنتهیا

داهم دکاکړو یو مشهور ښاخ دی او د روایا تو له مخې دوی د سنت نیکه اولاده دی. دتاریخ په اوږدو کی سنتهیا کاکړانو توری وهلی او تاریخی رجال یی پیدا کړی دی په کاکړو کی د شمیر په لحاظ له سنځر خیلو څخه وروسته دسنتهیا کاکړانو شمیر زیات دی. هیبت خان کاکړ چی دخان جهان لودی د لوړی دسما نا حاکم و او دمخزن افغانی په تالیف کی لو یه برخه لری دسنتهیا کاکړو څخه و. دوی په هندو باغ، کان مهترزی، کچلاغ، هنه، سره غوږ گی، سره خوله، نو حصار، غبرگ، غوشکی، خانوزی، بلوزی، رودملازی، مستنگ او په ځینو نورو ځایونو کی میشته ددی (۱) سنتهیا په لاندنیو څانگو ویشل شوی دی:

۱- پانیزی ۲- مهترزی ۳- بازیان ٤- سارنگ زی ٥- شهزی ٦- ملازی ۷- عیسی خیل.

سنځر خیل

سنځر خیل په کاکړو کی یوه پښه ده چی دغر ښتو پښتنو په تو لنیز گر و پ پوری اړه لری. درو ا یاتو مطابق سنځر نیکه یو تورزن مشر او منلی روحانی شخصیت وچی دمغولو پرخلاف یی اوږدی مبارزی کړی دی او ویل کیږی چی دده مزار په گوسه کی دی. گوسه دکاکړستان د سیمی په ژوب کی موقعیت لری او ډیر شمیر خلک دده مزار ته ورځی.

پروفیسر اسیان کاکړ په خپل کتاب «پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی» دسنځر خیلو کاکړو په باب لیکی:

«دکاکړو نوابی او سرداری له پخوا څخه دسنځرخیلو په لاس کی ده. دوی د شمیر په لحاظ دکاکړو تر بل هر ټبر زیات دی (۲)»

سنځرخیل په لاندنیو څانگو ویشل شوی دی:

---

(۱) پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی ٦٥ مخ.

(۲) همدا اثر مخ ٦٥.

۱-علی زی ۲- عبدالله زی ۳- کب زی ٤- برتخیل ٥- سنخیل ٦-اتمانخیل
۷- حرمزی ۸- تیمنی ۹- عرب خیل ۱۰- پښیزون ۱۱-نیستی ۱۲- کدنیری ۱۳-دومړان

سوری

ددغی قبیلی د اوسیدو اصلی ټاټوبی دغورتار یخی سیمه ده چی په مرکزی افغانستان کی موقعیت لری.

دغه قبیله په لودیو پښتنو پوری اړه لری لکه چی دنسب په شجره کی ښکاره شوی دی د سیانی د زوی پرانگی دویم وروراسماعیل نومیده چی داسماعیل له دریو زامنونه یی مشر سورنومیده چی د ده اولاده اونسل د سوریانو په نامه سره شهرت لری چی دد غی کلمی نه په پښتو ژبه کی مقصد سور رنگ دی.
دسورکورنی د پرانگی له ښاخ سره یوځای په دامان کی میشته وه او کله چی یی له دغه ځایه په لیزدیدلو پیل وکړنو په هندوستان اوافغانستان کی خواره واره شول لکه چی اوس هم په دامان کی د سوری اوپرانگی ځوکورنی میشته دی.
د راولپنډی د ضلعی په چهچهه کی هم تقریباً (۳۰) کوره سور یان استوگنه لری خوپه افغانستان کی دغه کورنی دور کیدو په حال کی ده (۱)

دسوری دواکمنا نونو له جملی نه یوهم سوری شیرشاه و چی اصلی نوم یی فرید خان و. دی د حسن خان زوی او دابراهیم خان لمسی وچی په دیرښه تدبیر او انتظام سره یی په هندوستان کی پاچاهی وکړه.

فرید خان په (۱٤۷۹ع) کال کی په حصارفیروزه کی چی په سترام کی موقعیت لری وزیږید. دی یومدیرواکمن واوده په وخت کی دیرسړکونه، کاروان سرایونه اونورعام المنفعه کارونه ترسره شول :

دمسا پرانودهوسایی له پاره یی له بنگال نه نیولی د سند هه تردریاب پوری دعامو لاروترڅنگ په هرپنځه کروه وا ټن کی یی پاخه سرایونه، جو ماتونه اوځاه ګانی جوړی کړی چی دغه سرایونه ترا وسه هم په اکثرو ځایونو کی موجود دی (۲)

(۱) حیات افغانی - ٤۳۰ مخ .
(۲) نوموړی اثر ۲۹۰ مخ .

فرید خان دهند مغولی واکمن همایون مات اود حضرت علی او شیرشاه لقب یی غوره‌اود هندوستان په تخت کښېنا ست اوتر شپږ کاله واکمنی وروسته یې په (۹۵۲) هجری کال دربیع الاول دمیاشتی په (۱۲) نیټه‌د کالنجر دکلا دنیولو په وخت کې د بارو تود اوردا خیستلو په نتیجه کې مړ شو او دهندوستان دبهار دایا لت په ساسرام نومی ځای کې ښخ شو . تر شیرشاه سوری وروسته یې زوی سلیم شاه پاچا شوچی له هغه وروسته یې دولس کلن زوی فیروزخان ته واکمنی په لاس ورغله، خوهغه دنظام خان دزوی مبارزخان له لاسه چې دسوری شیرشاه وراره و ووژل شواو ده د محمد شاه عدلی یا محمد شاه سوری په نا مه سره قدرت ترلاسه کړچې بیا همایون په (۹۶۲ ه) کال کې په هندوستان کې واکمنی ترلاسه کړه .

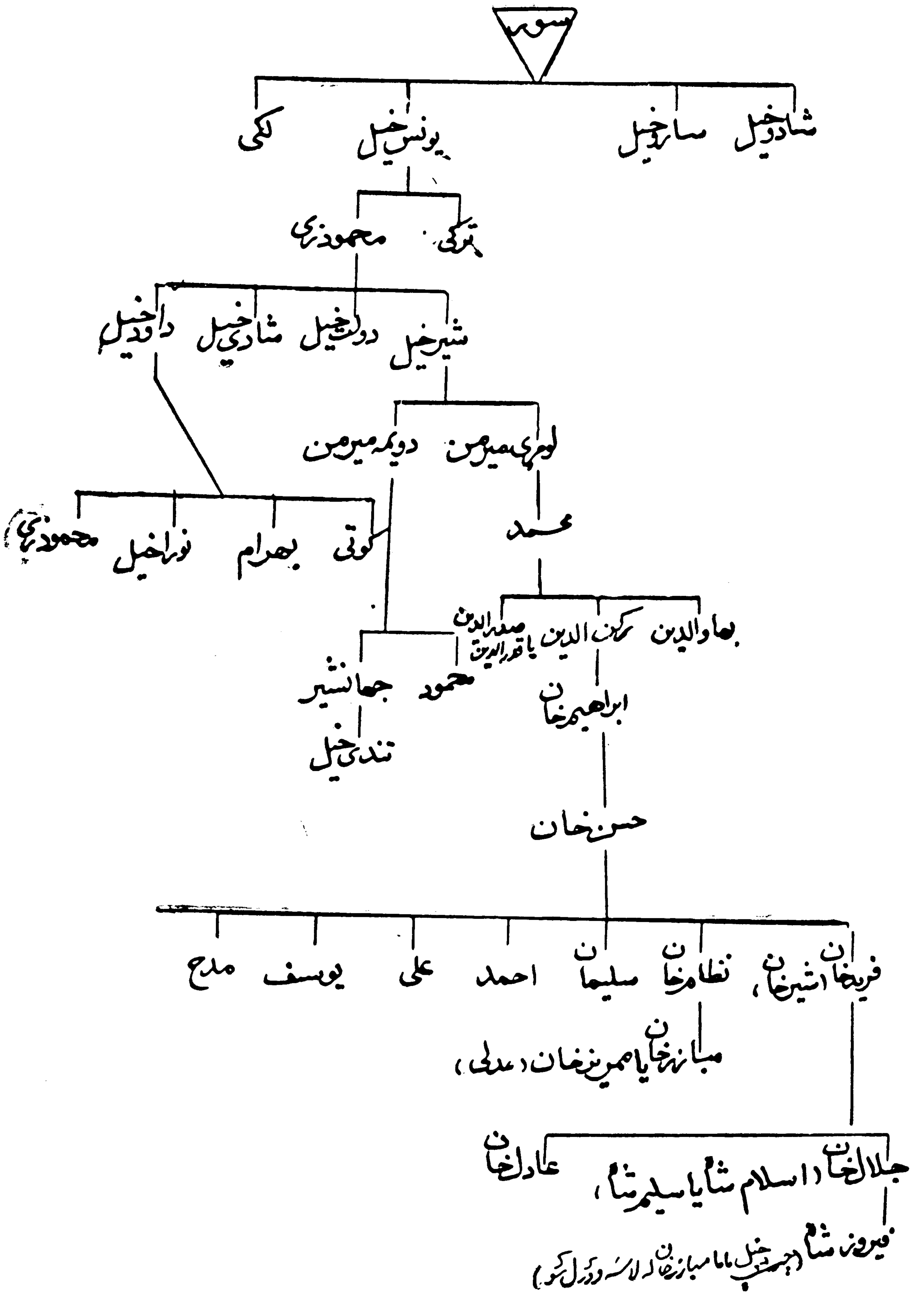
سور
شادی خیل
سارنگ خیل
یونس خیل
لکی
ترکی
محمود زی
شیر خیل
دولت خیل
شادی خیل
داود خیل
دویمہ میرمن
محمد
کوتی
بہرام
نوراخیل
محمود زی
بہاوالدین
رکن الدین
صدرالدین
محمود
جہانشیر
تندی خیل
ابراہیم خان
حسن خان
فرید خان
نظام خان
سلیمان
احمد
علی
یوسف
جلال خان (اسلام شاہ یا سلیم شاہ)
عادل خان
فیروز شاہ

سیدګی (سادات)

هغه یوشمیرخلک دسیدګی په نوم سره یادیږی چی دمحلی ناسمو روایتونو له مخی اصلاً سیدان بلل شوی دی اودشمالی وزیرستان دځوی، دویګر، ډنډ، ورغر، ورباط؛ برمل، اودخوست په ډ بکی کی اوسیږی.

دغه خلک نن ورځ دیری کوچنی قبیلی په توګه موجود دی . دوی په لومړی سرکی په دوو برخو ویشل کیږی ملکا خیل اوذکرخیل . دقبیلوی اتحاد له مخی ملکاخیل دابراهیم خیلو وزیرو سره متحد دی(۱) په لاند ینی جدول کی ددوي دخیلونو نومونه اوداستوګنی ځایونه راغلی دی :

ذکرخیل

شداد خیل

ابا خیل — شومیرخیل — مولی خیل — مصری خیل

(چی په ډنډ او رباط کی استوګنه لري)

---

(۱) اصلاع، ایجنسی‌ها و قبایل ایالت پښتونستان ۱۱۲ مخ .

شودی خیل
لاد خیل
جن خیل
تلد بیګ خیل
کمډی خیل
اتک خیل
رومی خیل
ملک خیل
مرور خیل
مدک خیل
زوبر خیل
نظر بیګ خیل
اخوند

دوی په دوبګراو خوی کي استوګنه لري

کاکا خیل
مره ګنده
تره کي ګنده
غوټي ګنده
میاګل خیل

په ونډکي استوګنه لري

لولی فقیران په دوبګر کی او میږی

ورغړ میدګی په ورغړ کي او میږی

بوړکی میدګی په شوال کی او میږی

ملکا خیل
بودړ خیل
میري خیل
ایبارخون خیل
ګري خیل
خدري
ګرهه خیل
میسوت خیل
خرم شوپه

دوی رباط شمیزلی په خوی او ښ شمیزلی په دوبګرکي استوګنه لري

همدا راز حکیم خیل په ونډی او رباط کي استوګنه لري

شلمانی

دشلمان کلمه دسلم، سیر یمان او سلیمان سره دیره ورته‌ښکاری چی دپښتنو دیوی لرغونی سیمی (روه) نوم دی .

شلمانی په اصل کی سربنی پښتانه او په مومند وور گډ یږی . دوی دلوارگی دشینوار و شمال ته دتاتری په شااوخوا کی استوگنه لری او دخیبر ایجنسی یوه کوچنی قبیله شمیر له کیږی . دتاتری په شااوخوا کی لوی شلمان، کم شلمان او پرانگ دره مشهور ځایونه دی .

شلمانی ډیر میلمه پالونکی او غیرتی خلک دی. دوی دمیلمنو له پاره ښی حجری لری. په دوی کی دکر کیلی چاری لږی دی ځکه چی سیمه یی غرنی ده. ویل کیږی چی د دوی شمیر داتو زرو تنو په شااوخوا کی دی (۱)

دحیات افغانی له روایت نه هم د شلمان او سلیمان ارتباط ښکاری . حیات افغانی لیکی : «په پیل کی دوی دکورمی دسیند په غاړو کی او سیدل او دشلمان دسیمی په سبب دوی په شلمانیو بانـدی مشهور شول . له دغه ځایه بیا د تیراخوا ته لاړل او له هغه ځایه بیاد پیښور په هشت نگر (هشنغر) کـی میشته شول . یـوسفزیو په پنځلسمه عیسوی پیړی کی دوی له هغه ځایه و شړل او تر هغه وروسته سلطان اویس سـواتـی هغـوی تـه د سوات د سـیمی پـه الاد نـد کی ځـا ی ورکړ . ددو ی نه یی ځینی اوس هم له یو سفز یو سره لیدل کیږی او ددوی همسایه (رعیت) دی خو شمیر یی دو مره لږ دی چی با یـد مخ په ور کـیـد وو تـلـل شـی اودا هـم زیـاتوی چی شلمانی دافـغـانـانو په پخوا نیـو تاریخونو کی دهگانان بلـل شوی خـو دا روایـت صـحیح نه دی . (۲) ځکه چی په پښتنی شجرو کی دو ی سربنی پښتا نه دی .

---

(۱) پښتانه، لومړی توک ـ ۱۹۲ او ۱۸۱ مخونه .

(۲) حیات افغانی ـ ۶۷۳ مخ .

شمل زی

خلجي پښتانه دي او د توخي يو مهم ښاخ شمېر ل کېږي. د دوی زيات شمېر د نيمروز ولايت د کنګ په اولسوالۍ کې استوګنه لري چې شمېر يې د ۱۳۶۰ کال د احصائيې له مخې (۳۴۰۶) تنو ته رسېږي (۱) يو شمېر شمل زي د پکتيا ولايت د زرملې په اولسوالۍ کې هم استوګنه لري. په غزني کې هم زيات شمېر شملزي استوګنه لري.

شيتک

د کرلاڼي په ټولنيز ګروپ کې د شيتک و قبيله ډېره مشهوره ده. د دغې قبيلې نه مقصد دوړ، بنوڅي او تڼي دي.

ويل کېږي چې د دغې قبيلې مشر نيکه شاه فريد نومېده چې وروسته په شيتک مشهور شو. د شيتک مور ککۍ نومېده. په لومړي سر کې دوی د شوال په غره کې اوسېدل چې اوس هم په دغه غره کې د دې خلکو د پخوانۍ استوګنې ځای په ککۍ ميله (۲) مشهور دی. ويل کېږي چې د شيتک د ښځې نوم بانو و او په دې وجه د دوی اولاده په ((بانوزو)) مشهوره شوه چې وروسته د دغه لفظ د استعمال په وجه بنوڅي شول (۳)

شيتک درې ښځې درلودلې د يوې ښځې اولاده يې تڼي او دوړ دي د دويمې مېرمنې يعنې بانو اولاده يې کيوي، اوسوراڼي او دريمې ښځې يې دوه زامن درلودل چې جيلم او هويد نومېدل چې د دوی اولاده ډېره لږه او په کيوي، اوسوراڼي کې شامله ده.

دوی په پيل کې د تو چې د سيند په جنوب د غره په لمنه کې اوسېدل، خو د سلطان شهاب الدين غوري په زمانه کې شيتکو د بنو په اوسنۍ سيمه باندې بريدونه پيل کړل

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبايل ولايات سرحدی کشور – ۱۴ مخ.

(۲) ميله = مېنه يا مسکن (ليکوال).

(۳) پښتانه د تاريخ په رڼا کې – ۳۹۶ مخ.

په هغه زمانه کې په دغه سیمه کې دهني او منګل قومونه اوسېدل . ددې حملو په نتیجه کې دشیتک په اولاده کې د کیوي اوسورانۍ اولس حملې جارې وساتلې چې وروسته بیا منګل او هني له دغه ځایه وکوچېدل دهني د قبیلې لږ شمېر د هند خواته لاړل او یو شمېر یې د منګلو د قبیلو سره یو ځای د سپین غره په جنوب کې آباد شول . دهني او منګل د قبیلو تر وتلو وروسته دغې قبیلې دخپل پیر په لار تېږونه د بنو سیمه په خپل منځ کې په دې دول سره وېشله چې د میرۍ د مشر زوی کیوی اولادې ته یې سهیلې برخه چې اوس په میرۍ سره مشهوره ده د ککی تو ختیځو برخو پورې چې په هغه وخت کې زیاته آباده او ښه سیمه وه ورکړه او د کیوي دویم زوی (سمی) ته یې ترنار پورې منځنی برخه ځمکه او دسوراني اولادې تـه یـې د کورمی درود شمال تـر - ((تل)) پـورې سیمې ور کړل شوې.

دا سیمه په هغه وخت کې خرابه او ځنګلې وه ، خو اوس ډیره ښه ځمکه ګڼله کیږي(۱) دشیتکو داولادې یعنې دوړو ، بنوڅیو او تنیوذ کر په خپلو خپلو ورديځونو کې راغلې دی.

(۱) حیات افغانی ۷۲۲- ۷۲۳ مخونه.

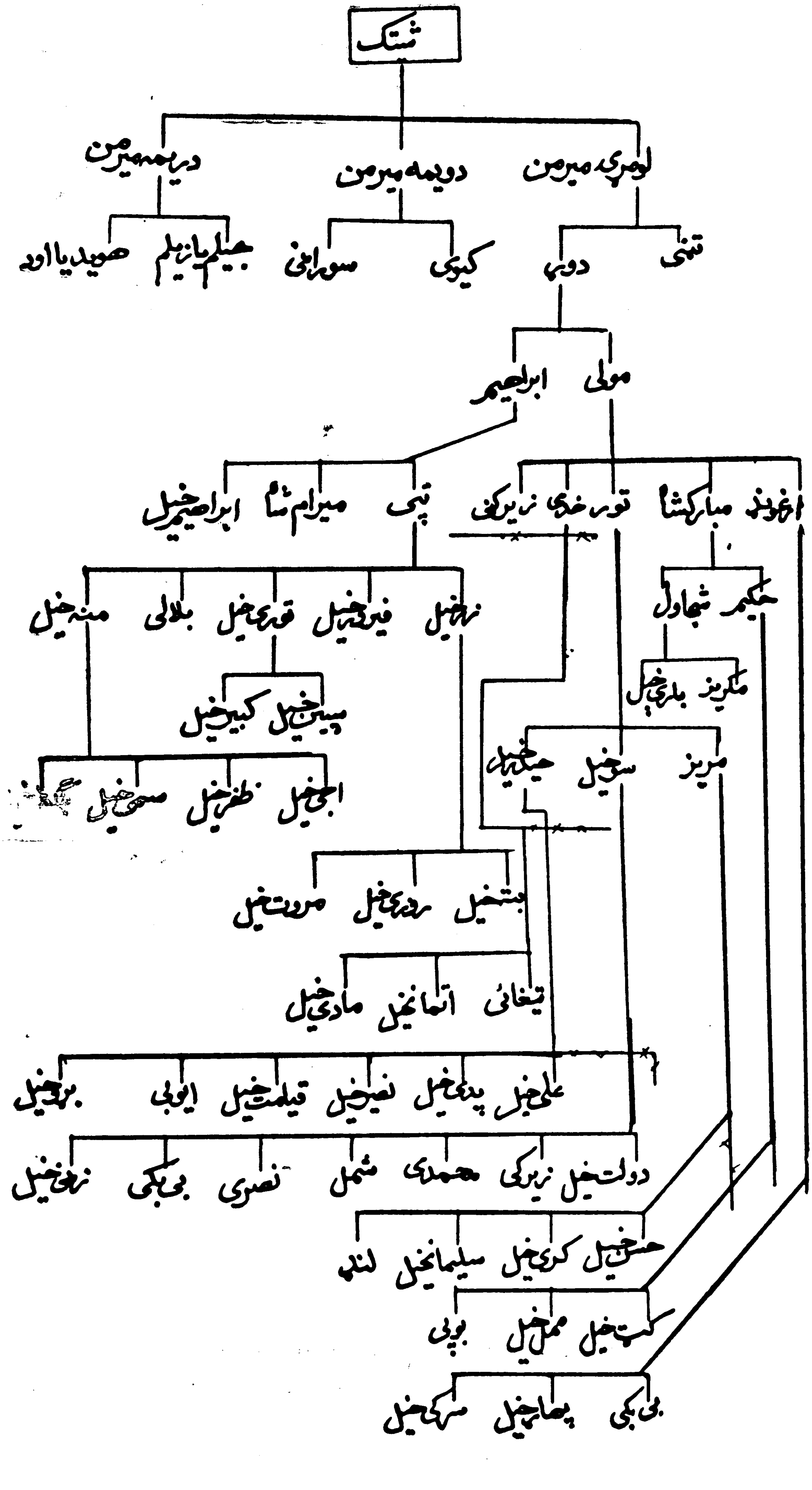
شتک
لومړی میرمن
دویمه میرمن
دریمه میرمن
تنی
کیوی
مولی
ابراهیم
مبارکشاه
زیرکی
تپی
میرام شاه
ابراهیم خیل
بلالی
منه خیل
حکیم
کبیرخیل
مریز
ظفرخیل
مروت خیل
تیغانی
اتمانخیل
مادی خیل
علی خیل
نصیرخیل
ایوبی
دولت خیل
زیرکی
محمدی
نصری
بی بکی
حسن خیل
کری خیل
سلیمانخیل
ممل خیل
بوبی
بی بکی

شیـــرانی

که چیری دنسب شجره وګورونو څرګنده بهشي چي شیرانی دسړبن په ټولنیز ګروپ پورې یوه اړونده قبیله ده. شمال ته یې دوزیرو قبیله، لویدیځ ته یې ژوب او د مندو خیلو سیمه، جنوب ته یې دکاکړو قبیله او ختیځ ته یې هغه قبایل میشته دي چي په دیره اسماعیل خان کي استوګنه لري. (۱)

دروایاتو له مخي شرخبون پنځه زامن درلودل یعني شیرانی، ترین، میانه، بریځ او اورمړ. ویل کیږي چي د شرخبون مشر ځوی وخو پلار دمشري پګړی ترین ته په سر کړي وه (۲) له همدې کبله شیراني دخپل پلار او ورو بونه خپه او یو پیغام یې کاکړ ته چي د ده مورني نیکه و په دي شرح واستاوه: چي زه دلته ډیر په تنګ شوی یم، را شه او ماله ځانه سره بوځه. کله چي کاکړ دا خبره واوریده دخپلو څو تنوزامنو سره د شرخبون کور ته راغی او ورته یې وویل چي شیراني پریږده چي زما سره لاړ شي. شرخبون په دي خبره راضي نه و کله چي شیراني په تلو باندي ټینګار وکړ نو په دغه وخت کي ترین په قهر شو او ورته یې وویل چي شیراني پریږده چي د کاکړ سره لاړ شي که چیري هغه دلته نه وي نو څه به وشي. په پای کي کاکړ شیراني له ځانه سره بوت او شیراني هم ژمنه وکړه چي ده او دده اولادي ته دي هیڅکله سړيني نه ویل کیږي (۳) په همدې توګه د خپل مورني نیکه یعني کاکړو په کورني کي شامل شو او په بنوا ویدو کي دغوغښت د ټولنیزي ډلی سره اړیکي لري.

دشیراني و سیمه دګومل دری جنوب ته موقعیت لري. د سلیمان غر هم ددوی په سیمه کي پروت دی او دوزیرو په شان ددوی سیمه هم غرنۍ ده.

شیراني په عمومي دول په ونه منځني، دنګر، غښتلي، سخت سري او فعاله دي. شیراني اکثره د کرني او مالداري په چارو بوخت دي. که څه هم دکروندي

(۱) اصلاع، ایجنسی ها و قبایل ایالت پښتونستان ۹۷ مخ.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکي ۱۲۷۷ مخ.

(۳) حیات افغاني - ۲۵۰ مخ.

ځمکې یې لږې ،خـوړدوه‌فصله‌دی اوغـنم ، اوربشې ، وریجې جـوار اوتمباکو پـکې کرل کیږي . همدا راز د دوی د غـر ونو لمنې پـه للمـې د ول‌سره کرلی کیږي. دوی دغوایانواوسخونددرروزنه‌کوی او هغه شیرانی چـې په‌غرونو کې استوګنه لري نودوی دپسونواوورزمی هم ساتی .

دوی قبیلاوی‌خصوصیات لری‌اودقوانینوتابـع نه‌دی . ددوی سره د قبـایلو په ځیر چلندکیږي دوی ددیره اسماعیل خان په ضلعه‌کې استوګنه لري .

دشیرانیوقبیله په‌دریوعمده خیلو نوو یشل شوې ده چې په لاندي‌ډول دي : اوبه‌خیل ،حسن خیل اوجوهرخیل. ددوی دشمیر صحیح پته‌نشته. خو په۱۹۶۱ ع کال‌کې‌دستوریانواوشیرانیومجموعی شمیر (۱۷۲۸۲) تنه ښودل شوی دی(۱)

شینواري

شینواري دپښتنویوه مشهوره قبیله ده چې د سړبن په ټولنیزګروپ پـوري اړه لري اودسپین غره په شمالي لمنواودننګرهارپه جنوب ختیځ کې میشته‌دي . ددوی یوه برخه، په لوارګي، ځوکورنۍ‌یـې‌دکوهاټ په ځنګلونو کې ،دکونـړ په سره‌کمره ،دپروان ولایت په غوربند اوکشمیرکې هم استوګنه‌لري .

په «پښتانه دتاریخ په رڼاکې» دشینوارو‌په باب داسې راغلي‌دي: « لـکه چې دشجرې ځخه معلومیږي‌کاسیان پـه‌یو ولسوځانګویشل‌شوی دي چې دشینوارو قبیله‌هم‌په‌دوی‌کې‌شامله ده. لـکه چې‌دپټې خزانـې د روایت نـه معلومیـږي دخرشبون په اولاده‌کې دکند اوځمند اولاده‌دغوری‌مرغی نه د غزني ، کابل او دپیښوردوادی په لورمهاجرت پیل کړ . نو په دغه وخت‌کې کاسیان بیرته‌دسلیمان غره ته لاړل اوهلته میشته شول. البته دکاسیانویوی قبیلی(شینواری) دخاښې خیلوسره مهاجرت وکړاودخیبرپه شمال اوجنوبـې غرونوکې میشته شول (۲)

---

(۱) اضلاع، ایجنسی هاوقبایل ایالت پښتونستان ۹۷ مخ .

(۲) پښتانه دتاریخ په‌رڼاکې ۱۳۲۶-۱۳۲۷ مخونه.

دشینو اروشمال او یدیځ ته دخوګیانیوقبیله ، شمال ته یې دکابل سیند او او د مومندو قبیله ،ختیځ ته یې دپورند کرښه ترلوارګي پوری امتداد او دا پر یدیو دقبیلي سره پوله لري اوجنوب خواته یې سپین غر موقعیت لري. د وی د هسکي میني (ده بالا) ،مومنددري ، نازیانو ، اچین او دور بابا په اولسوالیو او د چپرهار په علاقه داري کې استوګنه لري.

دغه قبیله په لومړي سر کې په دوو پلارو ویشل کیږي چې یوه ته سه پای او بل ته عبدالرحیم خیل وایي. چې سه پای مشرورور او عبدالرحیم خیل کشر ورور دی. مشرورور په خپل منځ کې او وه تپې ی : حسن خیل، حمزه خیل، لیاس- خیل، ریندادخیل ،حیدرخیل ، بابر خیل ،سلیمانخیل او کشرورور یې په دري ټپرو ویشل شوی دی اوهغه له علي شیرخیل ، عدل خیل اوسنګوخیلو څخه عبارت دی :

ددغو خیلو نو داستوګنې ځایونه :

۱- حسن خیل: حسن خیل د هسکې میني داولسوالي په اوغز، ګورګوري، پاپین ، شیخ میدان، باغي بند، شپوله او ګیزاره کې پراته دی. یوشمیرحسن خیل په غوښت دره کې هم استوګنه لري. ویل کیږي چې د حسین خیلو شمیر به (۱۶۰۰) تنه وی .

۲- حمزه خیل: دوی په خپل مینځ کې دوه تپې دی چې یوه احمد خیل او بله یې مغدود خیل دی. احمد خیل اکثره په ده بالا او لږ شمیر یې په تنګي ،شرمبني اولرو احمد خیلو کې اوسیږي. مغدود خیل په ګاګره، ګجمه، مریز، سنګوتا او راوګي کې استوګنه لري .

۳- لیاس خیل: لیاسخیل (الیاس خیل) اکثره په هسکې مینی، ګیزاره لږشمیر یې د هسکې مینې په تنګي او یوشمیر په نری او بوکي اوسیږي اودجعفریانو په نامه څوکورني یې بیاد کوچیانو په ډول ژوند کوی .

۴- ریندادخیل: دمامند په تنگی، باغ، اچین اوگردی کی پراته دی. دابناخ په څلورو څانگو ویشل شوی دی اودپا خیلو، الیکه خیلو، بام خیلو او خلیفه خیلو څخه عبارت دی .

۵- حیدرخیل: داتپه په خپل مینځ کی دوه پلاره دی چی یوه ته «نیمی در» او بل ته «ممه خیل» وایی. ممه خیل په لندی، مورگی چینه، د اوبنی، اسدخیلو، تریلی، میدانک، سره کلا او هجوم کلی کی میشته دی.

۶- سلیمان خیل: په توتگی، وچکوټ اود کوشتل په کلیو کی اوسیږی :

۷- بابرخیل: دایوه کوچنی څانگه ده چی یوشمیر یی په صندق، بټن او چهل گزی کی اوسیږی :

۸- علی شیرخیل: داد عبدالرحیم خیلو یوه څانگه ده چی څه برخه یی په لوارگی او څه یی په افغانستان کی میشته ده. دوی په اووتپو باندی ویشل شوی دی او هغه له عیسی خیلو، باخیلو، ترخیلو، پیروخیلو، اش خیلو، خوگا خیلو او شودن خیلو څخه عبارت دی :

۹- عدل خیل: داهم دعبدالرحیم خیلو یوه ښبه ده. داتپه په خپل مینځ کی دوه پلاره دی یعنی عثمان خیل او کرگوخیل .

سنگوخیل: سنگوخیل په دریو پلارینو باندی ویشل شوی دی: گدوخیل، څلورپلاری اوغنی خیل. سنگوخیل ده‌مندئی څخه ترغنی خیلو پوری د نازیانو په درو کی پراته دی.

له دی کبله چی د شینوارو یوه برخه دخیبر دتاریخی دری په شا اوخوا کی استوگنه لری نو دخیبریانو په نامه سره هم یا دیږی چی اودکزی اواپریدی هم په همدی نوم و نوسره مشهوردی .

دتورخم اوشمشاد سیمی هم د علیشیرخیلو شینوارو داستوگنی سیمی د ی . دلوارگی شینواری په خپلو خیلو نو کی ویش د حجری له مخی ترسره کوی چی اومس دهرخیل حجری په لاندی ډول دی :

خوګاخيل (۱۷۲) حجرې، شيخمل خيل ۶۸ حجرې، اش خيل ۲۳ حجرې، مختارخيل ۲۱ حجرې اوغني خيل ۳۵ حجرې. دلوارګي شينواري اکثره د سوداګرۍ په چاروبوخت دي اوهغه ترانسپور تي تجارتي لارې چې دکابل او پېښورترمينځ چليږي دهمدې خلکوپه لاس کې دي (۱).

د لوارګي شينواري د افغانستان د شينوارو سره ښې اړيکې لري.

د لوارګي دشينوارو شمال خواته شلمان شمال ختيځ ته يې ملا ګوري اوجنوب ختيځ ته يې اپريدي موقعيت لري. دلوارګي سيمه د تورخم نه دخيبر داپريدوترسر حده شپږ ميله اوږده اودرې څلور ميله پلنه ده:

شينواري په ميلمه پالنه کې مشهوردي. ددوی حجرې تل دميلمنواومسا پرو پرمخ خلاصې وي. دحجروترڅنګ يې جوماتونه هم شته په دوی کې د جرګې سيستم ډيرقوي دی اواکثره خلک خپلې لانجې دقومي جرګوله لارد اواروي:

دلوارګي شينواري اکثره خپلې جرګې په سپين جوماتکې چې دلوارګي ترمينځ دلويې هديرې سره موقعيت لري جوړوي په شينوارو کې لکه د نورو پښتني قبيلو په څير دننواتې دودهم ډيرقوي دی چې اروموريې قبلوي اومني يې.

په دوی کې دسولې کولودودهم دپخواپه شان په خپل حال پاتې دی چې (تيزه) يې بولي اواپريدي ورته (کاڼي) وايي (۲).

همدارازدباجوړپه الينګار، چمرکند، ښاوګي، شيخ بابا اوسره کمره کې همشينواري استوګنه لري:

دشيګل شينواري تقريباً دري سوه کاله پخوادڅيدوعواملو له کبله د سره کمره خواته تللي دي اودشيګل ځمکه يې له نوروقومونوڅخه چې په هغه وخت کې کافران وونيولې وه. دشينوارورا تګ شيګل ته اودنورو قومونوڅخه دشيګل نيول دشيخ باباپه مشرۍ چې اصلي نوم يې (ذکريا) دی ترسره شوی دی.

---

(۱) اصلاع، ايجنسي ها وقبايل ايالات پښتونستان ۵۷ مخ.

(۲) پښتانه کابل ۱۳۴۹-۲۸۰-۱۸۶ مخونه.

ددوی سره دشینګل په نیولوکی ماموندوهم ملګرتیاوکړه . شینواری دکافرانو دسخت مقاومت سره مخامخ شول په تیره بیاهغه وخت چی دکندړو کلا محاصره شوه نو شیخ باباامروکړچی ټول شینواری د ی دکلادسو ځولوله پاره یوه یوه ګیډی لرګی راوړی نوموړی کلاوسوځل شوه اوشینواری بریالی شول چی وروسته شیخ بابادشینوارو ترمینځ شینګل وویشه چی په د ی ویش کی ادرم خیلو (عبدالرحیم خیلو) ته کټه‌سید، امان کوټ، ګربوړی، کندړو، زبربت داګګ، ملا علم کلی، شینکی، غرتنګی اوشنګر شاورسیدل.

سلیمانخیلوته چاکوړی، شینګرګل، نیم لاچی، سیمه‌لام، بنړدیت، سورمل، برګله‌یی اوماتینه‌ورسیدل(۱)

په‌لوارګی کی دعلیشیرخیلوخانګی دادی: خوګاخیل، شیخ مل خیل، پیروخیل، میردادخیل، آش خیل، مختارخیل، غنی خیل، پتمی خیل، بسی خیل، طالب خیل، سیدخیل، اشرف خیل، طوطی خیل، شوبی خیل، بابی خیل، شدانخیل، مادورخیل، میاخیل اوعالم خانی.

دننګرهارپه‌ولایت کی دشینوارو شمیر(۱۵۵۲۷) تنه، دکونړپه‌ولایت کی(۵۰۰۰) تنه(۲) دلوارګی شینواری (۱۳۷۷۰) تنه اودسره کمره شینواری (۱۳۰۰۰) تنه ښودل شوی دی (۳)

طوطاخیل

دانډرودڅیلی یومڼاخ اود غلجیو دټولنیزګروپ په‌ډله‌کی راځی. ځرنګه چی ددوی.اصلی ځای د غزنی په ولایت کی ونودوی دځینو هوامولو له کبله ځیل اصلی تاټوبی. پری ایښی اواوس د پکتیا په ولایت کی استوګنه لری. دغه خلک په‌سیدکرم کی دګردیزیو، منګلو، ځاځیو، محمدراښواوداحمدزیوترمنځ

(۱) دپښتنو ټولنیز اقتصادی جوړښت ۲۸-۲۹- ۳۰ مخونه.

(۲) اصلاع، ایجنسی‌ها وقبایل ایالات پښتونستان ۵۷ - ۵۸ مخونه.

(۳) نوموړی اثر(۳۷) مخ.

ژوند کوی. دوی د کرنی، مالداری او سوداګری په چارو بوخت دی. د پکتیا ولایت د طوطاخیلو شمیر په ۱۳۵۴ کال کی (۲۲۳۴۰) تنو ته رسیده (۱)

عبد الرحیم زی (ادریم زی)

دغه قبیله د غلجیو په تولنیز ګروپ کی شامله ده او د احمدزیو یو ښاخ ګڼل کیږی. عبدالرحیم زی اکثره د ننګرهار او لوګر په ځینو برخو کی استوګنه لری. یو شمیر عبدالرحیم زی د لغمان د ولایت او ننګرهار ترمینځ د تورغره په لمن کی او سیږی چی دوی کوچیان دی (۲) همدار ازد لغمان د قرغیو په اولسوالی کی د دوی شمیر (۳۵۵۷) تنو ته رسیږی.

د دغی قبیلی تول شمیر د (۶۲۲۰) تنو په شا او خوا کی ښودل شوی دی. یو شمیر عبدالرحیم زی د ننګرهار ولایت د کامی په اولسوالی او د کوز کونړ په اولسوالیو کی هم میشته دی (۳)

علی خیل

که چیری د نسب شجره په غور سره وکتل شی نو جوته به شی چی سلیمان چی د هغه څخه د سلیمانخیلو قبیله رامنځ ته شوی د وهم ورور علی نو میده چی د هغه او لاده په علی خیلو سره شهرت لری. دوی غلجی پښتانه دی. حیات افغانی د علیخیلو په باب داسی لیکلی: «د زرمت سیمه چی پښتانه یی زرمله بولی نیمایی او سیدونکی یی علی خیل دی. پاتی یی په مقراو نورو سیمو کی استوګنه لری. د علی خیلو د مندوزی د ښاخ یوه څانګه اسماعیل زی دی چی دوی وری څانګی یی پیدن خیل او چند ن خیل دی چی د دری کو تی په نامه سره هم

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور-۳ ۵ مخ.

(۲) دادر یم زیو کوچیانو سره دلیدنی او کتنی په ترڅ کی می د هغوی د ځینو سپین ږیرو مشرانو څخه همدو مره معلومات را تول کړل. (لیکوال)

(۳) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولا یات سرحدی کشور-۱۱ مخ.

پادیزی چې دخوست په سیمه کې ددوی تقریباً څلور سوه کورونې میشته دی (۱).

پوزیات شمیرعلي خیل دپکتیکادولایت په مرکزشرنه کې استوګنه لري چې ددوی شمیرد ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې (۳۶۸٤۷) تنو په شا اوخوا کې ښو دل شوی دی.

دغزنې په ولایت کې علي خیل دغزنې په مرکز، دمقرپه اولسوالۍ، دګیلان په علاقه داری، دقره باغ په اولسوالۍ اود آب بند په علاقه داری کې استوګنه لري چې په هغه ولایت کې ددوی شمیر (۳۲۸٤۸) تنه ښودل شوی دی.

لنډه دا چې په ټول افغانستان کې ددوی شمیر د(۸۳۵٤۳) تنو په شااوخوا کې دی (۲) دپکتیاولایت دځاځیو په اولسوالۍ کې هم یوه ځانګه د علي خیلو په نامه پادیزي، مګر دغه علي خیل ځاځی دی.

عمر خیل

عمرخیل هم دپښتنو دغلجي دټولنیزې دلې پورې یوه اړونده قبیله ده چې ددوی داستوګنې اصلي ځایونه دمیدان ولایت دنرخ علاقه داري اودلغمان ولایت دمرکز پورې مربوط دچهاردهي سیمه اوهمدارنګه زدکندز ولایت د علي آباد سیمه ده. همدارنګه یوشمیرعمرخیل د بلخ دولایت دشولګرې په اولسوالۍ کې هم استوګنه لري.

عمرخیل اکثره دکرنې اومالدارۍ په چارو بوخت دی ، خوځرنګه چې ددوی دعلم او پوهې سره زیاته مینه لري نو یوشمیر یې په دولتي ملازمتونو مصروف دی (۳)

دلغمان ولایت دمیشته عمرخیلو شمیر(۲۱۸۸) تنه ښودل شوی دی (٤)

---

(۱) حیات افغانی - ٤۱۰ مخ.

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل و لایات سرحدی کشور - ۷-۷۳- ۷۷ او ۷۸ مخونه.

(۳) دعمرخیلو دسپین ږیرو اومشرانو سره دمخکې په باب ترلاسه شوی معلومات.

(٤) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل و لایات سرحدی کشور - د۲٤ مخ جدول.

عیسی خیل

عیسی خیل غلجي پښتانه دي او څانونه په سلیمانخیلو ګڼوي. دوی باید د هغو عیسی خیلو سره اشتباه نه شي چي د نیازي داولادي څخه دي. عیسی خیل اکثره د کابل ولایت او پوشمیر یي په نورو ځایونو کي په متفرق اوخواره واره دول اوسیږي.

عیسی خیل

دوی په اصل کي متوزي پښتانه دي او په لودي قبایلو پوري یوه اړونده قبیله ده. عیسی خیل په اصل کي د نیازی ابن لودي اولاده ګڼله کیږي.

ویل کیږي چي په پیل کي د نیازي قبیله چي عیسی خیل یي یوه څانګه ګڼله کیږي د شلګر په سیمه کي چي د غزني له توابعو څخه دي میشته ووچي وروسته دانډړو او نورو غلجیو دغلبې له کبله دغه ځایه څخه لیږدیدلو ته مجبور شول او د سلیمان دغره په ختیځ ولمنو او ټانك کي میشته شول. دوی په هغه وخت کي د شمیر دلږ والي له کبله دغلجیو سره دمقابلي توان نه درلود.

کله چي په (۱۴۵۰) عیسوي کال کي بهلول لودي د هندوستان واکمن شو نو د خپل قدرت د پیاوړتیا له پاره یي له افغانستان نه دخپلي قبیلي خلك او نور پښتانه د نوکری او نورو پوځي دندود ترلاسه کولو له پاره راوغوښتل او په هندوستان کي یي دپښتنو د میشته کیدلو له پاره یو عام فرمان جاري کړ. نو په دغه وخت کي د نیازیو له قبیلي نه هم اکثره خلك هندوستان ته وکوچیدل او په شاهي دربارکي یي ملاز متونه ترلاسه کړل چي دهغوی له جملې نه هیبت خان نیازي او عیسی خان نیازي چي اولاده یي په عیسی خیلو سره شهرت لري د سوري شیرشاه دواکمني په وخت کي دخپل لیاقت او پوهي په سبب د امارت رتبي ته ورسیدل او دومره شهرت یي ترلاسه کړ چي هیبت خان د اعظم همایون خطاب ترلاسه کړ او د پنجاب صوبدار

شواوعیسی خان دشاهی دربارخاص مشاورو چی ددی وروسته د سلیم شاه سره په جگړه کی ووژل‌شواودوی دهندوستان نه د غی سیمی ته راستا نه شول (۱)

دعیسی‌خیلوسیمه داباسین په اوږد و کی‌تردیرشومیلوزیاته غزیدلی‌ده. سوریی دولس میله دی او په دریو خوا وو کی لوړوغرونو په غیږکی نیولی‌ده . د دوی سیمه‌ډیره‌حاصلخیزه‌ده‌چی‌پر یمانه‌اوبه اوګڼ شمیرنفوس لری او ډیرښه کښت پکی کیږی (۲)

کله چی عیسی خیلود لو مړی ځل له پاره په دغه ځا ی کی خپله قبضه ټینګه کړه نودوی پرخپلوښاخونو با ندی مقبوضه سیمه وویشله په دی ډول چی ممون خیلوته یی یوبرخه ، زکوخیلوته‌یی یوه برخه ، اپوخیلوته یوه‌برخه‌اوښبیره‌ته یی یوه برخه ور کړه . ددوی نوری څانګی دا دی : شمشی خیل ، احمد خیل ، خضرخیل ، بهارخیل ، بادین زی ، پرالی‌خیل ، شیخ عمرخیل ، عثمان‌خیل ، عمرخیل ، میرزا خیل‌او خا نی خیل(۳)

غرشین

د غرشین قبیلی‌دسیمی‌دتسمیی دوجهی‌په باب داسی ویل کیږی‌چی‌د دوی نیکه یوډیر منلی‌اوخدای لمانځونکی انسان وچی‌د خپلی دعا په سبب یی یووچ غرشین کړ. حیات‌افغانی لیکی : څرنګه چی د پښتوپه ژبه کی‌دده نوم له دووکلمو (غر) او (شین) نه‌مرکب شوی دی‌نو دده‌او لاده هم د هغی په سبب په غرشینو با ندی مشهورشوی دی .

غرشین اکثره دکندهارپه‌غرنیوسیمو کی میشته دی او دوی ته خلك په درنده سترګه‌ګوری . د غرشینو څوکورنی دراولپنډی د ضلعی د برهان د سیمی په غرشین نومی ځا ی کی استوګنه لری (٤)

---

(۱) حیات افغانی - ۸۷۹- ۸۸۰ مخونه.

(۱) د کابل سلطنت بیان دوهم‌توك ٤۷ مخ.

(۲) حیات افغانی ۷۸٤ مخ .

(۳) نوموړی‌اثر ۲۵۷ مخ .

غرغښت

دپښتنو په قبايلو کي يوهم دغرغښت تولنيز گروپ دی چي په دغه تولنيز گروپ پوري يوشمير قبيلي، څانگي اوخيلونه اړه لري. دوی دغرغښتي پښتنو په نامه سره هم شهرت لري. داسري په پښتنو کي ډير مشهورنيکه دی اوله پخوازمانوڅخه مورخانو ددهٔنوم اوحال ليکلي دی. په پښتني عنعنه کي هم دا سړی پوخورالوی پښتون اومشهورنيکه گڼل کيږی . ددی عنعني تصديق په خارجي مؤرخينوکي ابوالفضل علامی (۱۰۰۶ ھ) داکبرمغولي پاچامؤرخ په‌دی ډول سره کوی «په‌پښتنوکي دری وروڼه بيټني، غرغښت اوسړبن ډيرمشهورنيکونه دي»(۱)

دروا ياتوسره سم دی د۳۸۸ھ کال په‌شااوخواکي ژوندی و.

د« پښتواو پښتانه په سهيلي پښتو نخوا» نومي کتاب ليکوال د غرغښتو په باب داسي عقيده لري : «غرغښت اصلاله دوو توروٍ(کلمو) څخه مرکب دی چي غراوغښت دی اوددغه زړه آريايي کلمه دگورگښت، گرگښت، غورگښت اوغرگښت څخه راوتلې ده چي معنی يې دغروگرځيدونکي ياپه بله ژبه د غ رواوسيدونکي راځي اومونږغرغښتيان دغروال، فرزندان کوه، زاده گان کوه او ياد غرزيږو په نومونوسره هم يادولای شو (۲)

دروا ياتو مطابق دغرغښت دری زامن درلود ل يعني داني، بابي اومندو چي په‌دوی کي ددانی داولادی شميرزيات دی اوددانی په‌اولاده کي دکاکړوقبيله ډيره مهمه گڼله کيږی (۳) چي ذکربه يې په خپل رديف کي شو ی دی .

په غرغښتو کي نوری مشهوری څانگي دادی: ۱- پڼی ۲- ناغر۳داوی ٤- گدون پاجدون. دغرغښتويوشمير دراولپنډی دضلعي په‌چهچهه اوهم د هزاره په سيمو کي ميشته دی لکه چي په چهچهه کي يوه‌سيمه دغرغښتي په نامه‌سره يادېږي.(٤)

---

(۱) آئين اکبری لومړی توک ۱۹۱ مخ .

(۲) پښتو اوپښتانه په‌سهيلي پښتونخوا کي - ۳۷مخ.

(۳) پښتانه دتاريخ پهرڼاکي - ۱۱٦٤- ۱۳۲۷ مخونه .

(٤)حيات افغاني ۳۷۹مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

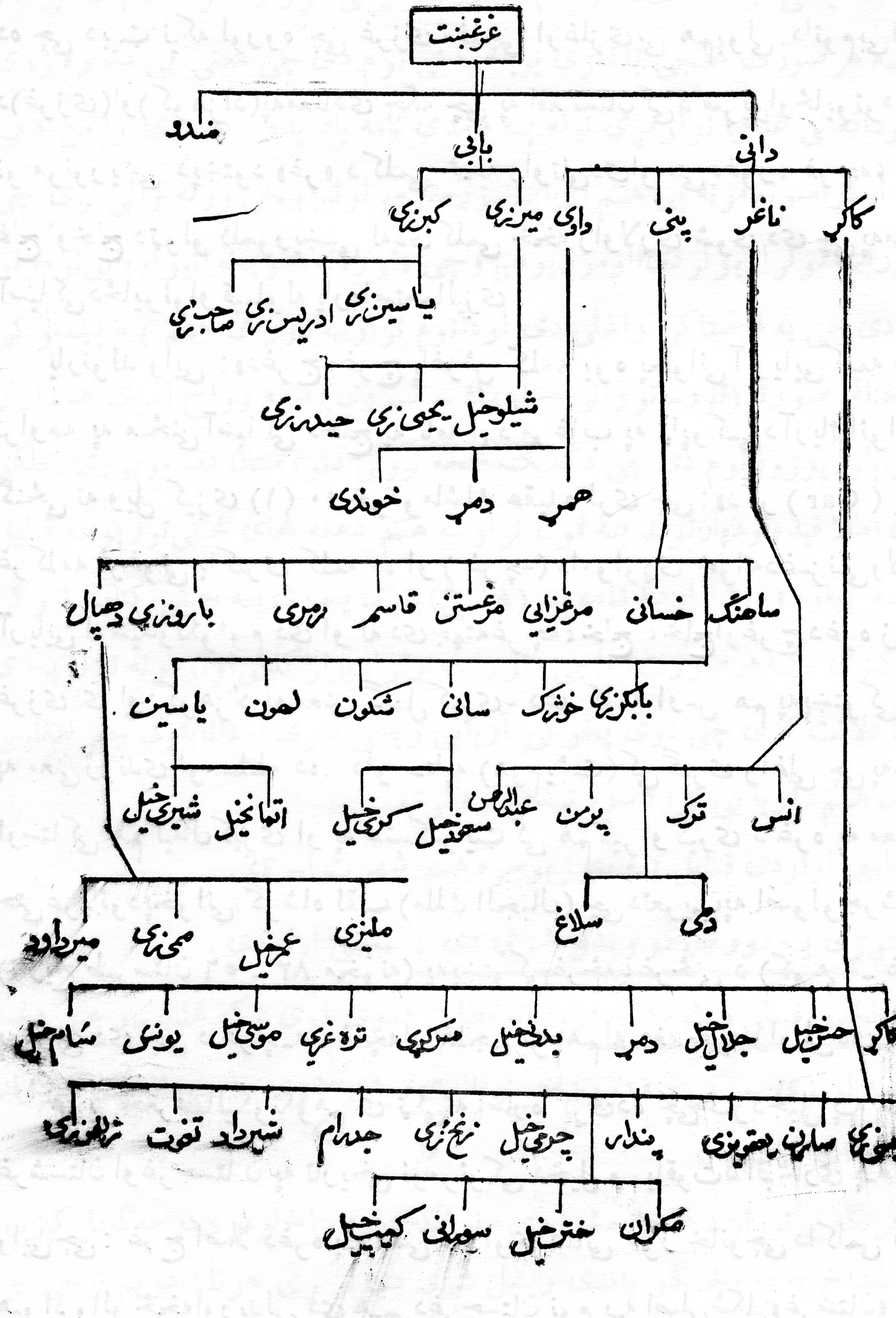

غلجي

دپښتنو دقبیلو په لړ کې یو هم د غلجي قبیله ده چې دبې بې متوله نسله څخه ده چې دبیټ نیکه لوروه چې غرزی، غلجي اوغازي یې هم بولي. دانوم بې له شکه د(غرزی)او(کوهزاد)په معنادی څکه چې په افغانستان کې د سړیو او ځایونو دزیاتو نو مونو ریښې دپښتو د «غر» د کلمې څخه راوتلي دي اوحتی دغور، غرچه، غرج غاج اوخاج دتولو کلمو ریښې له دې کلمې څخه راولاړې شوې دي چې په منځنۍ آسیا کې دځایونو او قبیلو له پاره استعمالیږي.

بارتولد وایي: «دغرج، غرچ یاغرش کلمه یوه پخوانۍ آریایي کلمه ده چې تراوسه په منځنۍ آسیا کې دخاج په نامه اود مرغاب په تاپوکې دآریائیانو استو-گنځی ته ویل کیږي (۱)». خوتوماشلاك عقیده لري چې: «دگر (Gar) یعني غر کلمه لرغونی باکتري کلمه ده او (غرچه) دامولوړي خواته دغزني ولایت د آریایي اوسیدونکو نوم دی او له دې جهته غرچه، خاج، خاج او غرچ دغره زوی یا غرزی دی او دکوهزاد په معنی گڼل کیږي. دغه کلمه اوس هم په پښتو کې دغره په معنی ژوندی اومسلطه ده. داو ستاپه (هوم یشت) کې گیری راغلي چې په خرده اوستاکې هم لیدل کیږي او په سنسکریټ کې هم گیر او گیری د غره په معناده. حتی عربانو دپخوانی گرشاه لقب (ملك الجبال) چې دتعریب په اصولو جرشاه دی (تاریخ طبرستان ۵۶ - ۸۳ مخونه) په پښتو کې غرڅه، غرڅنی د (کوهی - غرنی) په معنی دی چې د غرچه، غلچه او غلجي نوم هم له هغه ځایه راوتلي دی.

عربي جغرافیالیکونکو هم دې ټکي ته اشاره کړې ده چې غر دجبل په معنی د غرشستان اوغرجستان په تاریخي نومونو کې دخیل و. یاقوت د البشاري په حواله وایي چې: غرج اصلا دغره په معنی دی اوخراساني مور خانوچې داکلمې دخپلو هیواد والو څخه اوریدلي دي هم دغرجستان نوم په اصلي شکل «غرستان» لیکلی

---

(۱) قدرت الله حداد «غرزی، غلجي او خلجي دتاریخ پوها نوله نظره»، دکابل مجله ۳ گڼه ۱۸ جلد ۱ ۴ مخ. (۱۳۳۸ کال.

دی چې دغرستان څخه عبارت دغره اوسیدونکی دی . منهاج سراج جوزجانی چې زموږ دهېواد دمورخينو څخه وزیاتره دغربو دغرجستان او غرشستان پرځای غرستان لیکلي اود طبقات ناصری په زړو نسخو کی څو واره غرستان لیدل کیږی .

په هرصورت غلجي یاغلزی یو پخوانی نوم دی چی معنی یی دغره زوی دی او دافغانی غلجیانو لومړی نیکه په همدی نامه یادیده . ده دری زامن درلودل او دزامنو نومونه یی هم آریایی زړو نومونوته بیخی ورته والی لری چی هغه توران، تولر او بولر دی او موږ پوهیږو چی «تور» له هغو پخوانیو اریایی نومونو څخه دی چی په اوستاکی راغلی دی اودانوم تراوسه پوری هم په پښتنو کی په مختلفوصورتو (تور- توراني – تورك – توری) سره رواج لری.همداراز بولر یابلور یوزوړ نوم دی چی دگلگته څخه نیولی دنورستان دسیمو پوری خلکو باناوی اطلاقیده او دبارتولد په قول تراوسه هم دهغه ځای ځینی تورپوښه قبایل ځانونه «بلور» بولی او د اکلمه تر (۱۸ ع) پیړی پوری په چینی کتابونو کی لیدله کیږی . په هرصورت دغلجی، توران، تولر او بولر کلمی اونومونه ټول پردی باندی دلالت کوی چی دوی پخوانی آریایی ریښی لری اوداثابتوی چی افغانی غلجیان هم دآریایی نژاد سره ټینګه اړه لری .

غلجی اولودی قبایل په متوزیو سره هم شهرت لری .

متوزی په دوو څانګو ویشل شوی دی : غلجی اولودی.

دغلجیو دقبیلی ویش : — درواياتو مطابق ددوی لوی نیکه غلجی وچی دغه قبیله په لومړی سرکی په دوو ښاخونو باندی ویشل شوی ده چی لومړی توران اودویم ابراهیم .

څرنګه چی توران د غلجی مشرزوی ؛ نو ځکه دغه ښاخ لومړی درجه ګڼل کیږی. دتوران ښاخ په دوو څانګو باندی ویشل شوی دی لومړی هوتك دویم توخی چی دغه دواړه څانګی وروسته بیا په نورو ډیرو شعبو او څانګو باندی ویشل شوی دی (۱)

(۱) حیات افغانی، ۲۶۸ مخ

ابراهیم دوه زامن درلودل چې دهغه دشپږو لمسیانو نه شپږ لوی ښاخونه رامینځ ته شوی دی چې دابراهیم غلجیو په نامه سره یادیږی په دی ډول چې سلیمانخیل، علی خیل اواکاخیل چې دا دری واړه ښاخونه مجموعاً دخپل نیکه (ایزب) په نوم بلل کیږی. څلورم سهاک، پنځم اندړ، شپږم تره کی چې له‌دوی نه‌وروسته‌نوری ډیری څانگی هم رامنځ ته شوی دی.

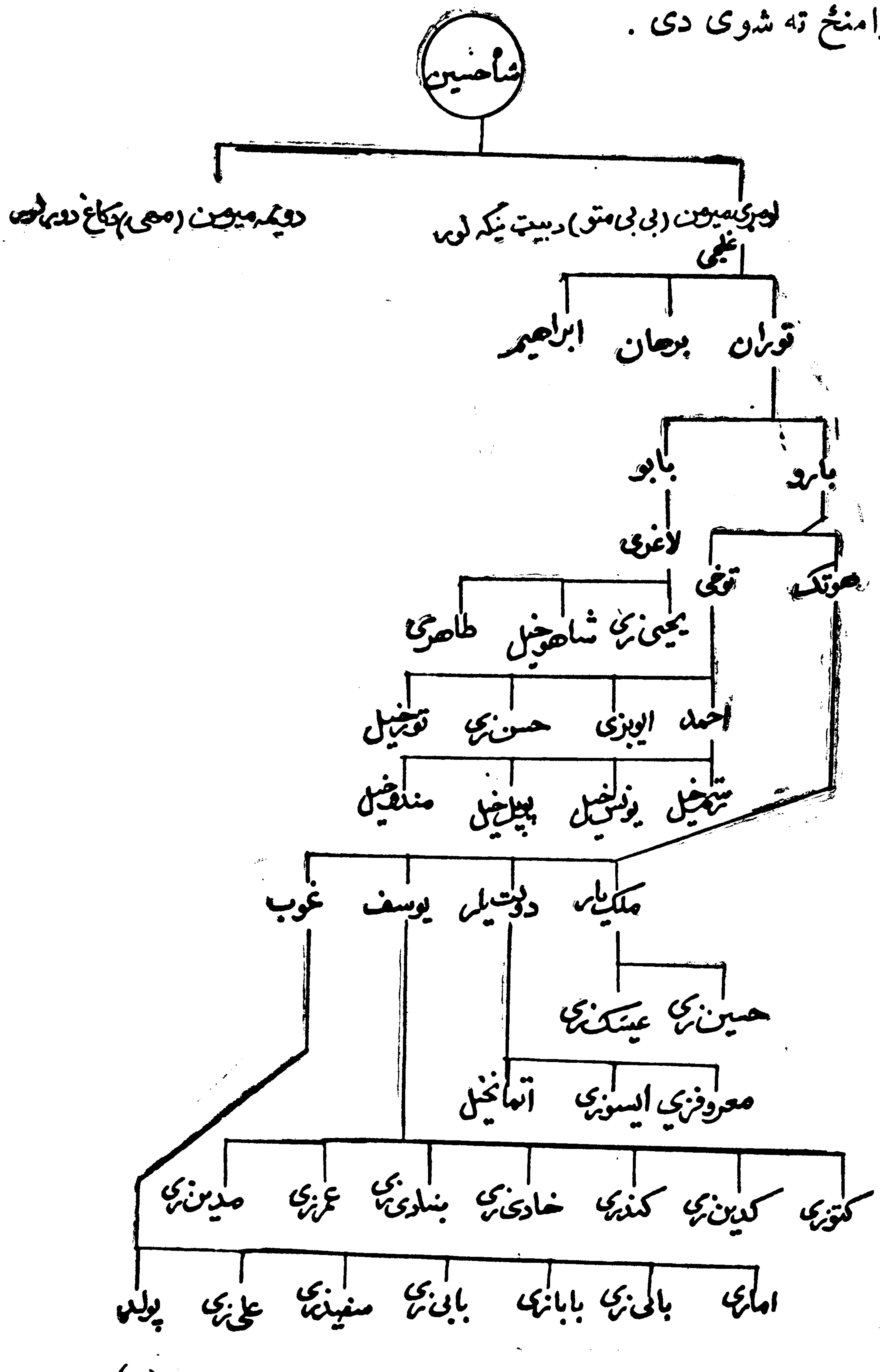

(۱)

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کی ۱۳۳۳ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوریاخیل

ددغې قبيلې خلك هم ځانونه سړبني پښتانه بولي او ويل کيږي چې د سړبن دزوی خرشبون له اولادې څخه دي . څرنګه چې ددوی لوی نيکه غري يا غوريا نوميدنوله دې کبله ددوی نسل ته غورياخيل هم وايي. په تاريخ حيات افغاني کې کښل شوی دي چې: «غوريا څلور زامن درلودل ۱- دولت يار: چې دهغه له اولادې څخه دمومند واوداود زيودوه ښاخونه مينځ ته راغلي دي. ۲- خليل ۳- څمکني ۴- زيړان .

د پښتنو د تاريخ مؤلف قاضي عطاالله خان ليکي: مومند، خليل او داودزو ته غوريا - خيل وايي . تقريباً د ۱۴۵۰ ع کال په خوا او شاکې دوی دغزني لويديځ ته د ترنك سيند په خواکې اوسيدل. بابر په خپل تزك کې د دې قبيلې د اوسيدو دځای ذکر د(مشد) او سمګانه کليو په خوا وشاکې کوی د څيړنونه وروسته معلوميږي چې دا کلي دغزني جنوب ته واقع دي . هرکله چې بابر د غلجيو دملك د تقسيم له پاره په ۱۵۰۷ ع کال کې غزني ته روان شو او دسرده په مقام باندې کوزشو (سرده ۲۵ يا ۳۰ ميله دغزني نه سويل ته موقعيت لري) نو بابر وايي چې ماته خبرورشو چې دمومندو لويي اويي قبيلې په مشد او سمګانه کې پرتې دي اميرانو ماته وويل چې ددوی اوټ کول په کار دي ، مګر بابر وايي چې ما ورته وويل چې موږ خپل رعيت ته نقصان رسول مناسب نه ګڼو.

څرنګه، چې ددغې قبيلې په شمېر کې زياتوالی راغی نو دوی دغزني نه کابل او دکابل څخه دننګرهار خوا ته راوخوځيدل او دننګرهار نه يې د خيبر په لاره پېښور ته کوچ وکړ او ددلازاکو له قبيلې سره يې چې لادمخه يې پر پېښور باندې قبضه

تېنګ کړې وه. دسلطان پورې په سیمه کې چې خلک یې جنګ ته پورې هم بولي مخامخ او ددوی تر مینځ سخته جګړه پیښه شوه او دیو روایت له مخې میرزا کامران په دې غرض چې دهغه یون په مقابله کې داطاقتوره قبیله دخان سره ملګرې کړي، په دغه جګړه کې یې له دغې قبیلې سره مرسته وکړه چې په نتیجه کې دلازاکو ماتې وخوړه ځینې دجنګ په ډګر کې ووژل شول او ځینې یې هم دهزارخانې په ویاله کې ډوب شول که څه هم دغه ویاله په معمولي ډول دومره او به نه در لودې چې څوک دې ډوب کړای شي، خو دغې ویالې په پورتني برخې کې دو مره زیات باران اوریدلی وچې دلازاک یې ډوب کړل. تردغې سوبې وروسته تو موري سیمه دمومندو، داودزیو او خلیلو لاس ته ورغله او دپیښور پراخه اواره او میداني سیمه یې ونیوله او دلازاک دلنډې سین څخه پورې وتل او دلنګرکوټ په میره اونورو ځایونو کې میشته شول بیا وروسته هغه وخت چې دیوسفزیو مشر خان کجو ونود دغې قبیلې او یوسفزیو ترمینځ دشیخ تپور په سیمه کې ډیره سخته جګړه وشوه او غور یا خیلو ته ډیرزیات نورسید په تیره بیا دخلیلو د ښاخ نه چې خلک یې ډیر جنګیالي ووژل شول، خو ماتې سره سره یوسفزیو د دې جرئت ونه کړ چې د دوی مقبوضه سیمې ونیسي. ددغې قبیلې ملک یا خان ته په پیښور کې غوریا خیل ارباب وايي خو دهغوی دواک تر مینځ تو پیر شته، ددغې قبیلې په ځینو ځایونو کې ملک ددیرزیات واک څښتن دی خو په ځینې ځایونو کې یې اختیار لږ وي.

داخبره هم د یاد و لوور ده چې د غور یا خیلو دلیږده په وخت کې یو شمیر په غزني، لوګر، کابل او ننګرهار کې پاتې شو ل چې نراوسه هم په دغو سیمو کې استو ګنه لري.

قاضي خیل

دوی سړبني پښتانه دي او دمندړو دامازي په ښاخ پورې اړه لري. دامازي څانګه دیوسفزیو دسیمې په سد هوم او دمقام درو د پرغاره او لږ شمیر یې دمهابن د غره

---

(۱) حیات افغاني ۳۴۴ -۳۴۵-۳۴۶ مخونه .

په شمالي څنډه کې میشته دي. په دوی کې قاضي غلام قادر خان (چې په قاضي قادرو) سره مشهور و او دده زامن قاضي سعدالله، قاضي فضل قادر او قاضي نصرالله دانګریزي سرکار په خدمتګاران و و (۱)

قلندرخیل

دوی غلجي پښتانه دي او د سلیمانخیلو د لوی ټبر یو ښاخ ګڼل کیږي قلندرخیل په کتواز کې استوګنه لري چې ژور دي پرش میله د غزني په سهیل کې پراته دي (۲)

د کتواز شمال ته داندر وسیمه، جنوب ته یې ارګون، ختیځ ته یې ګردېز او زرمت او لویدیځ ته یې دغزني لویه ناوه پرته ده.

دکتواز د مځکو لسمه برخه په کاریز او به کیږي او پاتې مځکه یې د دښت او مال څر په شکل ده چې په دې وروستیو کلونو کې ځینې تجارانو او هغو کسانو چې په هند کې یې پیسې بندي کړي دي د کتواز د ځمکو یوه برخه دژور و څاه ګانو او والړ پمپو نو په لګولو سره تر کرنې لاندې نیولې ده او د داد ور حاصل ځینې اخلي. مهم حاصلات یې غنم ، جوار او پالیز ونه دي (۳)

قوال خیل

لکه مخرنګه چې دیو سفز یو، ټګیا نیو او تر کلانیو په بحثونو کې راغلي دي هغه وقت چې خاښي خیل او غوریا خیل په تیره بیا دیو سفز یو قبیله د کندهار دښا او خو اسیمو څخه د کابل خواته وکوچیدل نو په هغه وخت کې چې کله کابل ته راغلل نو مغولي سلطان ابوسعید په کابل حکومت کاوه او به دغه وخت کې دخاښي خیلو او یو مشر ملک سلیمان شاه بن ملک تاج الدین بن ملک رځر و. تر هغه وروسته کله چې مرزا الغ بیګ پاچاشو سلیمانشاه خپله لور مرزا الغ بیګ ته ورکړه. تر هغه وروسته دیو سفز یو او میرزا الغ بیګ ترمینځ مخالفتونه رامینځ

---

(۱) حیات افغاني ـ ۶۷۸ مخ.

(۲) د کابل سلطنت بیان دوهم ټوک ـ ۱۳۶ مخ.

(۳) دغزني تاریخي جغرافیا ـ ۱۶۰-۱۶۱ مخونه.

ته‌شول . مرزاالغ بیگ هم دیو سفز یوپر خلاف بانی‌لتولی هو چی یوه‌ورځ یی دیو سفزیو نهه سوه‌تنه مشران میلمانه کړل او په دې توګه یې غوښتل چی دوی‌له منځه یوسی چی په پای کی یې همدا سې وکړل . کله‌چی یې دوی‌دمیلمستیا له‌پاره وغوښتل نودځپلو کسانو په‌واسطه یې دوی بې‌وسلې(خاع سلاح) کړل. ددغو بندیا- نو په‌جمله کی یوقدوة المکا شفین شیخ‌عثمان بن موسی مولیزی‌چی د هغه وخت داو یوولیا نو څخه شمیرل کیده‌اودیوسفز یواولس هغه‌ته‌دیره عقیده اوارادت درلودهم‌شامل و. په‌هغه‌وخت کی چی مرزا الغ بیګ دغه اشخاص بندیان کړی وونودیوسفزیو یو تن نامتوشیخ او درویش (تورقوال)چی‌دیوسفز یو دمولیزی دښاخ‌څخه وکندهار ته دسیاحت له پاره تللی وهغه هم په‌دغه وخت کی دربارته راننوت. په‌دغه وخت کی شیخ عثمان غږ کړچی :((وګوری‌هغه دی تورقوال هم راغی په‌دې‌واقعه کی‌راسره‌شریك شو))

په‌اوسنی وخت کی‌هم دیو سفزیودمو لیزی‌په څانګه کی‌یوه‌دله شته چی‌په همدی د(تورقوال) او اولاده‌اودقوال خیلوپه‌نامه سره یادیږی (۱)

یوشمیر قوال خیل دلغمان دولایت دقوال‌خیلوپه کلی کی‌هم‌استوګنه‌لري.

کاسی

که چیری دنسب شجره وګورونوڅرګنده به شی چی‌کاسیا ن د سړبن‌په تولنیزګروپ کی‌شمیرل کیږی. کا سیان په یوولسو څا نګوو یشل‌شوی د ی چی دشینو اروقبیله هم‌په‌دوی کی شامله‌ده. ویل کیږی‌چی‌دسړبن زوی‌څرشبون څوی زامن‌درلودل چی عبارت وو‌له(کند، زمنداوکاسی‌څخه).پښتانه دتاریخ په ربهاکی دکاسیا نو په هکله وا یی: « د پتی خزانی د روا یت نه معلو میږی چی‌دخرشبون په اولادکی‌دکنداوځمنداولاده دغوری مرغی‌نه‌دغزنی، کا بل او دپیښورد‌وادی په لورمهاجرت غوره کړ، نوپه دغه وخت کی‌کاسیان بیر ته

---

(۱) تواریخ حافظ رحمت خانی ۲۴ مخ.

دسلیمان غره ته لاړل اوهلته میشته شول، البته ددوی یوی قبیلی (شینواړو) دخانبی خیلوسره مهاجرت وکړ اودخیبرپه غرنیوسیمو کی میشته شول چی تر اوسه پوری هم هماغلته میشته دی (۱)

کاکړ

کاکړ دغرغښت په ټولنیزگروپ کی یوه ستره قبیله ده. دځینوروایاتو مطابق ددغی قبیلي لوی نیکه کاك نومید چی یو زاهد او نیك انسان و اوداسی وبل کیږی چی کاك نیکه دغیاث الدین غوری دواکمنی په وخت کی وفات شو او مزار یی دهرات دجامع جومات په دروازه کی دی.

ددوی اصلی اوپخوانی ټاټوبی په پخوانیو زړوکتابونو کی دکاکړستان په نامه یاد شوی دی او تر اوسه پوری زموږ خلك دژوب اوبوری تار یخی ناوی دکاکړستان په نامه یادوی.

په تاریخ حیات افغانی کی راغلی دی: «دکاکړودسیمی شمال ته دغلجیو دسیمی جنوبی څنډی موقعیت لری. شمال لویدیځ ته یی دار غستان سیمه اوهم دټوبی هغه برخه موقعیت لری چی اڅکزی درانیان پکی اوسی، لویدیځ اوسهیل ته یی دبلوچستان سیمه دسپینوترینو دعلاقی یوه برخه اودسلیمان دغره یوه لړی موقعیت لری. ددوی ټوله سیمه تقریباً دسلومیلو په اندازه ده چی ټوله غرنی اودغرونو په واسطه احاطه شوی ده او تر ټولو څخه لوی غر یی له شمال څخه جنوب خواته غزیدلی دی. که چیری ددغه غره دلویدیځی خوانه څوك شمالی خوانه راشی نولومړی به دسیونا داغ سیمی ته راورسیږی چی یو لوړاوسوړ میدان دی چی یوازی دمالونو څرولوله پاره مناسب گڼل کیږی، خو لویدیځ ته یی دیری لوی یی وادی گانی چی د غرونو په مینځ کی موقعیت لری

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی - ۱۳۲۷ مخ.

شنه چی دهغوله جملی نه دتوری مرغه، برشور، ترین، توگی او هنه وادی گانی دیری مشهوری دی (۱)

اروانباد استاد عبدالروف بینوا په خپل مشهوراثر پښتونستان کی د کاکړو سیمی داسی معرفی کوی:

۱ـ دبرشوردره: چی د «اوړی» له چینی څخه راشروع شوی ده بیادپښین ترعلاقی پوری پرته ده شمال ته یی د توبی دحد سره نښتی ده او په دی علاقه کی د کاکړو «تره غری» او «سنتیا» ټبی اوسیږی.

۲ـ دکنچوغی دره: دایوه تنګه دره ده چی د کنډ دغره لمرلویدیز خوا ته واقع او تخمیناً دبرش میله اوږده اوښه آباده ده. په دی علاقه کی دکاکړو دسنتیا ټپه میشته ده او ددی علاقی خان په «ورګس» کی او سیږی.

۳ـ دهنه دره: د «شال» دعلاقی سره لګیدلی ده. د اعلا قه داعلیحضرت احمد شاه بابا له خوادقلات نصیرخان ته دده دخدمتونو په بدل کی ورکړل شوی وه.

۴ـ دبوری سیمه: دبوری علاقه ښه پراخه اوزرخیزه ده بورودهم یکی ښه زی اوخوکاریزونه هم لری په دی علاقه کی دکاکړو دولس طایفی اوسیږی.

توره مرغه، ترین اوتوګی یی هم مشهور دی. (۱)

دکاکړو دځینو ښاخونو تفصیل په لاندی دول دی:

۱ـ سنځرخیل ۲ـ سنتیا ۳ـ تره غری چی اوس بههریو ښاخ په لاندی توګه ویشل شوی:

۱ـ سنځرخیل: ـدروایاتو مطابق سنځر نیکه یوتورزن مشراومنلی روحانی شخصیت وچی د مغلو پرخلاف یی اوږدی مبارزی کړی دی. ویل کیږی چی دده مزار په کوسه (*) کی دی اودیر شمیر خلک دده مزاوته ورځی.

---

(۱) حیات افغانی ۲۳۴ مخ.

(*) کوسه دکاکرستان دژوب په سیمه کی موقعیت لری (لیکوال)

پروفیسر سیال کاکړ د سنځرخیلو کاکړو په باب په خپل کتاب (پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا) کی لیکی :

«د کاکړو نواحی او سرداری له پخوا څخه د سنځرخیلو په لاس کی. ده دوی د شمیر په لحاظ د کاکړو تربلی هرټبر زیات دی (۱)»

د سنځرخیلو ښاخ په لاندنیو څانګو ویشل شوی دی :

۱- علی زی ۲- عبدالله زی ۳- کب زی ٤- بړن خیل ٥- سنخیل ٦- هرمزئی ۷- تیمنی ۸- عرب خیل ۹- پښیزون ۱۰- نیسی ۱۱- کدیزی ۱۲- دومړان .

۲- سنتیا : داهم د کاکړو یو ښاخ دی . د روایاتو له مخی دوی د سنت نیکه او لاده دی د تاریخ په اوږدو کی سنتیا کاکړو توری وهلی او تاریخی رجال یی پیدا کړی دی په کاکړو کی د شمیر په لحاظ له سنځرخیلو څخه وروسته د سنتیا کاکړو شمیر زیات دی . هیبت خان کاکړ چی د خان جهان لودی د لوری د سمانا حاکم و او د مخزن افغانی په تالیف کی لویه برخه لری د سنتیا کاکړو څخه و .

دوی په هندوباغ، کان مهترزی ، کچلاغ ، هنه ، سره غورګی ، سره خوله ، نوحصار ، غبرګ غوځکی ، خانوزی ، بلوزی ، رود ملازی ، مستنګ او په ځینو نورو ځایو نو کی میشته دی (۲)

د سنتیا ښاخ په لاندی خیلونو ویشل شوی دی :

۱- پانیزی ۲- مهترزی ۳- بازیان ٤- سارینګ زی ٥- شموزی ٦- ملازی او عیسی خیل .

۳- تره غری : تره غری هم د کاکړو یو مشهور ښاخ دی چی زیات شمیر نفوس لری تره غری په دری څانګو ویشل شوی یعنی احمدخیل ، سلیمان خیل او بارکزی .

موسی خیل :

د کاکړو دغه ښاخ د کاکړستان د بوری د تاریخی ناوی په موسی خیل تحصیل

---

(۱) پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی ٦٥ مخ.

(۲) پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی (۷۷-۷۸) مخونه.

کی آباددی . په کندهار ، زابل ، سیوی اوغزنی په ولایت کی له پخوا څخه موسی خیل کاکړاستوګنه لری :

دغزنی دولایت دشلګرپه اوله والی کی تراوسه پوری هم موسی خیل کاکړ آباد دی .

کسایی :

کسایی دکاکړوښاخ دی چی دشال په دره کی آباداومیشته دی ، خواحمد شاه ابدالی دادره دبلوڅومشرنصیرخان ته دهغه دخدمتونو په بدل کی ورکړی وه او اوس دغه دره دبلوچستان یوه برخه ګڼل کیږی (۱)

هندوستانی کاکړ :

په (پښتنو) کی به داسی یوه لویه قبیله یاښاخ نه وی چی او لاده یی په هندوستان کی ونه لیدل شی ، خو په هغوی کی ځینی داسی خلک هم شته چی دخپلی وراندینی قبیلی داوسیدوله ځای نه خبر نه دی اودوروړګلوی ار یکی خو په مطلق دول په کی نشته . په همدی دول دکاکړواکثره دلی دهندوستان په ځینو ضلعوکی میشته اوځمکوخاوندان دی لکه چی درهتک د ضلعی په کوهانه نومی ځای کی دتفرق ابن کاکړداولادی دعلی خیلوله ښاخ څخه دابوسعید زی ځانګه اونورکاکړ آباددی اوشمیریی دحیات افغانی له مخی تقریباً (۳۰۰۰) دری زروتنو ته رسیږی . داسی روایت هم شته چی دسلطان ابراهیم لودی دواکمنی په وخت کی عبدالمالی (*) ابوسعیدزی کاکړدخپلودریوورونوسره هندوستان ته لاړ او په کوهانه کی میشته شو. دسلطان ابراهیم لودی ترمړینی وروسته عبدالمالی بیرته خپل اصلی استوګنځی یعنی بوری ته راستون شو ، خودهغه ورورد نورو کاکړو سره هلته میشته شو (۲)

---

(۱) دپښتنو تاریخ لومړی توک - ۲۸ مخ .

(*) فاضل استاد پوهاند عبدالشکوررشادپه لودی پښتنا نه نومی اثرکی دده نوم عبدالعلی ښودلی دی. (لیکوال)

(۲) حیات افغانی ۳۷۹ مخ .

دبلندشهر پــه ضلعه کی دپښتــنو (۹۶) سیمی شته چی دهغوله جمله نه د ولس ځایونه مشهوردی او په هغه ځایونو کی هم پښتانه کاکړاو سیزی په تیره بیاددوی زیات شمیردخورجه په سیمه کی ژوندکوی. پــه غالب گــومان د بلند شهر پــه ضلعه کی ددوی شمیرله څلور زرو کسانو نه اړنه دی . ددی نه پرته نور پښتانه هم دلته دیردی اوداسی اوریدل کیږی چی په بنگال او دکن کی هم دکاکړو دقبیلی څو کورنی شته او په نورو ضلعو کی هم کاکړ لیدل کیږی. هندوستانی کاکړ په فزیکی جوړښت : دود اود ستــور کی پــه هیــڅ دول د افغانستان له کاکړو سره ورته والی نه لری (۱)

ددغی قبیلی داستوگنی ځــایــو نــه :

د کاکړو قبیله په پښین ، سیوی ، مستنگ ، کندهار ، هرات ، اوروزگــان ، ارغنــد او ، هلمند ، زابل ، غزنی ، کوهدامن ، معروف ، کرز ، پنجوایی ، افغانی تر کستان ، ننگرهار ، لغمان ، پیښور ، اشنغر ، باجوړ ، سوات ، مردان ، هزاره ایبټ آ باد ، شکار پــور ، بنگلــه دیش ، ایرا ن او دهند په اکثرو ځا یو نوکی میشته دی (۲)

د کا کړو دود اود ستــور :

د کاکړو په څیر لویه قبیله کی دیوه واحد دستور او دود شته والی ناممکن دی پــه تیره بیاد کاکړو قبیله لــکه څر نگه چی د نسب په شجره کی لیدل کیږی په د یرو ښاخونو باندی ویشل شوی ده او بیاله دغو ښا خونو څخه نوری وری څانگی راوتلی دی او بیا د کاکړو په لویه سیمه کی خواره واره شوی دی نو ځکه د دوی دود او د ستور او رواجونه سره توپیر لری .

د کاکړو هغه پښه چی دبورشور په سیمه کی استوگنه لری روا جونه او دودونه یی د دوی همسایه قبیلی ترین ته ورته والی لری اود پاتی لوید یځو کاکړو پوښاك او دود اود ستور ا څکــزیو د رانیوته نژد یــوا لی لری او هغه شخړی او لانجی چی

---

(۱) حیات افغانی ۲۷۹ مخ .

(۲) پښتو اوپښتانه په سهیلی پښتو نخوا کی ۵۶ مخ .

د دوی ترمینځ پیښې شي دکلیو د ملکانو او سپین ږیرو په مرسته او سلا مشوره یې فیصله کوي، خو په ختیځو کاکړو کې یو لړ څه بې انتظامي موجود ده. د بورې او سیډونکې عرب خیل عموماً په خپلو مینځو کې جنګونه او شخړې کوي که څه هم ځینې وختونه سپین ږیري او منصفان دشخړو داوارو لوله پاره هڅې او تلاشونه کوي، خو عموماً دغه شخړې دتورې په زور فیصله کیږي.

کسبونه

دکاکړو د قبیلې خلك عموماً په دوو کسبونو یعنې کرنې او مالدارۍ بوخت دي خو څرنګه چې دکرنې ځمکې ددغه‌یې شمیره قبیلې دګوزارې له پاره کافي نه دي نو دوی په خپلو کسبونو کې زیار کښه دي دغرونو په منځ کې ډیروونده کاکړو کیږدې او دپسونو ډیرې رمې ترسترګو کیږي. یو شمیر خلك یې په دولتي دوایرو کې هم کار کوي.

ختیځ کاکړ زیاتره د میږو او وزو او لږ شمیر دغوایانو رمې هم ساتي، خو او یدیځ کاکړ اوښان هم ساتي. دوی په سوداګرۍ هم بوخت دي خودخپلې سیمې نه بهرته لږ تګ او راتګ کوي.

پیداوار

دکاکړو په سیمه کې غنم، جوار، اوربشې، تماکو، مرچ او زیره کرل کیږي همدا راز ددوی په سیمه کې بادام، انګور، زردالو، مڼې، انځر، انار، توت، او آلوچې پیداکیږي.

همدا راز ددوی په سیمه کې پیاز، شلغم، مولي، ګازرې، نورې، بینډۍ، کدو، بانجان او پالك هم په پریمانه اندازه کرل کیږي.

پوښاك

دکاکړستان سیمه په کلتوري لحاظ ډیره بډایه او دپښتونخواد ډیرو سیمو نه په تهذیبي ډګر کې وړاندې ده. ددوی کرا سته، کمبلې، پوستینچې او دچکن جامې ډیر شهرت لري.

دوی دلمځي دوله تو کرانو څخه د يرښـه کومي جوړوي . و يـل کيـږي چي ابدالي احمدشاه دځپلي واکمنی په وخت کی يوه ورځ د توبی په غره کی په ښکار کولو بوخت واوهلته يی د کوسي پـوښوکاکړوڅخه ددغی جامی د نامه پوښتـنه وکړه دوی ورته وويـل چي داکوسي دی، خواحمدشاه بابا وويـل چي په د غی جامی باندی بايد د (راحت جامی) نوم کيښودل شی (۱)

اوس ددوی د نارينه ووپوښاك نورو پښتنوته ورته والی لـری .

کرلاڼی

د پښـتنی قبايلوپه لړکی يوهم دکرلاڼی تولنيز گروپ دی چي په بيـلو بيلو ښاخونـو ويشل شوی دی . دکرلاڼيو دپلرونواو نيکو نو په باب ډير مختلف او بيل بيل افسانوی روايات موجود دی د مثا ل پـه توگه دلا زاك چـی د کرلاڼی پښتنو يوقوی ښاخ دی عقيده څرگندوی چي د کرلا ن پلارسيدقاف نوميدچي په اتم پښت کی حضرت امام حسين (رض) ته وررسيږی.

د ختټکوقبيله دکرلاڼی پلارهونی بولی اوشينکث عقيده لری چی کرلاڼی دکوم شهزاده زوی و. همدا رازدخوگيانيو ښاخ عقيده څرگندوی چي دی د عبدا لـه اورمړزوی دی. دکرلاڼی داولادی نهځينی خلك وايی هغه وخت چي کرلان نومی (۲) ماشوم نوی دنياته راغی نو په هغه ځای کی لښکريو ه شپه تم شوی او بيا له هغه ځايه تللی و. دغه ماشوم داوسپنی تريوی کړا يی لا ندی و او بياد عبداله نو می لـه خوا چی داورمړود قبيلی څخه وو موندل شو نو ځکه د کړا يی د نوم له کبله د کر لا ڼی نوم پری کيښودل شواو دداسی پيښی رامنځ ته کيدل د امکان نه ليری خبره نه ده . حيات افغانـی ليـکی چی: دپښتو په يوه پخوانـی کتاب کـی ليـکل شوی دی چی دغه هلـك په اويديځ ا فغا نستا ن کـی په ژمنی کلـی (قشلاق) کـی پيدا شوی واوعبداله اورمړد نارينه اولاد د نشتوالـی له کـبله کرلان په زوېتوب ومانه او

---

(۱) حيات افغانی - ۳۶۶ مخ .

(۲) نوموړی اثر - ۴۵۵- ۴۵۶ مخونه .

دهغه روزنه‌اوپالنه‌یـی وکره چـی وروسته یـی دوه زامن دنیاته‌راغلل چی په یوه باندی یی کودی او په‌بل یی کـکی نومونه کیښودل (*) .

خودغه تول‌دافسانوی روایتونو نه‌پرته بل څه‌نه‌دی. ارواښادپوهاند عبدالحی - حبیبی «دافغانستان‌لنډتاریخ کی لیکی: « په‌پښتنی‌نسب‌نامه‌کی دکرلاڼ یاکرلانی په‌نامه‌یوه بله ځانـگه‌هـم‌شته‌چی‌دوی له‌هغودریونوروڅانـگو(غرغښت، بیټنی‌او سړه‌بن) سره‌خپلوی لری او سوچه پښتانـه دی (۱) . »

لنډه داچی کرلانی پښتنو پـه تاریخ کی مهمـه برخه اخیستی ده که څه هم د لودیانو دسلطنت په‌زمانه کـی په هندوستانـی پښتنوکی کرلانی‌قبیله غیرمعروفه وه ولـی دسوری کورنـی دواکمنی په‌وخت کـی دغـی‌قبیلـی‌دېرشهرت وموند اوددی شهرت باعث د دی قبیلـی یودوه نومیالـی غړی تاج خان او سلیمان خان ووچـی دجمال خان کرلانی زامن وو.

دپښتنوپه تاریـخ کـی په‌لومړی ځل دتاج خان‌اوسلیمان‌خان‌نو مونه‌دشـیر شاه دجرنیلانوپه توگه دقنوج په جنگـک کـی‌لیدل لـی شو داجنـگک شیرشاه د مغولـی پاچا همایون پرخلاف گټلی و(۲)

دکرلانی تولنیزگروپ پـه لاندنـیو قبیلـو ویشل شوی دی چی نومونه یی دادی: دلازاك ،اورکزی ،منگل ، هنی ،وردك ، اپریدی ،ختك ،ځدراڼ ،اتمانخیل ، خوگیانی ، پربه ، عبدالرحمن یادرمـان ،ځاځی ، تـوری ، وزیـر ، مسید، لالی یالیلی وزیر ، گوربز ، دوړ ، تنی ، بنوڅی ، بنگښ ، مقبل ،سبری ، مند وزی ، اسماعیل‌خیل ،زمـوخت (زمښت)او نـور .

دکرلانی په تولنیزگروپ پوری د بیلوبیلوقبیلو ذکر به پـه مفصله توگه وشی اوپه ضمن کی به ددوی دنسب شجری هم پـه پوره ډول وکښل شی .

(*) زمایه‌عقیده کرلانی پښتانه هغه پښتانه‌دی چی دکرکیلی اوکرنی په‌چاروبوخت دی او له همدی کبله دکرلانی کلمه دکراوکرنی سره اړخ لگولی شی . (لیکـوال)

(۱) پوهاند عبدالحی حبیبی ، دافغانستان لنډ تاریخ - ۱۸۴مخ.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ٦٤٠ مخ.

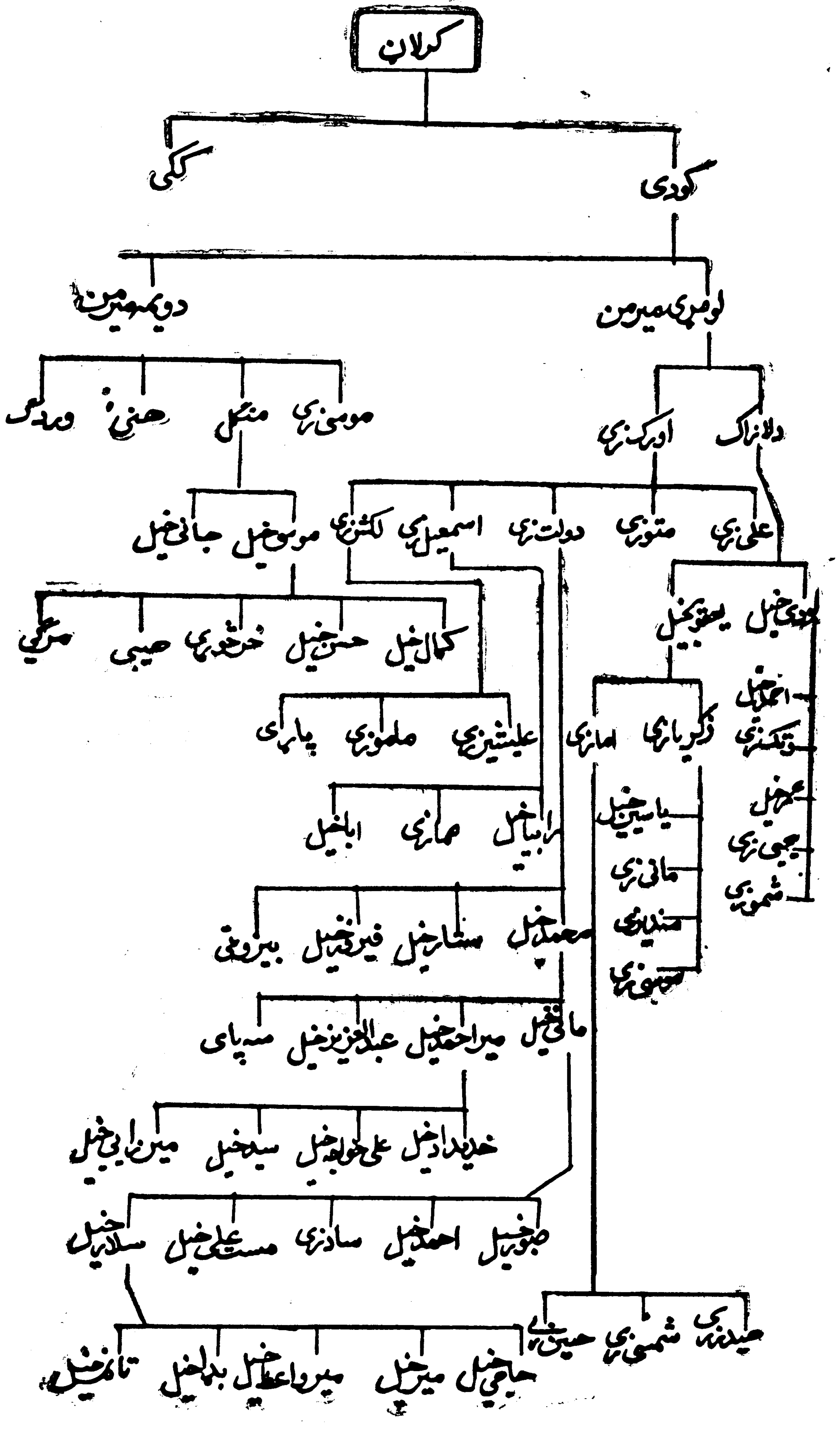

کرلان
کودی
ککی
لومړی میرمن
دویمه میرمن
دلازاک
اورکزی
مومنزی
منگل
ھنی
وردگ
علی زی
متوزی
دولت زی
اسمعیل زی
لکشرزی
موسی خیل
جانی خیل
لوئی خیل
یعقوب خیل
کمال خیل
حسن خیل
خرخوری
حیبی
مرغی
احمد خیل
تیکنزی
عمر خیل
یحیی زی
شموزی
ذکریا زی
امازی
علیشیرزی
ملوزی
پاړه
رابیا خیل
عمازی
ابا خیل
یاسین خیل
مانی زی
مندی زی
تبوزی
محمد خیل
ستار خیل
فیروز خیل
بیزوتی
مانی خیل
میر احمد خیل
عبدالعزیز خیل
مسه پای
خدیداد خیل
علی خواجه خیل
سید خیل
میرزا بی خیل
صوبه خیل
احمد خیل
سادزی
مستعلی خیل
سلار خیل
حیدرزی
شموزی
حسین زی
حاجی خیل
میر خیل
میرواعظ خیل
بدال خیل
تامر خیل

کروخیل

د غلجیو احمدزیو یوه څانګه ده چې اکثره یې کابل په شا اوخوا ورد کابل ، خاك جبار ، چکری او دبت خاك په شا اوخوا کې ترسرو بې پورې میشته دی.

د کروخیلو قبیله په پنځو خیلو نوو یشله شوې ده او هغه دادي:

۱ـ عنایت خیل ۲ـ عبداله خیل ۳ـ دوران خیل ٤ـ شریف خیل ٥ ـ ولی خیل .

عنایت خیل چې د کروخیلو اکثریت او دمشرزوی اولاده او دشمیر زیاتوالی له کبله په پنځو کوچنیو څانګو یا خیلو نوباندی ویشل شوی د چې عبارت دی له: فتح خیل ، وحمن خیل ، دلور کورنی ، دطلب کورنۍ اونذیر کورنی چې اکثریت یې د خاك ـ جبار په علاقه داری کی استوګنه لری او یو شمیر په لوګر ، کندز او تخار کی اوسیږی.

همدا راز شریف خیل هم په دوو خیلونو ویشل شوی دی چې فقیر خیل او ګودر ـ خیل نومیږی. دنورو خیلونو په برخه کی زه پوره معلومات نه لرم که چیری امکانات پیدا شول نوزه به پوره معلومات ترلاسه کړم او لوستونکو ته به زیاته ربها پری واچوم.

کروخیلو دامیرشیرعلی خان له زمانې څخه دمخه په نیمه کوچی دول ژوند کاوه او ځمکې بې نه لرلی. په هغه وخت کی جبار خیل په هغه ځمکه او سیدل چې نن ورځ یې خاك ـ جبار بولی همدا غه وچې د کروخیلو او جبار خیلو ترمنځ چې هغه هم غلجي پښتانه دی د ځمکو له کبله اختلافات رامنځ ته شول. ددغو اختلافاتو خبر امیر شیرعلی خان ته ورسید. هغه د کروخیلو او جبار خیلو مشران چې سعدالدین کروخیل او عصمت الله خان جبار خیل هم پکی شامل وو وروغوښتل چې ددوی ترمینځ سوله وکړی چې دمولی په نتیجه کی دواړوخواوو دامیر دا امرومانه چې دخاك جبار ځمکی کروخیلو ته ورکړل شی او په بدل کی دی دننګرهار ولایت په جوکان او حصارك کی جبار خیلو ته ځمکی ورکړل شی چې همداسی وشول .خرنګه چې کروخیلو په خپل مینځ کی ډیر یووالی درلودنو دامیرشیرعلی خان مقصد داوچې په خاك جبار کی دانګریزی بنکیلا کګرو په مقابل کی یو دفاعی کرښه تشکیل کړی او دانګریزانو په ترګولو کی ئما له برخه

واخلی چی همداسی هم وشول . کروخیلو دانگریزی استعمار سره زیاتی جگړی کړی دی او د کابل په بالاحصاوکی دکیونیاری په وژلوکی یی هم ستره ونډه اخیستی ده. په کروخیلوکی مشرتوب ټل د عنایت خیلو د ښاخ د فتح خیلو په خانگی پوری مربوط وچی په دوو وروستیو پېړیو کی ددوی مشران داوو :

علی مدد کروخیل ، د هغه زوی سعدالدین کروخیل د هغه زوی محمدرحیم کروخیل له هغه وروسته د سعدالدین کروخیل دوهم زوی محمد شاه کروخیل (چی په محمد شاه خان غازی) هم مشهور و بیا د محمد رحیم زوی بیرگد عمرا خان کروخیل ، د محمد شاه زوی کرنیل میرداد خان کروخیل اوله هغه وروسته د محمد رحیم خان دلمسیانو او میرداد خان دزامنو په لاس کی و.

د امیرعبدالرحمن خان په وخت کی کروخیل تبعید او فرار شول ځکه چی هغوی امیرعبدالرحمن خان ته بیعت ونه کړ. دوی د دوتوتی سیمی ته چی په تیراه کی موقعیت لری لاړل .دوی دامیرعبدالرحمن خان د پوځ سره په میرزکه او شینوارو کی هم جنگید لی خو د ماتی سره مخامخ شوی دی . هغه وخت چی امیرحبیب-الله خان دخپل پلار ترمړینی وروسته په کابل کی د چارو واگی ترلاسه کړی دوی ته یی فرمانونه ولیږل او دوی بیرته خپلی اصلی ځایونوته راستانه شول چی دهغوی فرمان تر اوسه پوری هم موجود دی .

کروخیل اوس د کرهنی په چارو بوخت دی او یوشمیر یی دولتی ملازمتونه هم سرته رسوی . دوی ډیر زړه ور او جنگیالی خلک دی .

کله چی دانگریزانوله خوا پر افغانستان باندی دری واری یرغلونه وشول نو کرو-خیلوورته غاښ ماتوونکی ځواب ورکړ چی په خاک جبار کی یی ښه مثالونه موجوددی او آثاریی پاتی دی.

دلته باید یادونه وشی چی ددغی قبیلی مشران په نوموړو یادوشوو ډگروکی داوو : په لومړی جگړه کی سعدالدین کروخیل چی په سادو کروخیل مشهور و په دوهم ځل جگړه کی د سعدالدین کروخیل زامنو (محمدشاه خان غازی او محمدرحیم خان کروخیل)

چې د محمدشاه خان غازي په نامه یوه بدله هم ویل شوې وه چې بدله په لاندې ډول ده :

کوز له لندنه ګورکیان راغله
په پښتونخواکې یې حملې کړې
محمد شاه خان غازي ورماتې رسا لې کړې
ډ کړو خیلو په ځوانانو یې ناری کړې
غازي محمدشاه خان

ورونه وراپاځئ په وطن یې ستر ګې سرې کړې
نو بیا پرې ځوانانو د توپکو مرۍ لمبې کړې
محمدشاه خان غازي چې الله اکبر ناری کړې
ډباجو ړاو به یې بیا په وینو سرې کړې
غازي محمدشاه خان

په هغه ورځ باندې یې ورګډې رسالې کړې
له سینه پورې یې خیمې دوداو لمبې کړې
له انګریزانو نه یې میمې راستنې کړې
له پرنګیانو سره یې نرمې بیا پنجې کړې
غازي محمد شاه خان

د پرنګیانو په چونیو یې حملې کړې
نو یې ورتښې بیا نو بری کړې
د مشهد یو د کلدارو یې ولجې کړې
ډبابوګانو خیتې یې څیرې په نیزې کړې
غازي محمدشاه خان

ډباجوړ له سینه یې پورې چې حملې کړې
د پرنګیانو یې پلټنې ورستنې کړې
د ښنو ز مریانو یې سواتیانو ننداری کړې

دګور کیانو په خیمویی ولولی کړی
غازی محمدشاه خان (۱)

کسایی

کسایی دکاکړو یو ښاخ دی چی دښال په دره کی آباد او میشته دی ، خو احمدشاه ابدالی دادره د بلوڅو مشر نصیرخان ته دهغه دخد متونو په بدل کی ورکړی وه او اوس دغه دره دبلوچستان یوه برخه ګڼله کیږی (۲)

کوتـــی

دوی پـه اصل کی سیدان دی ، خو اوس پـه وصلی توګه له پښتنو سره یو ځای شوی دی . ویل کیږی چـی دبیټ نیکه لمسی دور سپون زوی ابراهیم یود سیدزوی پـه زوی توب ونیواوهغه یی لوی کړچی دغه ماشوم کوتـی نومیده چی د کوتـی ښاخ هـم دده پـه نوم نومول شوی دی . هغه دابراهیم داصلی زوی دوتانی څخه نیمه برخه واخیسته نو ځکه دبیټنی پـه قبیله کی وشمیرل شو . اوس هم دده اولادی تـه سیدان وایی او دبنو پـه ضلعه کی یوه سیمه د (کوتی سادات) په نامه بلل کیږی چی هلته دده نسل استوګنه لری او ددوی بنی ، وجود او نورفزیکی جوړښت دبیټنی له نورو ښاخونو سره توپیر لری (۳)

کـــورم خیل

دوی هـم غلجی پښتانـه دی او ځانو نـه پـه سلیمانـخیلو ورګډوی . ددوی زیات شمیر دننګرهـاردولایت پـه مرکز دجلا ل آبـاد پـه ښار کـی استوګنه لری او شمیر یی پـه نوموړی ولایت کی د ۱۳۶۰ کال احصائیی له مخی د (۲۳۴۰) تنو په شاا و خوا کی ښودل شوی دی (٤)

---

(۱) د کړو خیاو په باب معلومات می د محترمی نوشیروان کړوخیل څخه تر لا سه کړل. (لیکوال)

(۲) دپښتنو تاریخ لومړی توک -۲۸ مخ .

(۳) حیات افغانی ۳۸۸ مخ.

(٤) معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولا یات سرحدی کشور. ۲۹مخ.

گـــاری

پـه اصل کی غلجی پښتانـه دی . یو شمیری یې د ننګرهـار پـه ولایت کـې او یوشمیری یې دبغلان ولایت پـه شاولوخواکلیو کـې استوګـنه لـری .

ګاری دننګرهـارپـه ولایت کی دحصارك غلجایی پـه اولسوالی کـی استوګنه لری پـه نوورې اولسوالی کی ددوی شمیرد(۱۹۸۰) تنوپـه شاوخواکی ښودل شوی دی . دبغلان ولایت دګاروشمیر باب می صحیح معلومات ترلاسه نـه شول.
کرای پاتی ګاری پـه خواره واره ډول استوګنه لـری .

ګبـــری

دوی پـه اصل کی ترکلانی پښتانـه دی اودسالارزیو یوښاخ شمیرل کـیږی خود دوی پـه باب جلا جلا نظریې هـم موجودی دی . دځینوپـه نظرکله چی په شپارسمی پیړی کی ترکلانیودباجورسیمه ونیوله دباجورپـه ګبرنـومی ځای ګبر یاکافران اوسیدل (۱) څه وخت چی ترکلانیودګبرسیمه ونیوله دګبراو سید نکی بی مسلمانان کړل چی اوسنی ګبری دګبرداوسیدونکواولاده داود ځینوپه نظرڅه وخت چی ترکانیودګبرسیمه ونیوله دګبراوسیدونکی کافران دباجورشمال دانګام اونوردروته وتښتیدل نوپه ګبر کی کافران پاتی نه شول. د باجوردځمکودویش پـه وخت کی دسالارزویوه خیل تـه دګبرسیمه پـه ویش کی ورسیدله چی دوخت پـه تیریدو سره دغه خیل دسیمی پـه ارتباط دګبریوپه نامه سره شهرت پیدا کړددوی پـه نظرګبری پـه ختـه سالارزی دی اماځای پـه ارتباط ورتـه ګبری ویل کیږی.

ګبری دسالارزوسره یوځای دانګام تـه راغلی دی اود سالارزوسره یوځای اوسیږی او اکثریت یې ځپلی ځمکی لری .

سالارزی هـم ددوی تـه دسیال پـه نظرګـوری همـد ارازد لغمـان ولایت دالینګارپـه دره کی ددغه ولایت مرکزتـه نژدی هـم یو کلی دګبریـوپـه نامـه شته چی ممکن دوی هـم ترکلانی واوسی :

---

(۱) دپښتنو تولنیز ، اقتصادی جوړښت (۲۲۹) مخ .

گګیانی

دوی سربنی پښتانه دی او دا قبیله د خپلی مور په نامه په ګګیانی مشهوره ده. د روایاتو مطابق د شیخا او مرجانی دوه زامن وو. یو یی مند نومید چی اولاده یی یوسفزی او مندړ دی. د بل نوم یی ملک ؤ. ملک یوه لور درلوده چی ګاګی نومیده او د زیرکی په نامه یوه تن ورسره واده کړی و. دده اولاده اوس په ګګیانیو سره شهرت لری. د ملک د زامنو اولاده د بره نه شوه او هغه هم په ګګیانیو کی ورګډیږی. په موجوده وخت کی ګګیانی د پیښور د ضلعی په دوآبه کی میشته دی د دوی د ملک تمځکه دوآبه وایی چی د دوو سیندونو ترمینځ واقع دی. د ګګیانیو لومړنی استوګنځی غوره مرغی وه. دوی د خوار لسمی عیسوی پیړی په پیل کی کابل ته مهاجرت وکړ او په هغه وخت مرزا الغ بیګ د کابل حکمران و.

مرزا الغ بیګ په پیل کی د ښاخی خیلو په قبیلی ډیر مهربان و، خو په پای کی د ګګیانیو او یوسفزیو ترمینځ یی بی اتفاقی را چوله او وروسته یی د ګګیانیو او خپل پوځ په ذریعه په دوی حمله وکړه او له دوی څخه یی ډیر کسان ووژل. یوسفزیو هم د مرزا الغ بیګ او ګګیانیو سره په جګړی لاس پوری کړ چی په نتیجه کی مرزا الغ بیګ سخته ماتی وخوړه مرزا الغ بیګ د سولی نه پرته بله چاره و نه لیده یوه ورځ یی د یوسفزیو څخه د پاسه (۸۰۰) اته سوه تنه مشران په داسی حال کی چی ټول یی بی وسلی کړی وو میلمانه کړل او د یوه تن ګګیانی چنګانو می په مشوره یی ټول ووژل چی د دغو ملکانو ترووژل کیدو وروسته پاتی یوسفزی او خپشکی د کابل او شا او خوا نه په ډیر بی وزلی حالت سره وشړل شول.

له دوه وروسته ګګیانیو چی د یوسفزیو په مقابل کی یی د مرزا الغ بیګ مرسته کړی وه د مرزا الغ بیګ له لاسه د کابل نه په وتلو مجبور شول او هغوی هم ننګرهار ته راغلل.

کله چې د تیمور د کورنۍ طاقت مخ په زوال شو نو پښتنو تر پخوا ډیر اقتدار موندلی و. ددې په نتیجه کې غوریاخیل هم د دوی د لاسه په مهاجرت مجبور شول او مخ په شمال په خاښي خیلو پسې راروان شول. د دوی نه وړاندې د ننګرهار په علاقه کې ګګیاڼي او مهمنزي آباد شوي وو. د غوریاخیلو په راتلو سره ګګیاڼیو د خپل ځان له پاره د نوې علاقې د پیدا کولو هلې ځلې پیل کړې. ترکلاڼیو په دغو ورځو کې خپله یوه ډله د حالاتو د معلومولو په غرض باجوړ ته ولیږله. ګګیاڼیو هم د دوی په سیالۍ کې خپل مهم اشخاص ولیږل، خو د ترکاڼو له لاسه یې ماتې وموندله او بیرته راستانه شول. کله چې د باجوړ نه یې لاس لنډ شو نو د مهمنزو په سلا او مشوره یې خپل سپین ږیري او مشران یوسفزو ته په ننواتې ورواستول او د ملک احمد نه یې د استوګنې لپاره مځکه وغوښته. ملک احمد چې د خاښي خیلو تر مینځ یې اتحاد غوره باله نو د دوی ننواتې یې ومنله او دوی ته یې د دوی د استوګنې له پاره د دوابې مځکه ورکړه

ګګیاڼیو ته چې د استوګنې له پاره ځمکه په لاس ورغله نو د دوی دلې دلې او ټبې ټبې د کړپې له لارې دوابې ته راغلل او هلته میشته شول. کله چې ګګیاڼي په دوابه کې میشته شول نو د دلازاکو سره یې داسې ناوړه سلوک غوره کړ چې ملک احمد هم پرې خپه شو او د دوی له مرستې نه یې لاس واخیست. همدا وچې ددې نه وروسته د دلازاکو او ګګیاڼیو تر مینځ د ګل بیلي په مقام چې د داودزو په علاقه کې یو کلی دی جګړه وشوه چې په دې جګړه کې ګګیاڼي د دلازاکو له خوا مات شول. د ګګیاڼیو دغه ماتې ملک احمد بیا قبایلي اتحاد ته مایل کړ او هغه د دلازاکو سره قطعي فیصله کول غوره وګڼل دوی وجه داوه چې د دلازاکو له لاسه د یوسفزي هم په تنګ وو. همدا وچې ټول یو-صفزي مندړ، ګګیاڼي، مهمنزي، اتمانخیل او ګدانه په یو سلا او مشوره یو لښکر مرتب کړ او د دوارو قبیلو تر مینځ د کاټلنګ او شاه باز ګړي تر مینځ جګړه وشوه. دا خونړیزه په قول په دې جګړه کې اتمان خیلو ډیره میړانه ښکاره کړه او د دلازا-کو ماتې وخوړه او س ګګیاڼي د پیښور په ضلعه د دوابې په زمکه کې میشته دي. (۱)

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې ـ ۳۲۳ مخ.

گندا پور

دگنداپوردمؤرث اعلی (لوی نیکه) نوم ستوری یاستوریانی دی چی دوی په اصلی توگه سړین په توولنیز گروپ کی شامل دی. ستوری یاستور یانی پنځه زامن درلودل چی نوموته یی دادی : شیخی ،مریږی ، تری (گندا پور) ، امرا او همړچی په دوی کی دامرا اولاده دپلار په نامه پهستوریانی سره مشهوره ده اودپاتی څلورو وا پرواولاده په گنداپور سره شهرت لری .(۱)

گنداپور په پیل کی پووندە اوکوچیان وو په ژمی کی به د امان ته راتلل او په دوبی کی به بیا افغانستان ته تلل .

ویل کیږی چی په پیل کی دستوری ټول ښا خونه دلویدیځ افغانستان پهستریانی (څاه) نومی ځای کی چی دکند هار نه اووه منزله شمال ختیځ تهپروت و استوگنه درلوده اودستوری له ټولو زامنو دجملی نه تری (گنداپور) ښایسته و پههغهباندی دشیرانی دقبیلی دمشریوه پیغلهلور مینه شوه دهغه لوردخپل موراوپلاردله خوښی نهپرته دگنداپور کورتهورغله . کله چی گنداپور ، ددغی نجلی ښاایست ولیدنو ځان ته یی دهغی دنکاح کولونیت وکړ ،خودگنداپور پلارستوری اودهغه نورووروښو دی ددغه کارڅخه منع کړ اوله گندا پور نهځپهشول اودهغه سره بی له خبرواو نړ - دیوالی څخه ، دده وکړه له دی کبله گنداپورپه ستوریانی (څاه) کی دخپلوورونو اود پلارنهمرور او په تردی نومی ځای کی چی دستوریانی (څاه) نه دوه لندمزلونه واټن لری استوگنه غوره کړه اوپلار یی هغه ته د گنداپوریعنی د(خراب زوی) لقب ورکړ اودا دگنداپور دتسمیی وجهده چی دتری په ځای ورته استعما لیږی.

لنده دا چی گندا پور پهتردی نومی ځای کی استو گنهغوره کړه. دی دکرنی په چارو بوخت او کاریزونه یی جوړ کړل . گندا پور دخپلی هغه میر منی نهچی پهمین توب سره یی واده کړی وه دد ریو زا منو خاوند شوچی ابراهیم ، حسین او عمران

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی -۳۹۷ مخ .

نومیدل اوځلورم اولاد یې یوه لور وه چې (خوبې) نومیده او د بلې میرمنې نه یې د یعقوب په نامه څلورم زوی جهان ته راغی. ګنډا پور په تردې کې مرشو او تر هغه وروسته د هغه زوی ابرا هیم د ګنډا پور یانو مشر وتاکل شو. کله چې د شیخي، امرا اومریري اولادی دګنډا پوردنسل اوشتو زیاتوالی او پرمختګ ولیدلو په ستور یانې (شاه) کې یې خپله استوګنه پریښوده او په تردې کې دګنډا پور یانو سره یو ځای میشته شول چې تر دې وروسته دوی په ګټه اوتاوان کې سره شریک شول (۱)

د شاه جهان په زمانه کې د مرو تواود ولت خیلو تر مینځ یوه جګړه وشوه چې مروت پکې غالب اودولت خیل دتانک نه په وتلو مجبورشول. ددولت خیلولوی خان خان زمان دګنډاپور نه د مرستې غوښتنه وکړه او مروت یې دخپلې سیمې نه وشړل. د فتحې نه وروسته د خان زمان په غوښتنه ګنډاپوریان دروهړی په سیمه کې استوګن شول. دګنډاپورشمال ته دولت خیل، جنوب ته یې میاخیل، لویدیځ ته یې د سلیمان غر او لمرخاته یې دیره اسماعیل خان موقعیت لري.(۲)

د دوی مشهور خیلو دادي: ابراهیم زی، حسن زی، موسی زی، یعقوب زی، رانی زی، خوبی زی اودری پلاره.

د دوی داستو ګنې سیمې دادي:

۱- کلاچی: چې د ګنډاپور یانو دمشربارا خان په وخت کې آبادشوی دی.

۲- تکواره: دعمران زیوګنډاپوریانو دآزادخان دخانی په وخت کې آبادشوی ده.

۳- لونی: چې دسلیمان دغره په ختیځولمنو کې دلونی دویالې په غاړه موقعیت لري اوداغرنی ویاله دګنډاپوریانودسیمې دځمکو دخړوبولو لپاره ډیره ګټوره ده.

(۱) حیات افغانی ـ ۶۱۵-۶۱۶ مخونه.
(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ۱۳۹۸ مخ.

٤ـ مدي: چې ددیره اسماعیل‌خان‌دلاری په پورتنی برخه کی موقعیت‌لری.

٥ـ روهړی.

٦ـ کوټ ظفر.

کسبونه یی: گنداپوریان په عمومی دول په سوداگری او دکرنی په چارو بوخت دی. دوی په خپلو کسبو نو کی دیر زیات زیار کښی دی. دگندا پوریا نو سوداگران په ژمی کی هندوستان او په دوبی کی لویدیځ افغا نستا ن تـه تگ او راتگ کوی. غوره حا صلات یی غنم، جوار، اور بشی او با جری دی. (۱)

گوربز

که چیری دنسب شجره په غوره سره وگورو نوتری څرگنده به شی چی گوربز هم دکرلاڼی پښتنو په تولنیز گـروپ کی شامل دی او د وزیرو یـو ښـاخ شمیرل کیږی. ویل کیږی چی دوزیرود قبیلی لوی نیـکه وزیر دسلیمـان زوی دوه زامن درلودل چی لا لی او خدری نومیدل. خدری چې دوزیرمشـر زوی وددری زامنو خاوند و چی ترټولو نه یی کوچنی زوی مبارك نومیده چی بیادمبارك زوی گوربز واودهغه اولاده په گوربزوسره مشهوره ده.

که څه هم گوربزدوزیرودقبیلی یوښاخ دی، خواوس دسیمـی اورواجـونو له کبله داسی سره جلاشوی دی چی ددوی ذکر دپاتی وزیرونه په جلادول سره کیږی. په پیل کی گوربز د مسعودو (مسیدو) و زیرو سره یو ځای ددوی د غـره په شمالی برخه کی میشته وو لـکه چی د شـکتوپه دره اودبابرو په غره کی تراوسه پوری هم ځینی پخوانی سپین ږیری وزیر دگوربزودوخت داوبودویالاو کوردو نو نښی نښانی ښیی. تقریباً د دوه سوه کلونو څخه زیاته موده تیره شوی ده چې دغه خلك له دغه ځای نه خارج شوی او د تللو سبب یی د انبـودل شـوی دي.

(۱) حیات افغانی ـ ٦٢٤ ـ ٦٢٥ ـ ٦٢٦ مخونه.

چې دګبر په غره کې لومړی دبیتنیودورګاړی بناخ استوګنه درلوده . وروسته بیا ګوربزو پردوی یرغل وکړاود ګبرغریبی ترې ونیو . تره‌فه وروسته لکه چې دبیتنیو په حال کې لیکل‌شوی دی د بیتنیود کجین بناخ پر دوی یرغل وکړ اوتر سختوجګړو وروسته د ګوربزو قبیلې ماتې وخوړه اودګبرغربیاد بیتنیو لاس ته ورغی اوځرنګه چې ګوربزپه جګړوکې کمزوری‌شوی‌وونوله‌دی کبله‌دوزیرو دسیمې په لویدیځو اوشمالي ځنډوکې دخوست دسیمې دجنوب ختیځ اوددوړو دسیمې په شمالي لویدیځو غرنیوسیموکې میشته شول.د دوی په‌دغه غرنی‌سیمه کې دژمی په‌دوومیاشتوکې واوره اوری .

ګوربزډیرغریب ،خوجنګیالی‌خلک‌دی.دګوربزو پوښاك اودوداودستوراکثره دخوست دسیمې دنوروا وسیدونکوقبیلوپه شان دی. خوددوی‌فزیکی‌جوړښت، بڼی،څیری اورنګونه‌دوزیرو په شان دی. ګوربزدنوروو زیرسره‌په‌ګته‌اوتا وان کې شریك‌نه دی ،خوهغوی خپل‌وروبه‌ګڼی. دوی‌پخوادوزیروپه نرخ با ندی عمل‌کاوه، خواوس نوموړی نرخ ددوی له خوانه عملی کیږی (۱)

په حیات افغانی کې ددوی د وسله والوکسانوشمیر(۱۰۰۰) تنه‌ښودل شوی دی . دوی‌عموماً دکرنی اومالداری په‌چاروبوخت‌دی،خوځینی یی‌دسوداګری کارونه هم کوی.

ددوی شمیرد(۱۱۰۰۰) تنوپه شاوخواکې ښودل‌شوی‌دی اوپه اوسنی وخت کې د(زودین اونصرالدین) په دووټپوویشل شوی‌دی(۲)

خوراك یی :

ګوربزاکثره‌دجوارو، غنمو،زدنو، کرتو، شیدو، مستو، کوچواوپیروی څخه استفاده‌کوی، خود خلکوعمومی خوراك‌یی جوار دی چې د میزان دمیاشتی نه د جوزاترمیاشتی پوری‌یی‌خوراك دوام‌کوی.

(۱) حیات افغانی ۴۱۴-۴۱۵ مخونه .

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور -۶۹ مخ.

میوی یی :

دګوربزو په سیمه کی مثلاً (چارمغز) ، مڼی ، زرد آلو ، انګور ، آلوچی ، توتان ، ګورګوری ، پورګی او ممانی ډیری پیدا کیږی چی ددغو میوو څخه یی ځینی تازه او ځینی یی په وچ ډول مصرفیږی .

جامی یی :

دګوربزو د نارینه وو جامی د پښتنو وزیرو په شان دی ، خو د ښځو جامی یی د نورو پښتنو سیمو د جامو نه ډیر توپیر لری. د ښځو کمیسونه یی عموماً د (۱۰) مترو نه نیولی تر (۲۰) مترو پوری ګنډ وی. همدارازدوی سره ، سپین او تور ټیکری هم په سروی. همدارازدوی ښځی د مزروڅپلی په پښو کوی .

لاسی صنعت :

دوی د مزرونه ښکلی ټوکری ګانی (شکرونه) ، پری ، څپلی ، ترنګر ، دکټ بوټ او دخروڼی کتی جوړوی.

دګوربزو مشهور کلی دا دی : خانه بیر کلی ، بګی خیل ، ملایانو کلی ، د پښانو کلی ، شهید کلی او نور ۰۰۰۰۰ (۱)

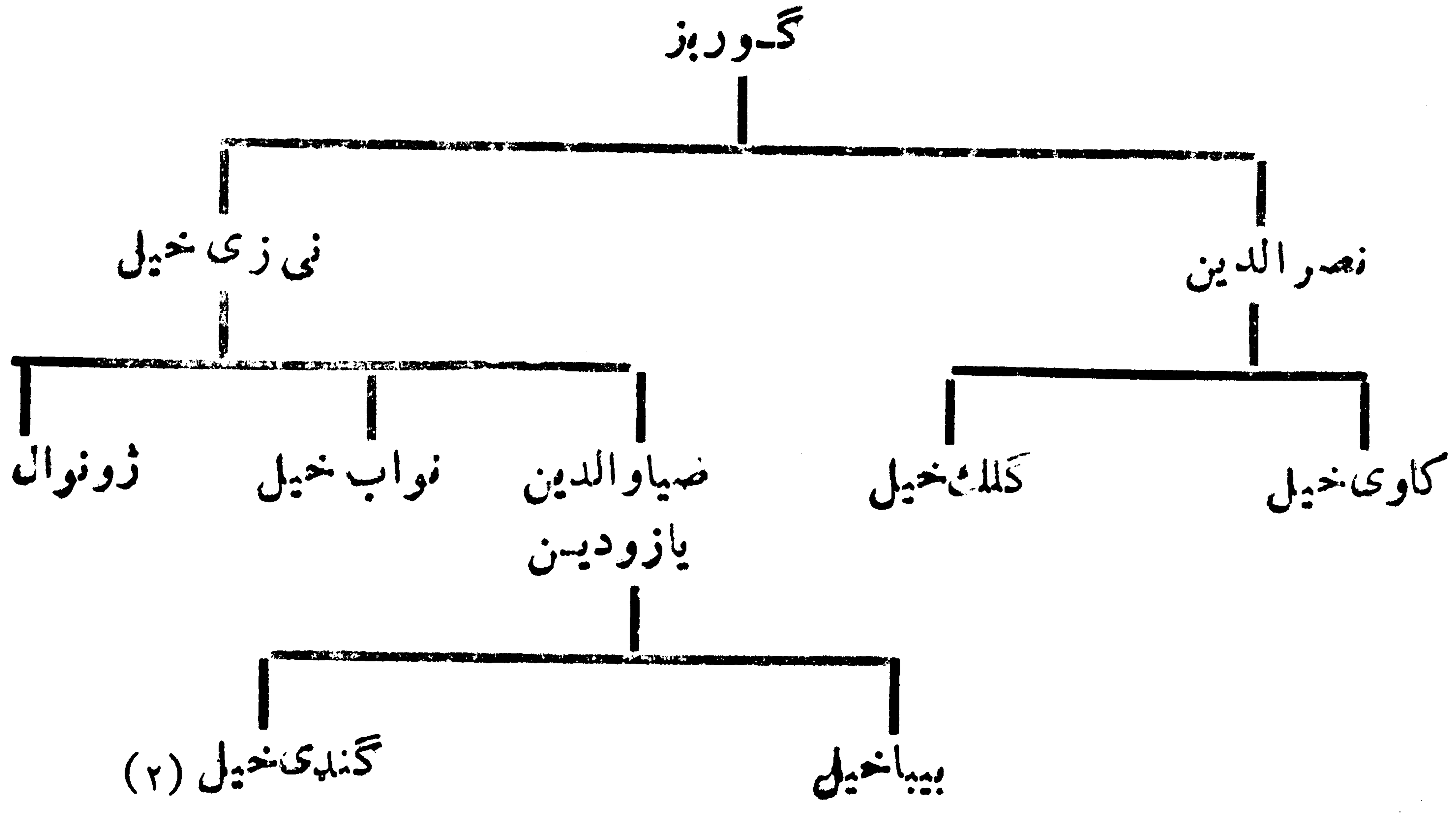

(۱) دافغانستان د علومو د اکاډمی د ژبو او ادبیاتو د مرکز د علمی غړی محترم محقق میراحمد (ګوربز) شفاهی توضیحات .

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل و لایات سرحدی کشور (۷۰) مخ.

لالی یالیلی وزیر

لکه چی دنسب د شجری نه څرګندیږی لالی د خدری وروړو اودو زیرو دقبیلی یوښاخ شمیرل کیږی چی دخپلی قبیلی دپاتی برخی نه را بیل شوی (۱) اودسپین غره په شمالی اولویدیځه برخه کی اوسیږی اوددوی دلیږدپه باب داسی ویل کیږی چی لالی د وزیرزوی دخپل پلارسره دشوال په غره کی اوسیده چی په ناڅاپی توګه دغه دلاسه دشیتک داولادی څخه کوم بوتن ووژل شو . په دغه وخت کی دی د بدل اخیستلوله ویری دخوګیانیو سیمی ته لاړ او هلته یی واده هم وکړ (۲) تاریخ حیات افغانی دلالی یالیلی وزیروشمیرپه هغه وخت کی (۵۰۰۰) تنه ښودلی دی.

لوانی (لوحانی)

دوی هم لودی پښتانه دی اودنسب شجری له لیدلو نه داسی جوتیږی چی د اسمعیل زوی لوحان له خپلودوو میرمنو نه شپږزامن درلودل ویل کیږی چی دده اصلی نوم نوح وچی وروسته په نوحان یالوان سره مشهور شواود هغه اولاده د لوانی په نامه سره یادیږی، خو پښتانه یی په خپلو ورځنیوخبرواترو کی دلوحانی، نوهانی یالوانی په نامه سره یادوی (۳)

دلوانی دلومړی میرمنی نه چی شیری نومیده د مروت په نوم یوزوی نړی ته راغی چی اولاده یی دمروتو په نامه سره یادیږی. دمروتو دقبیلی ځینی خلکو له سپین لوانی هم هم وایی .لوانی دخپلی دوهمی میرمنی نه چی توری نومیده پنځه زامن درلودل چی اولاده یی دتورولوانیو په نامه سره یادیږی (٤)

دوی اکثره په شلګر، اندړ، قره باغ ، کلات او کندهار کی پهخواره واره دول اوسیږی . ددی قبیلی ځینی خلک په بدخشان اودافغانستان په شمالی ولایتونو کی هم استوګنه لری. دوی اکثره دځمکوخښتنان دی، زیات شمیرخلک یی سوداګری هم کوی نوځکه شتمن دی . ددوی څخه (۵۰۰) کوره په شلګراو (۳۰۰) کوره

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ۱۳۹۵ مخ.

(۲) حیات افغانی ٤۱۵ مخ.

(۳) نوموړی اثر ٤۳٤ - ٤۳۵ مخونه.

(٤) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ۱۳٤۷ - ۱۳٤۸ مخونه .

په قره باغ کی استوگنه لری (۱) ددوی یوشمیرد باوچستان په دکی او سږوی کی هم استوگنه لری .

دلوانی ابن اسمعیل دنسب شجره

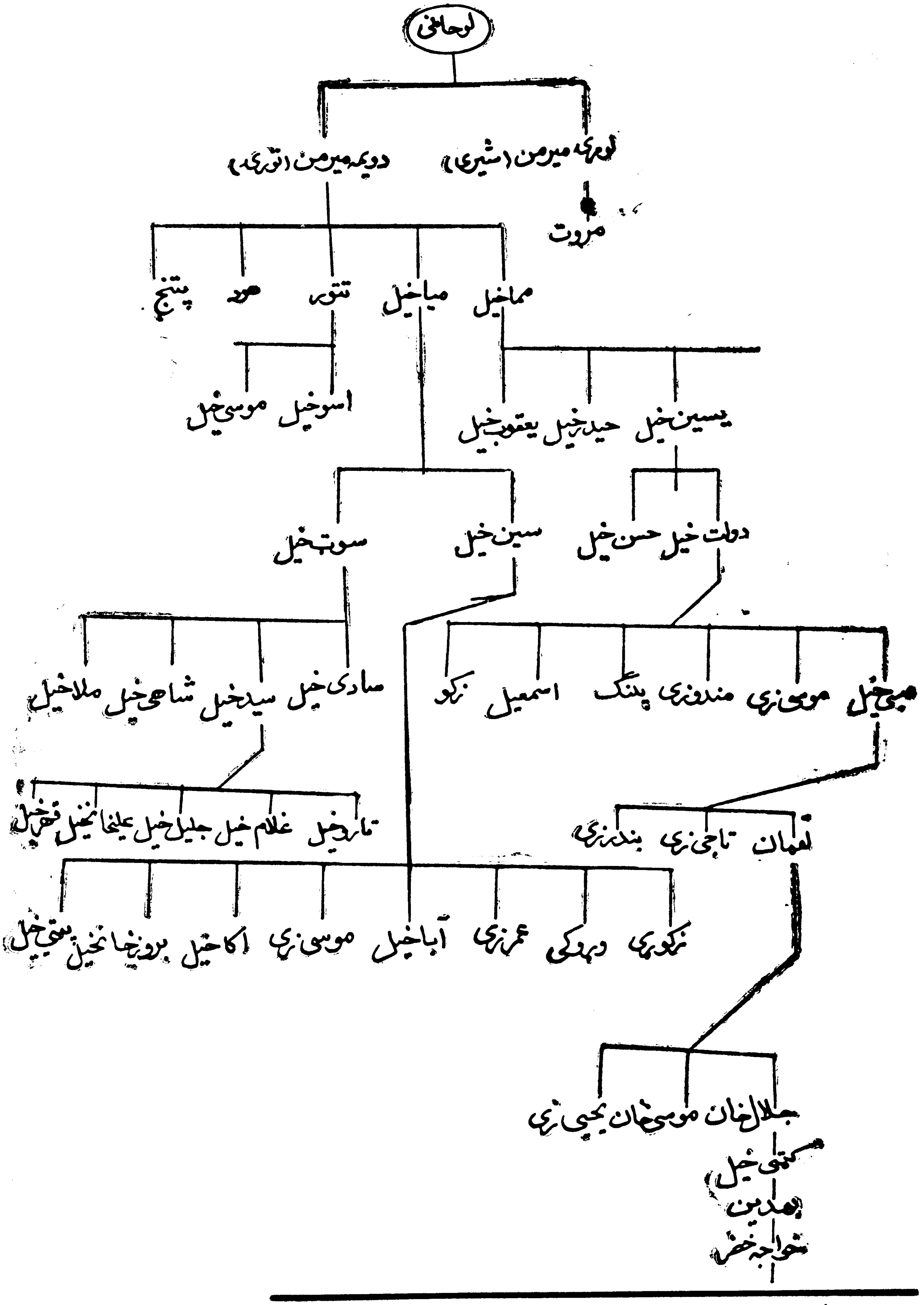

(۱) پښتوا و پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی ۴۵۶ مخ .

لودیان

دوی په اصل کی متوزی پښتانه دی. ددغی قبیلی لوی نیکه ابراهیم نومید چی په لودی سره مشهور وچی دشاه حسین غوری زوی و. بیټ نیکه چی دمخه یی ذکرد بیټنیو په ردیف کی شوی دی خپله لور بی بی متو شاه حسین غوری ته ورکړه چی دهغی نه دوه زامن پیدا شول چی دیوه نوم غلجی او دبل نوم ابراهیم و چی وروسته په لودی سره مشهور شو.

داسی روایت موجود دی چی یوځل کله چی شیخ بیټ له کلی څخه بیرته دخپلی استوګنی غره ته ستون شو نو خپلی میرمنی ته یی وویل چی بسم الله کړه او دپخوانی نغری څخه اورو باسه او دودی پخه کړه او ما ته یی راوړه څو چی زه یی پخپله وویشم او راته څرګنده شی چی زما دلمسیانو د جملی نه کوم یو بختور دی کله چی یی دودی پخه کړه نو د بی بی متو کوچنی زوی (ابراهیم) هغه دودی په چالاکی سره واخیسته او شیخ بیټ ته یی راوړه بیټ نیکه خوشحاله شو او ویی ویل چی ابراهیم لوی دی چی له هغی ورځی نه ابراهیم دلودی په نامه سره شهرت وموند چی دده اولاده دلودی او لودیانو په نامه سره یادیږی (۱) چی اولاده یی دسیانی، پرانګی، نیازی، لوانی، دوتانی، سوری او مروت څخه عبارت دی. په افغانستان کی د لودی د زوی سیانی داولادی نه دلوانی خانګه دنورو خانګو په سبب هم دشمیر هم د استعداد او هم دشتمنی له مخی برتری لری چی اکثره په شلګر، اندړ، قره باغ، کلات او کندهار کی په خواره واره ډول استوګنه لری. ددوی څخه وروسته نیازی په لودیانو کی دوهم مقام لری (۲) دهند پښتنی واکمنان بهلول لودی، سلطان سکندر لودی او سلطان ابراهیم لودی دلودی پښتنو د جملی څخه وو.

---

(۱) حیات افغانی ۳۹۲ مخ.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ۱۳۴۷-۱۳۴۸ مخونه.

دابراهیم لودی بن شاحسین غوري د نسب شجره

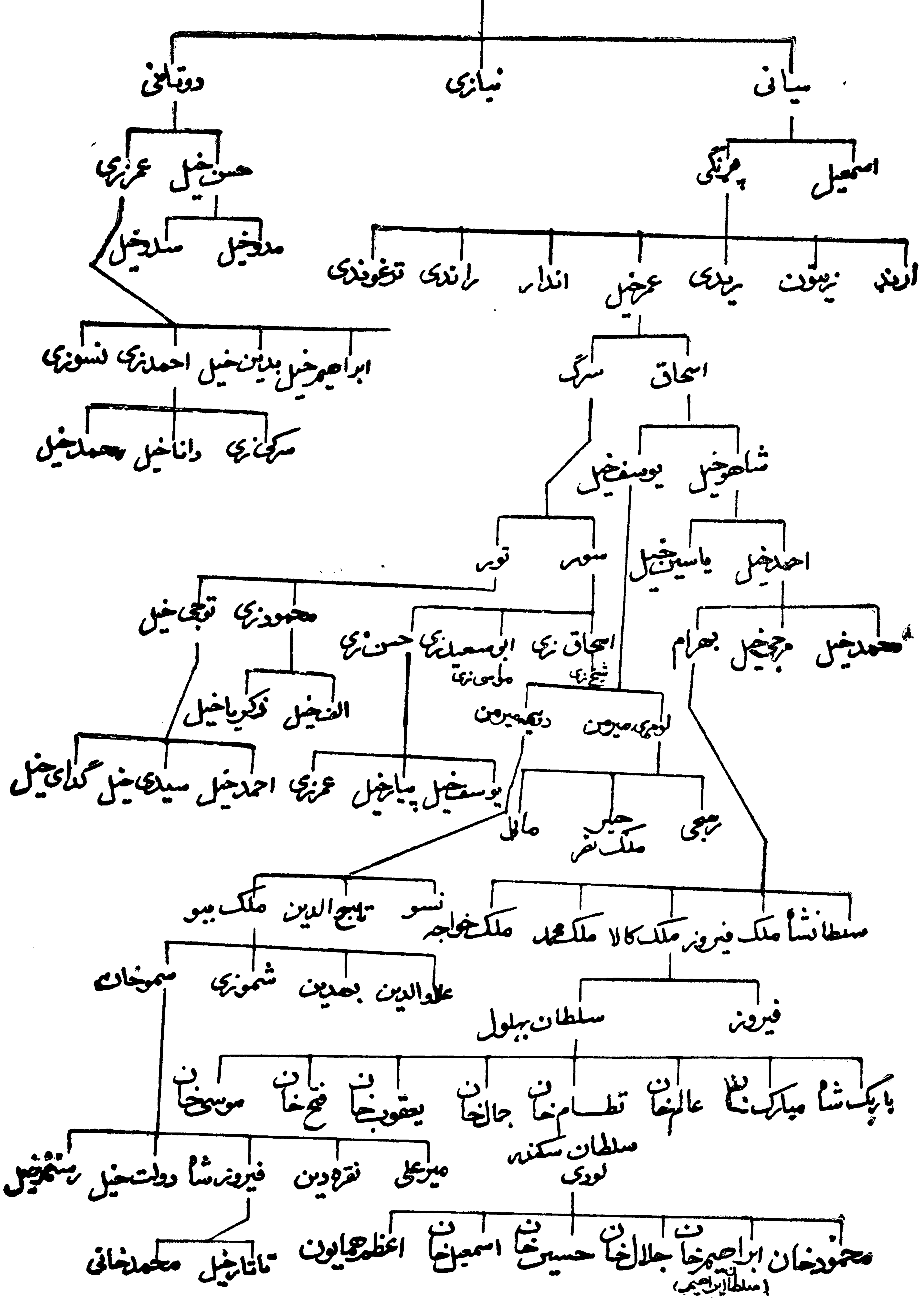

لودين

دوی غرغښتي پښتانه دي. ددوی اکثریت دننګرهار په ولایت کې استوګنه لري. په کندهار او دکوټې په شااوخوا کې هم یو شمیر لودینان میشته دي دلودين قبیله دننګرهار دولایت دکامې او کوزکونړ په اولسوالیو کې او سیزي چې په نوموړي ولایت کې ددوی شمیرد ۱۳۶۰ کال د احصائیې له مخې (۱۱۸۹) تنه ښودل شوی دی (۱) ددوی یو شمیر دغلجیو په سیمه کې په خواره واره دول ژوند کوي.

ماکو

دوی سړبني پښتانه دي او ددرانیو د پنج پای په ښاخ پورې اړه لري. ددوی دوګړو شمیر ډیر لږ دی. ددوی یو شمیر په کندهار او یو شمیر یې دنورزیو سره یو ځای میشته دي (۲)

ددوی یو شمیر دهرات په ولایت کې هم استوګنه لري . په کندهار کې ددوی شمیر(۱۵۷٤)تنه ښودل شوی دی چې دنوموړي ولایت ددامان او ارغستان په اولسوالیو کې استوګنه لري . همدا راز دماکو د قبیلې هغه برخه چې په هرات کې استوګنه لري. دانجیل، کشک اودکرخ په اولسوالیو کې میشته ددی .
په هرات کې ددوی شمیر(۲٦۸۸) تنه ښودل شوی دی .

په ټول افغانستان کې دماکو د قبیلې شمیر د(٦۲٦۲) تنو په شااوخوا کې دی (۳).

مامونډ

ددوی دسړبن په ټولنیز ګروپ کې شمیرل کیږي او دښاخې خیلو دترکاڼي (ترکلاڼي)په قبیلې پورې اړه لري .

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۱۰ مخ.

(۲) حیات افغانی -۱۲۸ مخ .

(۳) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور -۱۰-۹۳-
۱۰۹-او ۱۱۰ مخونه .

مامونند په لومړي سر کې په دوو مهمو ښاخونو ويشل کيږي.

۱ـ لوی مامونند: چې کاکازی هم ورته وايي.

۲ـ واړه مامونند(۱)

دمامونندو لوی اکثريت په باجوړ کې اوسيږي. ددوی ختيځ ته سالارزی؛ شمال ته يې دانګام؛ شمال لويديځ ته يې دشوړتن او مروري دره؛ لويديځ ته يې چارمنګ او جنوب ته يې دنبار رياست پروت دی. لوی مامونند د امونندو سيمې په جنوب ختيځ او جنوب لويديځ ته او واړه مامونند مامونندو شمال او په لويديځ کې ميشته دي. په ختيځ کې دلويو مامونندو او سالارزو ترمينځ بريد (حد) دملا سيدغر دی او دلويو او وړو مامونندو ترمينځ بريد لوی خوړ دی (۲)

دلويو مامونندو دخيلونو نومونه دادي: مسعود خيل، عمرخيل، يوسف خيل، سليمان خيل او خلوزی.

دوړو مامونندو خيلونه دادي: بروزی، اوريازی او برم کازي.

دلويو مامونندو ځينې خيلونه دمروري په دره کې هم استوګنه لري.

دوړو مامونندو ځينې خيلونه په شوړتن، دانګام او د پيچ درې په وټه پور کې ميشته دي او برسيره پر دې دمامونند وډير شمير کورونه دکونړ ولايت په سيمه کې هم پراته دي. واړه مامونند د سالارزو څخه وروسته دانګام ته راغلي دي. دوی دجنوب له خوا دخرڅايونو په هڅه دګوريګا غرونو ته را وختل او دلته يې بانډي جوړې کړي. دمالداری سره يې دګوريګا په دره کې ځمکې وانيستې او دلته ميشته شول. دګوريګا مامونند دځمکوالی څخه پرته رمې هم لري (۳) په مامونندو کې اوبه لږی دي. اکثره ځمکې يې للمې دي.

دلويو مامونندو کلي دادي: غاښی، شبنتر، ذکي کتورت، ګيری، زړی او ترخو.

---

(۱) پښتانه لومړی توک ۷۳ مخ.

(۲) دپښتنو تولنيز ـ اقتصادی جوړښت ۲۲۵ مخ.

(۳) دنوموړی اثر ـ ۲۲۶ مخ.

دوړومامونډو کلي دادي: څپري، موضي، کګي، و ړو کي خرکي، بانده،
شاهي تنګي، لوی خرکي، بډان، دمه دوله، او ډبر .

کرنـه : دمامونډو ځمکې په عمومي صورت غنم، اوربشې، نسلک او مشنګ کوی ځکه چې للمي دي . دمامونډو هوا معتدله ده پـه کو موځايونو کې يې چې دچينواو بـه شته نوهلته دشفتالو، توتانو اومالتـو باغونه شته (۱) پـه باجـوړ کې دمامونډو شمير (۸۰۰۰۰) او د افغانستان دکونړ پـه ولايت کې ددوی شمير (۱۸۳۹۱) تنه ښودل شوی دی (۲)

متـون

دمتون سيمه دخوست دبازار شمال تـه موقعيت لـري . متـون پـه اصل کې دکوم قوم يا قبيلې نـوم نـه دی، بـلـکې د يـو روحانې شخص نـوم دی چې دمتون دغونډۍ پـه سر ښخ دی او دهغه په سبب دوی د متونو په نامه يادېږي.

پـه متون کې د پښتنو مختلفې قبيلې سره يـو ځای شوي او د يـوه قبيلوي واحد په توګه راميڅ ته شوي دي چې هره برخه يې دونډۍ په نامه سرديادېږي .

دمتون والو شمير (۸۰۰۰) تنو تـه رسيږي (۳)

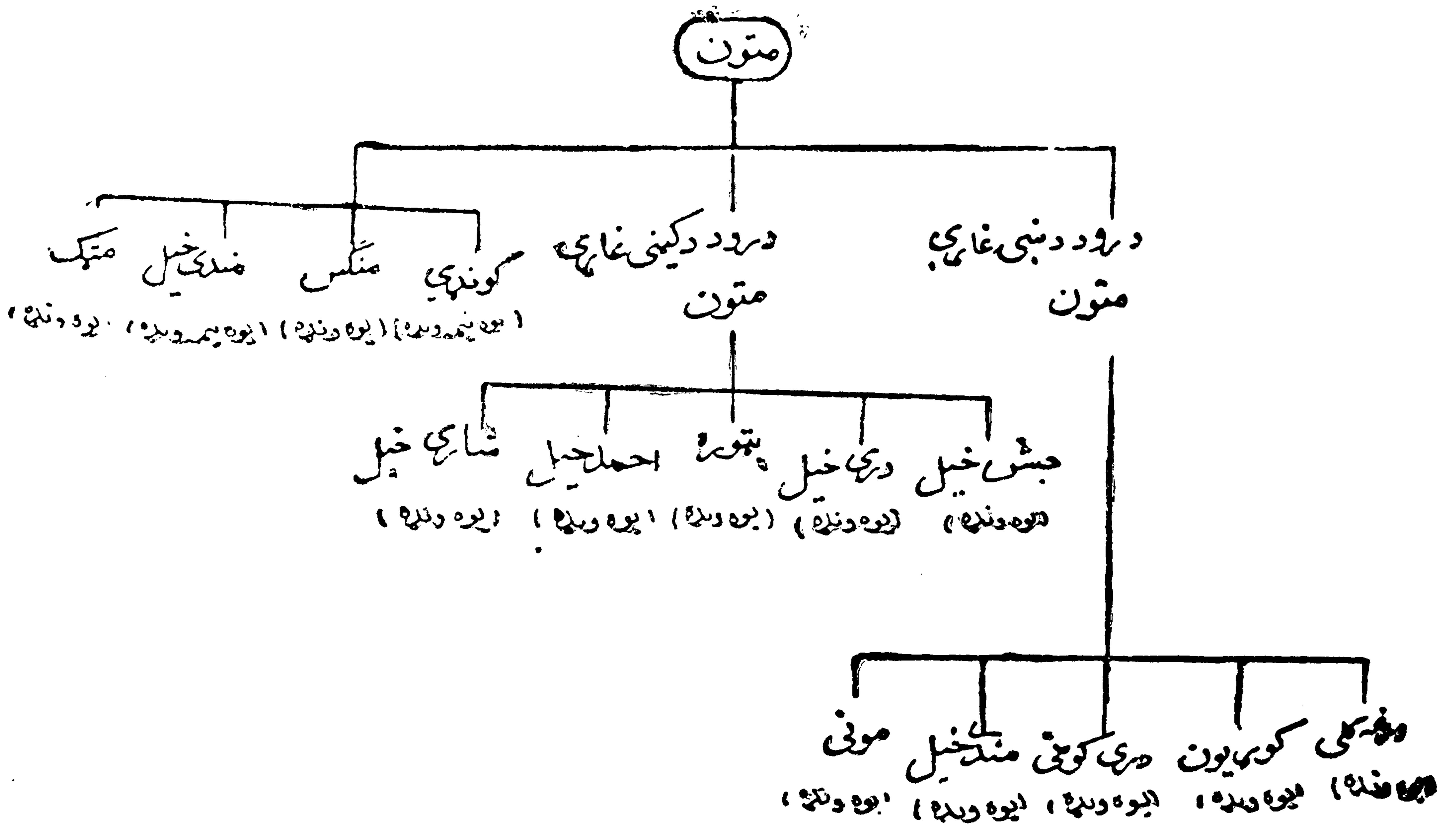

(۱) محمد صفدر سالارزی، پښتانه لومړی توک، کابل - ۱۳۴۹ کال ۷۴ مخ .
(۲) اضلاع، ايجنسي ها وقبايل ايالات پښتونستان - ۱۱۹ مخ.
(۳) معلومات مختصر درباره اقوام وقبايل ولايات سرحدی کشور ۶۵ مخ .

متی زی

دوی سړبنی پښتانه او په غوریاخیلو ورګډیږی . ویل کیږی چی شیخ متی دشیخ عباس زوی دعمرلمسی اودخلیل کړوسی و . خلیل دغوریا او غوریاد کندابن خرښبون زوی چی دحضرت سړبن قدس الله سره له زامنو څخه و .

دپټی خزانی په روایت شیخ متی په (٦٢٣ه) کی زیږیدلی اود پښتو پیتو کلو نو په عمر دترنک پرغاړه وفات شوی دی او په هغه غوندی ښخ دی چی کلات باله شی .

وروسته دده اولادی په لیږدیدل وکړاو په پیښور او بدنی کی میشته شول چی دهغوی څخه لوی لوی پښتانه راووتل (١) دده اولاده اوس دمتی زیو په نامه یادیږی او په پښتنو کی یوه مشهوره قبیله ده . یوشمیر متی زی په زابل اودغزنی په شلګر کی هم استوګنه لری .

محمد زی

که چیری د نسب شجره په غور سره وګورو نو څرګنده به شی چی محمدزی د سړبن په تولنیز ګروپ کی شمیرل کیږی . دوی په اصل کی دزیرک دښاخ دبارکزیو دڅانګی څخه دی .

لکه چی دابدالیانو په مبحث کی وولوستل د پوپلزیو په ښاخ کی دسدوزیو قبیلی د١٧٤٧ ع نه تر ١٨١٨ ع کاله پوری په افغانستان کی واکمنی درلوده په ١٨١٨ ع کله چی وزیر فتح خان مړ شو نو دسدوزیو او محمدزیو ترمنځ دتخت په نیولو جګړی رامنځ ته شوی .

دمحمدزیو په کورنی کی دپاینده خیلو کورنی مشهوره ده چی دحاجی جمال خان نه پیل کیږی . حاجی جمال خان دنادرشاه افشار په پوځ کی سردارو . کله چی نادرشاه افشارله منځه لاړنو دافغانستان دتخت دتر لاسه کولو له پاره دی دیر امید وار و او حقیقت هم دادی چی دسدوزو د حکومت په زمانه کی د حکومت په چارو کی ده ډیر لاس درلود .

---

(١) پټه خزانه ، دکابل چاپ -١٣٥٦ کال- ١٢ مخ .

دمحمد زود حکومت مؤسس او ینست ایښودونکی امیر دوست محمد خان دی چی په (امیر کبیر) سره هم شهرت لری او د سردار پاینده خان کشرزوی دی .

دافغانستان حکومت ددوست محمد خان په کورنی کی د ۱۹۲۹ ع کاله پوری دوام وکړاو دویم ځل دسقاو د زوی تر ماتی وروسته په ۱۹۲۹ ع کال کی هغه وخت پیل کیږی چی نادر خان د چارواکی په لاس کی نیسی .

ترنادرخان وروسته دهغه زوی محمد ظاهر شاه او په هغه پسی محمد داود حکومت کری دی چی د ۱۹۷۸ ع کال په اپریل کی دد غی کورنی سلطه له مینځه لاړه .

محمدزی دافغانستان په بیلا بیلو برخو په تیره بیا په کابل، کندهار، هلمند، هرات او ننگرهار کی استوگنه لری. دوی ته عوام خلک سرداران هم وایی .

د دوی داستوگنی ځایونه :

لکه چی دمخه موورېل دوی دافغانستان په بیلابیلو ولایتونو کی اوسیږی چی دلته په هر ولایت کی ددوی داستوگنی ځایونه ښودل شوی دی او هغه دادی : .

۱ــ دکندهار په ولایت کی :

دکندهار په ولایت کی دوی دکندهار په مرکز دمیوند، پنجوایی، ارغنداب، اوغستان او معروف په اولسوالیو کی استوگنه لری چی دکندهار په ولایت کی ددوی ټول شمیر (۳۲۳۸۷) تنو ته رسیږی (۱)

۲ــ دننگرهار په ولایت کی :

دننگرهار په ولایت کی دوی دننگرهار په مرکز دجلال آباد په ښار دکامی، سره رود او خوگیانیو په اولسوالیو او دبهسودو په علاقه داری کی استوگنه لری.

دننگرهار په ولایت کی د دوی شمیر د (۹۴۵۰) تنو په شا اوخوا کی ښودل شوی دی (۲) .

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۹۱-۹۲ مخونه.

(۲) نوموړی اثر ۲۷-۲۸ مخونه.

۳ـ دهلمند په ولایت کې:

دهلمند په ولایت کې دوی دهلمند په مرکز او د نهر سراج او ناد علی په اولسوالیو کې استوګنه لري او شمیریې په نوموړي ولایت کې (۵۰۱۶) تنه ښودل شوی دی (۱)

٤ـ دهرات په ولایت کې:

په هرات کې د دوی اکثریت د اوبه په اولسوالي کې استوګنه لري .چې د دوی شمیر (۹۸٤) تنو ته رسیږي .

۵ ـ دارزګان په ولایت کې :

دا رزګان د ولایت په مرکز کې تقريباً (۲۰۰) تنه محمد زيان میشته دي . همدا راز يو شمير محمد زي د کابل او لغما ن په ولايتو نو کې هم استوګنه لري . د دوی یو شمیر کورنی دپاکستان او هند وستا ن په بيلا بيلو برخو په تیره بیا د هند په پنجاب او هم د د يره دون په ښار کې چې دهند دا ترا پرا ديش په ايا لت کې وا قع دی ا ستوګنه لري . په ټو ل افغا نستان کې د د وی مجموعي شمير د (۵۰۰۰۰) تنو په شا او خوا کې ښو دل شو ی دی .

مرو ت

جوته ده چې د دغه قو م لوی نیکه دنوحانې یا لوانې زوی او دسيانې ابن لودی لمسی دی . لوا نې دوی میرمنې در لـودې يـوه يې تو ری نـومیده چې د پنځو زامنو مور وه د ويمه يـې شيري نوميده چـې د هغې نه د مر وتو د قوم لو ی نیکه زو کړی دی او د د غـه قـو م نـو م د ده پـه نو م يعنې مر وت سره مشهو ر شوی دی (۲)

مروت په سپينو لو اڼيو سره هم شهرت لري په پيل کې دوی د کتواز په سيمه

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور (۹۱) مخ

(۲) حیات افغانی ۵۸۰ مخ .

کې چې او س د سلیما ن خیلو غلجیو په لاس کې دی استوګنه در لو ده. که څه هم د دوی اصلی ټاټو بی کټواز و، خو د ګرمی په مو سم کې به یې د کو چیا نو په څیر خپل اکثره ما لونه دوانه په غر ه کې څر ول. دوی به یوا زې د کټواز په سهیلی برخه کې په کر کیله بوخت ووچې هلته تراوسه هم د یوی وړې سیمې څمکه د مرو - تو په نامه سره مشهوره ده. دوی او س د بنو د ضلعې دلکې مر و ت په تحصیل کې او سیږی او همدا راز د شمیر یې په پنیاله اود ټانک د تحصیل په شااوخوا کې د بنو په ضلعه کې استوګنه لری. په ۱۹۶۱ کال کې دلکې مروت د تحصیل د خلکو شمیر چې مطاق اکثریت یې مروت دی (۱۴۸۴۴۹) تنو ته رسیده.

د کټوا ز له سیمې نه د مرو تو د لیږ د ید و علتو نه:

دکټوا ز له سیمې نه د مروتو د وتلو په باب داسې ویل کیږی چې په هغه وخت کې چې د غلجیو د ستری قبیلې د سلیما نخیلو د ښاخ د سلطان خیلو د شا نګی لوی ملک آزاد خان ښځه چې و سیلی نو میده د ده د یوه مریی له خوا وتښتول شوه او د مروتو قبیلی ته په ننواتی لاړ. نو غلجیو لښکر ترتیب او هلته یې ولیږ د او خپل مجر مان یې له دوی نه وغوښتل ولی مروتو د ښتنی ننګ له مخی د غه پناه اخیستونکی دوی ته ور نه کړ د د غه دښمنی په سبب د غلجیو تو لی ښاخونه لکه تره کې ، اندړ او نور د سلیمانخیلو په ننګ د مروتو، د ولت خیلو او بیا خیلو سره د جنګ له پاره ملا وتړله او د مروتو اکثره خلک ووژل شول او غلجیانو بر یالیتوب تر لاسه کړ له همدې کبله مرو ت مجبور شول چې د کټوا ز سیمه پر یږدی اود دامان خواته یې په لیږ د یدلو پیل وکړ.

په هغه وخت کې د دیره اسماعیل خان د ضلعې د دا مان په سیمه کې بلو څا نو استوګنه درلوده او د ټانک په سیمه کې هم پر انګیان میشته ووچې په هغوی با ندی د لوانیو له خوا یرغل شوی وا و پر هغه ځای باندی یې خپله قبضه ټینګه کړی وه. د لوهړی ویش په وخت کې د مرو تو قبیلی ته هم د لو رمه برخه ور کړل شوه چې تر یوی مودی پوری یې د غه ځای په لاس کې واود ګرمی په مو سم کې به دوانه د

غره ختیځی برخی ته تللي او دیځني په موسم کی به بیرته تا نلك ته راتلل تر څو چی ددوی او مسیدو ترمنځ د ښځو دپټ له کبله شخړی رامنځ ته شوی. څرنګه چی وزیر ددوی د تګ را تګ په پور تنیو او ښکتنیو لاروباندی پراته وونو دد ښمنی له کبله غرونو ته ددوی تګ راتګ بیخی وتړل شو په همدی وخت کی د تانک د سیمی دلانجو له کبله دلوانی داولادی ترمینځ دښمنی رامینځ ته شوه دولت خیلو قدرت وموند اوتریوی جګړی وروسته یی مروت له تانک نه وایستل .

اودغه قبیله دبین ددری نه نیولی دپیزو ددری پوری په غرنیو سیمو کی میشته شول .

په دویم کال بیا دولت خیلو دسیمو دنیولو په منظور یرغل وکړاو تا نک یی ونیو خو ګنی خیلو دګنډ اپور له قبیلی نه مرسته وغو ښته او دوی یی بیرته په شاتمبولو نه مجبور کړل چی ددغه ځای دتسمیی وجه هم دمروتو له نوم څخه اخیستل شوی.

ددوی ملك تقریباً پنځه دیرش مربع میله دی چی له بنو څخه ترمه ګلروا او د سلیمان غرونو څخه دهغو تیټو غرونو ترسلسلی پوری رسیږی چی لارګی (Largee) له اباسین څخه بیلوی، خواوسیدونکی یی خواره واره دی .

دمروتو بڼی، ځیری اوعادتونه:

مروت غنمتلی، لوړغنم رنګه، پراخه تنډی، ګردی ځیری او بادامی سترګی لری او پیاوړی خلك دی دوی؛ زیارګالونکی، متحمل، صابر، قانع اوبااستعداده دی . دمروتو سپاره توره، دال اولیندی استعمالوی. خو پلي یی توری، سپرونه، غشی اولیندی استعمالوی .

مروتو په پخوازمانو کی په پوونده دول ژوند کاوه اوسوداګری به یی هم کوله خو کله چی په دی سیمه کی میشته شول یوازی دځمکی په چا روا وکروند ګری بوخت او په خپل کسب کی ډیر زیارګالونکی دی او آن تردی چی دکلی ملکان یی هم په خپله دیوی او کر کیلی چاری په خپله سرته رسوی :

که څه هم دمروتو په سیمه کی دخوراك له پاره غله پریمانه ده، خودځیناك د اوبو له پاره دهغو کلیو نه پرته چی دکمیله، کورمی پادلنګر درودونو په غاړه موقعیت

لري په پاتې مروتو کې داوبو تنګسه ډېره ده . دځينو کليو خلک دلس يا يوولس ميله لرې واټن وروسته دګميله داوبو ډنډ او ړلوله پاره راځي او ددوی داوبو راوړل د ښځو په غاړه دي چې ددې کار له پاره دخرونه استفاده کوي .

خوراک يې :

مروت په اوړي کې دغنمو ډوډۍ او په ژمي کې دباجرې ډوډۍ استعمالوي .
هغه متوسط او غريب خلک چې په سيمه کې يې نخود کرل کيږي نو دغنمو داوړو سره دنخودو نيمايي برخه اوړه هم يوځای کوي او ډوډۍ تر ينه پخوي .

دوی دسيمې پيداوار ددوی له خوراک څخه ز ياتيږي ، که څه هم ددوی ورځني خوراک ساده دی ، خو په ميلمه پالنه کې دخپلې دوسې سره سم کوښښ کوي .

ميلمه پالنه :

که چيرې په مروتو کې کوم قدر من سړی ميلمه شي نو د هغه له پاره پسه حلالوي او دغنمو نازک چپاتي په يو ډول ډبرينې تبې باندې پخوي چې دمروتو ښځې ددغو نازکو چپاتيو په پخولو کې ډېرې مشهورې دي . که چيرې د ميلمنو شمير لږ وي او څوک دپسه د حلالولو قدرت ونه لري نو ميلمنو ته يو ياڅو کورني چرګان حلالوي . دوی د کاسو پر ځای ديو ډول لويو ښانکونو نه استفاده کوي چې ده ر ښانک نه ګردچاپېره اته کسه کښيني او ښوروا ياوريجې خوري .

دوی دقدرمنو ميلمنو له پاره د پورتنيو خوړونه پرته ډ يرښه پولاو او غوښه پخوي په خوږو خوړو کې دحلوانه پرته دګوړو بې استعمال هم زيات دی . دګړو بې ترکيب او دجوړولو طريقه داده چې د ګوړې شربت ته ډېر جوش ور کوي او ترېخيدو وروسته يې په ښانک کې اچوي او دهغه په مينځ کې دپسه دلم غوړي چې داوسپنې په ارکاره کې دڅيرو غوړيو په شان ګرم شوي وي او دپاسه پرې نازکې ډوډۍ ميده کوي . هغه ميلمه چې عام او دکوم بل ملک نه راغلی وی او هغوی يې ونه پيژني او دمسافر په ډول کلي ته راشي نو دکلي داوسيدونکو ته يوتن په جومات کې غږ کوي چې نن زموږ کلي ته د مو مره ميلمانه راغلي دي بيانو

ددغه ځای داوسیدونکو نه یو تن یا دوه تنه میلمانه په خپلو منځو کې سره ویشي او له خپلو کورونو نه ورته ډوډۍ راوړي. لنډه دا چې د میلمه قدر کوي او وږی ترینه نه ځي.

د مړ وتوکلي او د استوګنې ځایونه:

په پخوا زمانو کې چې د اخلکو دایمي استوګنځي نه درلود نو اکثره و به په کیږدیو کې ژوند کاوه. اوس په دوی کې د کیږدویو رواج نشته. خلک په ټولو کلیو کې د خپلې استوګنې له پاره د مزرو څپرې جوړوي او د دوی دا خبره سمه ده چې د اوبو د نشتوالي په سبب د څپرونه پرته د بل ډول ودانیو جوړول ګران کار دی. دوی د اصلي کلیونه پرته د خپلو لیرې لیرې ځمکو د څارنې او د اوښانو او نورو څارویو د څرولو له پاره په څرځایونو کې یا هغه ځای ته نژدې بانډې جوړې جوړوي. مالداران او کروندګري د ضرورت له مخې دوه کورونه جوړوي یو یې په اصلي سیمه کې دویم په بانډو کې. دوی اصلي کلو ته میله وایي چې مقصد یې میښنه ده.

پوښاک یې:

ددوی پوښاک عموماً داسې دی چې کوچنۍ پګړۍ په سر کوي او پراخ او اوږده کمیسونه چې تر پونډیو پورې یې رسیږي اغوندي همدارازد پرتوګ پر ځای په دوی کې د نیلي یا سپین لنګ رواج ډیر دی، خو ملکان د لونګ په ځای پراخه پرتوګونه اغوندي. ددوی ځینې خلک د خپلو سرونو نه دستمالونه هم تاووي.

بزګران او غریب خلک د دغو توکرانو پر ځای د پسونو یا د اوښانو له وړیو نه یو ډول توکران جوړوي چې له نیمایي نه یې لونګ او له نیمایي نه یې یو ډول کمیسونه جوړوي چې ګریوانونه یې خاکداره وي او لستوڼي نه لري.

د مړوتو ښځې اکثره سره تور یا نیلي توکران په سر وي او اوږده چین داره کمیسونه چې اکثره سره یا تور رنګونه لري اغوندي. همدارازدوی یو ډول د بل رنګه توکر چې سپینې لیکې لري او پاسنۍ برخه یې پراخه او پایڅې یې پلنې وي اغوندي. د پیغلو نجونو کمیسونه یې چین لرونکي نه دي.

د لواني د زوي مروت د نسب شجره

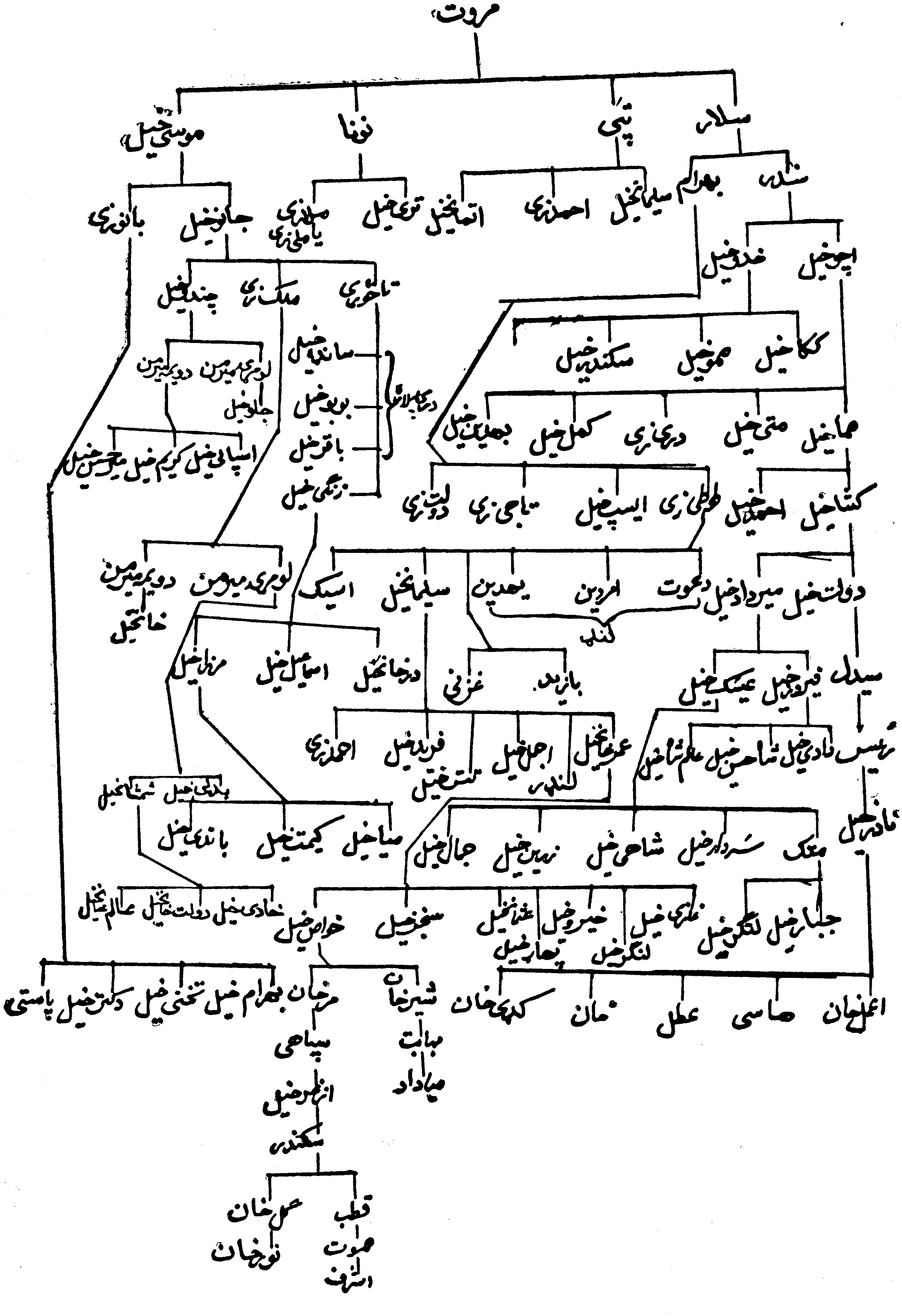

مسعود (مسید)

دغه قبیله په کرلانیو پښتنو کښی یوه مشهوره او جنګیالی قبیله ده. که چیری د نسب شجره یی په غور سره وګورو نو څرګنده به شی چی د وزیر لومړنی زوی خدری دری زامن درلودل چی موسی، محمود او مبارک نومیدل. چی موسی یی په درویش سره مشهور و د محمود زوی مسعود نومیده چی اولاد ته یی مسید وزیر هم وایی (۱).

لویدیځ او جنوب ته یی احمدزی وزیر، شمال ته یی اتمانزی وزیر او د ختیځ خواته د بیټنی قبیلی سره پوله لری .

د دوی سیمه د جنوبی وزیرستان د ایجنسی پوری مربوطه ده او د افغانستان سره کوم ګډ سرحد نه لری (۲).

د دغی قبیلی اصلی ځای د برمل غرو چی د سلیمان غره یو ښاخ ګڼل کیږی او هغه وخت چی د دغی قبیلی په شمیر کی زیاتوالی راغی نو په دغه وخت کی د دغی قبیلی خلکو د خپل اتحاد په زور په خپلو ګاونډیو باندی غالب او په خپریدو یی پیل وکړ او تر ټولو د مخه د سلیمان د غر نیو سیمو نه شوال او د هغه شا او خوا سیمی د دغی قبیلی لاس ته ورغلی چی هلته د مخه شیتک او نور آباد وو په هغه وخت کی داوړ مړو قبیله چی په کانی ګرم او نورو نږدی سیمو کی میشته وه اکثراً لوګړ او نورو سیمو ته لاړل او د دوی د ډیر شمیر په دغه ځای کی پاتی شول . په دغه وخت کی وزیرو او مسیدو ته موقع په لاس ورغله او په هغوی یی یرغل وکړ او په لومړی حمله کی یی د بدر او شهیر سیمی ونیولی او په کانی ګرام کی هغو اورمړو چی د دوی سره مقابله وکړه د مسیدو له خوا یی ماتی وخوړه. وروسته یی د بیټنیو قبیله هم د ټاکئ د ری او د هغه شا وخوا غرنیو سیمو له یی و ایستله او پخپله یی

(۱) حیات افغانی ـ ۵۵۰ مخ .

(۲) اضلاع، ایجنسی ها و قبایل ایالت پښتونستان ـ ۱۱۶ مخ .

په غرنیو او بانډو کې ژوند کوي. ددوی سیمه د کوهاټ د ضلعې نه نیولې د دیره
اسماعیل خان تر درې پورې غزېدلې ده او دسیمې اوږد والی یې (۱٤۰) میله دی(۱)
مسید په دریو عمده ټپوویشل شوي دي چې علي زی ،شمن خیل او بهلول زی
دي چې هره یوه ټپه یې په نورو ډیرو خیلونو بانډي ویشله شوې ده (۲) .
یو انګریز مورخ په خپل مشهور اثر وزیرستان کې د مسیدو (مسعودو) په باب
داسې لیکلي دي :
«مسید په وزیرو کې خورا پیاوړي او جنګیالي خلک دي. دوی متحمل او سخت
سري دي، ښه مسلح او ډیر بې نیازه دي، ځکه چې ددوی احتیاجات دومره طبیعي
دي چې د هغوی په نشت کې لا هم د وی ته څه زیات تکلیف او ضررنه رسیږي
او دهیڅ رازموا نعو پروانه کوي . دخپل کوچنې ټوپک په استعمال کې عجیب
مهارت لري او په دې کې خورا ماهردي چې د خپل دښمن له جزوي اوورو کې
سهوې څخه ډیره لویه استفاده وکړي . که دښمن په شمیر په وخت او یا مدافعه کې
لږ څه ضعف یا سهوه وکړه دمسیدو اووزیرو له خوا به درنه جزاومومي او له داسې
پېښو څخه دوی خورا ښه استفاده کولای شي. په جنګ کې دومره داوضاع ومراقبې
اومواظب وي چې هیڅوك یې محاصره کولای نه شي اونه یې دښمن تر ارخ
تیریدلای شي. دوی په عقبي خطوطو او کوچنیو پارټیو باندې په حمله کې خورا
بې نظیره ماهران دي او په جګړه کې دنوروقبایلو په شان خورا ډیره طبیعي حوصله
او صبر لري او دهر ډول مشکلا تو اوموانعو سره دومره په صبر او حوصله مجادله
کوي چې د ډیر تعجب او حیر انتیا موجب ګرځي، په یوه ګړۍ کې ارامه خو په بله ګړۍ
یې بیا ټوپك په اوږو بهترین جګړن شي . په جګړه کې ډیر کسان بې وسلې له وسله
لرونکو سره درومي او د توري او یا دلاس جګړه کې ضرورت ورته پېښ شي کوي یې(۳)»

(۱) حیات افغانی -۵۰۲ مخ .

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتو نستان (۱۱٦) مخ .

(۳) پښتونستان -۲٤٦ مخ .

د مسیدو رواجونه، خوراك، نرخونه او نوری کټ مټ د وزیرو په شان دی.

غنم، اوربشی، جوار، شولی، می، باجری، زدن او پتیا تی یی مشهور حاصلات شمیرل کیږی.

د جنوبی وزیرستان هوا په ژمی سړه او په اوړی توده ده، خو هرڅنگه چی په عمومی ډول غزنی سیمه ده نو هوا یی معتدله ده.

د مسیدو مشهور کلی دادی:

مکین، خیسور، دره، نیدون، کانی گرام، بدر، خلو ینتی، شکتوی، وانه، د شرکی سیمه، شهرنه، شم، رزملك، شکی، شوال او نور (۱)

مشهور سیندونه دگومل، تیا نلك زوم، خیسور، شکتوی، سپلی توی، وانه توی، شوزه، شنگی او شاهوردی (۲)

مسید بنکلی، زړور او جنگیالی خلك دی. سرو پلیم بار تن د دوی د جنگیا لیو میرونو شمیر (۱۸۰۰۰) زره تنه ښودلی دی. (۳)

د دغی قبیلی شمیر د ۱۹۶۱ کال د احصائیی له مخی (۱۸۷۳۲۳) تنه ښودل شوی دی (٤).

د مسیدو خیلونو شجره د راتلونکی مخ په جدول کی وگوری:

(۱) پښتونستان ـ ۲۱٤ مخ.

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ـ ۲۵ مخ.

(۳) پښتونستان ـ ۲٤ مخ.

(٤) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ـ ۱۱٦ مخ.

مسعود یا مسید

- بهلول زي
  - ایمل خیل
  - عبدلي
  - باندخیل
  - ملک شي
  - شینکي
  - نظرخیل
  - نانوخیل
  - درمت خیل
  - گیگا خیل
  - هیبت خیل
  - جلال خیل
  - گیگا دري
  - امرخیل
  - امري
- شمن خیل
  - خالي خیل
  - چار خیل
  - بودین زي
  - گالي شي
- علي زي
  - شمي خیل
  - سلطاني
  - پستوني
  - خونځیل
  - بي بي زي
  - استوني
  - بارومي
  - منزي
  - پاتي خیل
  - شاميري
  - کانجيري
  - دراکي
  - سليمي خیل
  - گوره خیل
  - مل خیل
  - بیجي خیل
  - خونځیل
  - بهادر خیل
  - گاروړي
  - گرړي خیل
  - ملک دیني
  - پرمدي
  - بروتي خیل
  - کي خیل
  - دري پلوري (پلاري)،
  - لنگر خیل
  - سوړیرګي

(۱)

---

(۱) اضلاع، ایجنسی ها او قبایل ایالت پښتونستان: ۱۱۷ - ۱۱۸ مخونه.

مشواڼي

مشواڼي په اصل کي هو هښتي پښتانه دي، خو دوی کله ځانو نه سیدان بو لي او کله یې هم په کاکړ و ورګډ بوي . ددوی اکثره په خوا ره ار ه د و ل ژو ند کوي .

ددوی یو شمیر په بر کونړ کي استوګنه لري چي دساپیو د کلي تو راو عنعنا تو تر اغیزي لاندي راغلي دي او دکونړ په ناړي ، دانګام او اسمار کي استوګنه لري.

دکونړ په ولایت کي ددوی شمیر ۱۰۱٤۷ تنه ښودل شوی دی. همدار از یو شمیر مشواڼي دننګرهار ولایت په بتي کوټ کي هم استوګنه لري چي ددوی شمیر ۲۳۸۵ تنه ښودل شوی دی (۱)

حیات افغاني لیکي: «ددوی ځلو رسوه کورني په کوهدامن کي چي دکابل نه پنځه ویشت میله شمال خوا ته موقعیت لري استوګن دي . دکوهدامن مشواڼي په کرکیله او ځینې یې په سوداګری بوخت دي او همدار از دوی دخپلو اوښانو په ذریعه تجارتي مالونه ان تر بخارا پوري انتقالوي او دوی دهوساژوند خښتنا ن دي . ددوی څو کوره په کندهار کي هم میشته دي. دګندګر په شما لي برخه یعنی دهزاره ضلعي په سري کوټ کي هم مشواڼي اوسیږي ، خو ددې پته نشته چي کله هلته تللي دي. پښتانه دمشواڼي قبیله دستانه او پیرانو په نامه بولي. دوی د نیك چلند خاوند ان دي په تیره بیا دغي قبیلي دلودین ځا نګ، چي د غلجیو په ملك کي په متفرق ډول سره ژوند کوي (۲) پته دي پاتي نه وي چي یو شمیر مشواڼي د هند په ځینو برخو کي هم شته .

دمشواڼیو په هکله دپښتنو ټولنیز ـ اقتصادي جوړښت په کتاب کي داسي راغلي دي : «دمشواڼیو اکثریت دد پراوجندول په سیمو کي میشته دي . لومړی ددوی ځینو خیلو نو د ځړ ځایو نو په ه څه خپلی رمي د (ښشي کندو) لهلاري لهدانګام نه شمالي

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولا یات سرحدی کشور ــ ۲۰مخ.

(۲) حیا ت افغانی - ۶۳۲مخ.

غرونوته راوستلی . یوسلواوپنځوس کاله پخوا د دری په ختیځ او شمالی غرونو کی

د ځرځایونو شاوخوا یی باندی جوړی کړی. د پسرلی د پیل نه د منی تر پایه به هغوی

په باندوکی اوسیدل او بیا به درمو سره د جندول دروته ښکته کیدل. سل کاله مخکی

د مشوانیو ځینو خیلو نو خپلی رمی په پای کی د جندول پرځای قاسم اوزوړ براول ته

راښکته کړی. په دی وخت کی دغه دواړه کلی نه وو ، بلکی لومړی ځینو شپنو دلته کوړ-

ونه جوړ کړل او په ژمی کی به په کړ ونو کی اوسیدل وروسی یی د کورونو شاوخوا نا آبادی

شاړی ځمکی آبادی کړی. کارینونه (مینی) یی جوړی کړلی او تقریباً د لسو کلو نو

په دوران کی څو کورونه په کلیو بدل شول. د سلو کالو را هیسی دوی د شمالی غرونو

په لمنو کی په شاړو ځمکو کی باندی جوړولی چی اوس د قاسم خان اوزوړ براول

برسیره د مشوانیو کورونه او کلی دغره په لمنو کی د دری تر خولی اسمارته نژدی

رارسیدلی دی.

مشوانی د ځینو کورونو نه پرته په عمومی توگه نا داره او لس دی ځینی شتمنی

کورنی د ځمکو سره یو ځای مالداری ، تجارت او مامور یتونه لری. د دوی دنا دا رو

اکثریت ځینی خلک د سالار زوا و ما موند وشپانه او بزگر دی. ځینی دغنمو او اوربشو د

کرلو نه وروسته د میزان په میاشت کی د کار او غریبی له پاره جندول ، باجوړ او د کونړ

ولایت مختلفو سیمو ته ځی دلته دوی د جوماتو تو د لرگبانه (د ژمی په سړو کی اولس

د جوماتو د تود وله پاره لرگبه (جمع لرگبانه) نیسی. لرگبه له غره څخه لرگی را

وړی او د کلی خلک ورته د میاشتی د یو ش منه غله او دا وسیدو کوته ور کوی.)

او یا په کلی کی همسا یه کیږی . همسایه مشوانی په کلی کی د اوسیدو کوټه پیدا

کوی. د دوی نارینه د غرونو څخه لرگی راوړی چی یو گیډی (د شا بار) په یوه من

جوار او یاد هغه معادل په څلویښت افغانیو خرڅوی. د نورو قبیلو په تناسب په

مشوانیو کی د لیږ دیدنی عملیه دیره ده. د دوی نیستمن خلک د منی په پای کی د کورو

لږ سامان او دخوړلو مواد په خروبارو ښځې او ناریته یوځای دجندول، باجوړ
او کونړ په لور روان وی دپسرلی په میاشت کی بیرته دری ته راستنیږی (۱)

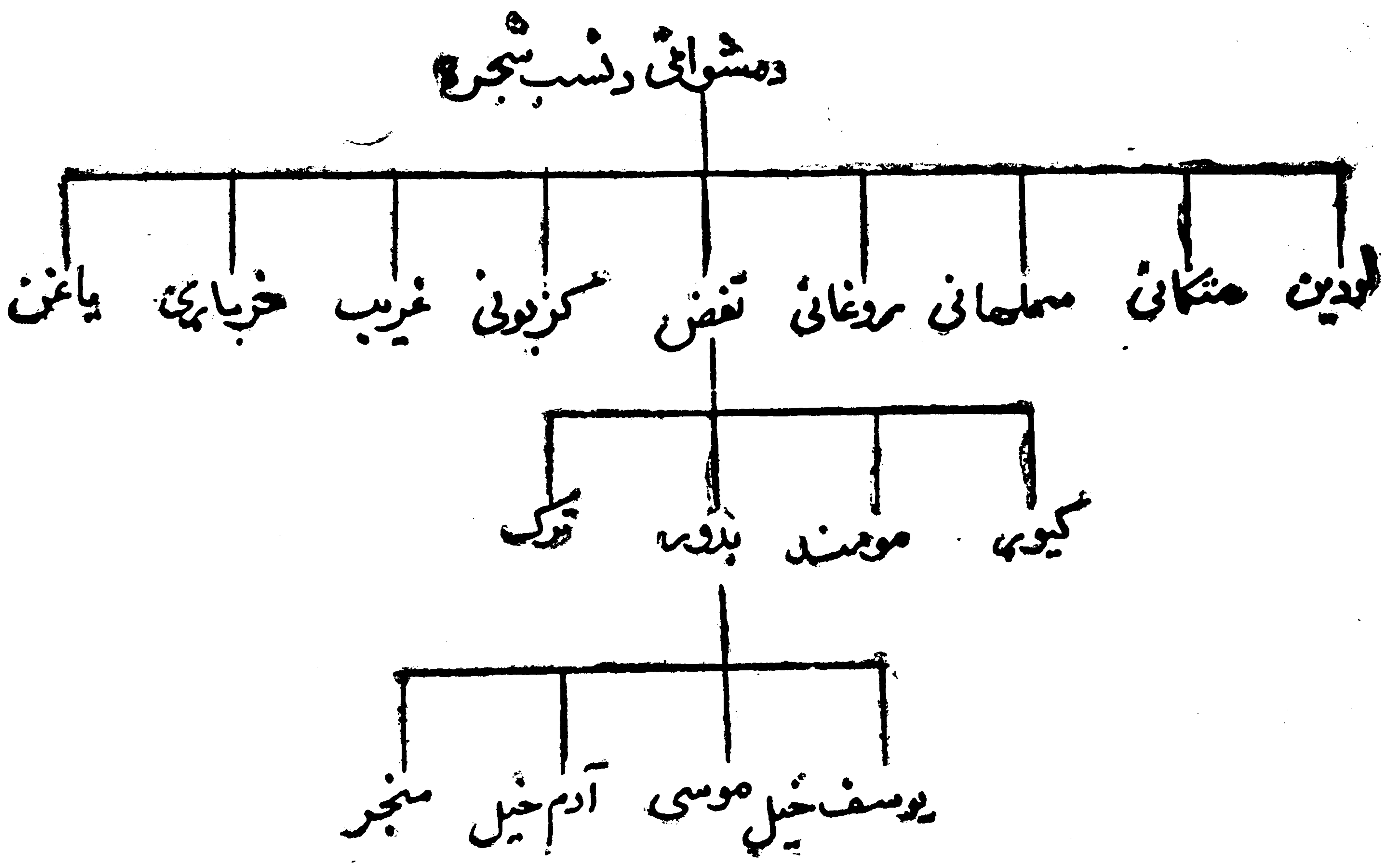

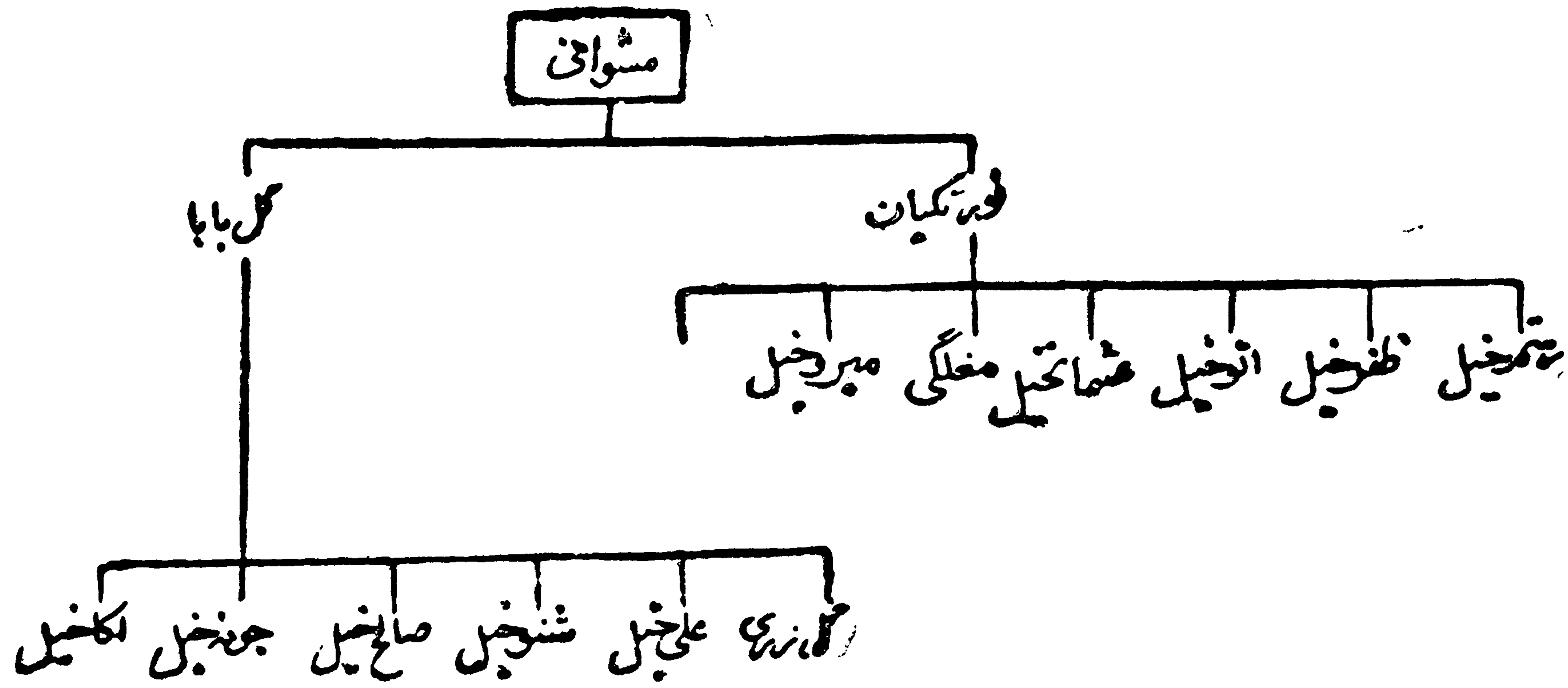

(۱) دپښتنو تولنیز ـ اقتصادی جوړښت ـ ۲۲۶ ـ ۲۲۷ مخونه.

مشانی

دغه قوم هم دنیازی دنسل څخه شمیرل کیږی . ددوی داوی نیکه نوم موسی ابن خاکو ابن نیازی وچی دموسی نوم د دیر استعمال په وجه په عامو خلکو کی په موشیانی یا مشانی سره مشهور شو. د دغه قوم خلك لومړی دسرهنګو د قوم سره دسند ددریاب په ختیځ غاړه کی میشته شوی دی لکه چی اوس هم دداو دخیلو مشانیو مناخ په داود خیل نومی ځای کی او دموندی سناخ په تیتی کیچی په میانوالی کی موقعیت لری میشته دی. پاتی مشانی دسند ددریاب لویدیځی برخی ته راغلل او میشته شول (۱) مشانی دمروت او عیسی خیلو په دښمنی کی دمروت وملګری وو. داطایفه اوس په دادی خیلو او شادی خیلو سره شهرت لری (۲)

مشانی لویدیځ ته د ختکو توغوه پوری قبضه لری .ددوی د هغو ځمکو نه پرته چی دسیند په غاړه پرتی دی نوری ځمکی یی شی نه دی خود بندونو او ها رانی ویالو په ذریعه دللمی ځمکو غنم او باجری ښه حاصل ورکوی .

ددی قبیلی خلک اکثره کینه کښی او کورنی دښمنی پکی ډیری دی. داو دخیل په یوه ګوندی کی او شادی خیلو په بله ګوندی کی دی چی ددواړو ګوند یو تر منځ سخته دښمنی موجوده ده.

---

(۱) حیات افغانی ۵۹۹ مخ .

(۲) پښتانه د تاریخ په رڼا کی د پیښور چاپ : ۱۹٦٤ کال ۱۳۵۵ مخ .

دمشانی ابن خاکو ابن نیازی دنسب شجره

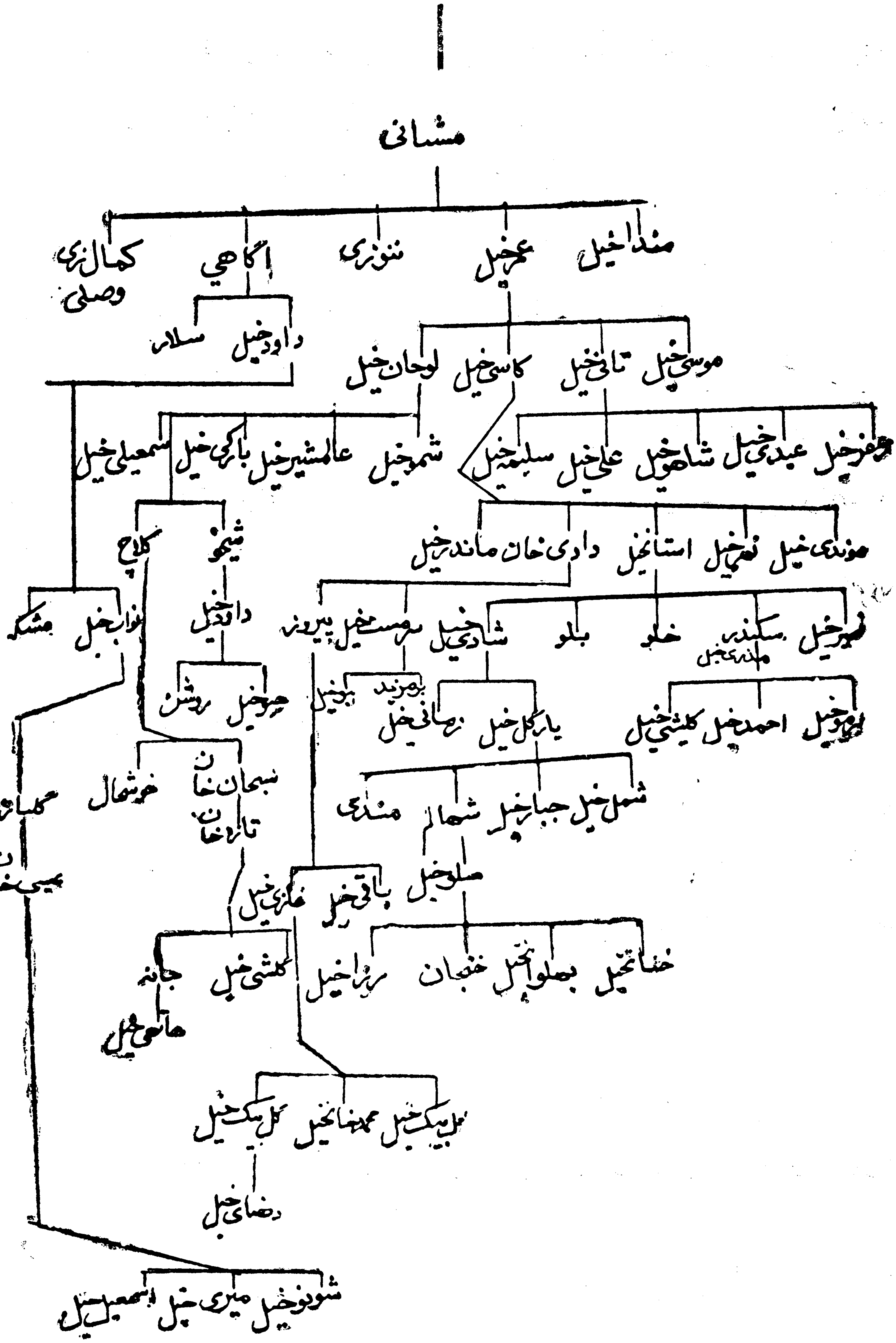

معروف خیل

دوی غلجي پښتانه او د احمد زیو دقبیلې یوه څانگه شمیرله کیږي. دوی دننگرهار ولایت د غلزي حصارک اوسره رود په اولسوالیو کی استوگنه لري؛ په غلزایي حصارک کې د دوی شمیر ۳۳۰۰ اودننگرهار دسره رودپه اولسوالۍ کې ددوی شمیر ۹٤۱۸ تنه ښودل شوی دی چې زیاتره یې دبالاباغ دسیمې په شاوخوا کې ژوندکوي د معروف خیلو څانگې په لاندې ډول دي:

بادین خیل، شکرخیل، محمدخیل، عبدالرحمن خیل او سرکی خیل.

په غلزایي حصارک کې معروفخیل په لاندنیو کلیو کې میشته دي: یاغی بند، علم کڅ، محمدی، ناصرخیل، کلاله، تری، انگورتاك، بهاولي، راغه، جوکان، لاجیگر، سیاب علیا، دوبي او محمد کلاکی.

مقبل

دوی د کرلانې پښتنو په ټولنیز گروپ کې شامل دي. سهیل ته یې څاځي میدان او سبرې، لویدیځ ته یې د منگلو قبیله، شمال ته یې څمکنی، شمال ختیځ ته یې څاځي او ختیځ ته یې د ډیورنډ د کرښې سره پوله لري چې دسرحد نه پوري خوا په ستر غوزك، میته، سنگر او کمکي غوزك کې هم مقبل استوگنه لري او د سرحد په دننه کې مقبلو سره قبیلوي اړیکې لري.

هغه مقبل چې د افغانستان په دننه کې ژوند کوي ټول دپتان په اولسوالۍ کې په دوودرو کې چې دوځ زیگار او لوند زیگار په نامه یادیږي استوگنه لري چې په دغه سیمه کې ددوی شمیر(۱۰٤٦٤) تنوته رسیږي. دپتان په اولسوالۍ کې دمقبلو نه پرته منگل او څاځي هم استوگنه لري (۱)

ددوی یوځو کورنۍ دخوست او لکن په سیمه کې هم د همسایه په ډول ژوند کوي(۲)

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور، ۵۷ مخ.

(۲) حیات افغاني - ٦٢ مخ.

دوی اکثره خلك دکرنی، مالداری‌او سوداگری له‌لاری‌خپله‌گوزاره کوی .
دغه خلك لرگی‌او چار تراش هم خرخوی .

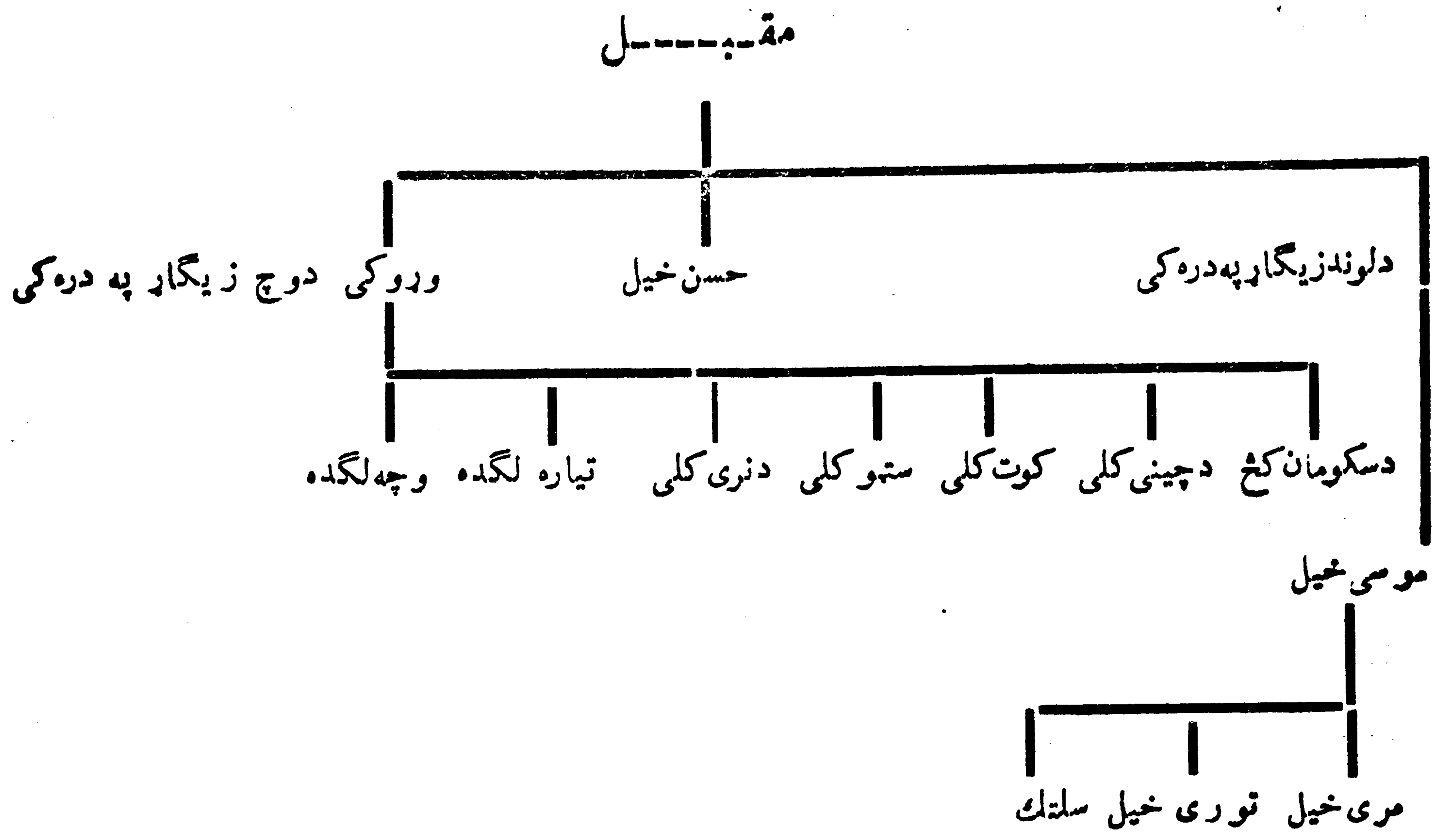

ملا خیل

ملاخیل غلجی‌پښتانه‌او کثره‌یی کوچیان‌دی‌چی‌په‌لاندنیوا تو بنا خو نو و یشل شوی‌دی : شاران، پیروخیل، عثمان‌خیل، قادر خیل، خواگاخیل، شاهراد خیل، خواجه خیل اوالیس خیل . ددوی زیات شمیر دغزنی په اجرستا ن کی‌استوگنه لری‌چی‌شمیریی (١٥٩٩٦) تنوته‌رسیږی. څرنگه‌چی‌دوی کوچیان دی نود یوی متمدنی قبیلی بڼه نه لری (١) داجرستان دملاخیلو څانگی په لاندی ډول دی :

١ ـ لنگرخیل	٦ ـ سید خیل
٢ ـ ادن خیل	٧ ـ عثمان خیل
٣ ـ عباس خیل	٨ ـ قلندرخیل
٤ ـ خوزه خیل	٩ ـ پیروخیل
٥ ـ رضا خیل	١٠ ـ چکمك

(١) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ٨٤مخ .

ملکزی

دوی خلجي پښتانه دي، خوشمیر یې چندان ډیر نه دی. ددوی یو شمیر د ننګرهار دکوز کونړ په اولسوالي کې استوګنه لري، خوشمیر یې بیخي لږ دی او یوازې په دغه ولایت کې یې شمیر د ۲۰۰ تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی (۱)

ملاګوري

دوی سړبني پښتانه او دمومندو د ستري قبیلې یوري اړه لري. دغه ښاخ په څلورو څانګو ویشل شوی دی په دې ډول چې: پهارخیل، تارخیل، احمدخیل او دولت خیل. ددوی په باب ځیني اختلافونه موجود دي. ځیني وایي چې د دغه ښاخ لوی نیکه په وصلي توګه دمومندو په قبیله ورګډ یږي او دویم روایت دادی چې ددې ښاخ اصلي مورث (لوی نیکه) هم دمومندو له قبیلې څخه و. داسې روایت دی چې یوه ورځ څو تنه مومند د لاروهني له پاره یو ځای ته لاړل او کله چې یې دغه عمل تر سره کاوه یو تن ملا هم چې ددوی سره ملګری و له هغوی نه لیری او جلا ودریدا و دوی ته یې په کتلو پیل وکړ دغلو له ډلې نه یوه سړي په پښتو ژبه وویل چې «ملاګوري» چې دهغې ورځې نه وروسته یې په هغه باندې دملاګوري نوم کیښود او دغه اصطلاح د نوموړي ښاخ دتسمیې وجه شوه. که څه هم د دغه روایت په ر ښتینوالي کې شك موجود دی خو اوس دغه خلك د غرنیو مومندو سره یو ځای دهغو سره په غم او ښادۍ کې شریك دي. ددغه ښاخ اکثره خلك د تاتري په دره کې اوسیږي او د کرني په چارو بوخت دي:

دحیات افغاني دتاریخ لیکوال محمد حیات خان لیکي: «ددې ښاخ ټول شمیر (۵۰۰) پنځه سوه تنه ښودل شوی دی» (۲)

استاد حمزه شینواري دپښتانه دکتاب په لومړي ټوك کې دملاګورو په باب

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل و لا یات سرحدی کشور ۸۲ مخ.

(۲) حیات افغانی ۳۵۲ مخ.

داسې لیکي: «ملا ګوري دژبې، لهجې او کړووړو په لحاظ دمومندو دسترقام سره تعلق لري او دپراخې سینې خاوندان دي. دوی دکمکي شلمان نه دلمرخاته په لورد دبر غرنه لاندې پراته دي اودتاترې دمشهور غره په لمنو کي استوګنه لري. دسیمونومونه یې مرداڼند، شهید مینه، لوړه مینه اوژوره مینه دي. دلته دمرمرو د ډبرو یو کان هم شته او ابرك هم پیداکیږي (۱)»

دوی اکثره دسپند په غاړه استوګنه لري اوشمیر یې په اوسني وخت کې د (۸۰۰۰) تنو په شاوخواکي ښودل شوی دی.

مندړ

که چیرې دنسب شجره په غور سره وګورونو څرګندېږي چې دغه قبیلې مشرنیکه مندړنومیده چې دخښې یاخشي زوی و. مندړ دوه زامن درلودل دیونوم یوسف وچې اولادې ته یې یوسفزي وایي اوبل یې عمر نومیده. عمر یوزوی درلودچې مندړنومیده او اولاده یې په مندړو سره شهرت لري.

داسې روایت موجود دی چې دمندړ پلار عمر چې یو ډیر بادیانته انسان و هندته سفر وکړ او هلته یې د یوې قریشي ښځې سره خپلوي وکړه چې مندړ یې دهماغې ښځې نه پیداشوی دی. کله چې عمر په هند کې مړشو نو وروريې یوسف خیر شواودخپل ورور دکونډې او اولادونو دراوستلو له پاره پسې لاړ. نوموړې ښځې ورته وویل چې ته غواړې ماڅان ته په نکاح کړې اوزما مال دځان کړې خو زه ژمنه کوم چې بل میړه به نه کوم هماغه وچې یوسف هم قسم وکړ چې داکار به نه کوي تردې وروسته یې لو موړې ښځه او اولادونه وطن ته راوستل کله چې مندړ ځوان شونو یوسف خپله لور ده ته ورکړه. مندړ درې ځامن درلودل چې منور، خضر اورځړ نومیدل منور هم دوه زامن درلودل دیوه نوم عثمان اودبل نوم اتمان و. عثمان هم دوه زامن درلودل یو یې کمال اوبل یې امان نومیدل. دکمال

(۱) پښتانه، لومړی ټوك داستاد امیرحمزه شینواري مقاله، کابل ۱۳۴۹ کال ۱۸۲ مخ.

اولادی ته کمال زی وایی چی په خپلو کی په دووځانګو و یشل شوی دی : یوه ځانګه یی مشران زی او بله ځانګه یی کشران زی دی :

داتمان اولاده هم دوه ښاخه دی په یو ښاخ کی اکازی کنازی ، او علی زی شامل دی. دوی ته اتمان نامه هم وایی او دا باسین په غاره دمهابن په جنوب کی میشته دی. توربی، مینی، کوټه او مرغز ددوی په علاقه کی مشهور کلی دی .

مندړ دمردان په ضلع کی آن تر چملی پوری میشته دی. دچملی ختیځ ته اباسین، او لویدیځ ته یی یوسف زی، شمال ته یی بونیر او سویل ته یی مهابن موقعیت لری. داسیمه دیوی دری په شکل پرته ده . میدان په کی کم او ځمکه یی ناهمواره او غرنی ده دا ملی مشهوره جګړه هم په ۱۸۶۲ کال په همدی ځای کی پیښه شوی وه . داسیمه دمندړو مرکز دی. همدا راز په صوبی او مردان کی هم د مندړو مختلفی ځانګی استوګنه لری.

دمندړو ښاخونه او ددوی داستوګنی ځایونه:

ابا خیل : اباخیل په ګنده، زیده، هند او شاه منصور کی استوګنه لری .

عمرخیل : عمرخیل په کالادره، صوابی او مانیری کی اوسیږی.

بهزادخیل: بهزادخیل په کلابټ کی اوسیږی.

خلوخیل: خلوخیل په پنجتاری، براکی، توتایی، پاجا او بام خیل کی استوګنه لری

رځړ: داتپه په پنځو ځانګو ویشله شوی ده مانی زی، ملک زی، اکوزی، خضرزی او محمودزی (مامو زی) .

مانی زی : مانی زی په داګی، ترلاندی، ترکی، پرمولی او ادینه کی اوسیږی.

ملک زی: ملک زی په یارحسین، شیوره او یعقوبی کی .

اکوزی: اکوزی په دوبیانو، سره چینه او اسماعلیه کی.

خضرزی: خضرزی په شیوه، کالوخان او شهره غوند کی .

اومحمودزی: په نوی کلی، شیخ جانا، اسوتا او نارنجی کی میشته دی (۱).
مندړیه کړوړو کی یوسفزیو ته ورته دی. حیات محمدخان په هغه وخت کی دمندړو شمیر(۱۴۰۰۰) تنه ښودلی دی.

مندو خیل

که څیری دنسب شجره په غور سره وګورو نوځوګنده به شی چی مندوخیل هم په غرغښتو پښتنو ورګډ یږی.

مندوخیل دژوب د وادی په دواړوغاړو میشته دی چی دژوب سیند دهندو-باغ له غره نه پیل اوشمال ختیځ خواته غزیدلی دی اودسرماغی ترڅنګګ د ګومل سره یوځای اوجنوب خواته یی مخه کړی ده. دژوب دسیند او به اکثره له ځانه سره نورمواد هم لری چی دکرنی اوزراعت له پاره دیری ګټوری دی. هغه ویاله چی دژوب دسیند نه بیله شوی اوښکته ځی نو یوی میدانی سیمی ته رسیږی چی هلته غنم اونوردول دول غله کرل کیږي. ددغی ویالی په دواړو غاړو دمندوخیلو کلی پراته دی. همدارازدغه میدانی سیمه ښه څرځا یونه لری اودرمو اوښارویو دپوولونه هم ورنه ګټه اخلی اوپه پورتنی برخه کی یی دپووندهوو دیری کیږ دی ترسترګو کیږی. دژوب دوادی شمالی برخه دسیوناداغ دجنوبی حدله غرنیوسیمو سره پوله لری اودګومل ددری جنوبی غره کی هغه ځای چی د ژوب، بوری او سلیمان غره کی په مینځ کی پروت دی دبابړو او هرپیال د ښاخونوځمکی دی او په ختیځه او سهیلی برخه کی یی یوه غیر آباده اوښاره سیمه موقعیت لری چی دایسوت اوموسی خیلو ښاخونه څپلی دمی پیایی او ختیځ خواته یی مخامخ د حسن خیلو اوباخیلو شیرانیوغر موقعیت لری. دژوب ځمکه حاصلخیزه او اکثره د نهرونو په ذریعه خړوبیږی. د مندو خیلو دود، دستور او کسبونه هغو کاکړوته ورته دی چی ددوی په مینځ کی دی اودهغوی په شان سپین ږیری، ساده او بی آزاره خلک

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکی ۱۳۲۲-مخ.

دی. دوی هم د کرنی اومالداری په چارو بوخت دی (۱)

منډوزی

دوی په اصل کی خوګیانی دی، خو په پخواوختونو کی خوست ته لیږدیدلی دی اواوس د خوست په اویدیځه برخه کی اوسیږي. اویدیځ ته ئې دځدرانو قبیله اوجنوب ته یی دشمل سیندموقعیت لري چی اسمعیل خیل اومنډوزي یی سره جلا کړي دي ختیځ خواته د اسمعیل خیلو سره پوله لري او د شمال خواته هم دځدرانو سره ګډ سرحد لري. ددوي شمیر (۱۲۰۰) کورنیوته رسیږي . دوي اکثره د کرنی په چارو بوخت دي اودښوونی اوروزنی سره زیاته مینه لري (۲)

منډوزي

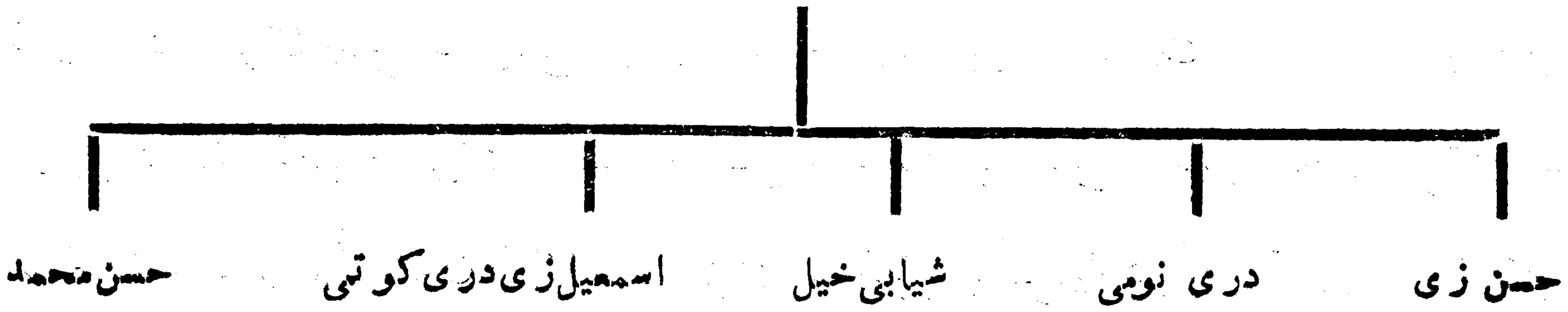

موسی خیل

دوی غر غښتی پښتانه دی او د کاکړ و یو عمده ښاخ ګڼل کیږی . دکاکړو دغه ښاخ د بوری د تاریخی ناوی د موسی خیلو په تحصیل کی آبا د دی . په کندهار، زابل، سیوری او د غزنی په ولایت کی له ډیری لرغونی زمانی څخه موسی خیل کاکړ آبا د دی ۰ همدا راز دغزنی ولایت دشلګر په اولسوالی کی هم تراوسه پوری زیات شمیر موسی خیل کاکړ استوګنه لری،

مومند

مومند دسربن په ټولنیز ګروپ کی یوه دیره ستره قبیله ده اودوی غوریاخیل

(۱) حیات افغانی ـ ۲۴۳ مخ ـ

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشورمخ ۶۳ مخ.

پښتانه دي . داسې روایت موجود دی چې د غوریـاخېلو زامن وو چې دولت یار، خلیل، څوکني او زیراني نـو میده ل ، بیادولت یا ر دوه ز امن د ر لو دل چې بو موبمند او بل داود نـو میده .

د مومند و کومه اولاده چې پـه میداني سیمه کې استوګنه لري هغوی ته کوز مومند او کوم چې په غرنی سیمه کې آباد دی هغوی ته بر مـومند و ایی، خو په اصل کې دوا ړه یو دي . شمال ته یې باجوړ، اویدیځ ته یې د کو نړ سیند، جنوب لویدیځ ته یې دخیبر دره او ختیځ ته یې د پېښـور ضلعه مـو قعیـت لـري .

د اسلام دین ترخپریدو دمخه دغې سیمې ښه تاریخي اهمیت دراو د . د اسې ویل کیږ ي چې اوی کنشکا هم د دې سیمې په شا او خوا کې یوه موده اوسیدلـي دی اویو شمیر بو د ایي راهبا نو هم دلته ژوند تیر کړی دی .

د اسې عقیده موجوده ده چې دوی په پیل کې د کند ها ر په غوره مرغه کې میشته و و چې ورو سته له هغه ځایـه د غزني لویدیځ د تر نک غاړوته ولیږ دیدل . با بر پخپل مشهور کتاب توزک بابري کې چې په (۱۴۵۰)ع کا ل یې کښلی دی د دغې قبیلې د موجو دیت ذکر یې دغزني په سهیل کـې کـړی دی . څـرنګـه چې ورو سته د د غې قبیلې په شمیر کې زیا توا لی راغی نودوی د غزني نه کابل او بیاله هغه ځایه د ننګرهارخواته وخوځیدل او د ننګـرهار نه یې د خیبر پر لاره پېښور اود دوی د استوګنه اوسنی سیمې ته لیږد وکړ(۱). هغه مومند چې په افغانستان کې استوګنه لـري ددوی سیمې دادي :

۱ـ دننګرهار پـه ولایت کـې :

د شینوا رو په لویي او لسوالي، په مومند دره، لعل پوره، بټي کوټ، کامه، ګوشته، کوز کونړ او دچپرهار په علاقه داري کې استوګنه لري. دننګرهار په ولایت کې ددوی شمیـر(۱۷۳۶۷۹)تنـه ښـودل شـوی دی (۲)

(۱) حیاتِ افغانی ۳۴۷ مخ.

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل و لایات سرحدي کشور، ۲۷ـ ۲۸ مخونه.

۲- د کونړ په ولایت کې:

دوی د کونړ په ولایت کې په اسعدآباد، خاص کونړ، سرکانیو، نورګل او نرنګ کې میشته دي چې په ټول کونړ کې ددوی شمیر(۶۳۵۸) تنه ښودل شوی دی (۱) همدا راز یو شمیر مومند د هرات د ولایت دانجیل په اولسوالی او د غزنی په ولایت کې هم میشته دي. همدا راز یو زیات شمیر مومند په باجوړ کې هم استوګنه لري.
په پاکستان کې دوی د مومند و په ایجنسي کې استوګنه لري ددغې ایجنسي څلور- خواوې دادي: لویدیځ ته یې افغانستان، جنوب ته یې د خیبر ایجنسي، ختیځ ته یې د پېښور او د یرضلعی او شمال ته د باجوړ دایجنسي سره پوله لري.
ددغې ایجنسي مساحت ۸۸۷ میله مربع دی. همدا راز د خیبر په ایجنسي کې هم یو شمیر مومند اوسیږي چې په دغو دواړو ایجنسیو کې ددوی شمیر(۱۸۸۸۱۲) تنه ښودل شوی (۲) د مومندو مشهور خیلونه دا دي:

۱- خویزی	۱۰- نظرخیل
۲- حلیم زی (الیم زی)	۱۱- عیسی خیل
۳- اوتمانزی	۱۲- برهان خیل
٤- بایزی	۱۳- باره خیل
٥- کوداخیل	١٤- موسی خیل
٦- کاچی	۱۵- خوګاخیل
۷- اتمرخیل	١٦- میرو خیل
۸- ترکزی	۱۷- بابازی
۹- خواجه زی	

د مومندو د څینو مشهورو خیلونو د استوګنې ځایونه دادي:

۱- خویزی: د مومندو یو مشهور خیل دی چې ختیځ ته یې ګنداب، لویدیځ ته

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور (۱۲) مخ.
(۲) اضلاع ایجنسی ها و قبایل ایالات پښتونستان -۱۱۹ مخ.

یی کوداخیل او بابازی او جنوب ته یی د کونړ سین بهیږی . ددی قبیلی ځمکی للمی دی. دمشهورو کلیو نمونه یی دادی : محمد کور، کنګک، سم غاښی، وچه ژوره، ملا نهیم کلی، زناورچینه، سورابیان او شین ورسک . داسی ویل کیږی چی ددوی شمیر تقریباً شل او زرو تنوته رسیږی .

۲- حلیم زی (الیم زی) :

دوی د بایزو په شمال ختیځه برخه کی، په کمالی دره او ګندا و کی استوګنه لری او په مومندو کی د دیر نفوذخاوندان شمیرل کیږی .

۳- اوتما نزی :

ددی قبیلی ختیځ ته دانشکول، لویدیز ته یی کندهاری، شمال ته یی ددویزو غرونه او جنوب ته یی کمالی دره موقعیت لری. داتمانزو ځمکه اواره، خاورینه او للمی ده . خلک یی اکثراً د کر کیلی له لاری خپله ګوزاره کوی . دخلکو شمیر یی لس وزره تنوته رسیږی او ددوی لوی کلی په لاندی دول دی :

یخدند او هاشم کورچی ددوی تول کلی دیخدند په نامه سره یادیږی .

٤- بایزی :

داځانګ، دمومندو په قبیله کی د یره مشهوره ده چی دلمر پریواته خواته غرونو کی میشته دی .

٥- کوداخیل :

ددی ځانګی ختیځ ته خویزی، لمر پریواته ته یی داتمر خیلو دلنبکر کلی او جنوب ته یی بره دره موقعیت لری. ددی ځانګی شمیر تقریباً دیر شو زرو تنو ته رسیږي . دانګریزی استعمار سره په غزاګانو هم دوی دمومندو ترنورو خیلو نو په نسبت زیاته ونده اخیستی ده او دیر خلک یی شهیدان شوی دی .

٦- کاچی :

دادمومندو یوه ځانګه ده چی خلک یی د کابل او پیښور تر مینځ دسوداګری دمالونو دحمل او نقل له لاری خپل ژوند تامینوی .

۷- المرخیل :

المرخیل د جروبی‌دری په سهیل کی استوګنه‌لری او یدیځه ځنډه‌یی ددورخیلو سره‌نښتی. شه ځته یی بابازی او کودا خیل اوشمال‌ته‌یی هم بابا زی پراته دی، ددی قبیلی شمیر تخمینا شلو زروتنوته‌رسیږی اومشهور کلی‌یی عبارت‌دی له‌تورخیل، ځنجر کلی، وتکی، تنی، حاتم کلی، الهکر کلی، قاسم کور، مته، هولی او مزری چینه.

۸- ترکزی :

د تورګری څخه چی دالیزواوترکزوپوله ده تر دانشکول پوری‌اوبیا د دانشکول نه ترمتی پوری په برابرخط پراته دی :

۹- خواجه زی :

دمندوجوړاوالکی کوهی‌نه چی دبایزو اوخواجه‌زوپوله ده‌ترخاپښی‌اواتمرخیلو پوری پراته دی .

۱۰- نظرخیل :

داتمرخیلوپه جنوب کی د نظرخیلوقبیله میشته ده . ددوی څمکی‌غرنی‌دی‌او خلک یی په مالداری خپله‌ګوزاره کوی . ددی کلی دادی: ګوزکلی، برکلی اودملاخیلوکوزکلی . ددوی د نفوسو شمیردری زروتنوته رسیږی .

۱۱- بابازی :

بابازی د بید منی اوشمشاد په دروکی میشته‌دی . ددوی د سیمی‌ځمکی للمی دی اوغنم اواوربشی یی زراعتی محصولات‌تشکیلوی. یوشمیرخلک یی د سودا ګری چاری هم پر مخ بیایی . همدارازبرانخیل، عثمانخیل‌اومصاخیل هم‌دوی‌مندو مشهوری څانګی دی .

پته دی پاتی نه‌وی چی یوشمیرومندکونړدولایت په پشد، خاص کونړ، دننګرهاردولایت‌په‌باریکاب‌لاچه‌پور، غازی‌آباد، کامه، د‌چپرهارپه دولتزو، المه، توپلی، غزوکلی، غوړآباد، هدی، باسول اوهزارناو، ډکه، لال پوره، ګوشته، ګردی، همدارنګه دکونړپه شګه، ارخی‌اوسورداګ کی هم میشته دی .

همدارازدافغانستان په نوروولایتونولکه بلخ ، سمنگان، کندز، هرات، کلات او هلمند کی هم یوشمیرمو منداستوگنه‌لری. یوشمیرمومند په‌افغانستان کی دکوچیتوب ژوند هم تیروی .

د مومندومشهورې دری‌اودا گونه :

(۱) دگنداب دره:

په دی دره کی حلیمزی اوسیږی . ددی دری ختیځ ته دکړپی دغونډیو سلسله پرته ده . لویدیځ ته یی د خاپښی غر واقع دی اوجنوب ته یی دکونړ سیند بهیږی . ددی دری اکثره ځمکی للمی دی . ددی دری د خلکو شمیردیرشوزرو ته رسیږی اولوی کلی یی دادی: توره تیزه ، شاتی کور، کټی، سور داگ ، ظفرغونډی او کټه سنگ.

(۲) دپنډیالی‌دره:

په دی دره کی دترکزی دښاخ د عیسی خیلو او برهان‌خیلوخانگی استوگنه لری. دا دره لکنډی ته وتلی ده په دی‌دره کی للمی اوآبی ځمکی هم‌شته . دخلکو شمیر یی لسوزروتنوته رسیږی اولوی کلی یی د یخډنډ اوهاشم کورڅخه عبارت‌دی.

(۳) کمالی دره.

په دی دره کی د حلیمزی د ښاخ دپوشاخیلواوابراهیم خیلوخانگی استوگنه لری خلک یی‌اکثره‌دبزگری په کارونو بوخت دی او مشهور کلی یی ا توخیل ، غازی بیگ کوراوکجلک شاه دی .

٤ـ سرکنډدره :

په‌دی‌دره کی میتاخیل استوگنه‌لری‌چی‌پښخوگاخیلوورگډیږی په‌دی‌دره کی‌دکرنی ځمکی لږی‌دی اوخلک یی په‌مالداری گوزاره کوی . ددی ځای خلک دخپلوغرونو لرگی په‌کامه اوکونړ کی خرڅوی. ددوی شمیر تقریبا لسو زروتنوته‌رسیږی‌او

مشهور کلي يې سپين جومات، نري اوبه، سپين تنګي، باره خان، څپري، سربند او بيله دي.

همدارنګه شونګړي دره، جروبي دره، شالي هولي دره او سلالا دره هم د مومندو دلويو او مشهورو درو له جملې څخه دي.

دداښکول او بخښند داګ:

په دې داګ کې اتمانزي او ترکزي عيسی خيل استوګنه لري چې ځمکې يې ښې او للمي دي.

بهي داګ:

دا داګ (٢٤) ميله اوږد والي او پنځلس ميله پلن والی لري چې په دې داګ کې کوډا خيل، بابازي او خويزي پراته دي.

دسرکو داګ:

دا داګ دخوګا خيلو او اتمر خيلو دغرونو له منځه راغزيدلی او په ديرش ميله اوږدوالي او شل ميله پلن والي دګوښتي او خوږوعلاقې ته ورغزيدلی پروت دی. په دې داګ کې خوګاخيل، ماماخيل، دوړخيل او لږشمير اتمرخيل ميشته دي (١)

مهمنزی

مهمنزي دسرين په ټولنيز ګروپ کې شميرل کيږي او دخرشبون د زوی زمند اولاده ګڼل کيږي. ويل کيږي چې دزمند په اولاده کې دمهمنزي يا مهمنزي ښاخ دشميرله مخې زيات دی. دغه ښاخ دزمندله پاتې نسل ترو تلو وړاندې ديوسفزيو دقبيلې سره يوځای دارغستان له سيمې نه وشړل شول او ورپسې ديوسفزيو سره يوځای د کابل په نورو پيښو کې شريک وو، خو کله چې دوی د کابل څخه د ننګرهار خواته وکوچيدل نو دوی ترمينځ ديوی لانجې په سبب جګړه پيښه شوه چې په دغې جګړې کې يوسفزي په دوی باندې بريالي شول. مهمنزي ترڅه مودې پورې

(١) پښتانه لومړی ټوک ١٢٢مخ.

په ننګرهار کې اوسیدل. او کله چې د یوسفزیو پومشهورومشوملك احمدغوښتل چې د دلازاکوسره وجنګیږي نو هغه د ننواتي په دول مهمنزیوته ورغي او مرسته یې ځینې وغوښتله مهمنزي هم په دې شرط ورسره یو ځای شول چې د (اشنغر) سیمه دوی ته ورکړل شي. لکه چې توسو بې وروسته دغه شرط ئو سره او اشنغر مهمنزیوته ورکړل شو چې تراوسه هم ددوی په واك کې دي او ددوی مشهور کلي هلته د چارسدی، تنګی نوښهره (نوښار) او پرانګ څخه عبارت دي. (۱)

دوی په عمومي ډول یو ګه با تعلیمه او متمدن خلك دي. دا ستعماري ضد نهضت مشر او د پښتنو ستر شخصیت خان عبدا لغفا ر خان د مهمنزیو د اتمان زیود ښاخ څخه و.

د مهمنزیو مشهورښاخونه دادي :

۱ - الیاس زي

۲ - بارك زي

۳- بټوزي

٤ - عمرزي

٥ - اتمان زي

٦ - تنګی

۷ - رڅړ

۸ - شیرپاو. (۲)

د حیات افغا نی مورخ (۱۲۵) کا له پخوا د دوی شمیر تقریبا (۸۰۰۰) کورني ښودلي دي اودوی د پیښورضلعي دچارسدی په تحصیل کې استوګنه لري.

(۱) حیات افغاني، ٥٦٦ مخ.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکې ۱۲۹۳ مخ شجره.

میا خیل

دوی لودی پښتانه دی او میاخیلو ته میانخیل هم وایی چی دلوانی یا نوحانی ددویمی ښځی توری زوی و . میاخیل په پخوا زمانو کی ټول پووندہ وو او په تجارت او مالداری بوخت وو لکه څرنګه چی ددولت خیلو په برخه کی دامان ته د لوحانی ښاخونو درا تګ څرنګوالی لیکل شوی دی په هماغه ډول دد غه ښاخ خلکو هم دامان ته تګ او راتګ کاوه او د میاخیلو د استوګنی د مځه په خاص درابن او چوډ هړان کی سروانیوا ستوګنه درلوده . کله چی د کټی خیلو مشرخان زمان دپرانګی قبیله د تاك او د سوری ښاخ له روړی نه وشړل او په ټاك باندی دولت خیلو قبضه ټینګه او روړی وران شو نو تر هغه څو کاله وروسته د بختیار قبیلی او د سروانیو تر مینځ چی پخوایی په دراب باندی قبضه درلوده د زراعت د مینځه تللو په سبب جګړی وشوی .

د بختیار د قبیلی هغه مالداران چی د میاخیلو سره په ښه او بده کی شریك وو سروانیو ته ماتی ور کړه او هغه سروانی چی له مرګ نه بچ پاتی شوی وو هغه یی له دی سیمی نه وشړل او بیا یی د میا خیلو په سلا او مرسته د دراب په سیمه په ګډه سره قبضه ټینګه کړه او للمی ځمکی یی پر خلورو برخو وویشلی .

دری برخی میا خیلو ته ور کړل شوی او څلورمه برخه د بختیارو لاس ته ورغله او هغه ځمکی یی چی دو یالو په ذریعه خړوبیدلی هغه یی هم په خپلو مینځو کی سره وویشلی او له دواړو فاتحو قبیلو نه ځینی خلکو دلته دایمی استوګنه غوره او د کرنی په چارو بوخت شول او ځینو نورو یی په پووندہ ډول ژوند غوره کړ او تر اوسه پوری په دواړو قبیلو کی دا دلی شته یعنی ځینی یی د ځمکی څښتنان او ځینی یی هم پووندہ سوداګر دی . د میاخیلو هیڅ یوه داسی څانګه بسنه نوی چی خلك دی از زیادیر په دغو دوو کارونو بوخت نه وی ، خورسید خیل او شادی خیل تقریباً ټول په دایمی ډول استوګنه لری او د کرنی په چارو بوخت دی .

د پوونده میاخیلو ځینې سوداګر دیرښتمن دی اوله تولو پووندو وونه میاخیلو لوړی ترلیری لیری ځایونو پوری په تجارت اوسوداګری لاس پوری کړچی په دغه برخه کی دوی له بخارا نه ترکلکتی پوری مشهوردی (۱)

دحیات افغانی دمؤلف حیات محمدخان په قول دمیاخیلو ټول شمیر په هغه وخت کی دری زره کوره ښودل شوی دی چی دهغوی نه یې ځلورمه برخه بختیار تشکیلوی.

ددغی قبیلی نه نژدی اووه – اته سوه کورنی په ډیره بندکی استوګنه لری او نژدی پنځه سوه کورنی یې په مرغه کی هم استوګنه لری (۲) .

میچن خیل

دوی او دی پښتانه دی . میچن خیل دخاکو اولاده او دنیازی دقبیلی پوری اړه لری دده په باب داسی ویل کیږی چی یوه ورځ دی په داسی حالت کی چی د صحرا خواته روان او تیز تګ یې کاوه او دخدای په مینه کی مست و نوکله چی نورو پښتنو دی ولید نو دده دتیزی او چالاکی په نسبت یې ده ته دمیچن لقب ورکړ میچن په پښتو ژبه لاسی ژرندی ته وایی له هغی ورځی دده اولاده په میچن خیلو باندی مشهوره شوه چی اوس یې اولاده په مجموعی توګه په میچن خیلو سره یادیږي. (۳)

خلک میچن خیلوته په سپیڅلی اودرنه سترګه ګوري اودرنا وي یې کوي په خطرناکو وختونو کی ددوي کورو نه د خلکو پناه ګاوي او د ساتنی ځایونه دي .

دمیچن خیلو داکثرو خلکو چال چلند نیک اوغوره دي . شیخ میچن دوه زامن لرل چی ددوي د نسب شجره دنیازیو سره یوځاي ذکر شوی ده ددي قوم خلک په متفرق اوخراره واره ډول سره استوګنه لری لکه په بنوکی منجاخیل خو د دوی زیات شمیر په ټهټی میچن خیلو کی چی د کورمی درود شمالی برخی ته د خاورو میلو په واټن موقعیت لری میشته دی.

---

(۱) حیات افغانی ۲۹۶ - ۲۹۷ مخونه.

(۲) د کابل سلطنت بیان دوهم ټوک ۶۱ مخ.

(۳) حیات افغانی ۸۴۸ - ۸۴۹ مخونه.

دلته دوی په خاص ډول باندی دپادونی وړدی دغه قبیله دپاتی نیازیو قبیلی سره ګډ اوسیږي. په دی سیمه کی میشته شوی دی . هغه وخت چی د سرهنګ، عیسی خیلو او موشانی ښاخونه دمروتو له خوا له دغه ځایه وشړل شول نوتر هغه وروسته دغه فرقه دنقیوتوب او سپین ږیتوب له کبله دمروتونه په امن کی پاتی شوه اود ځواږه شان په همدی ځای کی اوسیدل. میچن خیل په افغانستان کی په متفرق ډول استوګنه لری . ددوی د(۱۵۷۰) تنو په شااوخوا کی دننګرهار ولایت د سره رود په اولسوالی کی استوګنه لری . (۱) همداراز یو شمیر میچن خیل د زابل ولایت په کلات کی هم استوګنه لری چی شمیر یی د(۳۰۰) تنو په شااوخوا کی ښودل شوی دی .

میانه

دوی سړبنی پښتانه دی اودغی قبیلی خلک په مجموعی ډول په کوم خاص ځای کی استوګنه نه لری، بلکی په خواره واره او تیت اوپرک ډول ژوند کوی . څرنګه چی د دوی شمیر ډیر لږ دی نو په افغانستان کی یی نوم چندان شهرت نه لری . ددغی قبیلی څخه دتوغ ښاخ د بنګښو په سیمه اوله پاتی ښاخونو نه یی ځینی د کندهار په شااوخوا کی اوسیږی .

دشکوڼ له اولادی دکتران دځانګی یو شمیر دګرانګ په سیمه کی میشته دی. له یوه روایت له مخی حضرت سلیمان چشتی چی مزاریی د دیره غازیخان ضلعی په تونسه نومی ځای کی دی د دغی قبیلی څخه و (۲)

[۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۲۸ مخ .

(۲) حیات افغانی ، ۲۵۷ مخ .

د میانه ابن شرخبون ابن سړبن د نسب شجره

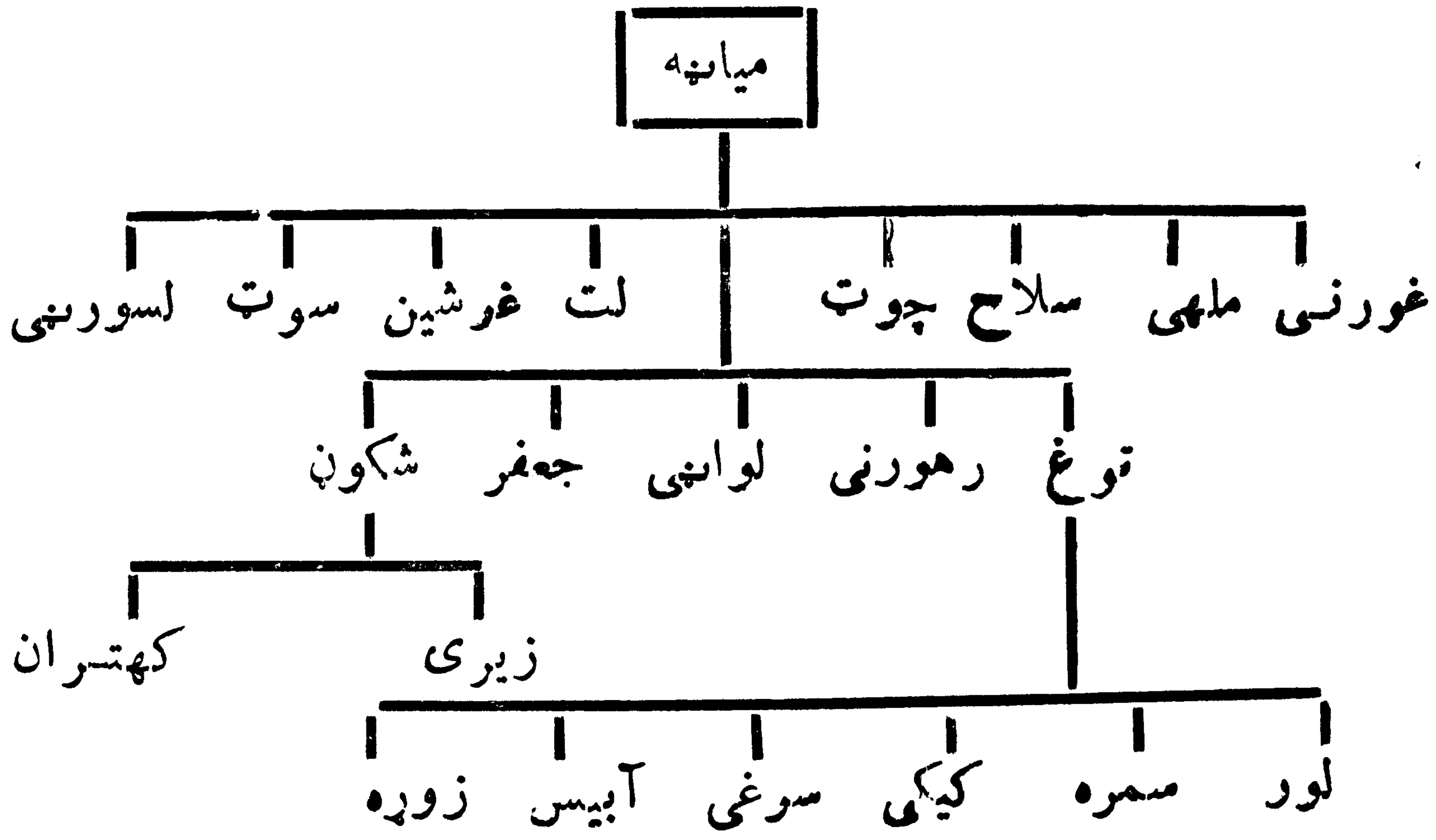

منګل

د نسب د شجري د ليدلو څخه څرګنديږي چې منګل په اصل کې کرلاني پښتانه دي.

منګل د پکتيا ولايت د سترو قبيلو له جملې څخه شميرل کيږي. شمال ته يې ځاځي، شمال ختيځ ته يې څمکني او مقبل، لويديځ ته يې ځاځي، شمال ختيځ ته يې څمکني او مقبل، لويديځ ته يې تونا خيل او احمدزي او جنوب ته يې ځدران او د خوست قبايل او ختيځ ته يې سبري او مقبل پراته دي (۱)

د ځينو راپورونو له مخې دوی تقريباً شپږ اووه سوه کاله د مخه د ننی د قبيلي سره يو ځای د بنو په سيمه کی او سيدل او د شيتکو د غلبې په وجه يې د بنو سيمه پريښوده او د خوست او کورمې لويديځو غرنيو سيمو ته راغلل او هلته يې شته شول چې تر اوسه پوري هم هما غلته استوګنه لري (۲)

منګل اکثره د کرني او مالداري په چار و بوخت دي. ددی له پاره چې ځمکې يې لږی دی نو کرنه هم په کې لږ ده. دوی ډير جنګيالي خلک دي. منګل عموماً د خپل ژوندانه اړتياوی د لرګو د سوداګری او موټرونو چلولو له لاری تأ مينوی.

منګل د پکتيا ولايت د موسی خيلو او جاني خيلو په ولسواليو او د قلندر په علاقه داری کی استوګنه لري خو د دوی يو شمير په سيد کرم، ځاځيو، څمکنيو، ځاځي ميدان او خوست

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام و قبايل و لايات سرحدی کشور ۷ مخ.

(۲) حيات افغاني، ۲۶۱ مخ.

په او یه اولسوالی کی هم ژوند کوی .

همدارازدوی تقریباً (۱۰۰۰) زرکورنی ده یورنه د کرمي نه پوری خوا په تری منګلو او کوتری منګل کی چی په کورمی ایجنسی پوری مربوط دی میشته دی چی شمیر ئی ۷۰۶۸ تنه دی او دافغانستان ده منګلو سره نږدی اړیکی لری.

منګل د کرنی او مالداری نه پرته عموماً د چارترا شو دلرګیو تجارت هم کوی .

دهغه راپورله مخی چی په ۱۳۵٤ کال کی د پکتیا د وخت د والی له خوا د پلان وزارت ته ورکړ شوی وددوی شمیر د پکتیا په ولایت کی (۱۱۹۲۱٤) تنو ته رسیده همدارازددوی یوزیات شمیرخلك په سعودی عربستان او د خلیج په نورو عربی هیوادونو کی په مزدوریو بوخت دی (۱)

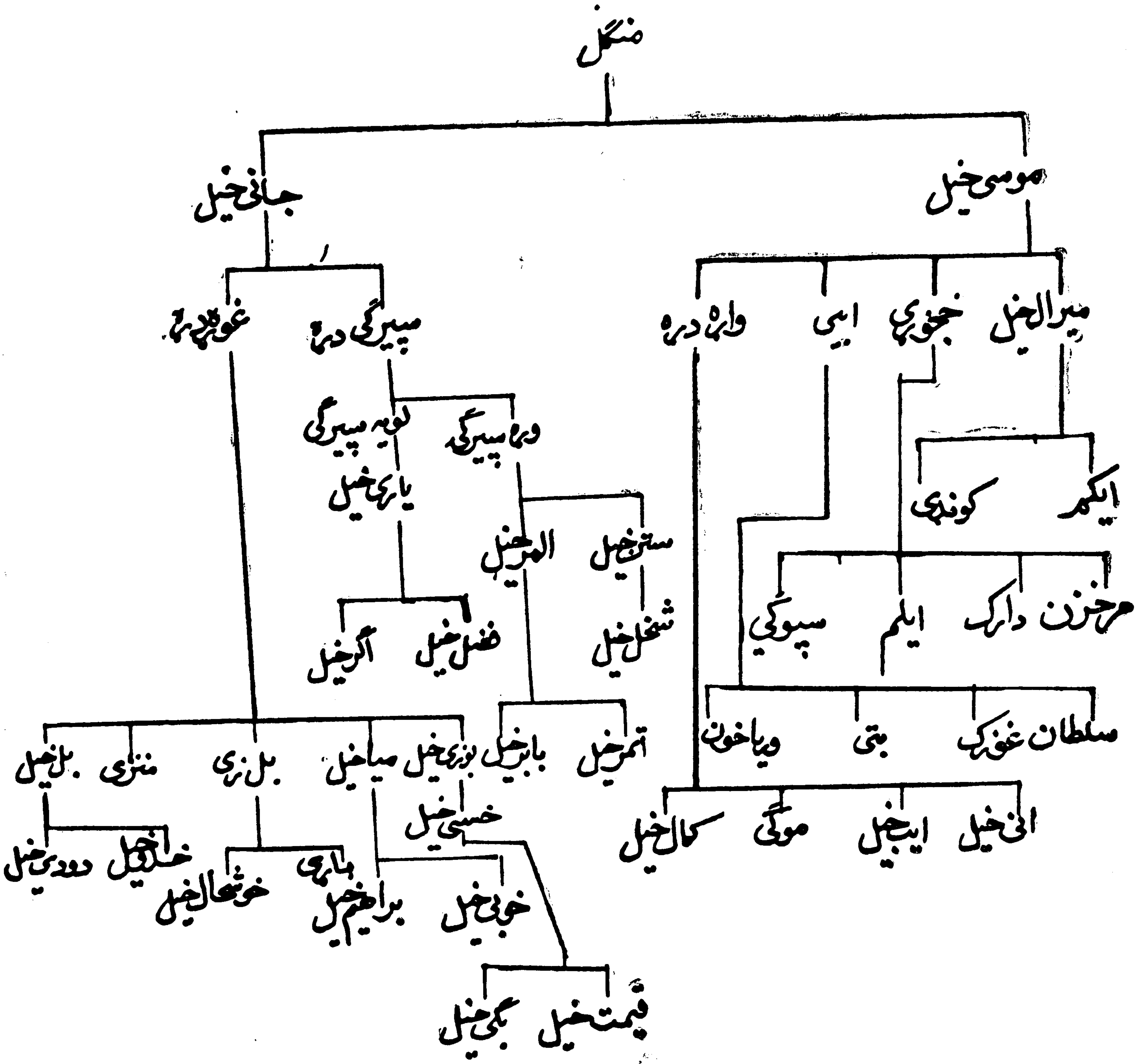

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ٤۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناصر

دوی متوزي پښتانه او دغلجي بوستر ښاخ ګڼل کیږي. دحیات افغاني مولف دناصرو پښتنو په باب داسې لیکي: «ناصر داستوګنې کومه بیله او علیحده سیمه نه لري دوی اکثره کوچیان دي. ددوی کډې په پسرلي کې دتوخوا وهوتکو غلجیو په مملک کې شپې او ورځې تیروي او له دغه ځایه دتجارت مالونه کندهار، کابل او نورو ځایونو ته دخرڅلاو له پاره وړي او دخپلو مووړي او پسونه هم خرڅوي او کله چې داوبو کموالي احساس شي نو اکثره یې داوړي په نیمایي کې درمو د څرولو دپاره دوښو دپیدا کولو تلاښ کوي. ه دمني دموسم په پیل کې دجرګې په ډول سره راټولیږي او خپلې کیږدې ټولوي او دتودو سیمو یعنې دامان ته چې دډیره اسماعیل-خان په ضلع کې پروت دی روانیږي. په دامان کې هره قبیله ځانته بیل بیل ځای لري چې هلته دوی په ژمي کې استوګنه غوره کوي. د مالو او رمو دڅرولو په وخت کې په هر ځای کې چې ښه څرځایونه وموږي هلته دخپلو حیواناتو رمې او ګلې بیایي. پوونده ناصر په تجارت او مالدارۍ خپلې ورځې تیروي. هغوی دخپلو میږو له وړیو نه کیږدی، تغر او نور ضروري شیان او بې اوله شیدو نه یې کوچ، پنیر او کرت ترلاسه کوي. په دوی کې دغوایانو، او ښانو او په تیره بیا دپسونو رمې ډیرې دي. دناصرو کیږدې وړې او سپکې دي. ناصر اکثره رڼتوني او بې آزاره خلک دي.

قبیلې ویش یې :

دناصرو قبیله په دریو برخو ویشل شوې ده تور ناصر چې عمرزي یو ته وایي، سره ناصر چې ښو خیلو ته ویل کیږي او سپین ناصر چې ملي زي دي .

دناصرو ځینې نور مشهور ښاخونه دادي. داودخیل، اتمان خیل او ملي زي چې بیا دغه ښاخونه په نورو فرعي څانګو ویشل شوي دي .

ددوی داستوګنې سیمې :

ناصر په لاندنیو سیمو کې استوګنه لري :

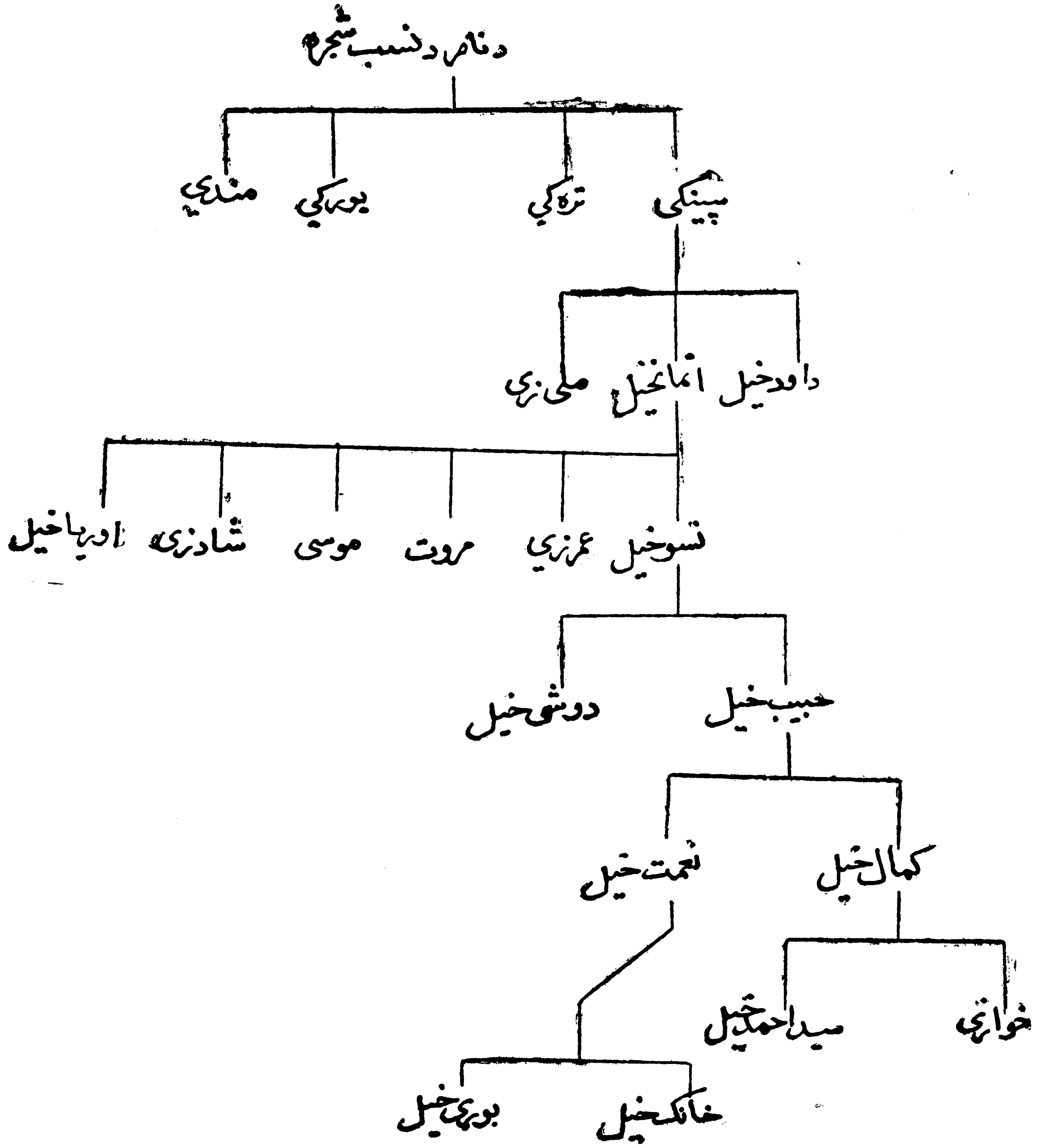

۱ـ دننگرهار په ولایت کې:

دننگرهار په ولایت کې ناصر په حصارك او بتي کوټ کې استوګنه لري او په نوموړي ولایت کې یې شمیر (۶۰۹۶) تنه ښودل شوی دی.

۲ـ دلغمان په ولایت کې:

دلغمان په ولایت کې ناصر دقرغیو په اولسوالی کې استوګنه لري چې شمیر یې (۷۱۱۹) ته ښودل شوی دی.

۳- دزابل په ولایت کی:

دزابل په ولایت کی هم یوشمیرناصردشاه جوی په اولسوالی او داتغر په علاقه داری کی استوگنه لری، خوشمیریې دیرمحدود او دشپږ سوه (۶۰۰) په شا او خوا کی ښودل شوی دی.

۴- دپروان په ولایت کی:

یوزیات شمیرناصر دپروان ولایت په کوهدامن، شکر دری او کاه دره کی هم استوگنه لری چی دوی هلته یوشمیر باغونه هم لری.

ناغر

که چیری دنسب شجره په غورسره وگورونوخرگنده به شی چی دناغر کوچنی قبیله په غرغښتی پښتنوورگډیږی. دوی په لومړی سرکی په دووښاخونو ویشل شوی دی چی بیانوری وړی څانگی ورنه مینځ ته راغلی دی.

د«پښتانه دتاریخ په رڼا کی» لیکوال دناغروپه باب لیکی: «ناغر یوه وړه قبیله ده چی اوس په کیتهرانوورگډه ده (۱)»

دځیرنوسره سره ددغی قبیلی په باب پوره اوبشپړمعلومات لاس ته نه دی راغلی. نوځکه ویل کیږی چی دا یوه مشهوره قبیله نه ده او کوم ناغرچی موجود دی هغه هم دکاکړوسره گډ شوی دی (۲)

دناغرابن دانی دنسب شجره

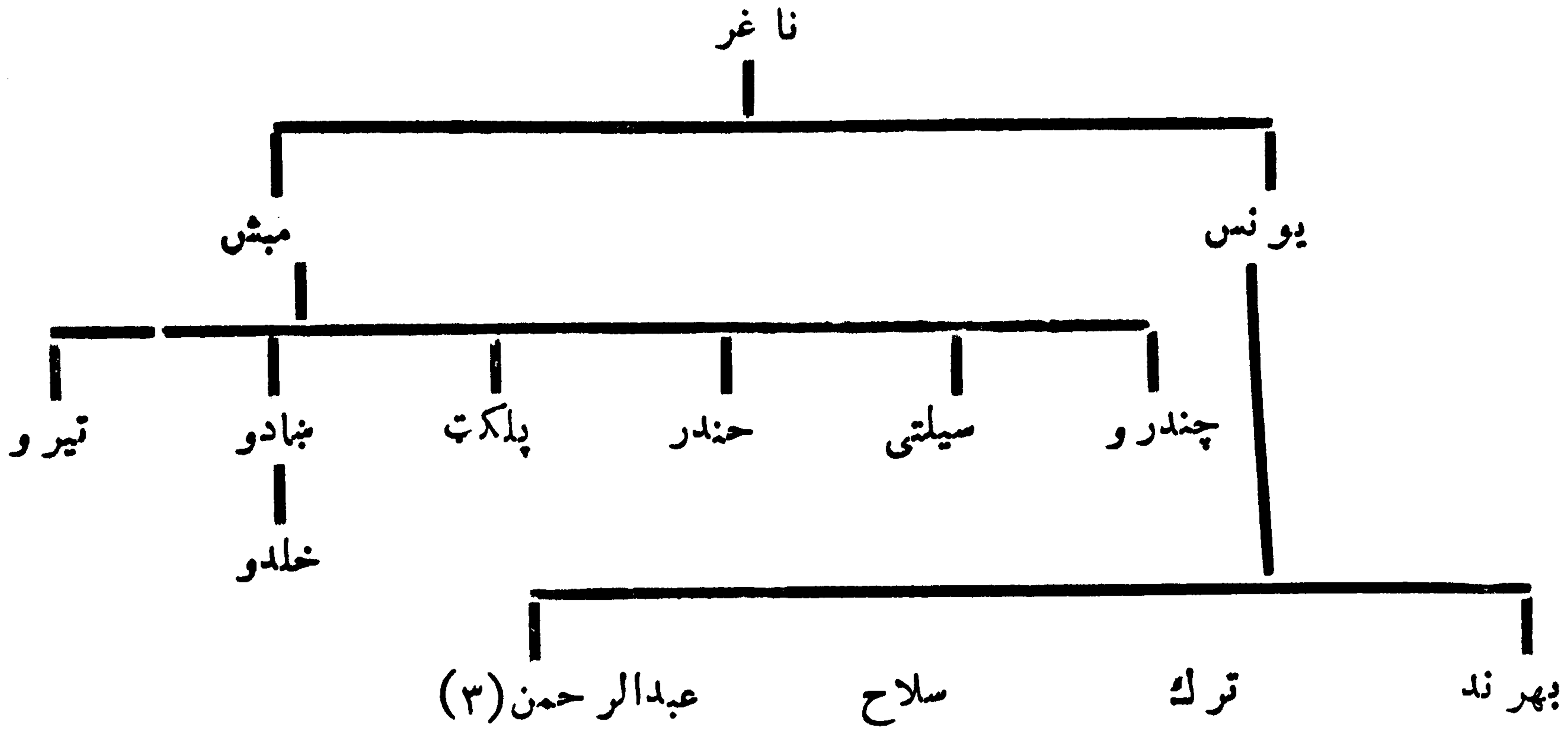

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ۱۳۲۹ مخ. (۲) حیات افغانی ۳۷۰ مخ. (۳) نوموړی اثر ۳۲۳ مخ.

نور زی

نور زی سربنی پښتانه دی چی د درانیو د پنج پای یو ښاخ گڼل کیږی . نورزی هم د بارکزیو په څیرپه شمیرکی ډیر دی او ددوی یوزیات شمیرکوچیان دی . دکوچیانوڅخه پرته ډیرشمیرنورزی دکندهارنه ترهراته پوری په بیلابیلو سیموکی استوگنه لری . دنورزیو ډیره سیمه په فراه اوشین ډندکی ترهراته پوری اوپاتی دکندهارجنوب ته پرته ده .

دهغوی کوچیان په دوبی کی دغورڅرڅاینوته چی دسیاه بندپه نامه یادیږی لیږدکوی. په ژمی کی دنیمروز، هلمند اوفراه دکوچیانوپه نامه سره یادیږی. نورزی ډیرمیلمه پال خلک دی ددوی ځینی خلک په مالداری اود کرنی په چاروهم بوخت دی.

اوس ددوی د استوگنی سیمی اوشمیرپه لاندی ډول ښیو :

۱ـ دزابل په ولایت کی :

هغه نورزی چی دزابل په ولایت کی استوگنه لری نو دوی دزابل دمرکزپه کلات، دمیزان په علاقه داری او دترنک اوجلدک په اولسوالی کی استوگنه لری چی په نوموړی ولایت کی یی ټول شمیر (۱۰۸٤) تنه ښودل شوی دی .

۲ـ دارزگان په ولایت کی :

نور زیان دارزگان دولایت په لاندینی ځایونو کی استوگنه لری : دزابل په مرکزترین کوټ اودچوره ، خاص اورزگان ، گزاب ، کجران ، شهیدحساس اوددهراود په اولسوالیو اودنیش په علاقه داری کی چی په اورزگان کی ددوی ټول شمیر (۶۹۹۸۹) تنوته رسیږی :

۳ـ دکندهارپه ولایت کی :

نورزی په کندهارکی په لاندنیو سیموکی میشته دی :

دکندهارپه مرکز ، ددامان ، میوند ، پنجوایی او سپین بولدک په اولسوالیو اودریگ په علاقه داری کی. په کندهارکی ددوی ټول شمیر(۷۶۸۸۸) تنه ښودل شوی دی

همداراز دوی د ارغنداب دسیند پـه خیتځه غاړه په سپیروان نـومی ځای کی هم استوگنه لری .

٤ـ د هلمند په ولایت کی:

په دغه ولایت کی نورزی په لاندنیو اولسوالیو کی استوگنه لری: د هلمند په مرکز لښکرگاه، دناد علی، موسی کلا، گرمسیر، ناوه بارکزایی، نوزاد او نهرسراج په اولسوالیو او دواشیو او ریگستان په علاقه داریو کی . په دغه ولایت کی ددوی ټول شمیر (۸٤٥٠۷) تـنه ښودل شوی دی .

٥ـ د نیمروز پـه ولایت کی:

په نوموړی ولایت کی دوی دنیمروز دولایت په مرکز او دخاش رود په علاقه داری کی استوگنه لری چی مجموعی شمیر یی (۸۱۸۱) تنه دی .

٦ـ د فراه په ولایت کی:

نورزی، دنوموړی ولایت په مرکز د قلعه کاه، بالابلوك، بکوا، گلستان او انار دری په اولسوالیو او دخاك سفید په علاقه داری کی استوگنه لری. دفراه په ولایت کی ددوی شمیر (٤٩۷۷٤) تنه دی .

۷ـ د هرات په ولایت کی:

نورزی دنوموړی ولایت دانجیل، گذری، گلران، غوریانو، کهسان او ادرسکن په اولسوالیو کی میشته دی چی په نوموړی ولایت کی یی شمیر (۱٤۸۳۰) تـنه ښودل شوی دی .

همداراز ددوی یو زیات شمیر د بادغیس په ولایت کی د مرغاب او غورماچ په اولسوالیو کی هم استوگنه لری .

لنډه داچی د افغانستان په لویدیځو او جنوب لویدیځو ولایتونـو کی ددوی شمیر (٤۸٤٤٩۳) تنه اټکل شوی دی.

نیازی

کمپیری د نیازیو د نسب شجره و ګورونو څرګنده په شي چې دوی د متوزیو په ټولنیز ګروپ کې شمېرل کېږي او د لودي اولاده ده. نیازي د لودي زوی د څپلو دریو میو منونه دری زامن درلودل یعني: باهي، جمال او خاکو چې په دوی کې باهي چې د سروانۍ دلور زوی و ډېر پرهیزګاره او باتقوی شخص و. نیازي په پیل کې د غزني په شا او خوا کې اوسیدل. دوی د اند روغلجیا نود دښمنۍ په وجه له دغه ځای څخه لیږدو کړ.

په ۱۴۵۱ ع کال چې بهلول لودي په هند کې د پښتنو سلطنت قایم کړ نو دیوه فرمان په ذریعه یې ډېر پښتانه هند ته وبلل چې دوی هغه لاړل او په عسکري څانګو کې یې دنده تر سره کوله دوی پر سلطان بهلول لودي باندې ډېر ګران وو. د سوري شېرشاه دواکمنۍ په وخت کې دوی ته لوړ لوړ دولتي پوستونه او منصبونه ورکړل شول چې د دوی په جمله کې هیبت خان نیازي او عیسی خان نیازي د ډېر اقتدار خاوندان نو وچې هیبت خان نیازي ته د اعظم همایون لقب ورکړل شوی و او د لاهور او پنجاب صوبه اروتا کلې شوی و. په هندوستان کې نیازیو دومره قدرت او پسر مخنګ تر لا سه کړان تردی چې د سلیم شاه سوري سره یې سخته مقابله وکړه چې د دی بغاوت او سر کشۍ له کبله دوي د تباهۍ سره مخامخ شول. په افغانستان کې د عیسی خیل وموشانیو او سرهنګ د ښاخونو نه پرته د نیازیو نور ښاخونه او څانګې دومره مشهوري نه دی او اکثره په خواره واره ډول ژوند کوي.

نیازیان دا باسیند په دوا ړو غاړو د کالا باغ نه ترپنیالی پوری او د ختیکو د غره د شورقي لمنې نه ترمیانوالي پوري میشته دي. همدا راز د بنګښو د سیمې په توغ نومې ځای کې هم نیازي استوګنه لري. که څه هم د نیاز یو ځیني ښاخونه لکه مرهل، کنډي او متهي په پوونده توب او سوداګري باندې بوخت دي خو د شمېر له مخې ډېر لږ دي. د کنډي له ښاخ نه یو شمېر په خوست کې اوسیږي او د ځمکو خاوندان دي.

همدا راز یو زیات شمېر نیازي د لغمان ولایت د الینګار په اولسوالۍ کې د نیازیو په نامه کلي او نورو کلیو کې استوګنه لري چې شمېر یې هلته (۱۵۳۹)

تنه‌ښو دل‌شوی‌دی. دغزني ولایت دده‌یک په‌علاقه‌داری کی هم یوشمیر نیازی استوګنه لري. همدارازدزابل په مرکز کلات، دهلمند دنادعلي په‌اولسوالی، دلوګر ولایت په کلنګار او دکابل په شا اوخوا په تیره بیا په شیو کیو کی هم‌یوشمیر نیازی اوسیږی.

دلغمان دالینګار داولسوالي نیازی په لاندنیو کلیو کی میشته دي: اکین آباد، شاآباد، شین‌ګاري، شورآباد، نیازیو، الوخیلو، حاجی کلا، میاخیلو، کلاو، سلینکار، قصبه، تیګور، قلعه‌تک، نیمنانی، کوټاخیلو، شیخانو کلااوسنګره کی:

لنډه داچی نیازی دپښتنو یوه مشهوره قبیله ده. ددوی دنسب شجره په‌لاندینی جدول کی وګوری:

دنیازی ابن لودي ابن شاه‌حسین‌غوري دنسب شجره

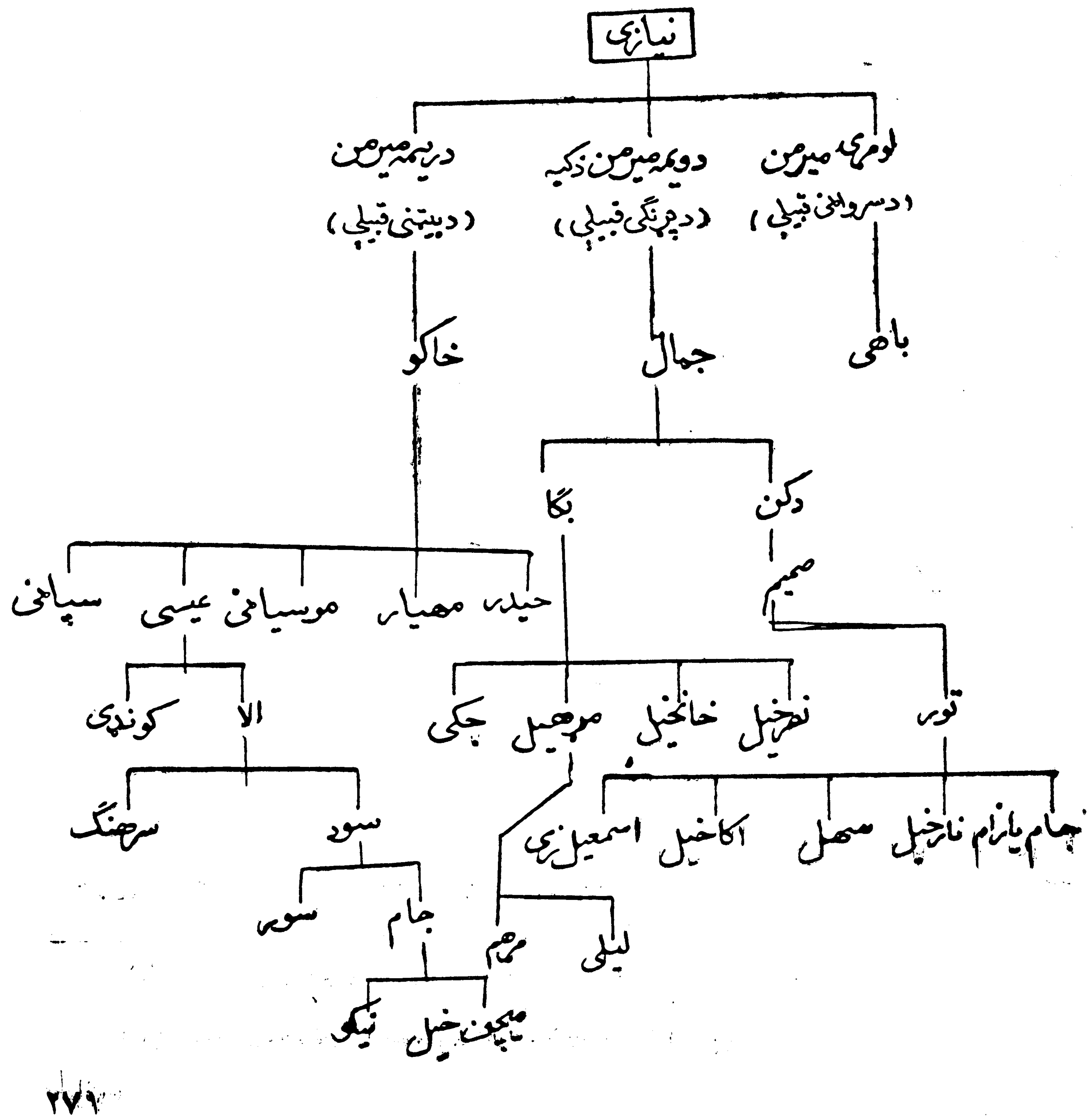

(c) ketabton.com: The Digital Library

وردگ

دوی په اصل کښی کرلانی پښتانه دی . ددغی قبیلې دپیدا ینښت اصلی ټاټوبی دسلیمان دغره لړی دبرمل غردې چی له هغه ځایه څخه وروسته دکرلانی تولی قبیله خوره شوه او په اوسنی سیمه کی میشته شول .

ددوې لویدیځ ته دهزاره جات غرونه او پاتی دریو خواو وته یی دغلجیو دقبیلی سیمی موقعیت لرې.

ددوې سیمه دوادې په دول شمالا او جنوبا اوږده پرته ده او ختیځ او لویدیځ ته یی غرونه موقعیت لرې . (۱)

ددوې سیمه دپاراپامیزاد او نورو غرونو ترمینځ چی هغه غرونه لوګرله خرواره پیلوې دیوه اوږده ګوګ په دول پرته ده (۲) ختیځ ته غری یی په لوګر او خروار پورې او لویدیځ غری یی په هزاره جاتو پورې مربوط دې. هغه سین چی په غلطه دغزنی دسین په نامه نومول شوې دې ددوې دځمکو په جنوب کی بهیږې او دیری ځمکی خړوبوې هلمند ارزدوردګو شمالی خواوې دلوګر دسین په واسطه اوبه کیږې .

تنګی ، شیخ آباد ، سیدآباد ، شنیز ، خوات ، جغتو دای میرداد او چلګ ددوې دسیمی مشهور ځایونه دې.

دسیدآباد ، چلګ ، جغتو او دای میرداد نه پرته یوشمیر وردګ دکونړ ، هرات ، هلمند ، زابل ، غزنی او بغلان په ولایتونو کی هم استوګنه لرې . هغه وردګ چی په کونړ کی اوسیږې نو ددوې داستوګنی ځایونه اوې ګوریګا ګانشال او جندول دې . دګانشالیانو مشران وایی چی د دوې اصلی ټاټوبی دوردګو سیمه ده او په ختته مایار دې. تقریباً ۱۷۰ کلونه مخکی یوشمیر وردګ د دیرسیمی ته راغلل چی ځینی یی ددیر په سیمه کی پاتی شول او د یوشمیر یی دجندول ګنا نشال ته راغلل . د

---

(۱) حیات محمد خان ، حیات افغانی ، ۶۳۱ - ۶۳۲ مخونه .

(۲) الفنستون ، دکابل سلطنت بیان دوهم توک ۱۴۴ مخ .

گانشال څخه دور دګو ځینې کورونه یوسلو څلویښت کاله پخوا د اسمار د خانې په دوره کې دانګام ته راغلل. دراتګ نه وروسته دوی، د خان او سالارزو د اولسي ځمکو بزګران شول او بزګري یې کوله. دوخت په تیریدو سره دوی به ګوریګا کې شاړې ځمکې آبادې کړې او ځینې ځمکې یې په نغدو پیسو واخیستلې چې اوس هلته یو شمیر وردګ دخپلو ځمکو او ځینې یې هم دا سالارزو د ځمکو بزګري کوي. یو شمیر وردګ ادعا کوي چې ددوی پلرونه او وه نوي کاله پخوا د امیرعبدالرحمن خان د پاچاهۍ په لومړی کال دوردګو له سیمې څخه دلته راوتښتیدل. ددوی پلرونه په ختیه مایاردي. دراتګ نه وروسته د اسمار خان دوی ته په ګوریګا کې ځمکې ورکړې او دوی دګانشالیا نوسره یو ځای استوګن شول. دوی دخپلو ځمکو د بزګرۍ چارې پخپله ترسره کوي. په دوی کې مالداري بیخي لږه ده او د سالارزو او ماموندو سره بیخي خلط شوي دي. دژبې دلهجې په ګډون ددوی دژوند ټول اړخونه د سالارزو او ماموندو تر اغیزې لاندې راغلې دي (۱) همدارازدوردګو قبیلې هغه شمیر چې په هرات کې استوګنه لري نودري ځانته یوه محله لري چې دوردګانو محله یې بولي او دانجیل دولسوالي په اداري واحد پوري مربوطه ده. یو شمیر وردګ د هلمند ولایت دناد علي او ناوه بارکزایي په اولسوالیو کې هم میشته دي.

دوردګو دقبیلې یو زیات شمیر کورنې دراولپنډي دضلعې په چچ او نتوکې اوسیږي. دوردګو سیمه ډیره ښه، سمسوره او زرخیزه ده، خودمنی موسم یې ډیر لنډ دي. غنم وریجې، غنم او اوربشي یې غوره حاصلات دي. وردګ ټول د کرکیلې په چارو بوخت او زیار کښ خلک دي. ځینې خلک یې د مالداري په چارو هم بوخت دي. ددوی کلي کوچنۍ دي.

د دوی د مشهورو خیلونو نومونه په لاندې ډول دي: ممک ما یار، میرخیل، نوري، لرم، ګدایي، ملکیارخیل، خورم خیل، ادین خیل، او مصري خیل.

په وردګو کې د میرخیلو ځانګه د شمیر له مخې زیاته ده چې وریښي د مایارو

---

(۱) دپښتنو ټولنیز ـ اقتصادي جوړښت ۲۲۷ ـ ۲۲۸ مخونه.

اونوری ځانګې په شمیرکې زیاتې دی (۱)

حیات افغانی د توړلو وردګو شمیرلس زره کوره ښودلی دی (۲)

د وردګو د نسب شجره

وردګ

مملک — معیار یا مایار — میرخیل — نوری — لرم — ګدایی

معیار یا مایار:

ملکیارخیل — خورم‌خیل — ادین‌خیل — مصری‌خیل

وزیر

وزیر په کرلانیو پښتنو کې یوه ستره قبیله ده . د روایتونو له مخې دد غې قبیلې مورث علی (لوی نیکه) وزیر نومیده چې د سلیمان زوی او د کرلان لمسی و.

وزیر دوه زامن درلودل چې یو یې خدری او بل یې لالی نومیدل (۳)

داسې روایتونو موجود دی چې وزیرلومړی د خوست د شوال غره ته نژدې د برمل په سیمه کې د شیتک د اولادی سره یوځای اوسیدل او دخوار لسمې عیسوی پیړۍ په وروستیو کې دوی د لویدیځ پرخوا و غزیدل او د توچې په قطب د بنو او کوهاټ په سرحدی غرونو کې استوګن شول او په کرار کرار د کورمې د رود نه د ګومل تر درې پورې داستوګنې دیره سیمه یې په خپله قبضه کې راوسته او هلته میشته شول چې د دوی د استوګنې په وجه داسیمه د وزیرستان په نامه مشهوره شوه چې د دغه ځای مساحت (۷۰۰۰) مربع میله دی (۴)

---

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې - ۱۳۷۷ مخ .

(۲) حیات افغانی ۶۳۲ مخ .

(۳) نومړی اثر ۶۳۳ مخ .

(۴) پښتانه د تاریخ په رڼا کې ۱۳۹۱ مخ .

د شجری مطابق د وزیرلومړی زوی خدری دری زامن درلودل یعنی موسی، محمود اومبارك چی موسی یی په درویش سره هم مشهوررو. موسی ته له دی کبله ددرویش لقب ورکړی شوی وچی دی یو پرهیزګاره اوزاهد سړی وچی اوس هم دده اولاده دی یوولوی ولی ګڼی اود هغه مزارچی په بومل کی موقعیت لری د خاصو اوعاموزیارتګاه ده .

موسی درویش دوه زامن درلودل چی یو یی اتمان نومیده اواولاده یی په مجموعی توګه د اتمان زیوپه نامه سره شهرت لری . د وزیرپه خپله ورځنی محاوره کی اتمان زیو اواحمد زیوته درویش خیل یادرویش وزیرهم وایی.

دخدری ددویم زوی (محمود) زوی مسعود (مسید) نومیده چی اولادی ته یی مسعود (مسید) وزیر وایی اودخدری ددریم زوی (مبارك) زوی ګوربز نومیدچی اولاده یی تراوسه پوری هم دګوربزوپه نامه سره یادیږی او دخوست په سیمه کی استوګنه لری (۱)

وزیرپه لومړی سرکی په دوولو یو بنا خونو بانـدی و یشل شوی دی چی داحمد زی وزیرو اواتمانزی وزیرو په نامه سره یادیږی . ددوی سیمه داداری پلوه په دووواحدونو ویشل شوی ده یو یی شمالی وزیرستان چی اوتمان زی وزیرو کی استوګنه لری اوبل یی جنوب وزیرستان چی احمد زی وزیرپکی میشته دی چی د۱۹۶۱ع کال دسرشمیرنی له مخی په جنو بی وزیرستان کی داحمدزیو شمیر (۴۲۳۷۴) تنه او په شمالی وزیرستان کی د اتما نزیووزیرو شمیر (۸۹۷۶۳) تنه بنودل شوی و.

همدا رازد بنوپه سیمه کی هم یو شمیر وزیر اوسیږی چی داوتمانزیو وزیرو شمیرپکی (۲۴۴۹۹) تنو اوداحمد زیووزیروشمیرپکی (۱۵۳۳۹) تنوته رسیږی. ددغو معلوماتو له مخی څرګندیږی چی ددوی مجموعی شمیر د (۱۷۱۹۷۵) تنو په شا او خوا کی دی.

---

(۱) حیات افغانی ۵۰۴ مخ.

اوتمانزی وزیر دافغانستان سره اوزده پوله لری چی دخوست دلوبی ولسوالی څخه دپکتیکا دولایت دبرمل تر علاقه داری پوری ادامه مومی.

همدارنګه د ۱۳۶۰ کال داحصائیی له مخی دبرمل دعلاقه داری نفوس چی داوتمانزیو وزیرو دولی خیلو څانګو یکی میشته دی (۲۰۵۱۸) تنه ښودل شوی دی: (۱)

دوزیرو د قبیلی نوی: مشهوری څانګی اوخیلونه په لاندی ډول دی:

۱- اوتمانزی: داوتمانزیو وزیرو خیلونه په دی ډول دی: کابل خیل، ولی خیل، ذلی خیل، ممیت خیل، ابراهیم خیل، مده خیل، توری خیل، منظر خیل، ووزی اخیل، حسن خیل، بوره خیل، خدرخیل اونور.

۲- احمدزی وزیر: داحمدزیو وزیرو خیلونه دادی: ذبی خیل، کالو خیل، نصرای، بومی، شبودی، سپیرکی، محمد خیل، سعدی خیل، سودان خیل، سین خیل، هاتی خیل، عمرزایی، سرکی خیل، بودین خیل، بیزن خیل، خوجل خیل، توزی خیل اونور.

۳- مده خیل وزیر: سرکی خیل، علی خون خیل، خضرخیل، لغریا ډودی خیل، توریا بازید خیل، پایوخیل، وادین خیل، نظرخیل، تخمل خیل، ادم خیل، تورسم خیل، جمیی خیل، دری پلاری، مچه، میرسنی، عمل خیل، بوزی خیل، باشی خیل، خوشکی تنی، اخر اونور (۲)

دوزیرو دقبیلی داستوګنی سیمی:

۱- دشوال سیمه:

په دی سیمه کی دوزیرو څانګی لکه کابل خیل، جانی خیل وملکشی استوګنه لری:

۲- دشاکی سیمه:

شاکی دغرونو په مینځ کی یوه اواره سیمه ده چی ملکشی، میامی، شادیګی

(۱) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالات پښتونستان ۹۹ مخ.
(۲) نوموړی اثر ۱۰۱، ۱۱۷ مخونه.

اوخو ناخیل پکی استوگنه لری . سربیره پردی په دغه ځای کی سدن خیل ، هاتی۔ خیل اوسپیرکی وزیر هم میشته دی .

۳- دبرمل سیمه :

دوزیرو په سیمه کی برمل دیوی وادی په شکل موقعیت لری چی ځمکه یی ډیره اودکر کیلی له پاره ډیره مساعده ده چی پکی کابل خیل و زیر استوگنه لری اووزیر ددوبی په موسم کی خپل مالونه پکی څروی چی دموسی درویش مقبره هم دلته موقعیت لری .

٤- درزملک سیمه :

دایوه کوچنی سیمه ده چی ښه آب وهوا لری . په دی سیمه کی داوتمانزو وزیرود توری خیلو اوممیت خیلو څانگی استوگنه لری .

٥- دخیسور دره :

داسیمه ددوړ ودعلاقی سویلی برخی ته موقعیت لری . ددی دری په پورتنی برخه کی ممیت خیل ، په منځنی برخه کی یی توری خیل اوپه ښکتنی برخه کی یی ددوړو څانگی استوگنه لری .

٦- شرنه :

دغه سیمه ددوړولوید یځ ته پرته ده چی مداخیل ، خدرخیل اوورو کی په کی استوگنه لری .

۷- دشکتو سیمه :

داهم یوه کوچنی دره ده چی په پورتنی برخه کی یی توری خیل او په منځنی برخه کی یی ممید میشته دی (۱)

۸- وانه :

وانه دجنوبی وزیرستان مرکزدی . داسیمه دوزیرو دسیمی دسهیلی برخی نه

---

(۱) حیات افغانی ٥٠٦ - ٥٠٧ او٥٠٨ - مخونه .

دګومل درې دهغو او چتوغرونولري ده چې جنوبي برخه یې دګومل تردرې پورې رسیږي : وانه دشمال نه سهیل خواته امتداد لري چې اوږدوالی یې تقریباً (۱۵) کروهه دی . دلته یو خوړ بهیږي چې دګومل د سیند سره یو ځای کیږي . دجغرافیوي موقعیت په لحاظ دوانه هوا ددوبي په موسم کې ډیره ګرمه ده . په وانه کې دوتانی چې داو دیو پښتنو یوه ښانګه ده استوګنه لري . همدا رنګ په نورو برخو کې یې ذلي خیل او احمدزي استوګنه لري .

۹- دبدر سیمه :

په دې سیمه کې سپیر کی وزیر او شنګی وزیر استوګنه لري چې اوږدوالی یې تر کاني ګرام پورې پنځه کروهه واټن او پلن والی یې تقریباً یو میل دی .

دوزیرو کسبونه :

په پیل کې ددغې قبیلې خلک اکثره دغوایا نو او رمو په څرولو اودمالګې په سوداګرۍ بوخت وو ، خو اوس اکثره د کرنې ، مالدارۍ او وریو دځرخلاوله لارې خپله ګوزاره کوي . ددوی دپسونو وریۍ اعلی جنسیت لري . همدا راز دوی دوریو دځرخلاوله درکه ډیره ګټه تر لاسه کوي .

غرنی وزیرد وزورمي هم ساتي ، خو په اوارو سیمو کې یې وزې لږې دي . دوی داوښانو ګلې هم لري ، په تیره بیا هغه کوچیان یې چې دسفر او لیږد په وخت کې په هغو باندې د کور اسباب او کیږدۍ باروي . دوي کله کله ددغو اوښانو څخه دمالګې دسوداګرۍ له پاره هم استفاده کوي .

ددوی په سیمه کې غنم ، جوار ، اوربشې او وریجې کرل کیږي ، خو په غرنیو سیمو کې ددوی ځمکې ډېرې لږې دي ، او ځکه یې دځمکو حاصل د دوي کلني ارتیاوې نه شي پوره کولاې . همدا سبب دې چې په دوي کې ځمکې په لوړه بیه پلورل کیږې . ددوې د اوارو سیمو په ځمکو باندې اکثره احمد زي وزیر قبضه لري چې دوي عموماً په دغو ځمکو کې غنم او نخود کري او دمنې په موسم

کې باجرې ترهغې اندازې زیاتې دې چې ددوې دخوراك لس چنده ته رسېږې اوده‌غوې دخـر خلاو نه ډېره ګټه ترلاسه کوې.

خوراك يې :

دوې په خوړوکې عموماً دغنمو، جوارو اواوربشو له دوډې او همدارازد پسونو له غوښو څخه ډېره استفاده کوې. ددوې ډېرخوندوراوغوره خواړه دا دې چې غتې وربجې دډېروغوړيو سره يو ځاى پخوې .

د معمولي خوړونه پرته ددوې پـه غرو نـوکې د څـرنجې دو نې ميوه چې دوې يې پوړګې بولي اوړه کـوې او اکثره يې دا وربشو ددو دې سره ګډ وې او بيا يې خورې .

پوښاك يې :

۱- دنارينه وو پـو ښا ك :

ددوې نارينه عموماً اوږدې پګړې چـې اوږدوالي يې له دريو ګزونه تراووګزو پورې رسېږې په سروى اودغه پګړى اکثره نيلي يا تورنګ لرى. د دوې کميسونه چې د بېلابېلو ټوکرانو څخه يې جوړوې چين داره اوبـې چينه وې. همدا رازدوې يو بل دول پراخه کميسونه چې دډېلو وړينو ټوکرا نو څخه يې جوړوې اغـوندې اودوې ورته په خپله سيمه ييزه اصطلاح پټـکو ې وايـې. همداراز دوې ډېرې ښـې شړى هم جوړ وې چې څنډې او مخکينې برخـه يـې په ژيړواوسروورېښمو اوسپينسيو ماندې ښکـلې کړاې شوې وې چې دغه کارددوې دښځوله خوا ترسره کيږې او ددغو شړيو اغوستل په دوې کـې زيات رواج لرې.

۲-د ښځو جامې :

دوزيرو ښځې په عمومي دول تورتيکرى په سروې چې دغه تيکرې د ډېلو ټوکرانو څخه وې، خو ځـوانې ښځې چې دوى ورته په خپله ژ به نـيا زنې ښځې وا يـې اونوى پيغلې هغه تيکرې چې چمې يـې بـولي او سرې ژيـړې اوترې ليـکې ولرى

په سروی او ښځینه کمیسونه چې دوی یې خت بولي په عمومي توګه په دوه دوله دي.
لومړی نجلانه خت او دوهم یې ګریوانه خت.

لومړی دول کمیسونه (ختونه) عموما د پیغلو نجونو له خوا اغوستل کیږي او د رنګه ټوکرانو څخه یې جوړوي، د دغه دول کمیسونو په ټټر باندې خامك دوزي نشته او هم چیندار نه دی. دویم دول کمیسونه چې د واده شوو ښځو له خوا اغوستل کیږي له سور نیلي یا تور رنګه ټوکرانو څخه یې جوړوي او د دغو کمیسونو ګریوانونه ټټرونه په سرو او یا ژیړو ورېښمو باندې ښکلي شوي دي چې دغه کار اکثره له ښځو له خوا ترسره کیږي. د دغو کمیسونو د ټټر لاندینی برخه تر هغې اندازې پورې چیندار وي چې ټول یو دول ښکاري، خو د ټټر برخه یې دیره تنګه وي چې د دغو کمیسونو اوږدوالي د پښو نه تر ښنګرو پورې رسیږي.

د واده شوو ښځو پرتګونه له څو دوله ټوکرانو نه چې رنګونه یې ژیړ، نیلي او آسماني وي او هغوی ورته په خپله ژبه بیګمي، ژیړخیش او سورخیش وایي جوړ شوي وي. دغه پرتګونه چین لرونکي او ښکتنی برخې یې تنګې وي، خو د زنګونونه پورتنی برخې یې پراخه وي. هغه وزیر چې په غرونو کې اوسیږي او غریب دي د پرتوګ پرځای یو دول پټی د ښنګرونه نیولي تر زنګنو پورې تاوي چې دوی دغو پټیو ته په خپله ژبه وربلي وایي. په وزیرو کې د پیغلو نجونو او واده شوو ښځو ترمینځ دیر ښکاره توپیر په دې کې دی چې پیغلې نجونې یې سپین پرتګونه او ساده بې چینه کمیسونه اغوندي په داسې حال کې چې واده شوې ښځې یې برخلاف اوږده چین لرونکي او ګریوان لرونکي کمیسونه اغوندي.

د وزیرو ښځې او څیرې:

دغې قبیلې اکثره خلك پیاوړي، قوي او اوږدې ونې لري. دوی ښکلي، ګردې سترګې او پراخې تندې لري او اوږده ویښتان او څینې پریږدي چې خپل ویښتان د شرشمې په تیلو او ژیړو غوړو غوړوي.

مېلمه پالنه :

داخلک په ډېره مينه اوشوق خپلو مېلمنو اوددوستانو ته مېلستياوې ورکوي او کله چې دمېلمنو شمېر تر انو کسانو زيات وي،ورته پسه حلالوي اوددوي مېلمانه په عمومي ډول په دري کټگوريو وېشل کيږي .

۱ - دمږه مړی يا ښکره‌وره مړی :

دوی‌قدرورمېلمنو ته پسه حلالوي‌اودوسی‌په‌اندازه وريجی ، ډوډی ، جوارې ، اواوگره‌ورسره پخوي اودغه‌ته دمږه‌مړی يا‌ښکره وره وايي .

۲ - کونډی مړی :

چې په دې مړي کې چرگان حلالوي .

۳ - وچه مړی :

چې‌وچه تيکله هم‌ورته وايي، لنډه داچې ددوی مېلمه پالنه دمېلمه‌په حيثيت پورې اړه لري يعنې‌داچې دقدرورمېلمه‌ته ښه‌خواره برابروي . (۱)

شمالي وزيرستان

دوزيروقبيلې دپېژندلوپر برخه کې به بده نه وي‌چې ددوی داستوگنې‌سيمې هم وپېژنو. دجغرافيوي اواقتصادي پلوه‌وزيرستان يوه سيمه ده خودادارې‌پلوه په دوو برخوويشله شوې ده چې يوه‌يې شمالي وزيرستان او بله يې جنوبي وزيرستان دی. په وزيرستان کې پنځه عمده قبيلې‌استوگنه‌لري : وزير (احمدزي او اتمان زي) ، مسيد(مسعود) دوړ ، گوربز او بيټني . چې مسيد ، احمدزي‌وزير او بيټني په‌جنوبي‌وزيرستان کې استوگنه لري او بيټني‌دادارې پلوپه‌ډېره‌اسماعيل‌خان او بنوپورې مربوط دي. اتمان زي، وزير، دوړ اوگوربز په شمالي وزيرستان کې اوسيږي .

دپاکستان‌له‌خوا دوه‌تنه‌پوليټيکل‌ايجنټان (Political Agents) ټاکل‌شوي‌دي‌چې

(۱) حيات افغاني ۵۸۲ مخ .

یو دشمالي وزیرستان په میرامشاه اوبل د جنوبي وزیرستان په وانه کې مؤظف دی. دیوه واحد په توګه دوزیرستان څلورخواوې په دې ډول دي: اوبدیخ او شمال لوېدیزته یې دپکتیا اوپکتیکا ولایتونه، شمال اوختیځ ته یې کورمه، ټل ، بنواو دیره اسماعیل خان اوجنوب ته یې ژوب اودشیرانیو سیمه موقعیت لري :

دشمالي وزیرستان څلورخواوې :

دشمالي وزیرستان ایجنسي دطوال البلد په ۷۰ درجو اودعرض البلد په ۳۳ درجو کې موقعیت لري. شمال ته یې دخوست لویه اولسوالي، لویدیځ ته یې دشوال اوبرمل سیمه، جنوب ته یې جنوبي وزیرستان اوختیځ ته یې دبنو ضلعه موقعیت لري. دشمالي وزیرستان مساحت ۱۸۱۷ مربع میله دی.

دفزیکي اوتوپوګرافي پلوه شمالي وزیرستان په لاندنیو سیمو ویشلای شو: د توچي، وادي دخیسور وادي، د شکتوي وادي، دشیره تله دښته، دکتي وادي او دکورمې دوادي یوه برخه ، دپورتني توچي وادي، ددنډې دښته، لکه دښته او درزمک دښته. دشمالي وزیرستان مشهور سیندونه توچي ، کورمه، کیسوی، خیسر او شکتوي دي اواکثره ځمکې یې دتوچي دسیند په واسطه چې ۶۳ میله اوږدوالی لري خړوبیږي :

شمالي وزیرستان داداري پلوه په شپږواداري واحدونو ویشل شوی دی چې دتحصیل په نامه یادیږي او هغه په دې ډول دي: میرا مشاه، دوسلي ، دته خیل، سپین وام ، میرعلي او رزمک .

د۱۹۶۱ ع کال داحصائیې له مخې ددغې ایجنسي شمیر (۱۵۹۳۶۶) تنو ته رسیږي چې په سلو کې ۸۲،۸ تنه په پښتو ژبه خبرې کوي(۱)

جنوبي وزیرستان :

جنوبي وزیرستان یوه غرنۍ سیمه ده . څلور خواوې یې په لاندې ډول

---

(۱) اضلاع ، ایجنسي ها وقبایل ایالت پښتونستان ۲۱- ۲۲ او ۲۳ مخونه.

دی: شمالي ته يې شمالي وزيرستان، لويديځ ته يې د پکتيکا ولايت او جنوب ته يې د ډيره اسماعيل خان ضلعه موقعيت لري. د جنوبي وزيرستان مساحت ۲۵۵۶ مربع ميله دی:

سيندونه يې د لويديځ نه ختيځ ته بهيږي او د سليمان د غرونو د لړۍ نه راوتلي او د سند په درياب کې توئيږي. مشهور سيندونه يې ګومل او تانک زام دي. د جنوبي وزيرستان نور سيندونه خيسور، شکتوی، سپلي توی، وانه توی، شوره، شنګي او شاه ور دي:

د جنوبي وزيرستان عمده قبيلې مسيد او احمدزي وزير دي په ۱۹۶۱ ع کال کې د دوی شمير ۲۳۵۴۴۲ تنه ښودل شوی دی (۱)

د وزيرود نسب شجره

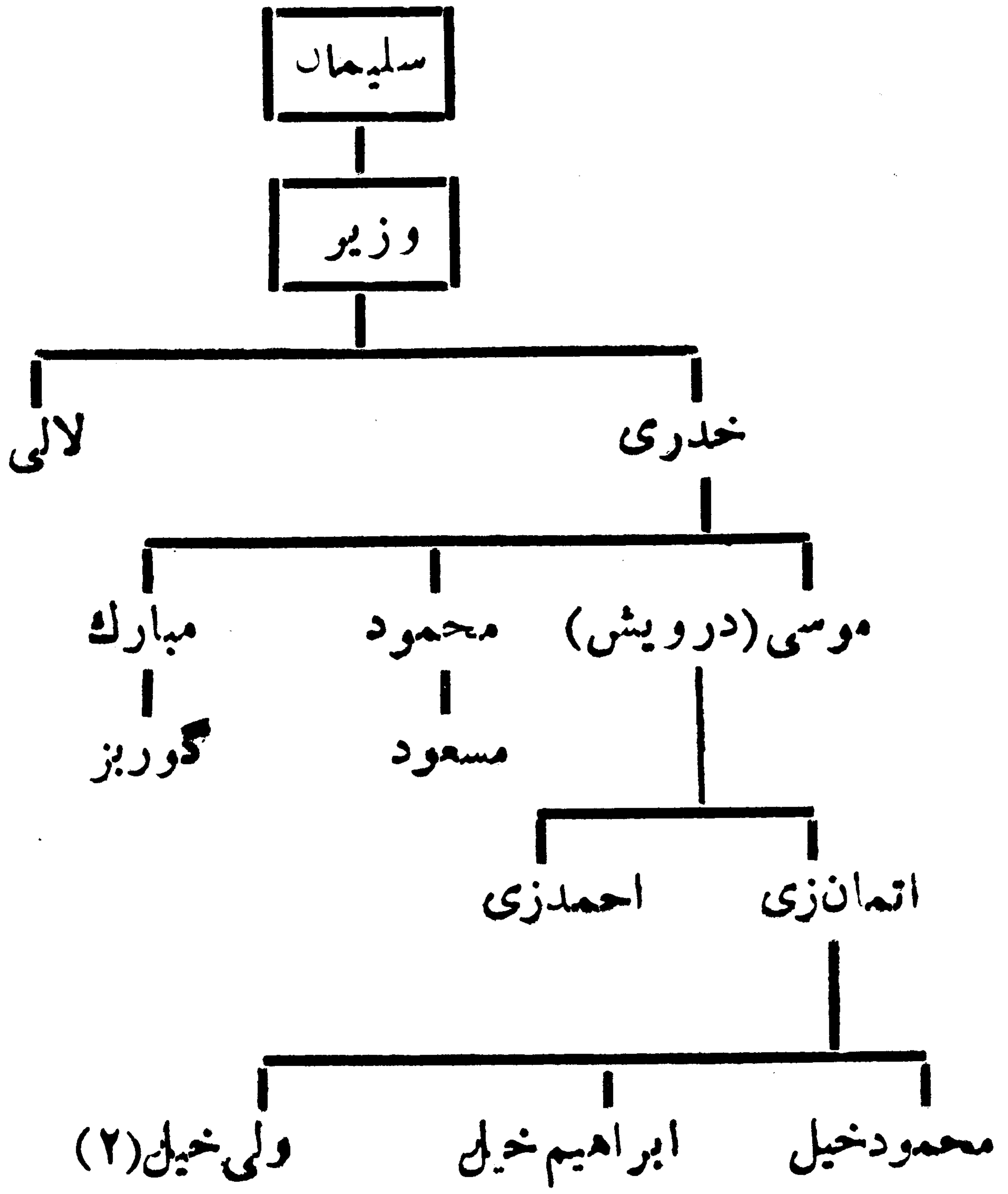

---

(۱) اضلاع، ايجنسی ها و قبايل ايالت پښتونستان ۲۵ - ۲۶ مخونه.

(۲) پښتانه د تاريخ په رڼاکی ۳۶۳ مخ.

هریپال

هریپال سړبنی پښتانه دی او په شیرا نیوورګ‌ـهـیږی. دکیپ یاکپ زی ښاخ چی د ودم‌اولاده ده هم په هریپال ورګډیږی او ددوی دغر نیوسیمو ترخنګ دګومل ددری سهیل ته دوابه په سیمه کی پراته دی . ددوی رواجونه، عنعنات او دوداودستور کټ مټ دشیرانیو په شان دی (۱)

هری یوه هندی کلمه ده چی دخښتن، بادار، خاوندا وخدای په معنا استعمالیږی ددوی یوشمیر په ژوب هم استوګنه لری (۲)

هزاربز

دوی په اصل کی سړبنی پښتانه دی او په مومندو پوری مربوط یو ښاخ دی : اکثریت شمیر یی د ننګرهار دولایت درود اتو په اولسوالی پوری مربوط په څینو کلیو کی استوګنه لری. ددوی یو زیات شمیر په کابل کی دمیرو یس میدان او خوشحال‌خان مینی په‌سیمو کی استوګنه لری چی زیات شتمن او دسوداګری په چارو بوخت دی (۳). ددوی شمیر د ۱۳۶۰ کال داحصائیی له مخی د (۳۱۱۰) تنو په شااوخوا کی ښودل شوی دی (٤)

همړ

لکه چی دستوریانی په مبحث کی هم راغلی دی ستوری چی په ستوریانی سره مشهور وپنځه زامن درلودل چی تری، شیخی، مربری اوامرا نو میدل چی ددوی هلورووارو اولادی ته په مجموعی توګه ګندابور وایی .

دستوری پنځم زوی چی همړ نومیده دده اولاده دستوریانی په نامه سره یادیږی . همړ دری زامن درلودل چی مشا ،چرمش اواهدو نومیدل .

---

(۱) حیات افغانی ۲۵٦ مخ .

(۲) پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی ٤۷۰ مخ.

(۳) ماد هزار بوزو دسپین زیرو اومشرانو سره ددوی په باب همدو مره معلو مات ترلاسه کړل (لیکوال)

(٤) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل و لا یات سرحدی کشور ۱۰ مخ .

دوی دبابرودقبیلی په سهیل کی پراته دی چی یو شمیریی په اوار وسیمه او یو شمیریی په غرنیو سیمو کی استوګنه لری. ددوی سهیل ته کسرانی بلوځان او لو یدیځ ته یی دامرزیو قبیله استوګنه لری . د دوی لوی کلی امکث، پیور کوی، وچه کوی، منګل او ګندی دی . دوی په پیل کی د مالداری په چارو بوخت او پرونده وو . چیرته به یی چی کوم ښه څرځای ولید نو هلته به یی خپله ګوزاره کوله . دیره موده نه ده تیره شوی چی دوی خپله اوسنی سیمه له بلوڅونه تر لاسه کری وه . دوی ددامان دتولو اوسیدونکو قبیلو دښاخونو نه وروسته میدان ته راغلل او وروسته یی دبابرو دسیمی شمالی برخی هم دتوری په زور په خپلو حدودو کی شاملی کړی، دوی بـه پـه ژمی کی پـه همدغه میدان کی او میدل اوپـه دوبـی کی به د موسی خیلو کاکرو غره ته تلل، خو په پای کی د دوی ترمنځ یو لړ شخړی رامینځ تـه شوی په پای کی هم مجبور شول چی نیمایی خلك یی خپلی زمی اوخاروی خرخ اودکرنی په چارو بوخت شول ، خو په دوی کی دوش زی ښاخ دپخوا په څیر پـه پورنـده بوخت دی (۱)

دوی دمنی په موسم کی په خپلو ملکو کی با جری او په پسرلی کی غنم کری په حقیقت کی ددوی مځکه دکرنی له پاره چندان مساعده نه ده .

دوی دشمیر له پلوه لږدی اوپه او وعمده برخو ویشل شوی دی چی احمدزی او ګدارزی نومیږی . دوی ددیره اسماعیل خان په ضلعه کی پراته دی (۲) او د شوروی اتحاد دبوه عالم ستانیشفسکی داتنوګرافیکو معلوماتو له مخی چی د۲۰ پیړی په پیل کی ښودلی دی ددوی شمیر د(۳۵) زروتنو په شاوخوا کی ښودل شوی دی.

هنی

ویل کیږی چی دهغی قبیله هم دکرلانـی قبیلـی یوه څانـګه او هنی د منګل وررو. څرنـګه چی د بنو په تاریخ کی راغلـی دی دهنـی قبیله په بنو کی له منګلو سره

---

(۱) حیات افغانی ۲۸ - ۲۹ مخونه.

(۲) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۹۷ مخ .

یوځای اوسیده چې تراوسه پورې په دغه ملک کې دهغې منگلو په نامه شهرت لري. دشیتک اولاره چې بنوزي (بنوڅي) دي او دبنوسیمه اوس ددوی په لاس کې ده تقریباً (٦٠٠) کاله وراندې یې هغې او منگل لەدغې سیمې څخه وشړل چې په دغه وخت کې یوشمیرهغې هندوستان ته لاړل او یوشمیر یې دمنگلو دقبیلې په لوبد یځ غره کې میشته شول (۱)

اوس دهغې دقبیلې مشهوره څانگه زومخت، زومښت یازویمشت د ی چې په کو رمه کې د سپین غره ختیځ لور ته په غرونو کې آباده او دغه څانگه بیا په نورو څانگولکه: خوبدادخیل، هوتي زي، (واتي زي)، منتوال، منډان او دولت زي باندې ویشل شوې ده.

تاریخ حیات افغاني ددغې قبیلې دوسله والو کسانو شمیر (۹۰۰۰) تنه ښودلی دی. دوی لورقلونه لري او مضبوط خلک دي. اکثره خلک یې په کرکیله او د شپانو په خرڅولو بوخت دي. ځینې خلک یې د بهادر خیلو له کان نه مالگه استخراجوي او گټې ترلاسه کوي.

په دوی کې کورنۍ دښمنۍ هم موجودې دي، خود چاسره سخته پهرنۍ دښمنۍ نه لري، دوی په یوه غرنۍ سیمه کې ژوند کوي اوسني مذهب اودسمل په گوندکې شامل دي. د۱۹٦۱ع کال دسرشمیرنې له مخې ددوی شمیر (۳۰۷۰٦) تنه ښودل شوی دی (۲)

---

(۱) حیات افغاني ٦۲۰- او ٦۳۰ مخونه.

(۲) اضلاع، ایجنسی ها و قبایل ایالت پښتونستان - ۹۰ مخ.

دهـنی دنسب شجـره

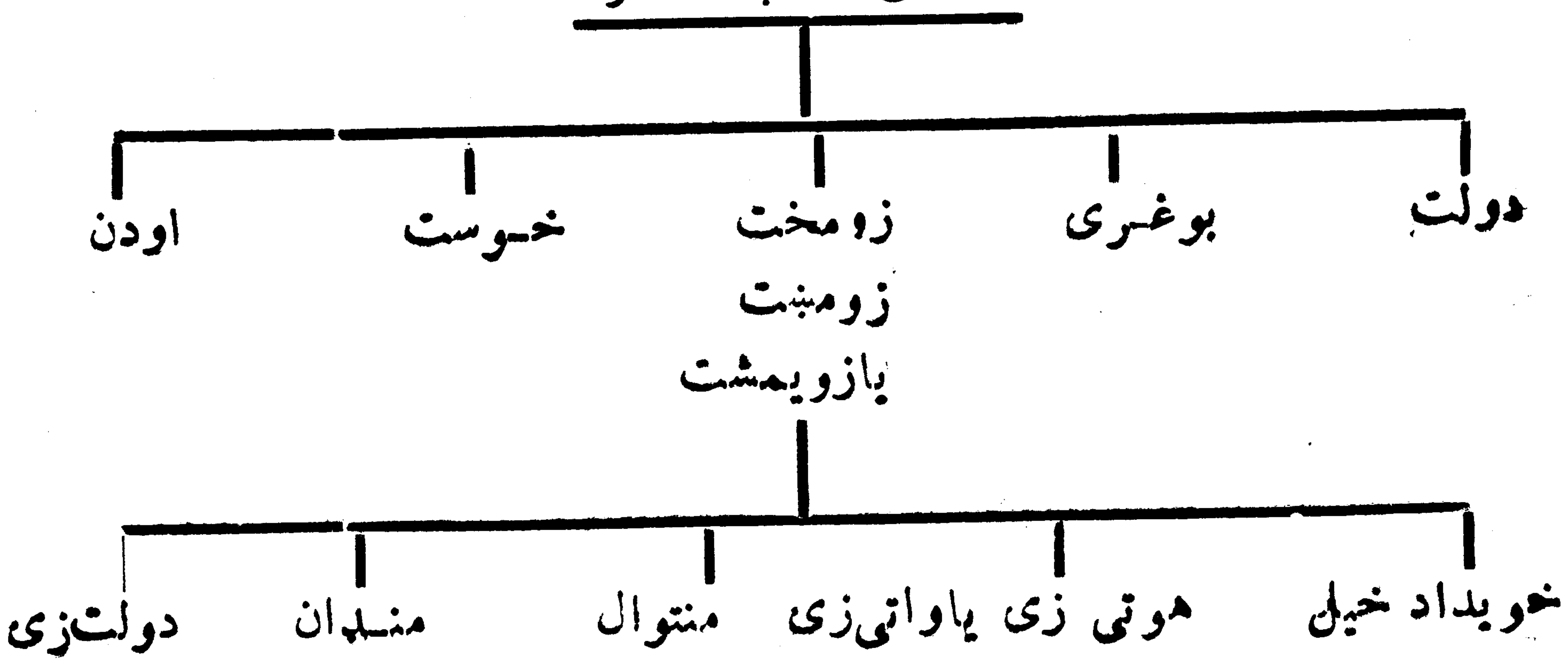

هـوتـلک

هوتک بابا چی د(٦٦١ — ٧٤٠ ه ق)پـوری یـی ژونـدکاوه دبارو زوی دتولریاتوران لمسی اودغلجی کروسی دی چی پـه (٦٦١ ه) کال کی پـه اتغر کی زیږیدلی دی. څرنګه چی‌هوتلک یوروحانی‌شخصیت ونوځکه خلـکوهغه ته‌په درـ نـه سترګه کتل اودډیرعزت اوحترام پـه سبب یی هغه تـه دبابا لقب ورکـړ چی پـه وروسته‌کی پـه هـوتلک باباسره مشهورشـو.

دغلجیوپـه قبیله‌کی دهوتکوښاخ له دی کبله پـه لومړی سرکی شمیرل کیږی چی دغلجیانو پاچا له دغه ښاخ نه راوتلی و. دهوتکو ښاخ پخواد شمیرله مخی ډیرزیات و، خود غلجیودسلطنت دانتقال اوزوال په وخت‌کی ددوی په شمیر کی لږوالی راغی.

څرنګه چی‌هوتلک بابایوبزرګوار انسان ونوځکه‌ده داتغر(*) اوسېوری‌مشری هـم پـه غاړه درلوده اودملی مشرپـه نامه یاد یده. کلـه چی مغولـود ارغنداب ددریاب پرغاړه‌پراتغراواولان‌باندی تیری وکړنو هوتلک بابادملی‌مدافعینو په ځنګک کی ولاړاود یوباتجربـه قوماندن پـه توګه یی دافغانی‌قـواووسوق‌اواداره‌کو له. هغه‌دیرغلـګروقواوو په‌ضد سختی جګـړی وکړی، پـه تیره‌بیا پـه هغه جګـړه

(*) اتغر مرکب دی د(اته)او(غر) نه‌یعنی اته‌غرونه اوداهغه‌ځای‌نوم‌دی چی دکلات‌په سهیل ختیز کی موقعیت لری‌چی دهوتکواوتوخوداستوګنی ځایونه‌دی. (لیکوال)

چې د هوتکو او مغولو ترمنځ سور ځره نـه نـږدې پيښه شوه د هغـه وخت د شديـدو
جګړو نو په جمـله کې شميـرل کـيږي :

هوتك بابا ترهغه وروسته چې تيـرې کوونکو نه يې درانـده تلفات واړول او
هغوی يې د خپل ملك نه وشړل نو په خپلې قبيلې کې يې ډير شهرت پيدا کړ او دهغه
اولاده په هوتکيانو سره مشهوره شوه .

کله چې هوتك بابا په (٧٤٠ هـ ق) کې له دې نړۍ نه سترګې پټې کړې نو تر
هغه وروسته دهغه (٢٥) کلن زوی ملکيار د قوم مشری په غاړه واخيسته . ملکيار
باباډير زړور او جنګيالی سړی و . کله يې چې د قوم مشری په خپله غاړه واخيسته
نو سمدستي د ځمکو د آبادولو او کرنې چارو ته متوجه شو دده په وخت کې ډيرې شاړې
ځمکې آبادې او ډير کاريزونه وکيندل شول تر څو چې تيرې کوونکي د ملکيار ددې
اقدام له کبله په ويره کې شول او تر تولو روميې دهغه مغولانو دده د زراعتي پاليسي
او پرمختګ د فلجولو په لاره کې لوی خنـدونه ايجاد او په ناڅاپي توګه يې پر-
سيوري باندې حمله وکړه او د ملکيار سره يې سختې جګړې وکړې . که څه هم په
پيل کې پښتنو ددې ناڅاپي يرغل له کبله ډيرځاني او مالي زيانونه او تلفات وليدل
او ډيرې کورنۍ يې له د غه ځايه ژوب ، مرغه او وازې خواته وکوچيدلې ، خو سره له
دې هم پر يرغلګرو باندې بريالی او دوی يې له سيورۍ نه وشړل . (١)

په دې باب چې ملـکيار څو کاله د قوم مشری په غاړه درلوده او په کومه نيټه وفات
شوی صحيح او ثقه معلومات په لاس کې نه لرو . بارتولد د هوتکو د عروج په باب ليکي :

((د ١٨ پيړۍ په لومړي سر کې پښتنو په فارس کې د صفويانو دولت له لويدلو
او په هند کې د مغولو د ستري واکمنی لـه نړيـدو نـه استفاده وکـړه او همـاغسې
چې غوري غرنـي (لـه غـور نـه) پـه دولسمه پيړۍ کې اوچت شوي وو او يـوه
لويه ستره واکمني يې جوړه کړې وه بيالوړي پولي ته ورسيدل (٢)

---

(١) هوتکي ها ٣- ٤- او ٥ مخونه .

(٢) کابل مجله ، ١٣٣٨ کال ٣ ګڼه ٤١ مخ .

په ۱۷۰۹ کال میرویس نیکه د غلجیانو (غلجیانو) مشر پر کندهار بر شو او خبره یې دی حد ته ورسوله چې د ده زوی محمود شاه په ۱۷۲۲ ع کال کې ایران و نیو او د ایران ټول واک هم شو نادرشاه چې د غلجیانو له اهمیت نه خبر و د هغوی د ماتولو هڅه یې کړه او هم یې د ابدالي پښتنو مشران په خپلو لښکرو کې سرلښکران کړل. احمد د ابدالیانو مشر له هماغه وخته هڅه په کندهار کې پایتخت و نیو او افغاني خپلواک دولت یې جوړ کړ. »

ایراني نادرشاه د کندهار ترنیولو وروسته د هوتکو د ښاخ پنځلس سوه کورني ایران، ترکستان او هندوستان ته تبعید کړې چې له هغوی له جملې نه یو شمیر یې په بخارا، مازندران او د ایران په اردبیل کې میشته دي.

د افغانستان په څینو ولایتونو کې دوی په لاندې ډول میشته دي:

۱ - د زابل په ولایت کې:

د زابل په مرکز د کلات په ښار، د شاه جوی او شینکي په اولسوالیو او د میزان او اتغر په علاقه داریو کې چې په ټول زابل کې د دوی شمیر د (۱۶۱۲۶) تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی (۱)

۲ - د کندهار په ولایت کې:

یو شمیر هوتک د کندهار په مرکز کې هم استوګنه لري چې شمیر یې د (۲۰۰۰) تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی.

۳ - د غزني په ولایت کې:

د غزني ولایت د جغتو د اولسوالي د رشیدانو په نامه دره کې زیات شمیر هوتک استوګنه لري چې شمیر یې د اتو زرو تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی. (۲)

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل سرحدی کشور ۸۹ مخ.

(۲) د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د استاد ښاغلي پوهنمل خالق رشید څخه په غزني کې د هوتکو په باب معلومات.

٤- دنیمروز په ولایت کی :

د نیمروز د ولایت په مرکز زرنج او دکنګ په اولسوالـی کـی یوزیات شمیر هوتک استوګنه لری چی په نوموړی ولایت کی ددوی مجموعی شمیر (۶۳۹۳) تنه ښودل شوی‌دی. هوتک د زابل په ولایت کی‌عموماپه مرغه، بادین، دسورغره په دواړو خواووا و دمقر په سهیلی برخو کی د توخو سره یوځای میشته دی او په عمومی دول دکرنی اوسود اګری په چارو بوخت دی :

د هوتکو ښاخونه په لاندی دول دی :

بـابزی، مـلیزی، لغزی، عمرزی، رمـیزی، اکـازی، بـابوزی، شـیرزی، اسحاق‌زی، باووخیل، شریف‌خیل، خوردی‌خیل، ملوی‌خیل، اتل‌خیل، شاکم خیل، منديزخيـل، ادی زی‌او کوندی زی (۱)

همدا رازیوشمیر هوتک دلغمان ولایت د قرغیو په اولسوالی کی‌هم استوګنه لری چی شمیرېی چندان ډیرنه دی : د هوتکو‌څو کورنی‌د کابل د ځرځی‌پلـه پـه شاا‌و‌خوا‌کی‌هم استوګنه لری.

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور ۹۰ مخ.

د هوتک ابن هارو دنسب شجره

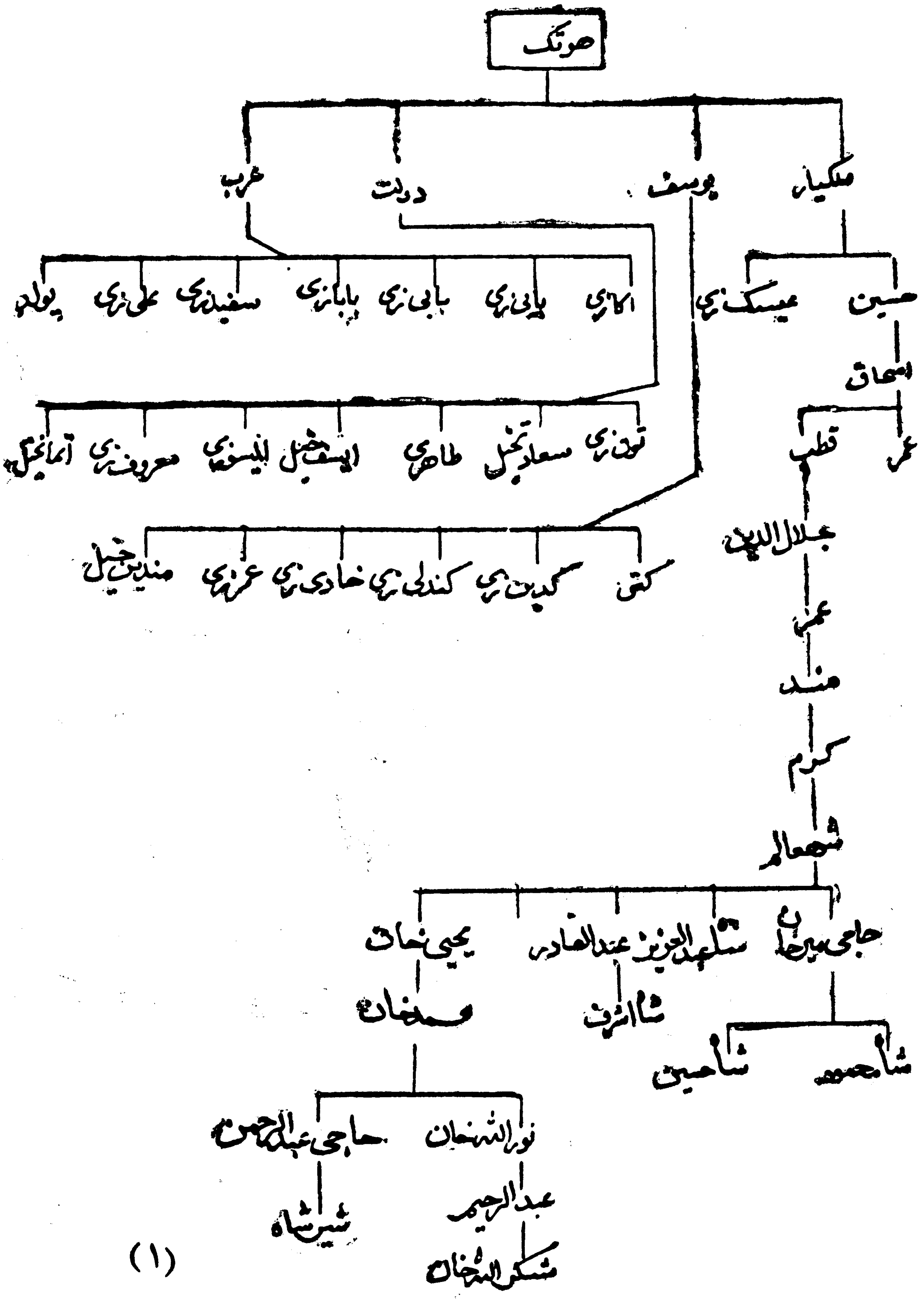

هود

د حیات افغانی په تاریخ کی د لوانیو دنسب په شجره کی دهو د ذکر شوی دی . دا یوه مشهوره قبیله ده اونه یی نوم چند ان شهرت لری:

(۱) حیات افغانی ۲۵۷ مخ .

مندړ او یوسفزی، خونن ورخ مندړ هم د یوسفزیو په نامه سره یادیږی. یوسفزی عموماً په سوات، پیښور، ملکنډ، مردان او هزاره کی میشته دی.

خرنګه چی د نسب په شجره کی راغلی دی خرشبون د سړبن زوی و. خرشبون دری زامن درلودل چی کند، زمند او کاسی نومیدل.

کند دوه زامن درلودل چی بوغری نومیدچی ده غه اولاده غوریاخیلو په نامه سره یادیږی دوهم یی یی خښی، شخی یاخاښی وچی یوسفزی هغه په پښتو ژبه د خوخی په نامه یادوی.

داخون درویزه په قول چی په دغه قبیله کی یی دیر ژوند کړی دی داسی ویل کیږی چی د شخی یاخاښی لومړنی میرمن مرجانه نومیده او مند او مک یی زامن وو.

داخون درویزه دوینا سره سم مند دوه زامن درلودل. دیوه نوم یوسف وچی او لادی ته یی یوسفزی وایی دویم عمر نومیده چی اولاده یی په مندړو سره شهرت لری.

داسی ویل کیږی چی یوسف پنځه زامن درلودل چی عیسی، موسی، مالی، اکو او اوریا نومیدل. د عیسی یوولس زامن وو. داسی ویل کیږی چی یو ځل مغولود دوی ځاروی بیولی وو او عیسی د خپلو زامنو په ملګرتیا مغول تعقیب کړل چی نه وموږی د خپلو نهو وارو زامنو سره د مغو لو سره په جګړه کی وو- ژل شو. پاتی دوه زامن یی چی ژوندی پاتی وو یو یی حسن نومیده چی اولاده یی دحسن زیو په نامه سره یادیږی دویم یی یعقوب نومید چی نسل یی په یعقوب زیو شهرت لری. پته دی پاتی نه وی چی د عیسی یوزوی دده ترمړینی وروسته هم زیږیدلی و چی اکا نومید او اولاده یی په اکازیو سره شهرت لری.

دعیسی د دری وارو زامنو اولاده د تورغره نه نیولی د مهابن ترغرونو پوری میشته دی او اکازی د اباسین په ختیځو غاړه او مداخیل داباسیند په لویدیځه غاړه آباد دی.

دیوسف دوو زامنو اولاده موسی او مالی اولاده په بونیر کی آباد دی.

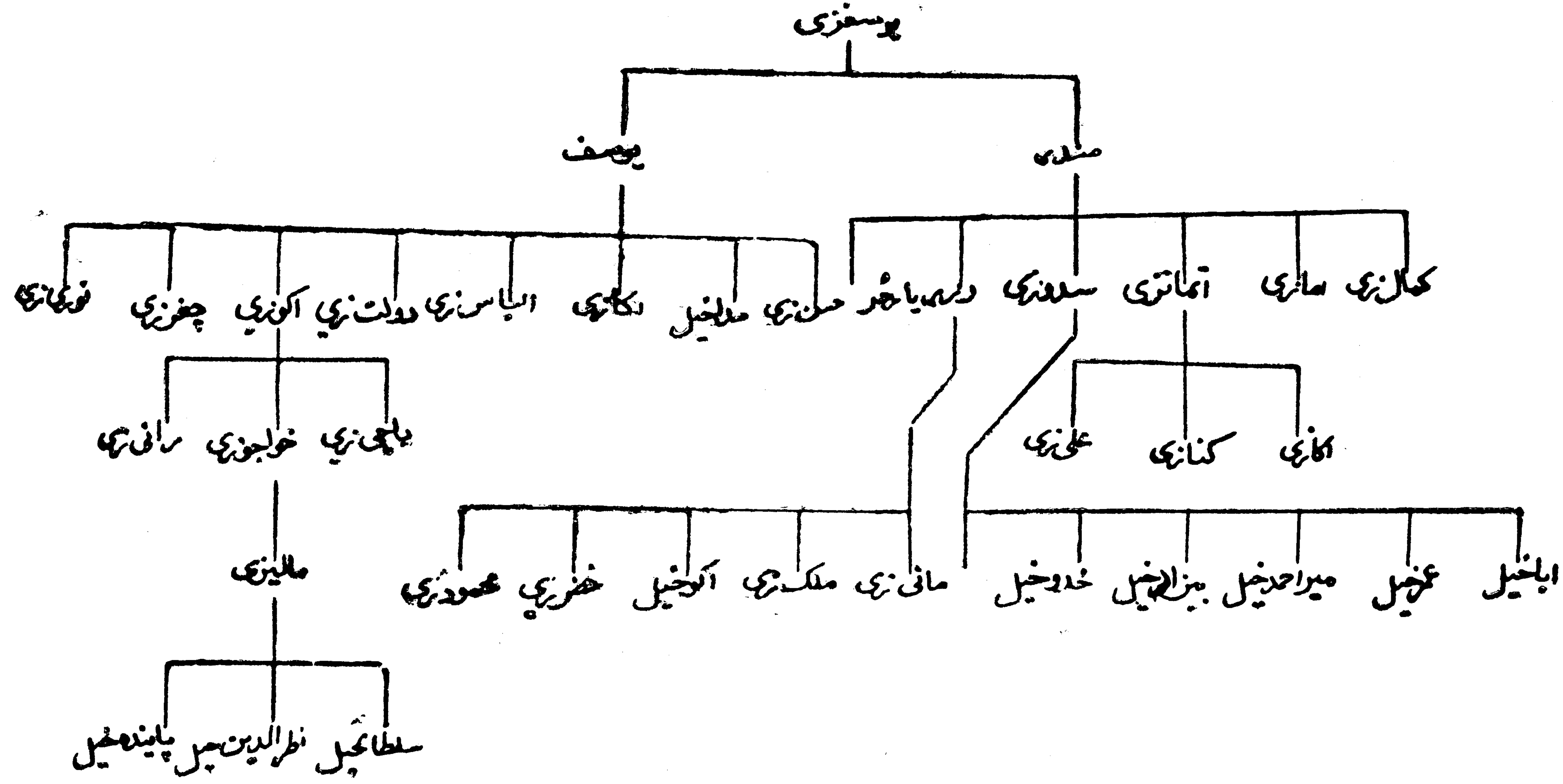
یوسفزی
یوسف
کمال زی
اتمانزی
علی زی
کنازی
اکازی
حسن زی
ملاخیل
الیاس زی
دولت زی
اکوزی
چغرزی
خواجوزی
رانی زی
مالیزی
سلطان خیل
نظرالدین خیل
پاینده خیل
ابا خیل
میراحمد خیل
خدوخیل
مانی زی
ملک زی
اکوخیل
خضرزی
محمودزی

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا راز د یوسف د پښتو زامنو په جمله کې اوریا له دې کبله په (بادي) سره مشهور و چې دې دیر کبرجن انسان واو دده اولاده د بادي خیلو په نامه سره یادیږي.
داسې روایت موجود دی چې کله اوریا د خپلو ورونو سره پلرنی جایداد ویشه نو موریې هم د خپلې برخې غوښتنه وکړه چې په دغه وخت کې دده خپلې مورته ښکنځلې وکړې او د هغې سپکاوی یې وکړ. چې موریې هم ورته ښیراوې وکړې او د هغه د ښیراوو د قبلیدو له کبله دده اولاده دیره نه شوه او په چغرزو کې شامل دي.

د یوسف د پنځم زوی نوم اکو و چې اولاده یې په اکوز او برسوات، دبراو پنجکوړې کې میشته دي. اکوزي بیا په دوو څانګو ویشل کیږي چې یو یې خواجوزي او بل یې رانیزي دي چې رانیزي هم په او و څانګو ویشل شوي دي: سم رانیزي او بر رانیزي، سم رانیزي د مقبوضه سیمو نه د ملکند تر غرونو پورې آباد دي بر رانیزي د ملکند نه پورته میشته دي:

یوسفزي اکثره د کرنې په چارو بوخت دي. ځینې یې د سوداګرې چارې هم سرته رسوي.

د یوسفزیو لومړنی استوګنځی:

داسې ویل کیږي چې د یوسفزیو لومړنی استوګنځی غوره مرغې وه چې اوغستانانه نږدې دسوزغره اوغندان ترمنځ موقعیت لري. حیات محمدخان په خپل مشهور اثر حیات افغاني کې لیکي: د مرغه نه مقصد چمن او دغورنه مقصد آباد او شین دی چې د دواړو کلمو معنی (شین چمن)دی همدارنګه یو دول غرنیو ونو ته هم غوره وایي او دغه بوټی ښایي د مرغې په نامه په کوم ځای کې راشین شوی وي او د نوموړې بوټي د زیاتوالي په سبب دغه ځای په غوره مرغه نومول شوی وي.

کله چې پښتنو د کندهار شا او خواسیمې سره وویشلې نو د نورو برخه د کند او ځمند یعنې د خاښې خیلو او غوریا خیلو ترمنځ و رسیدله. د غه وجه وه چې په نبه بدله کې به د کند او ځمند اولاد یو له بل سره مرسته نه

شوه کولای. د آبادۍ په وجه د خاښي خېلو قبيله چې يوسفزي او مندړ يې ښاخونه دي د غوريا خېلو په پرتله تر ډېره ته نژدې دي او د هغوی برخه دارغستان ويا له يا نهر و چې هغه ويا له تر ډېره ته نژدې وه او د هغې ويالې په سر د خښي او تر ډېره تر منځ شخړې رامېنځ ته شوې چې په نتيجه کې د هغه شخړې د ډېرو په تويو او باندې بدلې شوې. په دغه جګړه کې ترين د خاښي خېلو په قبيلې باندې بريالي او ب تر لاسه کړ چې ځينې خښي و وژل شول او پاتې يې له ملکه وشړل. دزمند او غوريا خېلو څخه يې څوک ددوی ملاتړ ته را او نه رسيدل، په پای کې د خښي قبيلې خپل و رور غوريا خېل ته پناه ور وړه او هغوی دوی ته يوه تو ته خرابه ځمکه ور کړه. ويل کيږي چې د کندهار په ځمکو کې د پسرلي په موسم کې د زياتو اورښتونو په سبب ډول ډول واښه زرغونيږي او داوړي په موسم کې د ګرمۍ په پيل سره دغه واښه وچيږي او توئيږي او په دغو ښو باندې ټول کال حيوانات ګوزاره کوي او خوري يې. کله چې داورښت په موسم کې زيات بارانونه وشي نو سيلاب دغه واښه له ځانه سره وړي او رمې او مالونه له سختيو سره مخامخ کيږي له بده مرغه په هغه کال هم داورښت د زياتوالي له کبله دغوريا خېلو مالونه او رمې له سختي سره مخامخ شول نو په دغه وخت کې دوی بې همتي وکړه او هغه ځمکه يې چې خښيو ته وربخښلې وه په زور يې له دغې قبيلې څخه واخيسته او دغه قبيله له هغه ځای څخه هم وشړل شوه او په ګارا اونوشکي کې ميشته شوه. دغه ځای چې دشت لوط ته نژدې دی د بلوچستان شمال ته پروت دی. دلوط دښته يوه لويه مالګينه دښته ده چې اوس يو بلوڅ خان پرې قبضه لري.

لنډه دا چې په هغه وخت کې يوسفزي يا مندړ چې د خاښي د قبيلې يو ښاخ دی دوګروشميو يې ډېر لږو. څه موده وروسته يعني د خوارلسمې عيسوي پېړۍ په پيل کې چې له هغه وخت نه تقريباً شپږ اووه سوه کاله تيريږي دغه قبيله د ګارا او نوشکي څخه د کابل په لور روخو ځيده. د تر کلانيو او ګګيانيو نه پرته چې هغه هم د کرلاني

ها کړه‌انی یوښاخ دی د تاك او ګومل دری له لاری را روان او په دغه قبیله کی ورګډ شول. دمهن زی یو قبیله چی دزمندله نسل څخه ده هغه هم دزمندلـه پاتی قبیلی څخه ناراضه او دیوسفزیو سره دکابل په لور روانه شوه او کله چی ددغه ځای ښاغو خوانه راورسیده نو په دغه ځای کی یی استوګنه غوره کړه او داابوسعیدزوی مرزا الغ بیګ سره یی دتخت دنیولو په وخت کی ډیره مرسته وکړه او د دوی په مرسته تیموری د کابل په تخت کښیناست .

مرزاالغ بیګ په پیل کی په دغه قبیلی ډیر مهربان واو کله چی ددغی قبیلـی په شمیر او شتو کی زیاتوالی راغی نو د کبر له کبله یی دمرزا الغ بیګ حکـومت تـه اهمیت نه ورکاوه او سرکښی او بغاوتونو ته یی ملاوتړله . مرزاالغ بیګ چی په دغه وخت کی یی قوت او نفوذ زیات شوی وددوی دا کارونه ونه شول زغملای نو ځکه یی دهغوی دله منځه وړلو نه پاره په یو لړ اقداماتو پیل وکړ په دغه دول یـی دیوسفزیو او ګګیانیو تر منځ بی اتفاقی واچولـه او وروسته یـی دګـګیانیو او خپل پوځ په ذریعه پر دوی حمله وکړه. له دوی څخه یی ځوانه ووژل او پاتـی یـی د کابل په غرونو او درو کی خواره واره شول . په دغه وخت کی پـه تیموری قبیله کی دری تنه شیخان موجود وو چی دوه یی سره وروڼه وو چی یو یی مراد او بل یی مدد نومیده او د یوسفزیو قبیلی د عیسی زی ښاخ څخه وو دریم یـی شیخ عثمان وچی ملی زی و. یوسفزیو له دغو دریو تنو څخه یی د دفاع کـار د مشرو تاکـه او د مرزا الغ بیګ او ګګیانیو سره یی په جګړی لاس پوری کړ . مرزا الـغ بیګ سخته ماتی وخوړه. له دغه بریالیتوب څخه وروسته یوسفزی زیات یاغی او خپل سری شول.

مرزا الغ بیګ د سولی نه پرته بله چاره ونه لیدله. ده ځوانه سری یوسفزیو ته واستول. د دوی ملکان یی راوغوښتل او دهغوی یی ډیر عزت وکـړ. یوسفزی دمرزاالغ بـیګ په دغه چـل وال وغو لیـدل او هره ورځ به یی له ده سره تـګ او راتګ کاوه. یوه ورځ مرزاالغ بیګ دیوسفزیو اته سوه تنه مشران په داسی حال

کې چې تول یې بې وسلې وو پرته له یوه تن نه چې دچغرزي دښاخ څخه واود محمدزوي محمود نومیده له ځان سره په پټه یوه چاره راوړې وه میلمانه کړل کله چې محمود دمرزاالغ بیګ بد نیتي ولیدله نوخپلو ملګروته یې وویل که ستاسي خوښه وي نو زه به مرزاالغ بیګ ووژنم خوتول وملګرو یې دی له دغه کاره څخه منع کړاوورته یې وویل چې باید دنمک حق اداکړي ښایي دی له موږ سره بدونه کړي .

دجنګاپه نامه یوتن چې دګیانی واودیوسفزیو سره یې دښمني درلوده دکابل پاچامرزاالغ بیګ ته داسې مشوره ورکړه چې په دومره زیات شمیر کسان په یوه ځای کې بې وسلې لاس ته راتلای نه شي باید وخت غنیمت وبولواوتول ووژل شي چې مرزاالغ بیګ هم نوموړې مشوره ومنله اوتول یې ونیول . پرته له یوه تن نه چې ملک احمد نومیده اودمقتولو ملکانو دوروستي غوښتنې په سبب بچ پاتې شونورتول یې ووژل .

ملک احمد ډیرځوانمرده او دلوړ همت خاوند و . ددغواتوسووتنوملکانو تروژل کیدووروسته پاتې یوسفزي اوخشي دکابل دشاوخواله په ډیر بې وزلي حالت وشړل شول اودننګرهارخواته وکوچیدل . دترکلاني ښاخ په لغمان یالمغان کې میشته شول . څه موده وروسته دیوسفزیواواحمدزیو ترمینځ اختلاف پیداشو اوحصارک ته نږدې ددواړو قبیلو ترمینځ سخته جګړه رامنځ ته شوه . په پای کې یوسفزي په دوی باندې بریالي شول . تردغې جګړې وروسته یوسفزي اومندړ هم دپېښورخواته وخوځیدل اودخیبر درې له لارې دغه ځای ته ورداخل شول .

په هغه وخت کې دپېښور ښارله تن څخه ډیرتو پیږدراود . هغه قبیلې چې اوس هلته میشته دي په هغه وخت کې په لویدیځ افغانستان کې اوسیدلې اودپېښور میدان او اواره سیمه اوورسره تړلې نورې سیمې دیوه داسې قوم ترسلطې لاندې شوې چې اوس هیڅ هلته نشته اوشړل شوي دي . دترکلاني قبیله چې پخواپه لغمان کې اوسیده اوس دباجوړپه سیمه قبضه لري .

کله چی یوسفزی د پېښور ختیځ سیمو ته را ورسېدل نو د سفید سنګ په نوم یو ځای ته راغلل او ملکانو یې د جرګې په ډول د دلازاکو له قبیلې څخه د خپلې ګوزارې له پاره ځمکه وغوښته چې نوموړې قبیلې د سخاوت له مخې یوه ټوټه ځمکه دوی ته ورکړه. کله چې نوموړې قبیله په ځمکه کې مېشته شوه نو د شلمانی قبیلې څخه یې داوبو غوښتنه وکړه او کله چې هغوی داوبو له ورکولو نه ډډه وکړه نو د هغوی سره یې په دښمنۍ لاس پورې کړ.

یوسفزي دوا بې ته راغلل او هلته مېشته شول او په دغه ځای کې یې د شلمانی له قبیلې سره چې په پخوا وختونو کې یې په اشنغر باندې سلطه ټینګه کړې وه د جګړې له پاره تیاری ونیو. په دغه جګړه کې د شلمانی قبیله له اشنغر څخه وشړل شوه چې دغه شړل شوی خلک د سوات خواته ولېږدېدل.

د سوات واکمن دوی ته دالادهند په سیمه کې داوسېدو له پاره ځای ورکړ. د یوسفزیو قبیلې ته د اشنغر نه پرته د باجوړ د سیمې هغه برخه هم په لاس ورغله چې د دلازاکو پورې متعلقه ده. په دغه وخت کې د یوسفزیو او دلازاکو ترمنځ دښمنۍ پیل شوه. که څه هم د دغه دښمنۍ اصلي علت د ځمکې د نیولو له کبله وخو ښکاره علت یې آخون درویزه داسې لیکلی دی: «په هغه وخت کې دلازاک د میره لنګر کوټ په سیمه کې مېشته وو او یوسفزي په دغه وخت کې په اشنغر کې پراته وو، خو څرنګه چې دلازاک د میره لنګر کوټ څرڅایونه ونیول نو دیوسفزیو رمې او مالونه د غو څرڅایونو ته تلل او دغه مالونه به د دلازاکو په واسطه لوټېدل او هم کله به چې دیوسفزیو نه کوم تن د سوات د ګرې له پاره د دوی سیمې ته تنګ او راتنګ کاوه هغه به یې څوراوه. لنډه دا چې دوی نل د دلازاکو له لاسه په تنګ وو او ملک احمدخان چې په دغه وخت کې دیوسفزیو او مندړو د قبیلې مشر و داسې پرېکړه وکړه چې باید تول د خانبې خیلو په مرسته د دښمنۍ قبیلې سره په جګړه لاس پورې کړ. د مهمن زیو قبیلې سره له دې چې دیوسفزیو سره یې دښمنی درلوده په دغه وخت کې له یوسفزیو سره

یوځای شوه. په دغه وخت کې ملک احمد دوی ته په ننواتي ور غی او هغوی هم له یوسفزیو سره مرسته ضروري وګڼله ګګیاني هم له دوی سره یوځای شول او اتمان خیل لا دېیل نه له دوی سره یوځای و. د تر کلانیو نه پرته نور ټول خښي، مهمن زي، او او تما- نخیل هم سره یوځای شول او د دلازاکو جګړې ته یې ملا وتړله. له بلې خوا دلازاک چې پخپلو میړو باندې مغرور وو په جګړې پیل وکړ چې د عیسی دلګیدو په سبب زیات شمیر خښي ووژل شول په پای کې د دواړو ترمنځ د تورو په ذریعه ډیره کلکه جګړه وشوه او کله چې د دلازاکو د قبیلې مشر د زنګي زوی ووژل شو نو په دغه وخت کې دلازاک له میدانه وتښتیدل او د کابل یا لنډې سین نه قطب خواته د دوی ټول ملک یوسفزیو لاس ته ورغی. د دوی مقصد د تر لاسه کولو وروسته دوی په دې فکر کې شول چې سوات هم ونیسي او د دوی د مشرانو ملک احمد او شیخ ملي په اجازه ټولو قبایلو په دې اتفاق وکړ چې د سوات په لوري وخوځیږي او د شاه کوټ درې ته نږدې خپله اردوګاه جوړه کړي. د سوات خلک په هغه درې باندې راټول شول او لاره یې بنده کړه. لنډه دا چې دوی په تدریجي ډول د دولسو کالو په موده کې ټول سوات ونیوه او د تالاش وادي هم د دوی لاس ته ورغله. کله چې سلطان اویس سواتي په ځان کې د مقابلې کولو توان ونه لیدنو د سوات نه د کافرستان په لور روان شو او هلته یې د یوه نوي دولت بنسټ کیښود. »

هغه وخت چې یوسفزیو د سوات سیمه ونیوه له نو بیا شیخ ملي نوموړي علاقه په دوی باندې وویشله په دې ډول چې اشنغر یې مهمن زیو ته ورکړ. د دې له پاره چې دوی په ننګرهار کې د یوسفزیو د جګړې په وخت کې چې د دلازاکو سره یې کړې وه د یوسفزیو سره مرسته کړې وه دوابه یې ګګیانیو ته ورکړه چې تر اوسه پورې هم هلته استوګنه لري. پاتې ملک یوسفزیو او مندړو ته پریښودل شو. که څه هم د شیخ ملي د ویش وخت معلوم نه دی خو داسې اټکل کیږي چې د (۱۵۲۰ ع) په شااو خوا کې په ترسره شوی وي.

د یوسفزیو مشهوری څانګی :

حسن زی ، مداخیل ، اکازی ، الیاسزی ، چغرزی ، نورزی ، اکوزی ، خواجوزی ، باچی زی ، رانی زی ، مالیزی ، سطان خیل ، نصرالدین خیل او پاینده خیل .

داسوګنی سیمی اوشمیری :

۱- ددیر په ضلعه کی :

ددیر په ضلعه کی دیوسفزیو بیلا بیلی څانګی لکه : پاینده خیل ، نصرالدین خیل ، سلطان خیل او عیسی خیل استوګنه لری چی په نوموړی ضلعه کی یی شمیر د ۱۹۶۱ ع کال د سرشمیرنی له مخی (۲۵۹۶۹۶) تنه ښودل شوی دی .

۲- د ملاکنډ په ایجنسی کی :

په ملاکنډ کی د یوسفزیو شمیر (۵۸۶۴۲) تنوته رسیږی .

۳- په سوات کی :

په سوات کی د یوسفزیو شمیر (۶۲۶۹۹) تنه ښودل شوی دی .

٤- د پېښور په ضلعه کی :

د پېښور په ضلعه کی د یوسفزیو شمیر (۱۱۷۱۸۳) تنه ښودل شوی دی .

لنډه دا چی په سوات ، پېښور ، ملاکنډ ، مردان او هزاره کی د دوی مجموعی شمیر (۱۲۸۷۹۶) تنوته رسیږی .

د پورتنیو سیمو څخه پرته یو شمیر یوسفزی د افغانستان د کونړ ، ننګرهار کندز ، لوګر او د کابل په ریشخورو کی هم استوګنه لری . په ننګرهار کی یوسفزی د کامی په اولسوالی کی استوګنه لری چی شمیر یی د (۱۶۳۱) تنو په شاوخوا کی ښودل شوی دی .

همداراز یو شمیر یوسفزی د هند په فرخ آباد ، بهوپال ، کرنال ، رام پور ، روهیلکنډ ، بریلی ، نګینه او کشمیر کی هم میشته دی .

نتیجه ګیری

دپښتنی قبیلو داتنوګرافی په باب دغه لیکنه چې دالفبا په ترتیب سره سمتاسو مخې ته پرته ده زما دد وه کلنو علمی هلوځلو اوڅېړنو نتیجه ده. مادد غه اثر په څېړنه کې هڅه کړې ده چې پښتنی قبیلې، ددوی ښاخونه، څانګې اوخیلونه، ددوی داستوګنی سیمې، دنسب شجرې، ددوی شمیر، دتسمیې وجه اوهمدا راز ددوی ددودونو په باب څه ناڅه معلومات وړاندې کړم، خولکه څرنګه چې ددغه کتاب په سریزه کې ماکښلی دی چې دغه څېړنه اکثره په کتابی او کتابتونی څېړنو ولاړه ده اوماله بده مرغه دمساعد وشرایط دنشتوالی له کبله ونه شول کولای چې په دغه برخه کې ساحوی څېړنه اوریسرچ وکړم چې البته دساحوی ریسرچ او څېړنی په صورت کې به داکار نور هم ښه شوی وای څکه که په دې دې برخه کې ساحوی څېړنه شوی وای کیدای شو ډیر هغه موضوعات چې دلته زما په څېړنه کې پاتې دی رابر سیره اوپه داګه شوی به وای .

زه بشپړه عقیده لرم که چیری په راتلونکی کې داډول اتنوګرافیکې څېړنه ترسره کیږی په حتمی توګه دی دساحوی څېړنو امکانات او زمینې برابری شی څو زما په کار بانـدی یو څه نور معلومات هم ورزیات شوی وی، خو سره له دې هم زه دپښتنی قبیلو په باب له دغې څېړنی څخه لاندی نتیجه ګیری کوم او خپل پیشنهادونه هم وربانـدی زیاتوم:

۱ـ که څه هم په دغه لیکنه کې د ځینو قبیلـو ددود ونو اودودونو دکلتور په باب څه ناڅه لیکل شوی دی خو څرنګه چې داکار زما په پروژې پوری اړه نه درلوده نوهغه مې په لنډه توګه بیان کړی دی کهپه راتلونکی کې داډول څېړنی

ترسره کېږي نو بیا به نه وي چې کلتوري برخې يې هم په بشپړه توګه وڅېړلې شي که څه هم پښتانه په مجموع کې که د پښتنو په هر ټولنيز ګروپ او دلې پورې اړه ولري ډېروخته دوديزه، نرخونه اوځلي لري چې بنسټ يې پر پښتونولي اېښودل شوي دي، خو دغه دودونه اونرخونه کله کله په بېلا بېلا پښتنې قبيلو کې سره توپير لري .

٢- زما په عقيده که چېرې په راتلونکي وخت کې داسې څېړنې ترسره کېږي نودهغو قبيلو په باب چې اتنوګرافيکې څېړنې کېږي ددوی د استوګنې دسيمو اونورو کلتوري برخونقشو او عکسونو ته هم اړتياليدله کېږي .

٣- که چېرې په دغه برخه کې دراتلونکو څېړنو له پاره د هرولايت په سطحه چې هلته پښتانه اوسېږي يويوتن باصلاحيته او مجرب محقق وټاکل شي نودا کار به ډېره ګټوره نتيجه ولري .

٤- که چېرې په راتلونکي کې دپښتو څېړنو د بين المللي مرکز په سطحه دقبايلو اوکوچيانو د څېړلو په مقصد جلا جلا د يپارتمنتونه جوړ او په دغه برخه کې تکړه او پياوړي کسان چې په دغه برخه کې د تحقيقاتو اوڅېړنو توان ولري وټاکل شي نو په راتلونکې کې به په دغه برخه کې زموږ هغه نيمګړ تياوې ليرې شي چې موږ ورسره لاس اوګريوان يو .

٥- همدا راز د پښتنو داتنوګرافۍ په برخه کې بايد د پښتو څېړنو دبين المللي مرکز هغه شمير غړوته چې په دغه ساحه کې پلټنې اوتحقيقات کوي دتکړه او مجربو کسانو ترلار ښوونې لاندې علمي کورسونه دا ير او جوړ شي څو زموږ محققين ترڅېړنو دمخه داتنوګرافۍ په باب علمي پانګه ولري .

په هرحال زه پای کې دخپلې دغې څېړنې څخه دانتيجه ترلاسه کولای شم چې زما دغه اثر چې د پښتنې قبيلو د پيژندلو په باب لومړنی منظم اثر دی؛ بې ګټې به نه وي او دهغو کسانو په وړاندې ته په ځواب ورکړای شي چې په دا راز تحقيقاتو بوخت دي .

مأخذونه او منابع

۱ـ الفنستون، مونت ستوارت، دکابل سلطنت بیان، دوهم ټوك، ددوکتورمحمد حسن کاکړژباړه، دپښتو څیړنو بین المللي مرکز، دآریانا مطبعه ۱۳۶۱ هـ. کال.

۲ـ بانده وال، حسن ګل، دپښتنې خیلونو قاموس، دپښتو څیړنو بین المللي مرکز ۱۳۶۵ هـ کال، (ناچاپ).

۳ـ بریڅی، حافظ الملك نواب حافظ رحمت خان، خلاصة الانساب (پېښور اکیډیمی) پبلك آرټ پرس، ۱۹۷۳ ع کال.

٤ـ بینوا، عبدالروف، هوتکي ها، کابل، دولتي مطبعه (۱۳۳۵) هـ کال.

۵ـ بینوا، عبدالروف، د افغانستان نومیالي، لومړی ټوك، داطلاعاتو وکلتور وزارت، دولتي مطبعه ۱۳۵۳ هـ. کال.

۶ـ بینوا، عبدالروف، پښتونستان، کابل عمومي مطبعه، ۱۳۳۰ هـ کال.

۷ـ پښتانه کوچیان، دپښتو څیړنو بین المللي مرکز، کابل، دولتي مطبعه ۱۳۶۰ هـ. کال

۸ـ پیرمعظم شاه، تواریخ حافظ رحمت خاني پېښور: پښتو اکیډیمي، پېښور یونیورسټي، پبلك آرټ پرس، ۱۹۷۱ هـ. کال.

۹ـ حبیبي، عبدالحی، دپښتو ادبیاتو تاریخ، لومړی ټوك، کابل: دولتي مطبعه ۱۳۲۵ هـ. کال.

۱۰ـ حبیبي، عبدالحی، دپښتو ادبیاتو تاریخ، دوهم ټوك، کابل، دولتي مطبعه ۱۳٤۲ هـ. کال.

۱۱ـ حبیبي، عبدالحی، پنجاه مقاله، داجتماعي علومو مرکز، کابل: دولتي مطبعه، ۱۳۶۲ هـ. کال.

۱۲- ختک، افضل‌خان، تاریخ مرصع، (پونیورسیتی بك ایجنسی) ۱۹۸٤ ع
کال.

۱۳- حلمی، محمدولی، دغزنی‌تاریخی جغرافیا، داجتماعی علومومرکز، کابل
دولتی مطبعه، ۱۳۶۲ هـ. کال.

۱٤ - دافغان یاد، دمقالومجموعه، دهیواد مل په زیار، دکابل پوهنتون،
۱۳٦۰ هـ. کال

۱۵ - دامیر کروړیاد، د مقالومجموعه، دهیوادمل په زیار، دژبواوادبیاتومرکز
کابل، دولتی مطبعه ۱۳٦٤ هـ. کال

۱٦ - دپښتنوتولنیزـاقتصادی جوړښت، دجلات خان حکمتی په ادیت او
سریزه، دپښتوخیړنوبین المللی مرکز ۱۳٦۲ هـ. کال

۱۷ - دراحت یاد، دمقالومجموعه، دهیواد مل په زیار، دکابل پوهنتون
دژبواواد بیاتوپوهنځی، ۱۳٦٤ هـ. کال

۱۸- درویزه، اخون، تذکرة، الابرار والاشرار، پیښور، ادارهٔ اشاعت‌سرحد
۱۹٦۰ ع کال.

۱۹- دوړ، شیررحمن، (اضلاع، ایجنسی هاوقبایل ایالت پښتونستان) کابل:
دقومونو اوقبایلوچارو وزارت ۱۳٦٤ هـ. کال.

۲۰- دوړ، شیررحمن، معلومات مختصردربارهٔ اقوام‌وقبایل‌ولایات‌سرحدی
کشور، کابل: دقومونو او قبایلو چارو وزارت، ۱۳٦۳ هـ. کال.

۲۱- رشاد، عبدالشکور دخمکنیومیاعمر، داجتماعی علومو مرکز دافغانستان
دعلوموا کادمی، کابل: دولتی مطبعه ۱۳٦۵ هـ کال.

۲۲- رشاد، عبدالشکور، لودی پښتانه، پښتوټولنه، کابل: (۱۳۳٦)هـ. کال.

۲۳- ساد، خیرمحمد، لرغونی آریائیان، دپښتوخیړنو بین‌المللی مرکز، ۱۳٦۳ هـ کال.

۲٤- سیال کاکړ، ولی محمد خان، پښتواو پښتانه په سهیلی پښتونخواکی،
کویټه ۱۹۷٦ ع کال.

۲۵- شینواری، دوست محمد، د افغانستان ژبی اوتوکمونه، پښتوټولنه

(کابل : ۱۳۵٤ هـ .)

۲۶- شینواری ، دوست ، د جرگی مجلې د دریم کال ۱۱- ۱۲- او ۱٤ گڼې :

۲۷- ظفر ، کاکاخیل ، سید بهادرشاه ، پښتانه د تاریخ په رڼا کې ، (پېښور یونیورسیټي بک ایجنسي) ۱۹۶۲ ع کال .

۲۸- عطایي ، محمد ابراهیم ، د پښتنې قبیلو اصطلاحي قاموس ، د پښتو ټولنې بین المللي مرکز دولتي مطبعه ۱۳۵۸ هـ . کال .

۲۹- عطایي ، محمد ابراهیم ، خېل او ویش ، د اجتماعي علوم و علمي او تحقیقي مرکز د افغانستان د علوموا کاد مي ، کابل ۱۳۶۰ هـ . کال .

۳۰- غبار ، میر غلام محمد ، افغانستان در مسیر تاریخ ، کابل : دولتي مطبعه ۱۳٤۶ هـ . کال :

۳۱- قاضي عطاءالله خان ، د پښتنو تاریخ ، اومړی ټوك ، کابل ۱۳۵۶ هـ . کال .

۳۲- کامل ، دوست محمد ، خوشحال خان خټك ، اداره اشاعت سرحد ، پېښور ۱۹۵۱ ع کال .

۳۳- گنداپور ، شیر محمد خان ، تواریخ خورشید جهان ، (لاهور : ۱۸۶۷ ع) کال .

۳٤- محمد حیات خان ، حیات افغاني ، پښتو ژباړه ، د فرهاد ظریفي او عبداللطیف طالبي ، کابل : د قومونو او قبایلو چارو وزارت ۱۳۶۲ هـ کال :

۳۵- ناغر ، زردار خان ، صولت افغاني ، کانپور ، ۱۸۷۶ ع . کال .

۳۶- هروي ، نعمت الله ، مخزن افغاني یا تاریخ خان جهاني ، ډهاکه ، ۱۹۶۰ ع کال .

۳۷- هیوادمل ، د محمد هوتك ژوند او مزار ، د بایزید روښان پوهنتون ، د لوړو او مسلکي تحصیلاتو مطبعه ۱۳۶۲ هـ . کال .

۳۸- یوري ، گانکوفسکي ، د درانیانو امپراتوري ، د پوهنوال دوکتور گل محمد نورزي ژباړه ، پښتو ټولنه ۱۳۵۷ هـ . کال .

39· H·J· Roverty' Notes On Afghanistan and Baluchistan' London' 1880·

40· Bellew: The Races Of Afghanistan, Delhi' 1980·

41· Kandra and Bawas The History Of Muslim Rule In India, Jullunder Bhambri Printing Press 1976·

42· The Dictionary Of Patan Tribes' Army Headquarter Culcutta' 1910.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې اثر د لیکوال نور آثار په لاندې ډول دي:

الف: چاپ شوي آثار:

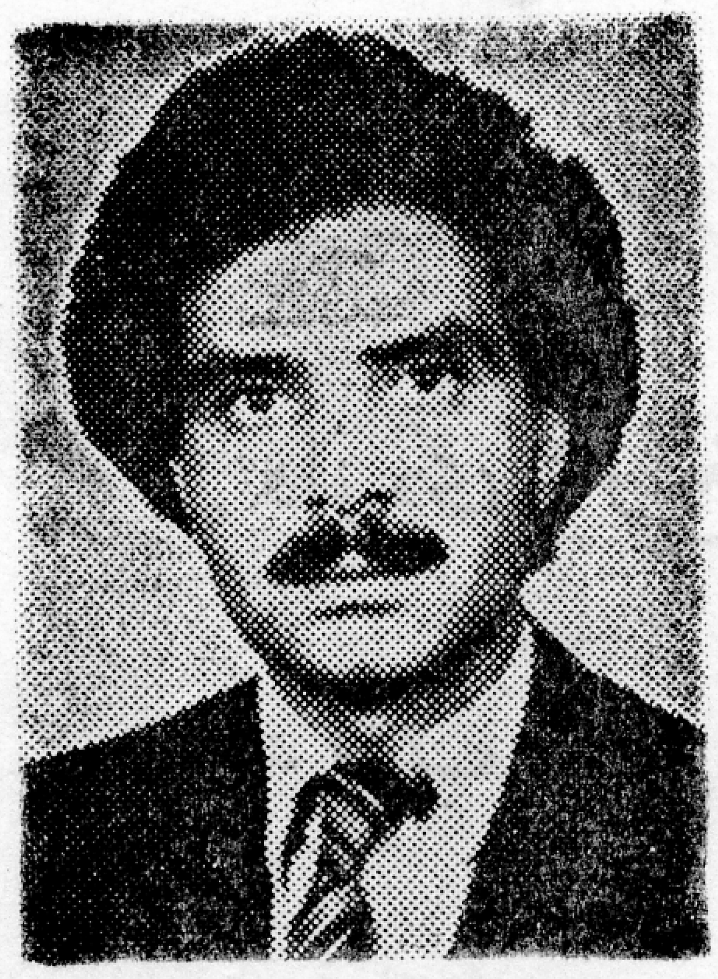
د کتاب لیکوال

۱- (د خوشحال خان خټک په نامه اثر ترجمه) چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا د آریانا په مطبعه کې چاپ شوی دی.

۲- (د داود تاریخ ترجمه) چې د افغانستان د علومو- اکاډمۍ له خوا د آریانا په مطبعه کې چاپ شوی دی.

۳- حیات افغانی (د ښاغلي ظریفي سره ګډه او مشترکه ترجمه) چې د سرحدونو چارو وزارت "د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست له خوا د آریانا په مطبعه کې په دریو ټوکونو کې چاپ شوی دی.

۴- پښتني قبیلې چې همدا اوسني اثر دی او د علومو اکاډمۍ له خوا د ښوونې- او روزنې په مطبعه کې چاپ شوی دی.

ب. نا چاپ آثار.

۵- حیات حافظ رحمت خان، چاپ ته چمتو دی.

۶- شیرشاه او د هغه زمانه (د ښاغلي ظریفي سره ګډه ترجمه) د چاپ له پاره چمتو دی.

۷- سکهان او د دوی مذهبي لارښوونکي (ناچاپ)

هغه آثار چې د دې کتاب دليکوال له خوا اهتمام شوی دی، دادی:

۱ـ ارغونی آريائيان.

۲ـ د پښتنو تولنيز ـ اقتصادی جوړښت .

۳ـ خوشحال خان ختک او دده ادبی مکتب .

٤ـ تورکمی مرغلوی .

۵ـ د ساحوی ريسرچ د ستونزو او پرابلمونو د مقالو مجموعه .

۶ـ خوشحال خان ختک .

۷ـ داودی تاريخ .

۸ـ د ادب د تيوری اساسونه .

۹ـ سوالنامه

۱۰ـ امير کروړ او رچند پښتو شاعران

۱۱ـ د ننګرهار کرنيزه جغرافيه .

۱۲ـ د اقتصادی سياست په رڼا کی د تولنيزی ـ اقتصادی پرمختيا پلان جوړونه.

PROPERTY OF ACKU

(c) ketabton.com: The Digital Library

Pashtun Tribes

(paṣtaní qabilé)

by

Abdul Latif Talebi

Afghanistan Academy of Sciences
International Centre for Pashto Studies
Kabul, 1991

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library